

พ.ศ. ๒๕๖๕

กลวิธีทางภาษาของบทผญาในชุมชนโคกนาดี

ศิริลักษณ์ หาซิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย

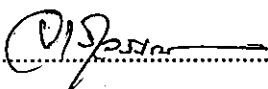
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2558

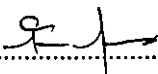
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ นางศิริลักษณ์ หาซิ่น แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมไทย ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

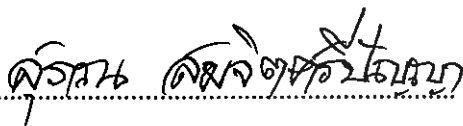
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รศ. ดร.จรรุวรรณ ชรรณวัตร) (ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย)

กรรมการ
(ผศ. ดร.กัลยา กุลสุวรรณ) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

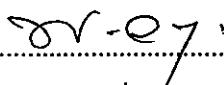

กรรมการ
(ผศ. ดร.สุกอน สมจิตศรีปัญญา) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

กรรมการ
(รศ. ดร.บุญยงค์ เกศเทศ) (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(ผศ.ดร.พรทิพย์ วรกุล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(ผศ. ดร.สนธิ ตีเมืองชัย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน 75 ป.ย. 2558 พ.ศ.....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง กลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชน โลกนาดี
ผู้วิจัย ศิริลักษณ์ หาซึ้ง ปริญญา ศศ.ม. (ภาษาและวรรณกรรมไทย)
อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร. สุภณ สมจิตศรีปัญญา ประธานกรรมการ
รศ.ดร. บุญยงค์ เกศเทศ กรรมการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องกลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชน โลกนาดี มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชน โลกนาดี ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคูจังหวัด กาฬสินธุ์ จำนวน 449 บท โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีการวิจัยจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งนำทฤษฎีสุนทรียศาสตร์และแนวคิดของผู้วิจัยเกี่ยวกับพญามาประกอบการวิจัย ครั้งนี้ด้วย วิจัยภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 30 คน ซึ่งเลือกโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง เครื่องบันทึกเสียง ระยะเวลาการวิจัยระหว่างเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า มีพญา 4 ประเภท คือ พญาเกี่ยว พญาภายิต พญาอวยพรและพญา คำสอน มีกลวิธีทางภาษาโดยใช้รูปแบบคำประพันธ์ชนิดร้อยโบราณหรือร้อยยาว พรรคหนึ่งมี 5-14 คำทำยวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1, 2, หรือ 3 ของวรรคต่อไป บางบทไม่มีสัมผัส ไม่กำหนดจำนวนวรรค พญาเกี่ยวเป็นการใช้คำพูดที่เป็นขั้นตอนคือ ปลูกให้ต้น พุดถาม ข่าวคราว พุดถ่อมตัวและยกยออีกฝ่าย พุดเป็นเชิงหยอกล้อตลกฮา พุดบรรยายความในใจหรือ ภาษารัก พุดเชิงสงสัย พุดในลักษณะกระแนะกระเหน พุดเป็นเชิงน้อยอกน้อยใจ พุดยืนยัน หรือให้คำมั่นสัญญา พุดลาและอาลัย พญาภายิตเป็นถ้อยคำที่แฝงคติมีความหมาย เริงเปรียบเทียบ พญาอวยพรเป็นคำพูดที่เป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟังหรือผู้รับพร พญาคำสอนเป็น คำพูดสอนใจแฝงคติธรรม พบพญาคำสอนทั่วไป คำสอนหญิง คำสอนชาย คำสอนลูก หลาน หลานสาว

การใช้คำพบการเรียบเรียงถ้อยคำแบบใช้คำพูดตรงไปตรงมา คำพูดที่กล่าวโดยนัย การเรียบเรียงถ้อยคำแยบยล การกระตุ้คำ การเล่นคำโดยการปฏิเสธ การเล่นคำโดยการบอกกล่าวประเล้าประโลม การใช้โวหารพบการใช้รำพึงรำพันให้เกิดอารมณ์และความรู้สึก ใช้เทศนาโวหารอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตาม ใช้อุปมาโวหารเปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจน ใช้สาธกโวหารยกเรื่องราวมาประกอบเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้พบโวหารภาพพจน์ เปรียบเทียบ โดยนัยผู้ฟังต้องแปลและตีความใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทนตัวของผู้ฟัง ใช้โวหาร เพื่อแสดงภาพพจน์เกินจริงไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้

การศึกษาหน้าที่และความหมายของคำขยาย พบว่ามีคำขยายที่ปรากฏในบทผญา ของชุมชนชุมชน โคนาคี 6 ประเภท คือ คำขยายบอกลักษณะบอกถึงลักษณะสำคัญที่เรา สังเกตได้ คำขยายบอกเวลาเร็ว ช้า ก่อน หลัง คำขยายบอกสถานที่แสดงที่ตั้งอยู่ คำขยาย บอกจำนวน มากน้อยหรือจำนวนนับ คำขยายแสดงความสงสัยหรือใช้คำถาม เช่น อะไร ใคร ทำไมและคำขยายที่บอกความปฏิเสธ เช่น ไม่ ไม่ใช่

TITLE : Language Strategies of Phaya-Isan in Koke Nadee Community

AUTHOR : Siriluck Hachuen **DEGREE :** M.A. (Thai Language and Literature)

ADVISORS : Asst. Prof. Supon Somjitsripunya Chairman

Assoc. Prof. Dr. Boonyong Ketthet Committee

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY, 2015

ABSTRACT

This research "Language Strategies of Phaya-Isan in Koke Nadee Community" aimed to study language strategies of 449 Phaya expressions used in Koke Nadee Community, Tambon None Najarn, Nakoo District, Kalasin Province. This study is a qualitative research of related documents, including study of aesthetic theories and the researcher's views of Phaya; and data were collected using fieldwork studies of in-depth interviews of 30 local experts selected through purposive sampling. The instruments used in collecting data for this research were a structured-interview form and a tape recorder; the study was conducted during July 2013 - December 2014; and the collected data were analyzed using descriptive analyses.

Findings of the research reveal 4 types of Phaya: Phaya Kiaw (Courting), Phaya Parsit (Proverb), Phaya Uaypon (Blessing) and Phaya Kamson (Teaching). The language strategies used in these Phaya expressions are of epic poetry or lengthy ancient verses, with each pause or stop (caesura) consisting of 5-14 words with the ending of the first pause rhyming with the first, second or third word of the next pause. Some verses do not have rhyming patterns, not having even a specific number of pauses. As for Phaya Kiaw (Courting), this type of Phaya has a procedural pattern: waking, greeting and inquiring, expressing submissiveness and complimenting, teasing and expressing jokes, expressing feelings and passion, expressing doubts, expressing sarcasm, showing sensitivity, confirming or promising, and leave taking or saying goodbye; Phaya Parsit (Proverb) expresses an

analogical meaning intended for teaching; Phaya Uaypon (Blessing) is an expression of well-wishing or blessing for the listener; while Phaya Khamson (Teaching) is intended for moral teaching of different purposes: general teaching, teaching girls and women, teaching boys and men, teaching sons and daughters, and providing advice on marriage or family life.

Regarding language use, the study reveals expressions of straightforward speech: posing inquiry and negation through use of rhymes, alliteration, and homophones in informing and coaxing, describing feelings and emotions, teaching and convincing, making imaginative comparison, narrating with examples, expressing comparison that requires translation and interpretation, using symbols representing the listener, and exaggerating facts.

Studying the functions and meanings of modifying terms reveals that those that appear in the Phaya of Koke Nadee Community can be classified into 6 types: modifiers of observable manners; modifiers of time e.g. soon, later, before, after, etc.; modifiers of place or location; modifiers of amount and number; modifiers of doubt and question words such as What, Who, Why, etc. ; and modifiers of negation e.g. No, Not, etc.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภณ สมจิตศรีปัญญา ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ กรรมการวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา กุลสุวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการสอบ จึงขอขอบคุณท่านไว้เป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณคณาจารย์หลักสูตรภาษาไทยทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทสรรพ วิทยาการด้วยความเมตตาตลอดมา

ขอขอบคุณคุณแม่ คุณพี่ คุณลุง คุณป้า คุณอา และนักปราชญ์ของชุมชนโคกนาดี ทุกคนที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคามที่ให้คำแนะนำในการค้นคว้าข้อมูลจากวารสารเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณนายศิริพงษ์ หาซื่น สามี น้อง ๆ ลูก ๆ และนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชา ภาษาและวรรณกรรมไทยทุกคนที่คอยให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลืออย่างดีเสมอมา

คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบเป็นกตัญญูแด่ คุณพ่อคุณแม่ สามีและทุกท่านที่ห่วงใยและให้กำลังใจมาโดยตลอด

ศิริลักษณ์ หาซื่น

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ระยะเวลาการวิจัย	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
กรอบแนวคิดของการวิจัย	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ความรู้เกี่ยวกับผลญา	7
ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษา	20
ความหมายของภาษาวรรณศิลป์	20
สุนทรียลักษณ์ทางภาษา	21
ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ของข้อมูลทางคติชนวิทยา	26
แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	28
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31

หัวเรื่อง	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	42
พื้นที่วิจัย	42
บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนโลกนาดี	43
ขอบเขตของการวิจัย	50
เนื้อหาที่ทำการวิจัย	51
วิธีการวิจัย	51
เครื่องมือในการศึกษาและวิจัย	54
การวิเคราะห์ข้อมูล	55
การนำเสนอข้อมูล	55
บทที่ 4 กลวิธีทางภาษาของบทผญาในชุมชนโลกนาดี	56
ภาพรวมของบทผญาในชุมชนโลกนาดี	56
ประเภทผญาเดี่ยว	57
ประเภทผญาภานิต	67
ประเภทผญาอวยพร	68
ประเภทผญาคำสอน	69
กลวิธีทางภาษาของบทผญาในชุมชนโลกนาดี	76
กลวิธีการใช้คำในบทผญาในชุมชนโลกนาดี	79
บทที่ 5 หน้าที่และความหมายของคำขยายของบทผญาในชุมชนโลกนาดี	96
คำขยายบอกลักษณะ	97
คำขยายบอกเวลา	98
คำขยายบอกสถานที่	100
คำขยายบอกจำนวน	101
คำขยายที่แสดงความสงสัยหรือใช้คำถาม	103
คำขยายบอกความปฏิเสธ	104
บทที่ 6 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	106
สรุปผล	106

หัวเรื่อง	หน้า
อภิปรายผล	107
ข้อเสนอแนะ	109
บรรณานุกรม	111
ภาคผนวก	118
ภาคผนวก ก บทพญาในชุมชนโลกนาถี	119
ภาคผนวก ข อภิธานศัพท์	177
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์	196
ประวัติผู้วิจัย	202

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์ใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดจากตนเองไปสู่บุคคลอื่น โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีพื้นที่กว้างใหญ่และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน สำคัญก็คือประชาชนในชนบทส่วนมากยังใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวันอยู่ นอกจากนี้ยังใช้สื่อสารกับเผ่าไทยลาวนอกราชอาณาจักรทั้งทางภาษาพูดเป็นร้อยแก้วและคำผญา (วนิดา ขจรเดช. 2542 : 80-82) แต่เนื่องจากภาษาราชการของไทยใช้ภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาไทยกลางเป็นภาษาสื่อสารทั่วไปและใช้ในการศึกษา จึงทำให้เกิดปัญหาระหว่างคนรุ่นเก่าผู้มีอายุมากเข้าใจในภาษาไทยปัจจุบันไม่ลึกซึ้ง ในขณะที่คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนก็ไม่เข้าใจในภาษาไทยถิ่นอีสานลึกซึ้ง โดยเฉพาะวรรณกรรมอีสาน เช่น กลอนลำ กลอนเทศน์ ปริศนาคำทายและคำผญาที่ประชาชนมักใช้ในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาษาที่งดงามและเป็นขุมทรัพย์แห่งภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำผญา

ผญาเป็นถ้อยคำภาษาอีสานที่ตกค้างมาจากสังคมบรรพชน (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2526 : 116) เป็นมรดกอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน สะท้อนให้เห็นกลวิธีทางภาษาในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งยังสะท้อนอดีต ซึ่งอาจจะสืบค้นไม่ได้จากหลักฐานด้านอื่น ๆ ผญาบ่งชี้ให้ผู้ศึกษาได้รู้ได้เข้าใจถึงวิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

ผญาในอดีตนั้นเคยมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก เพราะสมัยอดีตผญาถือเป็นของธรรมดาสามัญ ชาวอีสานทั่วไปรู้จักผญาว่าเป็นเรื่องชีวิตประจำวันไม่ว่าคนในวัยหนุ่มสาวหรือวัยสูงอายุ มักจะมีผญาอยู่ในชีวิตจิตใจเป็นสำคัญ (วิสุทธิ บุญยกุล. 2520 : 503) ในปัจจุบันมีการใช้ผญากันน้อยลงและกำลังจะหมดสิ้นไป แต่บทผญาเหล่านี้ก็ปรากฏอยู่ในคนอีสานซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชนบท ตลอดจนได้มีผู้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลผญาไว้บ้าง ในบทผญาสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ของเจ้าของท้องถิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของการใช้กลวิธีทางภาษาได้แก่ การใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหารภาษิต คำพังเพย ซึ่งเป็นบทร้อยกรองง่าย ๆ สั้น ๆ มีการเล่นเสียงและความหมาย (ประเทือง

คล้ายสุบรรณ. 2528 : 11) สิ่งเหล่านี้มีอยู่ครบถ้วนในทุกท้องถิ่น อาจแตกต่างกันไปบ้างในด้านสำเนียงหรือคำศัพท์บางคำ แต่โครงสร้างโดยส่วนรวมเหมือนกัน จะพบว่าภาษาใต้ ภาษาเหนือและภาษาอีสาน ต่างก็มีสิ่งเหล่านี้เป็นของตัวเองภาษากลางเรียกว่า”ภาษิต” สำนวนคำพังเพย” (เพ็ญแข วัจนสุนทร. 2523 : 4) ภาษาใต้เรียกว่า”ภาษิต” (ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2520 : 2) ภาษาเหนือเรียกว่า”คำป่าแก่ คำโบราณ” (อุดม รุ่งเรืองศรี. 2545 : 108) ภาษาอีสานเรียกว่า”ผญา” ซึ่งมีอยู่ 4 ประเภท คือ ผญาภาษิต ผญาคำพังเพย ผญาอวยพร และผญาเกี่ยว (จารุวรรณ เรื่องสุวรรณ 2520 : 79) ตามแนวคิดของบราวน์ กล่าวว่า”ภาษิตเป็นถ้อยคำเป็นถ้อยคำพิเศษและปรากฏอยู่ในชีวิตของมนุษย์ ถือเป็นรากของวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งใช้วัดระดับของสังคมด้วยภาษิตเหล่านี้มีทั้งเชิงเปรียบเปรยกระทบประชดประชัน ซึ่งเกิดจากความรู้สึกรีกคิดของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติ การกระทำสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ ภาษิตของไทยถิ่นต่าง ๆ เหล่านี้มีมาแต่โบราณ จนกลายเป็นคำสั่งสอนแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยใจคอและความคิดอันหลักแหลมของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง (กิ่งแก้ว อรรถากร. 2519 : 24-44) ภาษิตเหล่านี้คือ ผญา

ผญาหมายถึงสำนวนภาษาที่ชาวอีสานนิยมใช้พูดจากัน เป็นคำพูดที่มีความหมายโดยนัย มีความหมายดี หลายแง่หลายมุม และมีเนื้อหาการมคมคาย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. 2538 : 72) ผญาแต่ละบทมีกลวิธีทางภาษา ใช้ถ้อยคำ สำนวน โวหาร ที่มีความไพเราะงดงามสละสลวย ผู้ใดพูดคำผญาได้มาก เหมาะกับกาลเทศะก็ได้รับความนิยมนับถือว่าเป็นคนเก่ง เป็นนักปราชญ์ในหมู่บ้าน เป็นที่นับหน้าถือตากันทั่วไป ดังปรีชา พิณทอง ได้กล่าวไว้ว่า”คำว่าผญามาจากปัญญาหรือปรีชาญาคือความฉลาด ความรอบรู้หรือรู้รอบ ดังนั้นนักปราชญ์โบราณอีสานได้กล่าวไว้ว่า เงินเต็มพាប់ต่อผญาเต็มพุม หมายความว่าคนมีเงินมากสู้คนมีปัญญาไม่ได้ (ปรีชา พิณทอง. 2528 : 156)

ผญาจึงถือเป็นมรดกอันทรงคุณค่าที่นักปราชญ์ในอดีตได้ตกทอดไว้แก่ชุมชนอีสานรวมทั้งชาวชุมชนบ้านโคกนาดีนี้ด้วย ที่มีความหมายลึกซึ้ง สำเนียงไพเราะรื่นหู ฟังแล้วได้คิดและความเพลิดเพลิน เสน่ห์แห่งถ้อยคำที่สื่อสารในคำผญามีพลังเยือกเย็น ผู้ฟังชอบใจบ้างหัวเราะ บ้างก็ขำ บ้างก็ออกปากชมจึงมีผู้สนใจนำผญาไปใช้ในชีวิตและสังคม 2 กลุ่มคือกลุ่มผู้อายากรู้ยากจดจำไปพูดในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้เกิดคิดและความบันเทิงแต่ไม่เน้นวิเคราะห์ในเชิงความหมาย อีกกลุ่มเน้นศึกษาจะลึกทางวิชาการ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ให้เกิดความชัดเจนทางภาษา สื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้มากยิ่งขึ้น (พรชัย ศรีสารคาม. 2537 : 1)

ผลมาเป็นของคิดงกล่าวแล้ว จึงมีผู้นำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ ของชุมชน โลกนาดีจะใช้ผลยาอวยพรให้ลูกหลานในโอกาสวันขึ้นบ้านใหม่ วันสงกรานต์ และ บายศรีสู่ขวัญผู้ไปทำงาน และเลื่อนตำแหน่ง จะใช้ผลยาอวยพรเช่น “เจ้านอนหลับให้ได้เงิน หมั่นเด้อหล้าเด้อเจ้านอนตื่นให้ได้เงินแสนเด้อหล้าเด้อ แบนมือไปให้คำคำล้าน ออกนอกบ้านให้เจ้าหล่มชุมทรัพย์เด้อหล้าเด้อ” (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ผลยา ยังปรากฏในกลอนลำของหมอลำ โดยเฉพาะรำผู้ไทจะเป็นผลยาเกี่ยว เช่น “โอเด้ออ้ายเอย นื่องนี้ปอดอ้อยช้อยเสมออ้อยกลางกอ กามมีห่อ หน่อน้อยกะมิซอน ผู้ชื้อนทางน่องแม่บ่มี อ้ายเอย” (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์) และประเพณีตามโอกาสต่าง ๆ เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ บางประเพณีจะจัดประกวดการจ่ายผลยา เช่น ประเพณีบุญข้าวจี๋ ผลยาที่ใช้ประกวด ส่วนมากจะเป็นผลยาเกี่ยว ประเพณีขึ้นบ้านใหม่หรือต้อนรับแขกคนสำคัญ และสู่ขวัญให้คณะ ผ่าป่าที่นำเงินมาถวายวัดหรือ โรงเรียนผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านก็จะใช้โอกาสดังกล่าว พูดคำผลยาที่ ไพเราะมีคติกินใจ สืบทอดกันมาเป็นประจำ จึงทำให้ชุมชน โลกนาดีมีบทผลยาที่ใช้พูดกันมา โดยตลอด

เนื่องจากบทผลยาประกอบด้วยถ้อยคำภาษาถิ่นไทยอีสานที่เข้าใจยาก เพราะมีกลวิธี ทางภาษาที่มีการใช้คำและสำนวนมาประกอบสร้างคำผลยา เพื่อให้บทผลยา มีความหมายลึกซึ้ง กินใจ โดยเฉพาะคำขยายที่ปรากฏในบทผลยาที่มีใช้ในชุมชน โลกนาดีความหลากหลายแห่งคำ ขยายที่ยังคงเหลืออยู่ในวิถีผู้เฒ่าผู้แก่ นั้นเป็นเอกลักษณ์ทางภาษาอย่างหนึ่งของบทผลยา ซึ่งการ สื่อความหมายทางภาษามีความหมายตรงและความหมายแฝง แต่เอกลักษณ์เหล่านี้ก็มีใช้มาก ในบทผลยาของผู้เฒ่าผู้แก่ อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ผู้วิจัยเกรงว่าผลยาจะหมดไปกับกลุ่มผู้สูงวัย อันเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นในชุมชน โลกนาดี ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา หน้าทีและความหมายของคำขยายในบทผลยาของชุมชน โลกนาดีเป็นสำคัญ

คำถามการวิจัย

1. ในบทผลยา มีการนำกลวิธีทางภาษาไปใช้แต่งบทผลยาอย่างไร
2. คำขยายในบทผลยา มีหน้าทีและความหมายว่าอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของบทผลยาในชุมชน โลกนาดี
2. เพื่อศึกษาหน้าทีและความหมายของคำขยายในบทผลยาของชุมชน โลกนาดี

ระยะเวลาการวิจัย

เริ่มตั้งแต่ ทรกฏาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการศึกษานี้ใช้ข้อมูล 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลขั้นต้น (Primary Sources) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามวิทยากรและผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส และผู้ให้ปากคำเป็นต้น และข้อมูลชั้นรอง (Secondary Sources) คือข้อมูลได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่จะเน้นข้อมูลข้างต้น

2. การถ่ายทอดข้อมูล ผู้ศึกษาใช้ภาษาถิ่นดั้งเดิม แต่ถ่ายทอดเป็นอักษรไทยกลาง ส่วนเสียงหรือสำเนียงพูดเป็นของภาษาถิ่นอีสาน โดยถือหลักดังนี้

2.1 คำที่เป็นภาษาถิ่นสามารถเทียบเคียงได้กับภาษากลางจะเขียนในรูปคำภาษากลาง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้สะดวก แต่ในการอ่านออกเสียงจะต้องออกเสียงตามสำเนียงภาษาถิ่นอีสานจึงจะได้รสทางเสียง

2.2 คำใดที่ใช้เฉพาะในภาษาถิ่นอีสานไม่อาจเทียบเคียงกับภาษากลางได้ จะเขียนในรูปคำภาษาถิ่นอีสาน โดยจะให้ใกล้เคียงกับสำเนียงท้องถิ่น

2.3 คำใดมีลักษณะส่งสัมผัสกับคำอื่นภายในวรรคหรือระหว่างวรรคจะเขียนตามสำเนียงท้องถิ่นเพื่อคงเสียงสัมผัสไว้

2.4 การวิเคราะห์หลักวิธีทางภาษาของบทผญา ในด้านการประกอบสร้างคำผญา ทั้งตัวบท การใช้คำสำนวนและโวหาร

2.5 การศึกษาหน้าที่และความหมายของคำขยาย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะให้ความหมายแต่ละประเภท โดยยึดเอาแนวคิดของพระยาอุปกิตติศิลปสารเป็นหลัก

2.6 การให้ความหมายของบทผญาโดยเฉพาะคำที่เป็นคำภาษาถิ่นอีสาน จะให้ความหมายไว้ในอภิธานศัพท์โดยจะยึดความหมายจากพจนานุกรมภาษาไทยอีสาน ไทยกลาง สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ฮ่วน ดิลโล) ไขภาษาโบราณอีสานและเรียงร้อยถ้อยผญา ของพรชัย ศรีสารคาม เป็นหลักในการให้ความหมายครั้งนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผญา หมายถึง ผญาของชุมชน โคนนาดี

กลวิธีทางภาษาในบทผญา หมายถึง ศิลปะในการใช้ภาษาอันเกิดจากขึ้นจากการเรียบเรียงถ้อยคำ โดยการเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวน โวหาร ที่มีความไพเราะงดงาม สละสลวยตามแบบวิธีของภาษา (สมเด็จพระติ รัชัฎมณี. 2551 : 7)

คำขยาย หมายถึง คำวิเศษณ์ที่มีหน้าที่ขยายความให้ชัดเจนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (บรรพต ปรมชู. 2522 : 3)

โวหาร หมายถึง การใช้สำนวนภาษาที่ใช้ในบทผญาของชุมชน โคนนาดี เพื่อมุ่งหมายให้มีความไพเราะสละสลวย และมีเสน่ห์ชวนอ่านชวนฟัง (สมเด็จพระติ รัชัฎมณี. 2551 : 63)

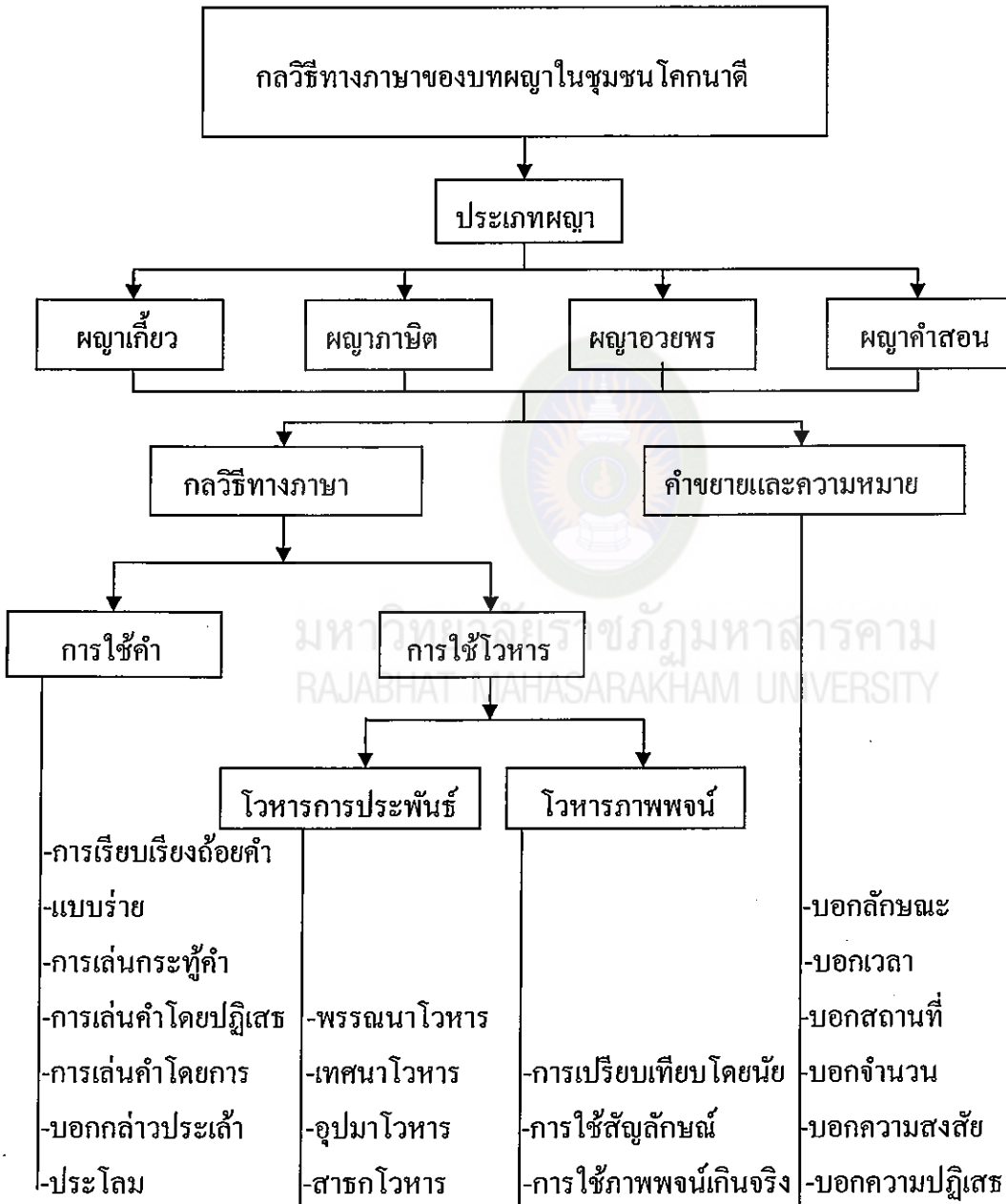
ชุมชน โคนนาดี หมายถึง หมู่บ้านที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน โคนนาดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ในพื้นที่ตำบลโนนนางาน อำเภอนาลู จังหวัดพิจิตร รวม 3 หมู่บ้าน คือบ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 บ้านโลกยาว หมู่ที่ 6 บ้านนาขาม หมู่ที่ 8

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบกลวิธีทางภาษาของบทผญาในชุมชน โคนนาดี
2. รู้หน้าที่และความหมายของคำขยายในบทผญาแต่ละคำว่ามีคามหมายอย่างไร
3. ฟื้นฟูภาษาอีสานและรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษากลวิธีทางภาษาและหน้าที่และความหมายของคำขยายในบทผญาของชุมชนโคกนาดี ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากลวิธีทางภาษาของบทเพลงที่มีใช้ในชุมชน โศกนาถี ตำบลโนนนางาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับผลดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับผลญา
2. ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษา
3. ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ของข้อมูลทางคติชนวิทยา
4. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับผลญา

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่สืบทอดกันมานานนับพันปีโดยบรรพบุรุษของเราได้นำความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลสมัยเพื่อนำความรู้ที่นั้น ๆ มาใช้ในการดำรงชีวิตให้มีคุณค่ามากขึ้น โดยความรู้ความสามารถเหล่านี้เรียกว่า “ภูมิปัญญา” สิ่งดั้งเดิมอันเกิดจากภูมิปัญญาอีสานมีมากมายสุดคณานับ การบอกถึงคุณค่าของคติอีสานจึงเป็นงานอันยิ่งใหญ่ที่จะดึงคนรุ่นใหม่ให้ย้อนหา “วิถีชีวิต” ของคนอีสานในอดีต ไม่รู้ร้อน หนาว หนาว หนาว เป็นกระบวนการดำรงชีวิต ที่ให้ความสำคัญทั้งทางกายและทางใจไปพร้อม ๆ กันบนพื้นฐานแห่งวัฒนธรรมอีสานผลญาเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนอีสานที่สะท้อนค่ากล่าวข้างต้น ได้เป็นอย่างดีและเป็นข้อมูลคติชนแบบหนึ่ง เพราะเป็นภาษิตพื้นบ้านที่บรรพบุรุษอีสานใช้สั่งสอนลูกหลานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จิตร ภูมิศักดิ์ (2524 : 180) ผลญา : รากเดิมของคำนี้ มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ปรัชญา” แต่ไทยและลาวโบราณ ตัดใช้เพียง “ปรัชญา” (เช่นเดียวกับ อาชญา ตัดใช้เพียงอาญา, ในลาวใช้ทั้ง อาชญา อาญา และแม่้อัญญา !) ในศิลาจารึกวัดพระธาตุค้อนน้อย

อ.จอมทอง เชียงใหม่ จารึกเมื่อพ.ศ. 2097 ใช้ว่า “ปรหญา” ไทยอยุธยาใช้ว่า “ประยา” ก็มี เช่นตำแหน่งศักดิ์นาสมยศตันอยุธยาตำแหน่ง “อินประยาธิการ” (อินทรปรัชญาธิการ) ในภาษาลาวไม่มีตัว ร ใช้ ส แทน ปร จึงเป็น ปส หรือ ปท และเป็น ผ ในเสียงพูด ปรณา จึงเป็น “ผญา” เช่นเดียวกับเปรตเป็น เผลต, มะปรางเป็นหมากพาง, ปราบเป็น ผาบ, ปร่าเป็น ผาบ ฯลฯ ในสมัยก่อน ผญา ใช้หมายถึงปัญญาด้วย

1. ความหมายของผญา

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน (2538 : 72) ได้ให้ความหมายของ “ผญา” ไว้ว่า ผญา คือ สำนวนภาษิตที่ชาวอีสานนิยมใช้พูดกัน ส่วนใหญ่หนุ่มสาวเกี่ยวพาราสีกัน มักจะมีคำพูดที่มีความหมายโดยนัย เพราะเห็นว่าเป็นคำพูดที่มีความหมายดี การมคมคาย และมีความหมายหลายแง่มุม คำผญาที่หนุ่มสาวใช้ได้ต่อกันนั้นเรียกว่า “ผญาเกี่ยว” ส่วนผญาที่ใช้พูดเชิงสั่งสอนว่ากล่าวลูกหลานนั้นต่างจากผญาเครือเพราะใจความมุ่งที่จะให้คิดเตือนใจ ซึ่งคำผญาเหล่านี้เป็นสำนวนที่จดจำสืบทอดกันมาหรือจดจำจากหมอลำบ้าง คำเทศน์ของพระภิกษุบ้าง สำนวนในวรรณกรรมอีสานบ้าง

นอกจากนี้ยังมีผู้รู้ นักวิชาการให้ความสนใจและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผญาและให้ความหมายของ “ผญา” ไว้ดังนี้

จรรววรรณ ธรรมวัตร (2526 : 116) กล่าวว่า ผญาหรือพะหย่า เป็นลักษณะ กวีนิพนธ์ชาวบ้านแสดงถึงความคิดอันเฉียบแหลมซึ่งแฝงอยู่ในคำพูดที่เต็มไปด้วยแงงามทางภาษา มีลักษณะเรียบง่ายและออบอวลด้วยกลิ่นไอของสังคมชนบท ประดับเป็นอารมณ์แห่งถ้อยคำ

ปรีชา พิณทอง (2528 : 156) ให้ความหมายผญาว่า คำว่า “ผญา” มาจากปัญญา หรือปรัชญา คือ ความฉลาด ความรอบรู้หรือรู้รอบ นักปราชญ์โบราณอีสานได้กล่าวไว้ว่า “เงินเต็มพាប់ถ่อผญาเต็มพุม” หมายความว่า คนมีเงินมาก ผู้คนมีปัญญามากไม่ได้

สำลี รักสุทธี (2543 : 155) ศึกษาและกล่าวไว้ว่า ผญาเป็นปรัชญา การดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน นักปราชญ์โบราณอีสานแต่งขึ้นเพื่อให้คิดเตือนใจ และให้ผู้คนนำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ซึ่งจะเห็นได้ว่า คนอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถดำรงความเป็นหมู่กลุ่ม ความเป็นญาติพี่น้อง มีการช่วยเหลือเอื้ออาทร แบ่งปัน เฉลี่ยเจือจาน มีน้ำใจที่ติงามต่อกันส่วนใหญ่จะอาศัยแนวคำสอนจากผญาภาษิต ซึ่งแทรกปนอยู่ในวรรณคดีอีสานบ้าง นิทานพื้นบ้านบ้าง เป็นคติในการดำเนินชีวิต

บุญเกิด พิมพ์รวมชากุล (2544 : 2) ศึกษาและกล่าวไว้ว่า “พะหยา” คือ ภูมิปัญญาอันฉลาดของชาวอีสาน ซึ่งใช้ติดต่อสื่อสารกัน เพื่อแสดงออกถึงความรู้ สติปัญญา และความเฉลียวฉลาดของผู้พูดหรือผู้ฟัง

จากความหมายเกี่ยวกับพญาที่กล่าวมาแล้วนั้นสรุปได้ว่า พญา หมายถึง คำพูด หรือสำนวนที่มีลักษณะเป็นร้อยกรอง ซึ่งเขียนขึ้นจากโลกทัศน์ของผู้ประพันธ์หรือผู้พูดที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันอยู่กับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี การปกครอง ความเชื่อ ค่านิยม จริยธรรม และปรัชญาในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะทางภาษาที่แสดงถึงความคิดอันเฉียบแหลมซึ่งแฝงอยู่ในถ้อยคำที่เป็นสำนวน โวหาร มีความหมายลึกซึ้งเพื่อแสดงความสามารถในการใช้ภาษา และแบ่งคดีสอนใจให้ผู้คนนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2. ลักษณะของพญา

ในการศึกษาลักษณะของพญาครั้งนี้มีนักวิชาการและท่านผู้รู้ได้สรุปและให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

จาวรณ ธรรมวัตร (2526 : 26-70) กล่าวว่า พญา เป็นคำพูดที่มีองค์คุณ 5 ประการ ดังนี้

1. พญาเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ ภารกิจโดยตรงของพญา มี 2 ลักษณะ คือ พญาเป็นแก่นแท้ของสุภาษิต เป็นยอดคำสอนที่ให้สารประโยชน์ เป็นความพยายามยกระดับสติปัญญากระดับจิตใจ ภารกิจอีกประการหนึ่งของพญา คือ พญาเป็นคำคมถ่ายทอดอารมณ์ของหนุ่มสาวในลานข่วง

2. พญาเป็นคำพูดที่เหมาะสมแก่การ พญาเป็นคำพูดที่มีหลักวาทศิลป์ คือผู้พูดรู้จักห้วงสถานการณ์ของผู้ฟัง แล้วจึงเรียบเรียงพญาให้เหมาะสมแก่โอกาส เหมาะสมแก่วัย เพศ อาชีพ ตลอดจนจิตวิญญาณของผู้ที่ตนพูดคุยด้วย การที่ต่างกันทำให้ผู้จ่ายพญาต้องดัดแปลงถ้อยคำให้ถูกแก่การและวาระ

3. พญาพูดคำสัจจะ พญามักจะนำสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ เช่น ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพดินฟ้าอากาศ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนสภาพต่าง ๆ ทางชีววิทยา มาเป็นแบบฉบับในการอธิบายความรู้สึกรู้สึกนึกคิด คือ ความสุขความทุกข์ ความหวัง ความสิ้นหวัง คล้ายกับว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เป็นมิตรในยามยาก เป็นครูผู้ชี้ทางในการครองตน ครองชีวิต เป็นสิ่งที่กำหนดแนวคิดต่าง ๆ

4. ญาคำพูดอ่อนหวานลึกซึ้ง ประกอบด้วยสุนทรียรส สามารถเล้าโลมใจผู้ฟังได้อย่างประหลาด สุนทรียรสในญานั้นเกิดขึ้นโดยอาศัยความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ให้เหมาะแก่ความ การเลือกใช้สำนวนโวหารและความเปรียบเทียบทำให้เกิดมโนภาพ เกิดความแจ่มแจ้งในการบรรยายและพรรณนา

5. ญาคำพูดด้วยเมตตาจิต ญาคำพูดที่เปี่ยมด้วยเมตตาจิต เพราะโดยเนื้อแท้แล้วญาคำพูดไม่ใช่คำพูดที่เพียงแต่จะสื่อความหมายให้เข้าใจเท่านั้น แต่ญายังสื่อความรู้สึก ความปรารถนาดีจากผู้ถ่ายทอดไปยังผู้ฟัง เช่น ญาคำพูดเกี่ยวกับความรัก ความผูกพัน ระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว ญาคำพูดให้พรและญาคำภาวนาสื่อความปรารถนา สื่อแนวทางที่ดีไปยังผู้ฟัง เป็นต้น

จากการศึกษาลักษณะของภาษาที่กล่าวมาแล้วนั้นสรุปได้ว่า ญามีลักษณะดังนี้
ญาคำพูดอ่อนหวานลึกซึ้งและเป็นคำพูดด้วยเมตตาจิต

3. ประเภทของญา

จากการศึกษาประเภทญา พอสรุปได้ว่าญามี 4 ประเภท คือ ญาภาวนิต ญาคำพิงเพย ญาเกี่ยว และญาอวยพร

การแบ่งประเภทของญานักปราชญ์พื้นบ้านชาวอีสาน โบราณไม่ได้แบ่งเป็นหมวดหมู่หรือเป็นประเภทแต่ประการใด การแยกประเภทของคำญาที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็น การแยกประเภทโดยนักวิชาการและผู้รู้ต่อ ๆ มา เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและจดจำแก่ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้า และนำไปประยุกต์ปฏิบัติ ซึ่งมีการแยกประเภทดังนี้

3.1 แบ่งตามลักษณะคำประพันธ์

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน (2538 : 72) ได้แบ่งประเภทญาตามลักษณะคำประพันธ์ไว้ 3 ประเภท ดังนี้

3.1.1 ญาบาทเดียวคำญาบาทหนึ่ง ๆ มี 6-8 คำ ซึ่งเวลาพูดจะแบ่งเป็น 2 จังหวะ หรือ 2 วรรค วรรคละ 3-4 คำ ซึ่งจะส่งสัมผัสกัน เช่น

หมาหลายเจ้า	กินข้าวหลายเดือน
กินข้าวโต	อย่าใสความเฟิ่น
เฒ่าเสียดาย	ตายเสียชื่อ
ควายคุ้มักชน	คนจนมักแก้ว

3.1.2 ญาซ้ำคำหน้าคือญาที่จะขึ้นต้นคำหน้าวรรคตรงกัน เป็นการซ้ำคำเล่นคำ มีความหมายเด่นขึ้นอีกด้วย เช่น

เจ้าเอือนพาเว้า	เจ้าเหล่าพากิน
เอิ้นกินแล่นไต้	เอิ้นใช้แล่นหนี
อยากจนให้ขี้ดี	อยากมีให้เฮ็ดทาน
บ่อนดำให้ถูน	บ่อนพูนให้ถาก
มีเอือนบมีผา	มีนาบมีฮ่อง
มีเงินให้เพิ่นกู	มีฮู้ให้เพิ่นเล่น
แหวนดีย่อนหัว	ผัวดีย่อนเมีย

3.1.3 หมายความว่า คือคำพญาที่สร้างขึ้นโดยนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน นำหน้าวรรค หรือคำตรงข้ามเพื่อให้มีความหมายโดดเด่นขึ้น และสัมผัสกันด้วย เช่น

ลิถิมก็เสียดาย	สิบายก็ขี้เดียวค
หัวดำไปก่อน	หัวค่อนนำกัน
คนหลักคำไกล	คนใบ้คำไกล
นั่งให้เบิ่งที่	หนีให้เบิ่งบ่อน
เฮ็ดนาอย่าแพงกล้า	ไปค้าอย่าแพงทีน

บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล (2544 : 4-14) แบ่งประเภทพญาอีสานออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. คำพญาที่แบ่งตามลักษณะที่คล้องจองรื่นหู อาจจะเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง ซึ่งแบ่งย่อยได้อีก 4 ประเภท ดังนี้

1.1 พญาที่เป็นร้อยแก้ว เช่น กินได้ ไส้ยาว (กินจุ กินเท่าไรก็ไม่อึด ใช้เรียกคนออกอยากทุกเชยฺเหฺง เพิ่งได้พบอาหารดี ๆ รับประทาน) คละน้ำกินค่อน (รังเกียจน้ำแกง แต่กินเนื้อที่อยู่ในแกง ใช้เปรียบเทียบคนที่รังเกียจอย่างใดอย่างหนึ่งในเรื่องเดียวกัน)

1.2 พญาที่เป็นคำกลอน หรือกาพย์บ้าง หรือเป็นกลอนสั้นบ้าง เช่น ของกินหน้อย จนใจผู้แบ่ง (ของกินมีจำนวนเพียงน้อยนิด แต่คนต้องการมีจำนวนมาก ทำให้ผู้แบ่งจนใจ ใช้บอกถึงความลำบากใจของผู้ที่มีหน้าที่แบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ ให้แก่คนจำนวนมาก เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้รับ)

1.3 พญาที่มีลักษณะสัมผัสซ้ำคำหน้า คือ คำพญาที่นำเอาคำต้นของวรรคแรกมาใช้ซ้ำคำแรกของวรรคหลัง เป็นการย้ำคำและเน้นคำให้มีความหมายเด่นและหนักแน่นขึ้น เช่น เจ้าเอือนพาเว้า เจ้าเหล่าพากิน (เจ้าของบ้านพาพุดจึงพุด และเจ้าของเหล่าพากิน

จึงกินตาม ใช้เปรียบเทียบว่า ที่คนได้กะทำอะไรต่าง ๆ ลงไปนั้น ไม่ว่าจะในทางที่ดีและทางร้าย เพราะมีคนสำคัญพาทำจึงได้ทำตาม)

1.4 ฃญาลือคำ คือ คำฃญาที่มีลักษณะนำเอาคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมานำหน้าวรรคหน้าและวรรคหลังของบท เพื่อให้มีความหมายโดดเด่นขึ้น เช่น หัวคำไปก่อน หัวค่อนนำหลัง (หัวคำให้เดิน ไปก่อน แล้วให้คนหัวหงอกเดินตามหลัง ใช้ในการเตือนสติในการร่วมกันทำงานให้แก่สังคมหรือชุมชนของคนว่าให้พวกหนุ่มแน่นหรือคนรุ่นใหม่ลุยไปก่อนเลย ส่วนพวกคนแก่ให้ช่วยคิดรอบคอบคอยชี้แนะอยู่เบื้องหลัง) ความสั้นยาวของฃญา ขึ้นอยู่กับใจความที่ต้องการสื่อสารจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอนตายตัว ที่คำเสริม คำแทรก คำสร้อย เพิ่มเข้ามาเพื่อให้ได้ความหมายหรือได้จังหวะในการพูด ดังนั้นการจัดประเภทของฃญาตามลักษณะคำประพันธ์หรือฉันทลักษณ์มีลักษณะเด่นอยู่สองประการ คือ

ประเภทแรกเป็นฃญาที่มีสัมผัสนอกสัมผัสในเพื่อให้ถ้อยคำคล้องจองกัน เกิดความไพเราะสละสลวย เช่น

1. การบอกลักษณะและขนาดของสิ่งของต่าง ๆ โดยอาศัยพิจารณาจากการออกเสียงสระตามอ้าปาก ถ้าอ้าปากน้อยแสดงว่าของสิ่งนั้นเล็ก ถ้าอ้าปากกว้างขึ้นแสดงว่าของสิ่งนั้นใหญ่ขึ้น เช่น ถ้าต้องการบอกลักษณะว่าผอม จะใช้ว่า ค่องย่อง โคงโย่ง ค่างย่าง ลักษณะแหลมยาวใช้คำว่า จี๊ดลีด จอดลอด เป็นต้น

2. การนำคำเสริมที่มีเสียงสระเกี่ยวกับกับคำหลักมาเสริม เช่น หมอบเสริมเป็น หมอบจอบคอบ แคง (ตะแคง) เสริมเป็น แคงแลงแงง เป็นต้น

3. การกล่าวเป็นสำนวน เช่น งูเงี้ยวเขี้ยวขอ ฟัน้องป่องปาย เป็นต้น ชาวอีสานได้นำถ้อยคำคล้องจองเหล่านี้มาใช้สร้างบทกลอนหรือร้อยกรองพื้นบ้านให้เกิดความไพเราะ ตัวอย่างฃญาที่มีทั้งสัมผัสนอกสัมผัสใน เช่นแนวหมากต้องบ่ห่อนหล่นไกลตก แนวหมดคบ่ห่อนมีหัวล้าน (ลูกกระท้อนไม่หล่นไกลต้น ตระกูลคนหมดคยอมไม่มีคนหัวล้าน หมายความว่า ลูกไม่ยอมหล่นไม่ไกลต้น)

ประการที่สอง ไม่มีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน คือไม่คล้องจองกันเพียงเป็นสำนวนที่เล่นคำให้ไพเราะเพาะพริ้งหรือคำคมเฉย ๆ ก็ได้ ไม่ค่อยจำกัดจำนวนคำและข้อบังคับเท่าใดนัก แต่จะมีการกำหนดจังหวะและเสียงหนักเบาหรือเสียงวรรณยุกต์สูงต่ำของคำที่นำมาเรียงกันเป็นวรรคหรือประโยค การใช้ระดับเสียงสูงต่ำทำให้ถ้อยคำที่นำมา

เรียงร้อยเป็นพยางค์ มีลักษณะคล้ายเสียงดนตรี พยางค์ที่ไม่มีเสียงสัมผัสแต่มีจังหวะหนักเบาและเสียงสูงต่ำเป็นหลักการในการเขียน เพื่อพูดหรืออ่านออกเสียงให้ได้เสียงที่เสนาะไพเราะชวนฟังไม่น้อยกว่าที่พยางค์ที่มีสัมผัส เช่น ไม้ลำเดียวล้อมฮั่วบ่อไหว ไพร่บ่พร้อมแปงบ้านบ่เฮือง (ไม้ลำเดียวล้อมรั้วไม่ทั่วถึง ราษฎรไม่เห็นด้วยบ้านเมืองก็ไม่รุ่งเรือง)

จิตร ภูมิศักดิ์ (2533 : 179-187) ได้กล่าวไว้ว่า ในภาษาตระกูลไทย-ลาวนั้น จะมีลักษณะเป็นของตนเองต่างออกไปมีกาพย์กลอนจำนวนมากที่ไม่ใช้การสัมผัสแต่ถือระดับเสียงสูงต่ำเป็นหลักชี้ขาด การใช้เสียงสูงต่ำคือการใช้วรรณยุกต์เป็นตัวกำหนดความหมายและแยกความหมาย คำที่มีเสียงพยัญชนะและสระเดียวกันเมื่อออกเสียงสูงและต่ำผิดระดับกัน ความหมายย่อมผิดกัน โดยระดับเสียงเป็นสิ่งชี้ขาดไม่ต้องฟังสัมผัสหรือคำคล้องจอง เช่น

ลม	หล่ม	ลุ่ม	ลุ่ม	
(ลมพัด)	(ตกหล่น)	(ลุ่มจม)	(โค่นลุ่ม)	
กา	ข้า	ข้า	ข้า	ขา
(หลังคา)	(ชาวข้า)	(ตัวข้า)	(ข้าขาย)	(ขาแขน)
(ติดคา)	(ข้าจึง)	(ข้าทาส)	(คุณขา)	

ด้วยเหตุที่ระดับเสียง มีบทบาทชี้ชัดความหมายในภาษา มันจึงได้ไปแสดงบทบาทสำคัญขั้นชี้ขาดในกาพย์กลอนโดยอิสระ ไม่ต้องฟังสัมผัสหรือการคล้องจองแต่อย่างใด ไม่ว่าจะสัมผัสสร้อย หรือสัมผัสกลอนเพลง (ท่ายวรรค) . กาพย์กลอนประเภทนี้ไม่ปรากฏร่องรอยอยู่เลยในภาษาไทยกลางและไทยปักษ์ใต้ หรือแม้ไทยพายัพ (ไตโยน) หากมีปรากฏอย่างเด่นชัดในประเทศลาว และมีร่องรอยเหลืออยู่บ้างเลยในภาษาไตลื้อทางเหนือสุดของไทย และในแคว้นปกครองตนเองของชนชาติไตสิบสองปันนาในสาธารณรัฐจีน.

กาพย์กลอนประเภทถือเสียงสูงต่ำเป็นหลัก ไม่มีสัมผัสนี้ ในภาคอีสาน มีปรากฏเด่นชัดอยู่ทั้งในคำคมหรือภาษิต ซึ่งเรียกว่า “ผญา” มีใช้กันอยู่ประจำวัน และทั้งในวรรณคดีเก่า ๆ รวมทั้งกาพย์กลอนที่แต่งใหม่ ๆ ของชนชาวบ้านที่มีได้ศึกษากาพย์กลอนของไทยภาคกลางและมีได้นำเอาอิทธิพลของกาพย์กลอนไทยภาคกลางเข้าไปใช้.

ตัวอย่างของกาพย์กลอนประเภทสัมผัส หากถือแต่เสียงสูงต่ำ (วรรณยุกต์) , และเพื่อช่วยความเข้าใจของผู้ที่ไม่คุ้นกับภาษาลาว จึงจะเขียนลงเป็นคำไทยภาคกลาง สำหรับผู้ที่คุ้นเคยกับภาษาลาวก็จะอ่านออกเสียงลาวได้ไม่ขัดข้องติดงออย่างใด.

ผญา :

ครั้นเจ้าได้ชี้ข้างกึ่งฮ่มเป็นพญา

อย่าสู้ล้มความหลังชี้ควายคอนกล้า

(ครั้นเจ้าได้ชี้ข้างกึ่งร่วมเป็นพญาแล้ว จงอย่าล้มความหลังว่าเคยชี้ควาย
หาบคอนฟ่อนกล้า)

วรรณคดีเก่า :

อันว่าเถ้าแก่แล้วหัวหงอกขาวพอน

เขาหากทำมาyardังสาวสิบห้า

(เถ้า = แก่เฒ่า; ขาวพอน = ขาว, พอน ก็คือขาวหรือเผือก)

ผญา :

ไม้ล้อมฮั่วลำเดียวบ่ช่วย

ไพร่บ่พร้อมแบ่งบ้านบ่เอื้อง

(ไม้ล้อมรั้วนั้น เพียงลำเดียวไม่อาจขัดไขว้เป็นรั้วได้ ฉันทใดถ้าประชาชนไม่
พร้อมเพรียงแล้ว ก็สร้างบ้านไม่รุ่งเรือง ฉันทนั้น)

สัจจะผู้ฉิ่งนั้น คือหินหนักหมื่น

ถ้ำใส่ น้ำ จมบึงแมนบ่ฟู

(ความสัตย์ของผู้ฉิ่งนั้น เปรียบเสมือนหินที่หนักหนึ่งหมื่น (12 กิโลกรัม)
ลงได้ทั้งลงน้ำแล้ว ย่อมจมไม่มีวันลอย)

คำกาพย์กลอนประเภทนี้อาศัยจังหวะคำ และเสียงสูงต่ำเป็นหลัก ไม่พึงสัมผัส
จะไม่เหมือนกาพย์กลอนของภาคกลาง กาพย์กลอนของภาคกลางจะเน้นสัมผัสคล้องจอง แต่
ถ้าจะพิจารณาดูให้ดีก็จะพบว่าโดยแท้จริงแล้วคำผญาเหล่านี้ภาคกลางจะเรียกว่า “โคลงคั่น”
คำรอลาวเรียกว่า “กลอนอ่านวิษุมาลี” หากทางลาว แบ่งวรรคที่ทอดของโคลงต่างกับไทย
ภาคกลางเท่านั้น ตัวอย่างการแบ่งวรรคของโคลงแบบไทยภาคกลาง

ครั้นเจ้า ได้ชี้ข้างกึ่งฮ่ม เป็นพญา

อย่าสู้ ล้มความหลังชี้ควายคอนกล้า

ที่เน้นตัวคำไว้นั้น คือตัวโคลงคั่นแท้ ส่วนคำที่เกินอยู่ข้างหน้าสองคำ เป็นคำ
เพิ่มหน้าซึ่งเป็นความนิยมอย่างหนึ่งของการเขียนบทผญาหรือกลอนลำ แก่นแท้ของมันคือ
โคลงคั่นสองบาทมีเอก หนึ่งโทหนึ่งทั้งสองบาทและวางไว้ในที่ผิดกันกับ โคลงคั่นของภาค
กลางดังจะเทียบให้เห็นดังนี้

ไทย	ลาว
๐๐๐๐ ๐๐	๐๐ ๐๐
๐๐๐๐ ๐๐	๐๐ ๐๐
เรือมาแบ่งแก้ว ฤไกล	ได้ชี้ข้างกิ่งฮ่ม เป็นพญา
ไกลต้นตำบลมา ละห้อย	ลืมความหลังชี้หลังควาย คอนกล้า

(คำศรวล, 100)

เมื่อดูผังนี้แล้วจะเห็นได้ว่า โคลงคั้นของภาคกลางมีเอกมากกว่าอยู่หนึ่งคำในบาทที่สองคำที่หก (ละห้อย) ส่วนที่เหลือเพียงแต่วางตำแหน่งผิดกันและที่สำคัญ คือบาทแรกนั้น โคลงคั้นของลาวจะวางโทกับเอกสลับที่กันไม่ได้และติดกันก็ไม่ได้ต้องมีคำขึ้นถ่างไว้เสมอหนึ่งคำ เช่น

เถ้าแก่แล้วหัวหงอก ขาวพอน

หรือ

แมงเม่าน้อยบินฝ่า กองไฟ

ส่วนของไทยนั้น วางเอกโทไว้ติดกัน และสลับที่กันได้เสมอ เช่น :

มุ่งเห็นน้ำหน้าวัง เวียนตา

หรือ

เยียมบางฝั่งแผ่ รวงเรียง

(คำศรวล 33, 71)

มีข้อที่พึงทราบอย่างหนึ่งคือ ตามความนิยมของประชาชนภาคอีสาน และแม้ในประเทศลาว จะไม่นิยมใช้โคลงนี้ทั้ง 4 บาท เพราะยาวเกินไป ใช้เพียง 2 บาทเท่านั้น จะเป็น 2 บาทแรกหรือสองบาทหลังก็ได้ แต่ส่วนมากมักนิยมใช้สองบาทหลัง แต่งเป็นเรื่องยาว ๆ ก็คงใช้แค่สองบาทเช่นกัน และไม่ต้องสัมผัสกันด้วย แต่ถ้าเป็นวรรณคดีรุ่นเก่า ๆ หรือกลอนลำก็จะใช้ครบทั้ง 4 บาท การแบ่งวรรคของกลอนอ่านอย่างลาว เขาแบ่งวรรคทอดเสียงผิดกับไทยภาคกลาง โดยให้วรรคหน้ามี 3 คำ วรรคหลังมี 4 คำ ดังตัวอย่าง

ได้ชี้ข้าง กิ่งฮ่มเป็นพญา

ลืมความหลัง ชี้ควายคองกล้า

และ

ไม้ล้อมฮั่ว ลำเดียวบ่ช่วย
ไฟรบ่พร้อม แปงบ้านบ่เฮือง ฯ

การแบ่งวรรคของไทยภาคกลางจะแบ่งวรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 2 คำ ดังตัวอย่าง

ไม้ล้อมฮั่วลำเดียว บ่ช่วย
ไฟรบ่พร้อมแปงบ้าน บ่เฮือง ฯ

และ

สัจจะผู้ฉิ่งนั้นคือหิน นกหมีน
ถ่มใส่น้ำจมบั้ง แม่นบ่ฟู ฯ

แผนผังโคลงต้นลาว – อีสาน มีการบังคับวางเอก โท ไว้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐
๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

แผนผังโคลงต้นไทยภาคกลางมีการบังคับวางเอก โท ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐
๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

แผนผังโคลงต้น หรือ กลอนอ่านวิษุมาลี (ลาว) :

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐
๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐
๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐
๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

จากลักษณะคำประพันธ์ที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่าผญานั้นมีกลวิธีการแต่งที่อาศัยจังหวะ คำ และเสียงสูงต่ำเป็นหลัก ไม่ต้องพึ่งสัมผัสและการคล้องจองแต่บังคับ เอก โท เอกสารเหล่านี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของบทผญา

2. แบ่งตามลักษณะเนื้อหา

บุญเรื่อง ถาวรสวัสดิ์ (2519 : 4-9) ได้จำแนกเนื้อหาของผญาออกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1. หมวดที่เป็นสุภาษิต
2. หมวดที่ว่าด้วยการเกี่ยวพาราตี
3. หมวดที่ว่าด้วยการประชดประชัน ซึ่งดีซึ่งเด่น
4. หมวดที่ว่าด้วยคำสอนต่าง ๆ

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2526 : 1-12) ได้แบ่งประเภทของผลาออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. ผลาเกี่ยวพาราตี
2. ผลาสุภาษิต
3. ผลาอวยพร
4. ผลาเกี่ยวแบบตลก
5. ผลาแบบสาส์นรัก

สุนทร วีรภัทร (2538) ได้ศึกษาเรื่องผลาของชาวผู้ไท กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร โดยจัดประเภทผลาไว้ 4 ประเภท คือ

1. ผลาสุภาษิต เป็นคำกล่าวที่ส่วนมากมีระหว่าง 1-2 วรรคหรือประโยคเป็นคำกล่าวเพื่อสั่งสอนแนะนำให้ผู้ได้ยินได้ฟังระลึกและจดจำเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงามหรือที่ถูกที่ควร

2. ผลาคำพังเพย ได้แก่ ผลาที่พูดเป็นประโยคสั้น ๆ เพื่อเป็นคติเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นคำพูดคมคายชวนให้คิด เป็นคำที่เป็นปัญหาหรือตลก คำไพเราะเพราะพริ้ง นำฟังชวนฟัง หรือชวนให้เพลิดเพลิน

3. ผลาเกี่ยว เป็นคำพูดที่ส่วนใหญ่เป็นคำพูดของหนุ่มสาว เพื่อก่อให้เกิดความรักใคร่ซึ่งกันและกัน และหากเป็นที่พอกพอใจทั้งสองฝ่ายก็จะแต่งงานกัน

4. ผลาอวยพร เป็นคำพูดของคนแก่คนแก่ คนรักใคร่ชอบพอกัน มีเจตนาที่ดีต่อกัน พูดให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟังหรือผู้รับพรเพื่อให้กำลังใจ ความเชื่อใจ ความสบายใจ ประสบความสุขความเจริญปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง ใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญและพิธีมงคลต่าง ๆ

4. โอกาสใช้คำผลา

ข้อสำคัญในการใช้ผลานั้นจะต้องเลือกใช้ให้ถูกกาลเทศะเหมาะสมกับผลาแต่ละประเภท โอกาสที่จะพบกันและจ่ายผลากันมีหลายโอกาสซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประเพณีพื้นบ้านของชาวอีสาน

4.1 ประเพณีเล่นหมอลำ การแสดงหมอลำจะออกโรงเล่นเมื่อมีงานในละแวกใกล้ ๆ เช่น งานศพ งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานเทศกาลประจำปีของหมู่บ้านตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ผู้ลำมีทั้งชายและหญิงลำตามเนื้อเรื่องแบบบทกลอนที่จดจำมา หมอลำจึงเปรียบเสมือนคลังสมองของผลญ่าเป็นที่รวบรวมผลญ่าไว้ครบถ้วนทุกประเภท นอกจากรวบรวมไว้ในคลังสมองของตนแล้ว หมอลำยังนำไปเผยแพร่ให้รู้จักกันอย่างกว้างขวางอีกด้วย ชาวชุมชนโคกนาดียังมีประเพณีนี้สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยใช้ผลญ่าเกี่ยว ผลญ่าภายิต และผลญ่าอวยพร

4.2 ประเพณีบายศรีสู่ขวัญการสู่ขวัญก็จะทำในโอกาสแต่งงาน ผู้ไปทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ครู ทหาร ตำรวจและอื่น ๆ ด้อนรับแขกที่มาสร้างประโยชน์ให้แก่หมู่บ้าน หมอลำที่ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเรียกว่า หมอลำสูตร เมื่อสู่ขวัญเสร็จก็จะมีพิธีผูกแขน ในขณะที่ผูกแขนทุกคนก็จะให้พรเป็นผลญ่า เช่น “นอนหลับให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นให้ได้เงินแสนแป้นมือไปให้ได้คำคำล้าน ออกนอกบ้านให้เจ้าหล่มหล่มคำ” ประเพณีนี้ยังเป็นที่นิยมกันมากในชุมชนโคกนาดี

4.3 ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีนี้ก็เป็นประเพณีหนึ่งที่ประชาชนชาวบ้านได้มีโอกาสพุดผลญ่า บุตรหลานที่ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นจะพากันกลับบ้านและรดน้ำขอพรจากผู้เฒ่าผู้แก่ งานนี้ก็จะได้ทั้งผลญ่าอวยพรและผลญ่าภายิต เช่น “คั่นเจ้าไปไกลบ้านอย่าลืมทางบ้านเก่า เคื่อหล่าเคื่อพ่อแม่เจ้าอยู่เฮือน”

4.4 ประเพณีวันขึ้นบ้านใหม่ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวชุมชนโคกนาดีได้มีโอกาสใช้ผลญ่า เพราะบุตรหลานจะนำของฝากมาให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และก็จะขอพรปีใหม่จากท่าน แล้วท่านก็จะให้พร เช่น “ปีใหม่นี้ให้มีแต่ความสุขเคื่อหล่าเคื่อเคราะห์อย่าเห็นเวรอย่าพ้อ ให้มีแต่โชคแต่ลาภ ทำงานกะให้ได้ตำแหน่งสูง ๆ ขึ้นให้ได้ซัดได้ขึ้นเหลือสิ้นสู่ปีเคื่อหล่าเคื่อ”

5. คุณค่าของผลญ่า

ผลญ่าเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่มีความไพเราะสละสลวย และมีความหมายที่ตีแผ่คติข้อคิดต่าง ๆ อย่างมากมาย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้สรุปคุณค่าของผลญ่าไว้ดังนี้

5.1 เป็นคติเตือนใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง จะได้แก้ไขความประพฤติของตนหรือปฏิบัติตนให้เหมาะสมถูกต้องตามทำนองครองธรรม

5.2 เป็นถ้อยคำคม ช่วยให้ผู้ได้ยินได้ฟังเกิดความสำนึกทำให้รู้จักคิด เป็นการ

ฝึกสติปัญญาและทำให้พูดจาหลักแหลมอันแสดงถึงคุณลักษณะของผู้เฉลียวฉลาดและ
คงแก่เรียน

5.3 คำพูดที่ไพเราะ คำอวยพรที่เป็นสิริมงคลย่อมก่อให้เกิดความปลื้มปิติ
มีความสุข ผู้พูดและผู้ฟังมีความสุขความสบายใจ

5.4 การพูดคิดเตือนใจ คำอวยพรที่ตีงามให้แก่กันเป็นการแสดงความเมตตา
และหวังดีต่อกัน ทำให้เกิดความรักใคร่นับถือกัน เป็นการส่งเสริมความสามัคคี

5.5 ทำให้เกิดความรักใคร่ในระหว่างหนุ่มสาวอันเป็นผลต่อเนื่องให้ชีวิต
สมรสอยู่กันด้วยความสุขราบรื่น

5.6 การพูดเกี่ยวกับด้วยผญา เป็นการหลีกเลี่ยงการใช้คำพูดโดยตรง อันอาจเป็น
คำที่ไม่ค่อยเหมาะสมหรือหยาบคายบางคำ เป็นเครื่องแสดงถึงความละเอียดอ่อนของจิตใจและ
จรรยา มารยาทอันดี และแสดงถึงวัฒนธรรมอันดีของผู้เป็นเจ้าของผญาด้วย

5.7 เป็นการทำให้ผู้ได้ยิน ได้ฟังเกิดความซาบซึ้งในวรรณคดีและส่งเสริม
ความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน

5.8 เป็นการฝึกความจำ เพราะผู้จะพูดผญาได้ส่วนมากจะต้องท่องจำมาก่อน
จำได้มาก ๆ ฝึกจนเกิดความเชี่ยวชาญและแตกฉานก่อนจึงจะก้าวไปถึงขั้นจ่ายผญาเป็นกลอน
สดได้

5.9 เป็นการฝึกสมองให้เป็นคนมีไหวพริบปฏิภาณดี เกิดสติปัญญาหลักแหลม
เพราะผู้จ่ายผญาจะต้องใช้สมองอย่างฉับไว และได้อ่านวรรณกรรมอีสานมาด้วย การพูดหรือ
จ่ายผญาบ่อย ๆ จะก่อให้เกิดปัญญาเฉลียวฉลาด

5.10 เป็นการส่งเสริมให้ผู้พูดและผู้ฟังรู้จักใช้ภาษาที่สวยงามและเป็นการรักษา
ภาษาไทยท้องถิ่นเอาไว้มิให้สูญหาย

5.11 เป็นการทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความสนุกสนานบันเทิงใจ

5.12 เป็นการเพิ่มความสนุกสนานครึกครื้นให้แก่งาน เมื่อมีการจ่ายผญา
ในระหว่างการทำงานหนุ่มสาวที่ทำงานจะได้รับความเพลิดเพลิน และบรรเทาความเหน็ด
เหนื่อยในระหว่างการทำงานด้วย

5.13 เป็นการรักษาจารีตประเพณี หรือวรรณคดีพื้นเมืองของไทยไว้ในรูป
ของผญา

5.14 ผู้พูดผญาเก่ง ๆ จะได้รับการยกย่องนับถือจากคนอื่น ๆ ว่าเป็นคนแก่เรียน
เป็นนักปราชญ์ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อถือแก่คนอื่นด้วย

5.15 เป็นการช่วยสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

จากคุณค่าของพจนานุกรมที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า พจนานุกรมที่แต่งขึ้นนี้ มีคุณค่าที่ส่งผลทั้งต่อบุคคลและสังคม เช่น คำสอนที่ส่งผลต่อบุคคลส่วนใหญ่แล้วเน้นในเรื่องของการพัฒนาตนเอง การประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมถูกต้องตามธรรมเนียมของนครธรรม ด้านการพัฒนาอาชีพ สอนในเรื่องจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ ให้ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตลอดจนสอนในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นเพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ส่วนข้อคิดคำสอนที่ส่งผลต่อสังคมนั้นก็ครอบคลุมไปถึงสถาบันต่าง ๆ ที่อยู่
ในสังคมนั้น ๆ เช่น ครอบครัว การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และศาสนา เป็นต้น เอกสารกลุ่มนี้ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของบทพจนานุกรม

ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษา

มนุษย์ใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสาร แต่ในขณะที่เดียวกันการสื่อสารด้วยภาษาได้แฝงเอาความงาม ความไพเราะไว้ในถ้อยคำด้วย ความงามนี้เองที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการสื่อสารและช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารทั่วไปในชีวิตประจำวัน การใช้ภาษาในการประพันธ์ รวมถึงการพูดในทุกสถานการณ์ ส่วนต้องการความไพเราะ สวยงาม สอดคล้องกับเหตุผล อารมณ์และสถานการณ์ ความงามดังกล่าวอาจเรียกชื่อต่าง ๆ กันได้ว่า ความงามในภาษา ศิลปะการใช้ภาษา ศิลปะทางการประพันธ์ ภาษา และวรรณศิลป์ (สมเกียรติ รัชมณี. 2551 : 5)

ความหมายของภาษาวรรณศิลป์

ภาษาวรรณศิลป์ หมายถึง ศิลปะใช้ภาษาอันเกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำ โดยการเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวน โวหารที่มีความไพเราะงดงาม สละสลวยแบบวิธีของภาษา เพื่อมุ่งสื่อความหมายและอารมณ์สะเทือนใจให้เกิดแก่ผู้อ่านผู้ฟัง (สมเกียรติ รัชมณี. 2551 : 4)

นอกจากนี้ สุจิตรา จงสถิตวัฒนา (2545 : 106) ได้ให้ความหมายว่า “ลิลาวรรณศิลป์” ว่าหมายถึง กลวิธีการประพันธ์อันสร้างให้เกิดความงามทางภาษา หรือสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในงานประพันธ์ กลวิธีเหล่านี้ย่อมมีหลากหลายตั้งแต่การใช้คำ การสร้างความงามของเสียง ของคำ การสร้างภาพพจน์ การสัญลักษณ์ ตลอดจนการใช้วิธีการเขียนในรูปแบบต่าง ๆ และการแสดงทรรศนะเกี่ยวกับความสำคัญของลิลาวรรณศิลป์

ไว้ว่า “เป็นส่วนสำคัญในการสร้างงานประพันธ์ ให้มีคุณค่าเป็นวรรณคดีและผู้รักวรรณคดี” (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. 2545 : 106)

จากที่มีผู้กล่าวถึง “วรรณศิลป์” ไว้ข้างต้นนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า “ภาษา
วรรณศิลป์” หมายถึง ศิลปะการใช้ภาษาอันเกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำ โดยการเลือกใช้
ถ้อยคำ สำนวนโวหาร ที่มีความไพเราะงดงาม สละสลวยตามแบบวิธีของภาษา เพื่อมุ่งสื่อ
ความหมายและอารมณ์สะท้อนใจให้เกิดแก่ผู้อ่านผู้ฟัง

การใช้ภาษาเพื่อมุ่งสื่อความหมาย อารมณ์และความรู้สึก นับได้ว่าเป็นลักษณะ
ของภาษาวรรณคดีทุกชาติทุกภาษา ส่วนกลวิธีในการสร้างอารมณ์ความรู้สึกนั้น กวีย่อมมีวิธี
อันประณีตแปลกใหม่ โดยการใช้กลวิธีทางภาษาเป็นต้นว่า การพรรณนารายละเอียด
พรรณนาความรู้สึก หรือการใช้สัญลักษณ์แทนความคิดหรือ การนำเสนอด้วยชั้นเชิงอื่น ๆ
ทางภาษา กลวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ อันเป็นลักษณะสำคัญของ
ภาษาและวรรณคดี ดังนั้นวรรณศิลป์จึงนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบอันสำคัญ ที่ทำให้
วรรณกรรมแต่ละเรื่องติดตาตรึงใจผู้อ่านผู้ฟังเป็นเวลานาน หรืออาจถึงขั้นเป็นวรรณกรรม
หรือวรรณคดีอมตะ น้อมนำไปสู่ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความหวนไหว้ด้วยการใช้ศิลปะทางภาษา
ด้วยคุณสมบัตินี้เอง ที่ทำให้วรรณกรรมซึ่งถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบทางวรรณศิลป์มีคุณค่าถึง
ขั้นเป็นวรรณคดี คำว่า “วรรณกรรม” “วรรณศิลป์” และ “วรรณคดี” จึงมีความสัมพันธ์กัน
อย่างแยกไม่ออก. (สมเกียรติ รัชชัณณิ. 2551 : 7)

สุนทรียลักษณะทางภาษา

1. สุนทรียะแห่งเสียง เสียงในภาษาไทยได้แก่เสียงสระ เสียงพยัญชนะและเสียง
วรรณยุกต์เสียงสระถือว่าเป็นเสียงแท้เพราะเกิดจากการเปล่งเสียงออกมาจากปอด โดยตรงไม่ถูก
ปิดกั้นทางลม ความแตกต่างของเสียงสระแต่ละเสียงจึงเกิดจากการกล่อมกลาด้วยอวัยวะ
ภายในปากแตกต่างกัน เสียงสระเปล่งออกมาจึงแตกต่างกัน เสียงพยัญชนะเกิดจากอวัยวะ
ภายในปากปิดกั้นทางลมเมื่อเปล่งเสียงออกมา การปิดกั้นทางลมด้วยฐานกรณ์ที่แตกต่างกันทำ
ให้เกิดเสียงพยัญชนะต่างกัน ส่วนเสียงวรรณยุกต์นั้นเป็นเสียงบอกระดับสูงต่ำ
จึงทำให้เกิดความไพเราะเหมือนเสียงดนตรี นอกจากนี้ เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยยังทำให้
ความหมายของคำแต่ละคำแตกต่างกันอีกด้วย ในทางหลักภาษาจึงเรียกเสียงสระว่า “เสียงแท้”
เรียกเสียงพยัญชนะว่า “เสียงแปร” และเรียกเสียงวรรณยุกต์ว่า “เสียงดนตรี”

1.1 เสียงสระ ความไพเราะสละสลวยของถ้อยคำ อันเกิดจากเสียงสระ
มีลักษณะดังนี้

1.1.1 เสียงสัมผัสสระ การใช้สระเสียงเดียว ทำให้เกิดสัมผัสคล้องจอง ซึ่งหากมีตัวสะกดหรือเสียงสะกดก็จะต้องอยู่ในมาตราตัวสะกดเดียวกัน ทำให้เกิดความไพเราะช่วยฟัง

1.1.2 เสียงสั้น - ยาว, หนัก - เบา คือมีทั้งสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว สุจริต เพียรชอบ (2539 : 2) กล่าวว่า “สระเสียงสั้นและสระเสียงยาว เมื่อประสมกับพยัญชนะ ความหมายก็จะเปลี่ยนแปลงไป” และยังมีผลต่อความรู้สึกที่แตกต่างกัน คือเสียงสั้นจะให้ความรู้สึกแข็งแรง ดุดัน เช่น “บุรุษ” “ดู” “ทะลุ” “โทสะ” “บีบบั่น” “ซัยชนะ” ฯลฯ เสียงยาวจะให้ความรู้สึกนุ่มนวล อ่อนหวาน อ่อนโยน เช่น “กานดา” “นารี” “อัญชลี” “โศกา” ฯลฯ ส่วนเสียงหนัก-เบา (ครุ-ลหุ) นั้นเสียงหนักจะให้ความรู้สึกหนักแน่นมั่นคงกว่าเสียงเบา เสียงเบาที่ออกเสียงเต็มมาตรา เช่น “ทุระ” “บุรุษระ” “ผัวะ” ฯลฯ ก็จะทำให้ความรู้สึกเช่นเดียวกับสระเสียงสั้น คือ แข็งแรง ดุดัน แต่ถ้าออกเสียงไม่เต็มมาตรา เช่น “อรุณ” แอร่ม” “นภา” ฯลฯ ก็จะนุ่มนวลรื่นหูขึ้น การเลือกใช้คำที่มีเสียงสระสั้น-ยาว หนัก-เบา จึงมีความหมายต่อความรู้สึกของผู้ฟังมากน้อยต่างกัน การใช้ภาษาอย่างมีศิลปะจึงต้องเลือกใช้เสียงสระให้เหมาะแก่อารมณ์ที่ต้องการถ่ายทอด

1.2 เสียงพยัญชนะ

1.2.1 เสียงสัมผัสพยัญชนะต้น ได้แก่การใช้พยัญชนะที่มีหน่วยเสียงเดียวกันในคำที่ต่างกัน ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ เรียกว่าการสัมผัสอักษรหรือสัมผัสพยัญชนะ

1.2.2 เสียงพยัญชนะท้าย หมายถึงการใช้พยัญชนะสะกดในมาตราเดียวกันซึ่งจะสัมพันธ์กับข้อ 1.1 และมีผลต่อสัมผัสสระ แต่นอกจากนี้แล้วเสียงสะกดที่เป็นคำตาย ได้แก่ มาตราแม่กก กด กบ จะให้ความรู้สึก

1.3 เสียงวรรณยุกต์ ผู้ส่งสารหรือผู้ประพันธ์สามารถเลือกใช้เสียงวรรณยุกต์ให้เกิดความไพเราะได้ดังนี้

1.3.1 เสียงสัมผัสวรรณยุกต์หมายถึงการใช้เสียงวรรณยุกต์เดียวกันเพื่อให้ได้สัมผัสที่น่าฟัง กวีโบราณมักจะเอาใจใส่อย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะคำประพันธ์ประเภทโคลงและร่าย ซึ่งมีบังคับวรรณยุกต์ ตำแหน่งใดบังคับวรรณยุกต์ก็จะเป็นไปตามนั้น แต่ตำแหน่งที่ไม่บังคับวรรณยุกต์นั้น หากมีการส่งหรือรับสัมผัสแล้วจะใช้วรรณยุกต์ทั้งรูปและเสียงเดียวกัน เว้นแต่จะมีข้อจำกัดในเรื่องการใช้คำ อาจจะอนุโลมให้ใช้วรรณยุกต์รูปเดียวกันแต่ต่างเสียงไต่บ้าง

1.3.2 การเล่นเสียงวรรณยุกต์ ได้แก่การใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์

ตามลำดับกัน นำมาเรียบเรียงไว้ในตำแหน่งใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดความไพเราะอีกแบบหนึ่ง อาจเรียงเป็นสามัญ เอก โท, เอก โท ตรี หรือโท ตรี จัตวาหรืออื่น ๆ ก็ได้

1.4 เสียงของคำพิจารณาจากการออกเสียงของคำที่ใช้ในการสื่อสารหรือใน บทประพันธ์ คำแต่ละคำย่อมมีเสียงที่ให้อารมณ์และความหมายต่างกันเมื่อเสียงเปลี่ยนไป ความหมายก็จะเปลี่ยนตาม ดังนั้นคำแต่ละคำจึงมีเสียงเฉพาะของตนเอง เมื่อนำคำต่าง ๆ มาเรียบเรียงต่อกันทำให้เกิดความแตกต่างของเสียง เกิดความไพเราะดุจเสียงดนตรี ทำให้รับรู้ได้ถึง “อุณาแห่งเสียง” ซึ่งเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2535 : 41-46) ได้อธิบายไว้ว่า

แต่ละคำก็มีเสียงเฉพาะทุกคำ แต่เสียงเหล่านั้นก็เพียงบอกความหมายว่าต่าง จากคำอื่น ๆ ดังคำ เสื่อ-เสื่อ-เสื่อ ต่างความหมายกันด้วยอำนาจแห่งเสียง อันมีวรรณยุกต์เป็น เครื่องกำหนด แต่เสียงคำหรือเสียงอักษรนั้นเรารู้สึกได้จากการ “จำได้หมายรู้” คือ มันอุโฆษอยู่ในความทรงจำเท่านั้น ความรู้สึกจากการ “จำได้หมายรู้” นี้ เป็นภาวะอย่าง หนึ่งของจิต อันเป็นคุณสมบัติ 1 ใน 4 ที่จิตมีอยู่หรือทำหน้าที่อยู่

2. สุนทรียะแห่งจังหวะ จังหวะในการใช้ภาษาเกิดจากการเว้นช่วงข้อความใน การสื่อสาร กล่าวคือ ในการสื่อสารด้วยการพูด ผู้พูดต้องหยุดหายใจในระหว่างที่พูด ทำให้ ข้อความที่กำลังพูดอยู่นั้นขาดตอน ดังนั้นผู้พูดจึงจำเป็นต้องหาช่วงจังหวะในการพูดให้ เหมาะสม เพื่อให้ได้เนื้อความจบในแต่ละตอนหรือแต่ละประโยคไม่เช่นนั้น อาจทำให้ การสื่อสารผิดพลาดได้ ในการศึกษาอาจพิจารณาจังหวะของร้อยแก้วและร้อยกรองได้แตกต่างกัน ดังนี้

2.1 จังหวะร้อยแก้ว เป็นการเว้นจังหวะเพื่อหยุดหายใจ ผู้ส่งสารจะเว้นจังหวะ เนื้อความที่ยาวต่อเนื่องกันให้อ่านเข้าใจได้ในช่วงหยุดหายใจหนึ่ง หรือเว้นช่วงข้อความ ให้เข้าใจได้ไม่เกินกว่าจังหวะหยุดหายใจครั้งหนึ่ง ในภาษาเขียนจะเว้นวรรคตอนไว้ชัดเจน แต่ถ้าช่วงข้อความยาวมากผู้อ่านก็สามารถเว้นจังหวะสั้นได้ตามความเหมาะสม ดังนั้น วรรณศิลป์ในการใช้ภาษาจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับผู้รับสารเป็นสำคัญด้วย การเขียน การพูด การอ่านที่มีจังหวะถูกต้องจึงจะเป็นการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ

2.2 จังหวะร้อยกรอง คำประพันธ์ร้อยกรองของไทยมีลีลาจังหวะเฉพาะตัวและ ก่อนข้างตายตัว การอ่านนอกจากจะต้องรู้จักเว้นจังหวะให้ถูกต้องตามแบบแผนของคำ ประพันธ์นั้น ยังต้องให้เหมาะสมกับคำหรือความที่บรรจุอยู่ในคำประพันธ์ด้วย ดังที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2535 : 46) เรียกว่า “สัมผัสคำ สัมผัสใจ” หมายความว่า ไม่ว่าจะคำ

ในบทประพันธ์นั้นจะตกจังหวะตามแผนผังบังคับหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้อ่านที่เข้าถึงอารมณ์ของบทประพันธ์จะต้องรู้จักอ่านให้ได้จังหวะของคำที่จะสื่ออารมณ์และความหมายตามที่ผู้ประพันธ์เจตนา

3. ทำนอง เสียง จังหวะ และทำนอง เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เมื่อมีการเปล่งเสียง จังหวะและทำนองจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เนื่องจากระดับเสียงสูงต่ำที่แตกต่างกันนั่นเอง ทำนอง หมายถึง “ระเบียบเสียงสูงต่ำซึ่งมีจังหวะสั้นยาว” (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 527) ทำนองในภาษาจึงเกิดขึ้นจากระดับเสียงสูงต่ำในการออกเสียงอันได้แก่ การพูด อ่าน ขับ ร้อง สวด เป็นต้นในทางวรรณศิลป์ ทำนองของถ้อยคำคือความงามอย่างหนึ่งของภาษา บทประพันธ์ไม่ว่าจะเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง หากมีทำนองดี หรือมีระดับเสียงสูงต่ำของคำที่เหมาะสมกับเนื้อหาและลีลาของคำประพันธ์ การอ่าน ขับ ร้อง ฯลฯ ก็ย่อมทำให้เกิดความไพเราะกินใจ

3.1 ทำนองร้อยแก้วเป็นทำนองที่เกิดจากการพูดหรืออ่านข้อความแบบร้อยแก้วแม้จะรู้สึกว่าได้ใส่ทำนองแต่แท้ที่จริงแล้วเสียงที่อ่านหรือพูดตามปกติก็คือทำนองของร้อยแก้วนั่นเอง

3.2 ทำนองร้อยกรอง เป็นทำนองที่เกิดจากการพูด อ่าน ร้อง ขับ ฯลฯ ให้มีลีลาเสียงสูงต่ำแตกต่างออกไปเพื่อให้เกิดความจรโลงใจทั้งผู้อ่านและผู้ฟัง ทำนองร้อยกรองของไทยแตกต่างกันตามลักษณะบังคับของคำประพันธ์แต่ละชนิด ลีลาการอ่าน ร้อง หรือขับ รวมทั้งวัตถุประสงค์และโอกาสในการใช้จึงแตกต่างกัน

4. ลุขทรียะแห่งคำ ถ้อยคำเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร ถ้อยคำแต่ละคำจะสื่อความหมายแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้คำบางคำอาจมีหลายความหมายได้ หากอยู่ในบริบทหรือสถานการณ์ที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์ความหมายเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่า ผู้ส่งสารเข้าใจความหมายของคำในภาษาได้ตรงกันมากน้อยเพียงใด

4.1 ความหมายของคำ การศึกษาเรื่องคำและความหมายในทางวรรณศิลป์ ควรพิจารณาความหมายของคำที่ปรากฏตามหน้าที่ของคำในประโยคและการเลือกใช้คำให้ได้ความหมายอย่างมีศิลปะดังนี้

4.1.1 คำที่มีความหมาย หรือความหมายของอรรถได้แก่คำที่มีความหมายตามรูปคำที่ปรากฏ เป็นความหมายโดยตรง หรือความหมายตามพจนานุกรม รูปคำปรากฏอย่างไรก็มีความหมายตามนั้น

4.1.2 คำที่มีความหมายนัยประหยัด หรือความหมายแฝงหมายถึง คำที่ให้ ความหมายในเชิงชักนำความคิดให้เกี่ยวข้องไปถึงสิ่งอื่น กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงคำหนึ่งแล้ว จะประหยัดความหมายไปถึงสิ่งอื่น ที่มีความหมายโดยอนุมานตามลักษณะอาการ หรือ ความรู้สึกเกี่ยวกับคำนั้น ๆ เช่น ดาว ความหมายนัย ประหวัด หมายถึง ผู้ที่เป็นที่รู้จัก รักใคร่ชอบพอกของคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่นดาวจุฬาฯ หมายถึง นิสิตหญิงจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ผู้ซึ่งมีความสวยงามเป็นที่รู้จักและชอบพอรักใคร่ของบรรดานิสิตและได้รับการ ยอมรับในกลุ่มนิสิต ทั้งนี้เป็นความหมายที่เกิดขึ้น โดยการอนุมานเอาตามลักษณะ ของดาวซึ่งมีความระยิบระยับประดับอยู่บนท้องฟ้า

4.1.3 คำที่มีความหมายตามเสียง ได้แก่คำที่มีความหมายสัมพันธ์กับเสียง ที่เปล่งออกมาความสั้น-ยาว หนัก-เบา ของเสียง รวมทั้งเสียงของสระที่แตกต่างกัน ก็จะแนะนำหรือให้ความหมายที่ต่างออกไป นอกจากนี้คำบางคำยังมีความหมายตามเสียง ธรรมชาติที่เกิดขึ้น

4.1.4 คำที่มีหลายความหมาย ได้แก่ คำบางคำที่มีความหมายตรง ได้หลายอย่าง ส่วนจะมีความหมายว่าอย่างไรบ้างนั้นขึ้นอยู่กับบริบทที่แวดล้อม

4.2 ศิลปะการใช้คำ คุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทประพันธ์หรือ กวีนิพนธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นจากการเลือกสรรคำที่มีเสียง จังหวะ ทำนอง และความหมายที่ดี มุ่งสื่อ ความหมายตามกวีหรือผู้ประพันธ์ต้องการแล้ว กวียังต้องมีศิลปะในการเลือกคำเหล่านั้น มาใช้ในทีที่เหมาะสม และแฝงไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกจะทำให้บทประพันธ์นั้นมีความ ไพเราะจับใจผู้อ่านผู้ฟัง จนบันดาลให้เกิดอารมณ์ร่วมหรือคล้อยตาม จึงนับว่าเป็นความงาม ของภาษาในแง่ของศิลปะการใช้คำ ดังนี้

4.2.1 การเล่นคำ ได้แก่ การเลือกใช้คำที่มีหลายความหมายในตำแหน่งที่ ใกล้เคียงกัน แต่มีความหมายแตกต่างกันไปตามบริบท ทั้งนี้รวมทั้งคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่ สะกดต่างกันด้วย

4.2.2 การซ้ำคำหรือซ้ำวลี ได้แก่การเลือกใช้คำหรือวลีเดียวกันในตำแหน่งที่ ต่างกัน มีความหมายอย่างเดียวกันทุกตำแหน่ง การซ้ำคำนี้นอกจากจะเกิดความไพเราะ ทางเสียงแล้ว ยังมุ่งคำและความหมายให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

4.2.3 การใช้คำซ้ำหรือคำอัพภาส ได้แก่การเลือกซ้ำคำเดียวกันในตำแหน่งที่ ต่อเนื่องกันเพื่อเน้นความ หรืออาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะของคำซ้ำ นอกจากนี้ผู้แต่งอาจเลือกใช้คำอัพภาสซึ่งเกิดจากคำซ้อน

4.2.4 การหลាកคำ ได้แก่การใช้คำไวพจน์ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกันหรือ
ในบริบทเดียวกัน ทำให้เกิดความ ไพเราะที่ไม่ต้องใช้คำซ้ำซาก เมื่อกล่าวถึงสิ่งเดียวกัน

ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของข้อมูลทางคติชนวิทยา

ศิวพร ฦ.กลาง (2548 : 363-414) เสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 3 ประการ
ดังนี้

1. บทบาทคติชนในการอธิบายและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม

ในสังคมประเพณี พิธีกรรมเป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการ“รวมพลัง” ของคน
ในสังคมการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกมั่นคงอบอุ่น พิธีกรรมช่วย
สร้างความรู้สึกร่วม “ความเป็นพวกเดียวกัน” ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นกลไกในการสร้าง
อัตลักษณ์ของกลุ่มชน นอกจากนั้นหน้าที่ประการสำคัญของพิธีกรรมคือ ช่วยให้นุชนมั่นใจ
เช่น ขอฝน ขอให้มืผลผลิตดี ขอให้หายเจ็บไข้

พิธีกรรมมักมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ตำนาน อาจกล่าวได้ว่าสมาชิกในสังคม
ใช้เรื่องเล่าประเภทตำนานจึงเป็นส่วนที่เป็นนามธรรมในขณะที่พิธีกรรมเป็นส่วนที่เป็นรูปธรรม
คนสวยแถบสุรินทร์ บุรีรัมย์เชื่อว่ามิตะกวาดเป็นผีประจำหมู่บ้าน และเสมือนเป็นบุรุษตลอดจน
เป็นสัญลักษณ์แห่งอุดมสมบูรณ์ (ปราณี วงษ์เทศ. 2539 : 84-91) และมีตำนานเกี่ยวกับตะกวาด
ส่วนคนไทย ลาว มีความเชื่อความผูกพันและนับถือมาก นาคเป็นสัตว์ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์
คนจ้วงในมณฑลทกวางสี มีตำนานเกี่ยวกับกบ และพิธีบูชากบเพื่อขอฝนและความอุดม
สมบูรณ์ให้ไร่นา โดยนัยนี้ตำนานจึงเป็นสิ่งที่ใช้บอกอัตลักษณ์ของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์

2. บทบาทคติชนในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคมและรักษามาตรฐาน

พฤติกรรมของสังคมในสังคมที่ไม่มีตัวหนังสือใช้ เช่นสังคมชนเผ่าต่าง ๆ หรือสังคมชาวเขา
รวมไปถึงสังคมที่มีตัวหนังสือใช้ แต่ก็ยังใช้ประเพณีบอกเล่าในการถ่ายทอดวัฒนธรรม เช่น
สังคมหมู่บ้านชวาในไทย คติชนจะเป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่เป็น “สถาบันการศึกษา” ใน
ความหมายว่า ให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ อบรมสั่งสอน
ระเบียบสังคมและรักษามาตรฐานทางจริยธรรมและพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนที่สังคมยอมรับ
ทั้งนี้โดยผ่านคติชนหลายประเภท ทั้งเพลงกล่อมเด็ก นิทานลายิต ปริศนาคำทาย และ
การเล่น การแสดง

2.1 บทบาททัศนคติในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ “ห้องถิ่น” ของตน
 ทัศนคติหลายประเภทได้ทำหน้าที่ “ให้ความรู้” กับเด็ก ๆ ในสังคมว่า เขาเป็นใคร บรรพบุรุษ
 ของเขาเป็นใคร ห้องถิ่นของเขามีประวัติความเป็นมาอย่างไร เช่นตำนานอธิบายกำเนิดของ
 กลุ่มชน ชาติพันธุ์ ชนเผ่า นิยายประจำห้องถิ่น ใช้อธิบายอัตลักษณ์ของกลุ่มชนได้เช่นกัน

2.2 บทบาททัศนคติในการให้ความรู้และเสริมสร้างปัญญาในสมัยก่อนยังไม่มี
 โรงเรียนหรือการศึกษาในระบบทัศนคติทำหน้าที่แทนสถาบันการศึกษา ซึ่งปัจจุบันนี้อาจ
 นับเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น เพลงกล่อมเด็ก ได้ช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ
 สังคม ปริศนาคำทายเป็นการฝึกให้เด็กใช้ปัญญา

2.3 บทบาททัศนคติในการอบรมระเบียบสังคมปลูกฝังค่านิยมและรักษาบรรทัด
 ฐานทางพฤติกรรมให้สังคม สังคมสมัยก่อนได้อาศัยประเพณีบอกเล่าโดยผ่านกลไกของคติ
 ชนรูปแบบต่าง ๆ ในการอบรมระเบียบสังคม เพื่อให้สมาชิกที่เติบโตมาในสังคมนั้น ๆ ได้
 เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบสังคมค่านิยมที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ทศนคติที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่
 ไม่ดี ตลอดจนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมและจริยธรรมของสังคม จะใช้นิทานชาดก ภาษิตคำ
 พงษ์เพยและการละเล่นของเด็ก สิ่งเหล่านี้ยังใช้ได้ผลอยู่จนถึงปัจจุบัน

3. บทบาททัศนคติในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจาก
 กฎเกณฑ์ทางสังคม โดยเฉพาะทัศนคติชนประเภทนิทานมหัศจรรย์ นิทานมุขตลก เพลงร้องเล่น
 การละเล่นพื้นบ้าน

3.1 นิทานมหัศจรรย์กับการเป็นทางออกให้กับความรู้สึกขัดแย้งในครอบครัว
 ข้อมูลทัศนคติชนประเภทนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ จะเปิดโลกแห่งจินตนาการให้แก่บุคคลในสถานภาพ
 ต่าง ๆ ในครอบครัวที่มีความทุกข์อันเกิดจากความขัดแย้งในครอบครัวได้หลบหนีเข้าไปอยู่ใน
 โลกที่มีแต่ความน่าพิงพอใจ แม้จะชั่วคราว แต่ก็ทำให้รู้สึกว่าการปรารถนาเล็ก ๆ ในใจได้รับการ
 ตอบสนอง นิทานจึงมีความสำคัญต่อจิตใจของผู้ฟังด้วยกลไกกลดงกล่าวมานี้

3.2 ทัศนคติกับการเป็นทางระบายความกดดันในใจอันเกิดจากกฎเกณฑ์ในสังคม
 มนุษย์ย่อมมีความรู้สึกอึดอัดกับกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามบางประการที่สังคมกำหนด ทัศนคติที่ช่วย
 ทำหน้าที่เป็นทางออกเพื่อลดความอึดอัดและความรุนแรงในจิตใจของมนุษย์เป็นทัศนคติที่ช่วย
 ให้ความบันเทิงสนุกสนาน เช่น นิทานมุขตลก เพลงปฎิพากย์ (จะพูดเรื่องทางเพศหรือเรื่อง
 สองแง่สองง่าม)

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์กวีวิธีทางภาษาและศึกษาความหมายคำขยายในบทพญาของชุมชน
โคกนาดี ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีดังนี้

บรรพต เปรมชู (2522 : 3) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า “ภาษาอีสานนั้นเป็นภาษาที่มี
ลักษณะเก่าแก่ และมีมานาน เพราะมีคำใช้มากมายไม่แพ้ภาษาใด ๆ ในโลก และคำที่เห็นได้ชัด
ที่สุดแปลกที่สุดได้แก่คำวิเศษณ์ นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้ในชีวิตประจำวันอีกจำนวนมาก ซึ่งคำ
เหล่านี้ถือเป็นความงามทางภาษา และอัจฉริยะทางภาษาของชาวอีสาน”

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2526 : 105) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการใช้ถ้อยคำ
ในพญาไว้ว่าการใช้ถ้อยคำสำนวนตามแบบพญานั้น พญาแต่ละบทมีความสั้นยาวไม่เท่ากัน
เพราะขึ้นอยู่กับใจความที่สื่อสารพญาบางบทมีเพียงวรรคเดียว บางบทมีความยาวสองวรรคสาม
วรรค หรือสี่วรรคขึ้นไปก็มีจำนวนมาก จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอนตายตัว มีคำเสริม
คำสร้อย เพิ่มเข้ามาเพื่อให้ได้ความหมายชัดเจน หรือให้ได้จังหวะในการพูด คำที่ส่งสัมผัสไม่
แน่นอนตายตัว

จารุวรรณ ธรรมวัตร เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคำที่มีความหมายพิเศษว่า กวีอีสานได้
เลือกสรรคำที่ไพเราะจับใจชักนำให้เกิดอารมณ์ดีมีค่าคล้ายตาม จารุวรรณ ธรรมวัตร
(2521 : 32)

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2526 : 41) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการตกแต่งถ้อยคำ
ในพญาไว้ว่ากวีชาวบ้านอีสานมีพรสวรรค์ในการเลือกใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ไม่มีศัพท์สูงมากมาย คำ
ที่เรียบง่ายในพญาสื่อสาร ได้อย่างตรงไปตรงมาและมีประสิทธิภาพยิ่ง และการตกแต่งถ้อยคำ
ในพญาให้อลังการ สามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้เกิดอารมณ์และสะท้อนใจได้หลายประการการ
สัมผัสอักษร การเล่นคำ โดยมุ่งให้เกิดความไพเราะเกิดอารมณ์ขันและภาพที่เด่นชัดและการใช้
ถ้อยคำที่เรียนเสียงธรรมชาติเพื่อเร้าจินตนาการให้สร้างภาพพจน์ขึ้นในใจ

บรรจบ พันธุเมธา (2522 : 80) ได้เสนอแนวคิดในการสร้างคำในภาษาไทยว่า
“เนื่องจากภาษาไทยส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว เพื่อให้เรามีคำใช้ในภาษามากยิ่งขึ้นจึงได้มีการ
สร้างคำให้มีมากพยางค์ โดยยืมคำภาษาอื่นมาใช้ และการสร้างคำใหม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ คือการ
สร้างคำซ้ำ คำซ้อน คำประสมและคำยืม”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 : 1090 ให้ความหมายของโวหาร
ไว้ว่า หมายถึง ชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือพูด เช่น มีโวหารดี ถ้อยคำที่เล่นเป็น
ลำดับสำนวน เช่น อย่างมาตีโวหาร เขาชอบเล่นโวหาร

วิชา กงกะนันท์ (2523 : 22) ให้ความหมายของโวหารไว้ว่า เป็นวิธีพูดหรือเขียนที่ผู้พูดหรือผู้เขียนพูดหรือเขียนอีกอย่างหนึ่ง แต่ความหมายเป็นอย่างอื่นบ้างให้มีความหมายกำกวม หนักเบา หรือเข้มข้นแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อที่จะขยายความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อที่จะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความฝัน หรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นหรือน้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่าน การใช้โวหาร คือการแสดงความคิดในทำนองต่าง ๆ เพื่อให้ข้อความนั้นได้เนื้อความหรือได้ใจความที่มีความหมายชัดเจนเหมาะสมน่าอ่าน

โวหารมี 5 ลักษณะ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. 2542 : 20) ดังนี้

1. บรรยายโวหาร หมายถึง โวหารที่ใช้ในการอธิบายเล่าเรื่องเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง การเรียบเรียง และการใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายตรงไปตรงมา กะทัดรัด ชัดเจน
2. พรรณนาโวหาร คือ โวหารที่กล่าวถึงความงามของธรรมชาติ สถานที่ หรือความรู้สึกนึกคิดอย่างละเอียด เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้ง และเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามโดยใช้ถ้อยคำที่มีความไพเราะ และความหมายที่ลึกซึ้ง
3. เทศนาโวหาร เป็นโวหารที่แสดงการสั่งสอน หรือชักจูงให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามชี้แนะคุณและโทษสิ่งที่ควรปฏิบัติ หรือแสดงทัศนะในข้อสังเกต ในการเขียนต้องให้เหตุผลมาประกอบให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อมั่น เกิดความรู้สึกด้วยตนเอง
4. อุปมาโวหาร คือ การใช้โวหารเปรียบเทียบ โดยยกตัวอย่างสิ่งที่คล้ายคลึงกันมาเปรียบเพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านความหมาย ด้านภาพและเกิดอารมณ์ ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น
5. สาธกโวหาร คือ โวหารที่มุ่งให้ความชัดเจนโดยการยกตัวอย่างหรือเรื่องราวประกอบการอธิบายเนื้อหาสาระ เพื่อสนับสนุน ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ให้หนักแน่น สมเหตุสมผลทำให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหา สาระในสิ่งที่พูด หรือเขียนอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนดูสมจริง หรือน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

จากแนวคิดของบรรพต เปรมชู (2522 : 3) จารุวรรณ ธรรมวัตร (2526 : 105) บรรจบ พันธุเมธา (2545 : 80) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1090) และวิชา กงกะนันท์ (2523 : 22) ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาและการให้ความหมายของคำขยายในบทพญาที่มีใช้ในชุมชน โลกนาดี

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (Aestheticism)

ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์หรือทฤษฎีความงาม เป็นการศึกษาศิลปะการใช้ภาษา ซึ่งมีทั้งการประยุกต์มาจากแนวคิดของสุนทรียศาสตร์เป็นการวิจารณ์คุณค่าทางศิลปะโดยการประสมกลมกลืนกันของรูปแบบและเนื้อหา นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากตะวันออก คือ คัมภีร์อสังการศาสตร์ และคัมภีร์สุโทชาลังกา ซึ่งเป็นทฤษฎีว่าด้วยความงามของบาลีสันสกฤต โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาความงามในเสียงของคำ ความงามของความหมายและอารมณ์ที่เกิดจากการอ่าน (กุสุมา รัชมณี. 2534 : 21-27)

การศึกษาวรรณกรรมตามทฤษฎีสุนทรียศาสตร์มีแนวทาง ดังนี้

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบ ดังนี้

1.1 รูปแบบ หมายถึง วิธีการเขียนของแต่ละคน ซึ่ง ล้อม เฟิงแก้ว (2549 : 20) แบ่งรูปแบบออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 รูปแบบการดำเนินเรื่อง อาจเรียกว่าธรรมเนียมนิยมก็ได้ เช่น นิราศคำโคลงจะเริ่มต้นด้วยร้าย 1 บท ลิลิตจะเริ่มต้นด้วยร้ายยอยศคำฉันท์เริ่มด้วยบทประณามพจน์ เป็นต้น หรือเมื่อดำเนินเรื่องถึงจากปากก็มีบทชมไม้ ชมนก ฉากลำธาร แม่น้ำทะเล ก็มีบทชมปลา ถึงตอนเข้าพระเข้านางก็จะมีบทอศรรย์

ลักษณะที่ 2 รูปแบบลักษณะคำประพันธ์หรือฉันทลักษณ์

จิตร ภูมิศักดิ์ (2525 : 161 -165) ได้สรุปลักษณะคำประพันธ์ไทย – ลาว เป็น 2 ลักษณะ คือ ประเภทที่ถือสัมผัสหลักและประเภทที่ถือจังหวะน้ำหนักและระดับของเสียงเป็นหลัก

1.2 ศิลปะการใช้ภาษา หมายถึง กวีใช้กลวิธีการแต่งเพื่อมุ่งให้เกิดความงาม ความไพเราะ ทั้งนี้เพื่อปลูกเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความซาบซึ้ง หรืออารมณ์สะเทือนใจ

ล้อม เฟิงแก้ว (2549 : 40 -107) ได้จำแนกศิลปะการใช้ภาษาเป็น 3 ประเภท ได้แก่

ประการที่ 1 ศิลปะการเลือกเฟ้นถ้อยคำ ประกอบคำ การใช้คำ แสดงอารมณ์ การใช้คำแสดงฐานะของบุคคล การใช้คำเลียนเสียง และการใช้กวียานุโลม

ประการที่ 2 ศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำ ประกอบคำ การลำดับความ การสรุปความ การซ้ำคำการเล่นอักษร การเล่นคำ การใช้สร้อยสลับรรรด การถ่วงเสียงและจังหวะ

ประการที่ 3 ศิลปะการปลูกอารมณ์ ประกอบด้วย สิ่งแปลกใหม่ ความสมจริง การใช้สัญลักษณ์ โวหาร อุปมา และสมาริคุณ

ผู้วิจัยจะนำแนวคิดของ ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์และลัทธิ เฝิงเก้ว ไปวิเคราะห์ กลวิธีทางภาษาในบทเพลงของชุมชน โลกนาดี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จิตร ภูมิศักดิ์ (2524 : 161-209) ได้กล่าวถึงลักษณะภาพท่กลอนแห่งชนชาติไทย-ลาว ไว้ว่าเป็นคำประพันธ์ที่มีลักษณะใหญ่ ๆ อยู่ 2 ลักษณะคือ ประเภทที่ถือสัมผัสเป็นหลัก ซึ่งชนชาติ ไทย-ลาว นิยมพูดคำคล้องจองกัน คำคล้องจองกันนั้นอาจจะมีคำคล้องจองแบบ 2 คู่ 4 คู่ 6 คู่ 8 คู่ หรือมากกว่านั้นก็ได้ และประเภทที่ถือจังหวะน้ำหนัก และระดับเสียงเป็นหลัก ซึ่งปรากฏในพญาเป็นส่วนใหญ่ และนิยมเพิ่มคำเข้าข้างหน้าข้างหลังบ้างแทรกกลางบ้าง ทั้งนี้เพื่อเอื้อต่อการออกเสียงให้ไพเราะ และจิตร ภูมิศักดิ์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพญาไว้ว่า พญาในอีสานนั้นตรงกับโคลงฉันท์ในภาคกลาง หรือในคำราลาว เรียกว่า กลอนอ่าน วิชชุมาลี

ดวงมนต์ จิตรจ่านอง (2541 : 5-6) ได้เขียนหนังสือชื่อ “สุนทรียภาพในภาษาไทย” เป็นหนังสือเกี่ยวกับวรรณกรรมวิจารณ์อีกเล่มหนึ่งที่มีคุณค่ายิ่ง ทั้งนี้เพราะผู้เขียนได้อธิบายเนื้อหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคำว่า “สุนทรียภาพ” ที่แฝงเร้นหรือฉายอยู่ในงานวรรณคดีโบราณ และวรรณกรรมร่วมสมัยไว้โดยละเอียด

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2549 : 14-30) มีผลงานออกมาพร้อมกัน คือ หนังสือชื่อ “สุนทรียภาพแห่งชีวิต” และ “สุนทรียภาพแห่งวรรณคดี” หนังสือทั้งสองเล่มนี้เป็น หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการด้านวรรณคดีศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการในการศึกษาวรรณคดีไม่อาจหลีกเลี่ยงการอ่าน การวิเคราะห์ และการวิจารณ์ไปได้ การอ่านละเอียดทำให้เข้าถึงวรรณคดีทุกแง่มุม การวิเคราะห์ทำให้เห็นความซับซ้อนของการประกอบสร้างวรรณคดีที่นำเอาจินตนาการ ประสบการณ์ และทัศนของผู้ประพันธ์

มาสร้างสรรคืสื่อสารด้วยภาษาและกลวิธีทางวรรณกรรมศิลป์ การวิจารณ์เป็นการประเมินคุณค่าของวรรณคดีที่มีต่อชีวิตและสังคม ซึ่งผู้เขียนใช้กระบวนการดังกล่าว รวมทั้งได้บูรณาการศึกษาวรรณคดีกับการศึกษาศิลปะและศาสตร์แขนงอื่น ๆ อีกด้วย

สุจิตรา จงสถิตวัฒนา (2545 : 1-5) ได้เขียนหนังสือชื่อ “เจิมจันทร์กังสดาล” ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย” มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นศิลปะอันประณีตแบบคายในด้วบทวรรณคดีไทย ไม่ว่าจะเป็นวนวรรณคดีโบราณชั้นครูมาจนถึงกวีนิพนธ์หรือเรื่องสั้นสมัยใหม่ และทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่า วรรณศิลป์อันแบบคายนั้นช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความวิเศษณ์แห่งความคิดและซาบซึ้งในความงามของภาษาได้อย่างประสานกลมกลืน

ธนศ เวศร์ภาดา (2549 : 10-15) ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ “หอมโลกวรรณศิลป์” โดยได้ยกตัวอย่างงานวรรณกรรมและวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องว่าศิลปะในการประพันธ์ที่งดงามมาเรียบเรียงให้ผู้อ่านเห็นถึงภูมิปัญญาของกวีหลายท่านที่สามารถปรุงแต่งและสร้างสุนทรียรสในการอ่าน ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกร่วมไปกับงานวรรณศิลป์นั้น ๆ

ล้อม เฟ็งแก้ว (2549 : 14-18) เขียนหนังสือชื่อ “ว่ายเว้งวรรณคดี” ซึ่งได้เคยตีพิมพ์เผยแพร่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 และปัจจุบันได้ปรับปรุงต้นฉบับเดิม เพิ่มเนื้อหาและประกอบภาพประกอบให้เรียบร้อยสมบูรณ์ขึ้น “ว่ายเว้งวรรณคดี” เป็นตำราภาษาและวรรณคดีไทยอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งให้ความรู้ ความเข้าใจ มีเนื้อหา แนวทางการวิเคราะห์ ประเมินคุณค่าวรรณกรรมและวรรณคดีที่คมชัดทันสมัย

จำเพย ไชยสินธุ์ (2527 : 188 -206) ได้เรียบเรียงตำราวรรณศิลป์อีสาน โดยศึกษาจากวรรณกรรมอีสาน 6 ประเภท ได้แก่ ตำนาน ประวัติศาสตร์ นิทาน คำสอน ศาสนา ประเพณี และวรรณกรรมรัก รวม 15 เรื่อง พบว่า กวีอีสานใช้วรรณกรรมศิลป์ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 กล่าวตรงไปตรงมา กวีอีสานจะเลือกใช้คำตรงไปตรงมาในการบรรยายบทชมธรรมชาติ โดยบรรยายละเอียดของปรากฏการณ์ธรรมชาติ พืชและสัตว์บรรยายและพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกโดยใช้ศัพท์ท้องถิ่นอีสาน ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเห็นความหมายลึกซึ้งที่แฝงเร้นอยู่ มีบทพรรณนาคเหตุการณื บรรยายกาศ ตลอดจนการแสดงพฤติกรรมของตัวละครอื่น ๆ มาช่วยเน้นบทพรรณนาให้เด่นชัดขึ้นอีก ส่วนบทอศจรย์จะอธิบายรายละเอียดของความรู้สึกและกริยาอาการที่แสดงความสัมพันธ์นั้นผู้สาว

ลักษณะที่ 2 การสร้างภาพพจน์ เป็นการใช้คำพูดที่เป็นสำนวนโวหาร ทำให้นึกเห็นเป็นภาพ มีลักษณะเชิงเปรียบเทียบทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรม ผู้อ่านจะมีส่วนร่วมในการคิดเชื่อมโยงความหมายของคำกับประสบการณ์ของตน ทำให้เข้าใจสารที่กวีสื่อไว้ในวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น กวีอีสานมีการใช้ภาพพจน์แบบต่าง ๆ จำแนกได้ตามความนิยม ได้แก่ อุปมา อุทาหรณ์ อติพจน์ อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากนี้ รำเพย ไชยสินธุ์ (2527 : 188-206) ยังได้ศึกษาพบว่า กวีอีสานนิยมการสรรคำที่เด่นมาก คือ การใช้คำซ้ำและการหลากคำ มีการใช้เสียงสัมผัสอักษรมากกว่าเสียงสระมีทั้งสัมผัสอักษรแบบธรรมดา และแบบพิเศษที่เรียกว่า สัมผัสเทภาวะ นอกจากการใช้คำซ้ำการหลากหลายคำ การเล่นสัมผัสแล้ว ยังนิยมเล่นคำที่เป็นชื่อพรรณไม้หรือสัตว์ ซึ่งใช้พยัญชนะต้นเหมือนกัน ตลอดจนเล่นคำในลักษณะกลบทและกระทู้อีกด้วย

ส่วนคุณค่าของวรรณศิลป์ในด้านที่สัมพันธ์กับสังคมอีสาน ปรากฏในลักษณะภาพสะท้อนปรากฏการณ์ซึ่งมีความเป็นจริงส่วนหนึ่งแทรกอยู่ เช่น การทำนา การเลี้ยงไหม ความร้อน ความแห้งแล้งในท้องถิ่นอีสาน สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนค่านิยมของชาวอีสาน ซึ่งกวีจะนำกล่าวไว้เพื่อแสดงให้เห็นอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อมว่ามีส่วนกำหนดทัศนคติของกวี ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า กวีอีสานสามารถสร้างสรรค์งานวิจัยใ้มน้ำใจดีผู้อ่านให้คล้อยตามจินตนาการและทัศนะของตนได้

วลีรัตน์ กฤตลักษณ์ (2525 : 115-183) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “สุนทรียลักษณ์ในกนกนคร” พบว่า วรรณศิลป์ในกนกนครมีส่วนประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 เกิดจากการใช้คำและสำนวนสร้างภาพ ได้แก่ รสคำและรสความ

รสคำ หมายถึง เสียงของคำต่าง ๆ ที่กวีนำมาใช้ในบทประพันธ์ อันก่อให้เกิดความกลมกลืนและไพเราะเพราะพริ้ง ยังความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง ได้แก่ การเล่นคำสัมผัส การเล่นคำเป็นชุด และการใช้ลีลาของกลบท

รสความ หมายถึง คำที่กวีใช้สื่อสารให้ผู้อ่านผู้ฟังเห็นจริง หรือคล้อยตาม ได้แก่ ถ้อยคำสำนวนที่ให้ความหมายและภาพ และความเปรียบ

ประการที่ 2 เกิดจากเนื้อหาที่ให้รสต่าง ๆ ซึ่งได้จากเนื้อเรื่องโดยตรง

ชาคริต อนันทรวัน (2545 : 22-25) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทส่วขวัญจังหวัดเลย” ในด้านรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหาและโอกาสที่ใช้ พบว่า บทส่วขวัญจังหวัดเลยแต่งด้วย

คำประพันธ์ประเภทร้อยโบราณ ใช้ภาษาที่งดงามสละสลวย เนื้อหาสะท้อนให้เห็นความเชื่อ คำสั่งสอนของบิดามารดาและผู้อาวุโส ประพดคติ ใฝ่หาความรู้ สร้างฐานะให้มี ความมั่นคงร่ำรวยมีเกียรติ ให้เป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคม

บุญธรรม ทองเรื่อง (2536 : 339-340) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง

“วรรณกรรมคำขวัญอีสาน” พบว่า การใช้คำในวรรณกรรมคำขวัญอีสานมีการใช้คำซ้อน คำซ้ำ คำง่าย และการหลាក់คำ ส่วนการใช้โวหาร พบว่า มีการใช้โวหาร 4 ประเภท คือ บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร เทศนาโวหาร และภาพพจน์ มีการใช้อุปมาอุปไมย อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน และการใช้อธิพจน์

สมัย วรรณอุตร (2545 : 190) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษา

วิเคราะห์วรรณกรรมอีสานและลาว เรื่องลำบุงบาในเชิงวรรณศิลป์” พบว่า วรรณกรรม ทั้ง 2 ฉบับ มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารที่ไพเราะสละสลวยเหมือนกัน มีการสรรคำ ที่เหมาะสม ใช้วิเศษณ์วลี ใช้คำซ้อน คำซ้ำ เล่นสัมผัสอักษร ใช้ศัพท์อีสานโบราณ ใช้โวหารและได้รับสรรพนามคติ ส่วนการศึกษาเชิงสังคม พบว่า วรรณกรรมทั้ง 2 ฉบับ ได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตทั้งสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ คติธรรม คำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาของชาวอีสานและชาวลาว

นรินทร นันทจักร (2547 : 102) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ

วรรณกรรมอีสานเรื่องลำตักแต่นคำ” พบว่า เรื่องตักแต่นคำ มีการใช้ภาษาไพเราะสละสลวย ใช้คำสัมผัสคล้องจอง ใช้คำซ้อน ใช้คำซ้ำ และโวหาร ส่วนการศึกษาเชิงสังคมพบว่า เรื่อง ตักแต่นคำ ได้สะท้อนค่านิยม การปกครอง ความเชื่อ ในทางพุทธศาสนาตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมของชาวอีสาน

โยธิน บัดชาติ (2547 : 105) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรม

ภาคเหนือและอีสานเรื่องนางแดงอ่อน” พบว่า ศิลปะการใช้ถ้อยคำในฉบับภาคเหนือใช้คำที่ ง่าย อ่านแล้วเข้าใจทันที ส่วนฉบับภาคอีสานมีการเล่นสัมผัสได้คล้องจองไพเราะ ส่วนใหญ่ จะเป็นสัมผัสอักษร ในฉบับภาคเหนือใช้สำนวนโวหารเด่นกว่าฉบับภาคอีสาน คุณค่าทาง สังคมนั้นสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อทางค่านับพุทธศาสนา และความเชื่อที่มีต่อ สิ่งเหนือธรรมชาติ

บรรพต เปรมชู (2522 : 4-7) กล่าวถึงคำวิเศษณ์ในภาษาอีสานว่า ภาษาอีสานมีคำ

ใช้มากมาย และคำที่เห็น ได้ชัดที่สุดและแปลกที่สุด ได้แก่คำวิเศษณ์ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก และ (2522 : 4-7) ได้ศึกษาคำวิเศษณ์และสำนวนพหูพจน์ภาษาอีสาน โดยการเก็บข้อมูลแบบมูข

ปาฐะ จำแนกคำวิเศษณ์ตามลักษณะอาการของมนุษย์ ของสิ่งของ เช่น คำวิเศษณ์บอกอาการ เดิน การวิ่ง การนั่งเป็นต้น

ประกอบ กองทุ่งมน (2544 : 67-70) กล่าวไว้ว่า ในภาษาอีสานมีคำวิเศษณ์ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากและคำขยายพวกนี้จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับ สี ขนาด อาการ รูปพรรณ สัมภูมิตั้งที่ชัดเจนขึ้น จึงกล่าวได้ว่าคำวิเศษณ์เป็นลักษณะคำที่โดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์ในภาษาอีสาน

ประกอบ กองทุ่งมน (2544 : 67-70) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผญาอวยพรของชาวบ้านสูงยาง ตำบลคูเมื่อง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมุ่งศึกษาเรื่องประเภท รูปแบบ ความเชื่อในผญาอวยพร พบว่า ความเชื่อของชาวบ้านสูงยางที่ปรากฏในผญาอวยพรมีทั้งหมด 4 ความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับความสุข ความเชื่อเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อเกี่ยวกับผี วิญญาณและโลกหน้า ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีสู่ขวัญ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้ยึดแนวทางของศาสนาพุทธ พราหมณ์ ผี เทวดา โดยผญาอวยพรจะสามารถอบรมโน้มน้าวจิตใจของคนแต่ละวัย แต่ละอาชีพให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2528 : 70-84) ได้เขียนตำราร้อยกรองท้องถิ่น เป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาษา ซึ่งให้เห็นความไพเราะ งดงาม ความเป็นระเบียบแบบแผนของภาษาถิ่นต่าง ๆ และความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนของคนไทยทุกท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาช้านาน ในรูปของเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการเล่นของเด็ก สุภาษิต คำพังเพย ปริศนาคำทาย และคำกล่าวหรือบทรื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ผู้เขียนได้รวบรวมร้อยกรองท้องถิ่นของภาคเหนือ ภาคใต้และภาคอีสาน ได้ชี้แจงความเจริญรุ่งเรืองของภาษาถิ่น ในส่วนของร้อยกรองท้องถิ่นอีสานได้กล่าวถึงผญา ทั้งในด้านรูปแบบและจัดประเภทผญาไว้

ประภาส ทิพยมาศ (2551 : 115) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วรรณศิลป์ในบทสู่ขวัญของหมอลำสุตรจำเนียร พันทวี” พบว่า บทสู่ขวัญมีศิลปะการใช้ภาษา มีศิลปะด้านเสียง การซ้ำคำ การใช้คำซ้อน การใช้คำขึ้นต้น คำลงท้าย มีการใช้คำสรรพนาม และภาษาถิ่น

อุดม เรื่องศรี (2545 : 39-44) ศึกษาเรื่องคำวิเศษณ์สองพยางค์ในภาษาไทยอีสาน โดยให้คำนิยามคำวิเศษณ์ 2 พยางค์ คือ คำที่มีลักษณะคำที่มีสองพยางค์ เป็นคำขยายคำนามหรือคำกริยาเป็นคำที่แสดงความหมายร่วมกับคำที่ถูกขยายเป็นคำที่มีตำแหน่งหลังคำที่

ถูกขยาย และสามารถปรากฏในช่องว่างของกรอบประโยคได้ และจำแนกประเภทของคำวิเศษณ์สองพยางค์ ตามลักษณะโครงสร้างได้ 2 ประเภทคือ ประเภทซ้ำทั้งคำ ประเภทซ้ำคำบางส่วน (43-44)

อุดม เรื่องศรี (2545 : 80) ได้จำแนกประเภทคำวิเศษณ์สองพยางค์ตามคำหมายเป็น 10 ประเภท ได้แก่ คำวิเศษณ์สองพยางค์ที่สื่อความหมาย บอกอาการบอกลักษณะ รูปร่าง บอกรส บอกกลิ่น บอกเสียง บอกสี บอกกลิ่นฐาน บอกขนาด บอกความแน่นอน บอกปริมาณ

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2544 : 87) กล่าวถึงคำวิเศษณ์ไว้ว่า คำวิเศษณ์คือ คำจำพวกที่ใช้ประกอบคำอื่นให้มีเนื้อความแปลกออกไป ได้แก่ คำว่า ดี ชั่ว ขาว ดำ ต่ำ สูง เร็ว ช้า เป็นต้น และคำวิเศษณ์เหล่านี้ใช้ประกอบคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ด้วยกัน

เอกสารงานวิจัยเหล่านี้ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของบทผญาด้านการใช้คำเสียงสูงต่ำ การใช้คำซ้ำ การใช้คำซ้อน ลำนวนโวหาร และการสื่อความหมายของคำขยาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะนง ชัยจักร และ ทวีสิน โชติประยูร (2522 : 8-12) ได้ศึกษาผญาในอำเภอแก้งคร้อ ศึกษาในด้านความหมาย ลักษณะ ประเภท และธรรมเนียมในการจ่ายผญา พบว่าให้คำจำกัดความที่ใช้ในการค้นคว้าว่า ผญา หมายถึง คำกลอนที่สรุปเอาความสั้น ๆ เหมือนภาษิตหรือคำคมที่คนหนุ่มสาวอีสานสมัยก่อนใช้พูดคุยกัน ทั้งนี้ในการกล่าวถึงลักษณะของผญาในด้านสำนวนว่ามีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ 1. เป็นคำพูดที่หลักแหลมได้สาระแสดงให้เห็นถึงสติปัญญาของผู้พูด 2. เป็นคำพูดที่ใช้ภาษาได้ไพเราะงดงาม มีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ และได้แบ่งประเภทของผญาเป็น 2 ประเภท คือ 1. ผญาอ่อย เป็นผญาที่หนุ่มสาวใช้พูดจากัน 2. ผญาโตง โดย มีลักษณะเป็นคำเปรย ซึ่งอาจเป็นข้อเตือนใจให้แก่ผู้ฟัง เปรียบได้กับคำพังเพยในภาคกลาง แต่มีใช้ผญาคำสอนเหมือนผญาภาษิต

สมปอง จันทอง (2530 : 95) ได้ศึกษาวัฒนธรรมภาษาอีสานจากผญา : ศึกษากรณีบ้านหนองเรือ ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ได้ชี้ให้เห็นวัฒนธรรมภาษาในอีสานด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในผญา เช่น เอกลักษณะภาษาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม นิสัยของชาวอีสานที่ปรากฏในการใช้ถ้อยคำ ศิลปะการสร้างคำและการตกแต่งถ้อยคำ การจำแนกระดับถ้อยคำ และสภาพชีวิตและสังคมที่ปรากฏในผญา โดยเฉพาะด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

จะกล่าวถึงจารีตประเพณีของชาวอีสานที่เรียกว่า “ฮีดสิบสอง คองสิบสี่” การทำบุญตักบาตร ด้านวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการทอผ้า การจักสาน การกินอาหาร การปั้นหม้อ ส่วนด้านความเชื่อชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่อง โชคลาภ ภูตผี เทวดา เชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องนรก-สวรรค์ เป็นต้น

นิตยา ภักดีบัณฑิต (2532 : 75-76) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์โดยเน้นการศึกษาผลวิทยานิพนธ์” จากการศึกษาทำให้เห็นว่า วิทยานิพนธ์จำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ตามลักษณะโครงสร้าง เนื้อหา และวิธีการเสนอเนื้อหา งานวิจัยเรื่องนี้ได้ระบุถึงที่มาของผลวิทยานิพนธ์ว่ามีแหล่งที่มาของผลวิทยานิพนธ์ที่หลากหลาย เช่น มาจากธรรมชาติ อาชีพการงาน ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา วรรณกรรม การละเล่นดนตรี เครื่องใช้ อาหาร และการกระทำของมนุษย์ วิทยานิพนธ์แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวอีสานในเรื่องสุนทรียศาสตร์โดยการเลือกสรรใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดสัมผัส การใช้คำที่เรียบง่าย ใช้คำซ้ำ คำเลียนแบบธรรมชาติ คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันหรือมีความหมายไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนกัน การใช้สำนวนโวหารแบบอุปมาอุปไมย บุคลาธิษฐาน อติพจน์และเปรียบเทียบประชัน และการใช้สัญลักษณ์ ทำให้ถ้อยคำมีทั้งคุณค่าและความไพเราะในตัวเอง

สงวน ศรีอรพิมพ์ (2534 : 40) ศึกษาถ้อยคำที่ขยอกจากหัวคอตาล พบว่า ญาเป็นคำพุดคล้องจองในลักษณะการสัมผัส และการเล่นน้ำหนักของคำ มีความหมายลึกซึ้ง มีความหมายทางวรรณศิลป์ เป็นเอกลักษณ์ทางวรรณกรรมท้องถิ่น มีเนื้อหาสาระหลายอย่าง ทั้งใช้ในการสั่งสอน ใช้เป็นคำพุดเกี่ยวพาราตี และใช้เป็นคำอวยพร แบ่งญาออกเป็น 4 ประเภท คือ ญาอ่อย ญาโคง โดย ญาอวยพร และญาวิทยานิพนธ์

นิภาภรณ์ สิงคะกุล (2537 : 3-4) ได้ศึกษาญาเกี่ยวกับบ้านชุมชน คำบดอาจสามารถ อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ญาเกี่ยวกับที่มาจากบทกลอนที่แต่งขึ้นส่วนหนึ่ง และจดจำมาจากผู้สูงอายุส่วนหนึ่ง แต่ทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความบันเทิงใจในการพูดคุยหยอกล้อระหว่างหนุ่มสาว ส่วนในด้านภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม พบว่า ญาเกี่ยวกับกล่าวถึงระบบครอบครัว สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม การบริโภค วัฒนธรรมทางวัตถุและความเชื่อ

ประดิษฐ์ จิตตะบุตร (2537 : 79-80) ได้ทำการศึกษาญาของชาว อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมุ่งศึกษารูปแบบการใช้ถ้อยคำภาษา และภาพสะท้อนทางสังคมจากญา พบว่า รูปแบบของญาแบ่งตามเนื้อหามี 3 รูปแบบ คือ ญาคำสอน ญาอวยพร และญาเกี่ยว ภาพสะท้อนทางสังคมจากญาพบว่า มีภาพสะท้อนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม

และเป็นนามธรรม ภาพสะท้อนที่เป็นรูปธรรมทำให้เห็นว่าชาวโกสุมพิสัยประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก การทอผ้า และการค้าขายเป็นอาชีพเสริม ตลอดจนการละเล่น ส่วนภาพสะท้อนที่เป็นนามธรรมทำให้เห็นภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวโกสุมพิสัย ชาวบ้านเชื่อเรื่องบาปบุญตามคติทางพุทธศาสนา เชื่อผีसाงเทวดา ความฝัน พันธกรรม คำพยากรณ์ โขชะตา และค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น

สุนทร วีระภัทร (2538 : 82-85) ได้ศึกษาผญาของชาวผู้ไทย กิ่งอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร โดยเน้นไปที่การรวบรวม จัดประเภท และวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาผญาของชาวผู้ไทย พบว่า ผญาของชาวผู้ไทยจัดประเภทได้เป็น ผญาภายิต ผญาคำพังเพย ผญาเกี่ยว และผญาอวยพร ซึ่งเนื้อหาในแต่ละค่านั้นสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม เช่น ด้านความเชื่อจะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องกรรมนรก และสวรรค์ ชาวผู้ไทยเชื่อว่าผู้ที่ประกอบกรรมดีย่อมได้รับผลดีและได้ขึ้นสวรรค์ ผู้ที่ประกอบกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วและตกนรก ความเชื่อเรื่องความไม่ประมาท และความเชื่อเรื่องการทำบุญ เป็นต้น งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับศาสนาและวิถีการดำเนินชีวิตแฝงอยู่ในผญาอย่างเด่นชัด

วนิดา ขจรเดช (2542 : 87-90) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผญาบ้านหนองกุง ตำบลกุดบง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย กับผญาบ้านโนนทราย เมืองปากงึม แขวงนครเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบ เนื้อหา และภาษาของผญา งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ผญาทั้ง 2 หมู่บ้าน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ผญาภายิต ผญาอวยพร และผญาเกี่ยว โดยเฉพาะด้านเนื้อหา พบว่า ผญาภายิตมีลักษณะร่วมกันมากที่สุด ในด้านหมวดคำกริยา ผญาอวยพรมีลักษณะร่วมกันทั้งหมดในด้านการอวยพรเกี่ยวกับสุขภาพ และการประกอบอาชีพ ผญาเกี่ยวมีลักษณะร่วมกันมากที่สุด ในเชิงประชิดประชัน เป็นต้น

โชติวุฒิ พลวิเศษ (2545 : 72-74) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การตีความผญาเชิงจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน” ได้ศึกษาผญาในขอบเขต 3 ทศนะ คือ 1. ความสุข 2. ปัญญา 3. ความหลุดพ้น จากการวิจัยพบว่าแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวทางอันควรประพฤติของชาวอีสาน มีพื้นฐานอันเนื่องมาจากระบบจารีต หลักพระพุทธศาสนา ความเชื่ออันเนื่องมาจากพราหมณ์และภูตผี เพราะจากการวิเคราะห์เนื้อหาที่พบในผญาผญาเป็นคำพูดที่เป็นสัจจะ เป็นคำพูดที่มีประโยชน์ เป็นคำพูดที่เป็นความจริงและมีความหมายล้ำลึก ซึ่งสะท้อนภาพทางจริยธรรมของคนในสังคม เป็นผลอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ตนได้รับการฝึกฝนและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ทำให้ค่านิยมชาวอีสานในอดีตพยายามเรียนรู้ผญา

ให้มาก เพราะ “ปัญญา” ในพจนานุกรมให้ชาวอีสานรู้จักคิดและใช้เหตุผลต่อการกระทำ
ซึ่งแฝงไว้ด้วยคุณค่าทางจริยธรรมเพื่อทราบแนวทางอันพึงประพุดิมากที่สุด

บรรจบ พันธเมธา (2545 : 175) กล่าวถึงคำวิเศษณ์ คือ คำที่ทำหน้าที่ขยายความ
ให้ชัดเจนสมบูรณ์ขึ้น โดยแยกออกเป็น 2 พวก คือ คำวิเศษณ์ขยายนาม และคำวิเศษณ์
ขยายกริยา

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์

กลวิธีการใช้ภาษาของบทพญาที่มีใช้ในชุมชน โศกนาถิ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง ตามประเด็นของ

ล้อม เฟิงแก้ว (2549 : 40 –107) ได้จำแนกศิลปะการใช้ภาษาเป็น 3 ประเภท

ได้แก่

ประการที่ 1 ศิลปะการเลือกเฟ้นถ้อยคำ ประกอบคำ การใช้คำ แสดงอารมณ์
การใช้คำแสดงฐานะของบุคคล การใช้คำเลียนเสียง และการใช้กวียานุโลม

ประการที่ 2 ศิลปะการเรียบเรียงถ้อยคำ ประกอบคำ การลำดับความ การ
สรุปความ การซ้ำคำ การเล่นอักษร การเล่นคำ การใช้สร้อยสลับรรรค การถ่วงเสียงและ
จังหวะ

ประการที่ 3 ศิลปะการปลูกอารมณ์ ประกอบด้วย สิ่งแปลกใหม่ ความ
สมจริง การใช้สัญลักษณ์ โวหาร อุปมา และสมาธิคุณ

ร่ำเพย ไชยสินธุ์ (2543 : 188-206) ได้เรียบเรียงตำราวรรณศิลป์อีสานโดยศึกษา
จากวรรณกรรมอีสาน 6 ประเภท ได้แก่ ตำนาน ประวัติศาสตร์ นิทาน คำสอนศาสนา
ประเพณี และวรรณกรรมรัก รวม 15 เรื่อง พบว่า กวีอีสานใช้วรรณกรรมศิลป์ 2 ลักษณะ
คือ

ลักษณะที่ 1 กล่าวตรงไปตรงมา กวีอีสานจะเลือกใช้คำตรงไปตรงมาใน
การบรรยายบทชมธรรมชาติ โดยบรรยายรายละเอียดของปรากฏการณ์ธรรมชาติ พืชและสัตว์
บรรยายและพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกโดยใช้ศัพท์ท้องถิ่นอีสาน ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเห็น
ความหมายลึกซึ้งที่แฝงเร้นอยู่ มีบทบรรยายเหตุการณ์ บรรยายภาพ ตลอดจนการแสดง
พฤติกรรมของตัวละครอื่น ๆ มาช่วยเน้นบทพรรณนาให้เด่นชัดขึ้นอีก ส่วนบทอรรถรยจะ
อธิบายรายละเอียดของความรู้สึกและกริยาอาการที่แสดงความสัมพันธ์นั้นๆ

ลักษณะที่ 2 การสร้างภาพพจน์ เป็นการใช้คำพหูพจน์ที่เป็นสำนวนโวหาร ทำให้นึกเห็นเป็นภาพ มีลักษณะเชิงเปรียบเทียบทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรม ผู้อ่านจะมีส่วนร่วมในการคิดเชื่อมโยงความหมายของคำกับประสบการณ์ของตน ทำให้เข้าใจสารที่กวีสื่อไว้ในวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น กวีอีสานมีการใช้ภาพพจน์แบบต่าง ๆ จำนวนได้ตามความนิยมได้แก่อุปมา อุทาหรณ์ อติพจน์ อุปลักษณะ บุคลาธิษฐาน ฯลฯ เป็นต้น

สมัย วรรณอุตร (2545 : 190) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานและลาว เรื่องลำภูษาในเชิงวรรณศิลป์” พบว่า วรรณกรรมทั้ง 2 ฉบับ มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหารที่ไพเราะสละสลวยเหมือนกัน มีการสรรคำที่เหมาะสม ใช้วิเศษณ์วลี ใช้คำซ้อน คำซ้ำ เล่นสัมผัสอักษร ใช้ศัพท์อีสานโบราณ ใช้โวหารและได้รับรส วรรณคดี ส่วนการศึกษาเชิงสังคม พบว่า วรรณกรรมทั้ง 2 ฉบับ ได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตทั้งสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ คติธรรม คำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาของชาวอีสานและชาวลาว

นิตยา ภักดีบัณฑิต (2532 : 75-76) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลพวงนิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์โดยเน้นการศึกษาผลพวงนิพนธ์” จากการศึกษาทำให้เห็นว่า ผลพวงนิพนธ์จำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ตามลักษณะโครงสร้าง เนื้อหา และวิธีการเสนอเนื้อหา งานวิจัยเรื่องนี้ได้ระบุถึงที่มาของผลพวงนิพนธ์ว่ามีแหล่งที่มาของผลพวงที่หลากหลาย เช่น มาจากธรรมชาติ อาชีพการงาน ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา วรรณกรรม การละเล่นดนตรี เครื่องใช้ อาหาร และการกระทำของมนุษย์ ผลพวงนิพนธ์แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวอีสานในเรื่องสุนทรียศาสตร์โดยการเลือกสรรใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดสัมผัส การใช้คำที่เรียบง่าย ใช้คำซ้ำ คำเลียนแบบธรรมชาติ คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันหรือมีความหมายไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนกัน การใช้สำนวนโวหารแบบอุปมาอุปไมย บุคลาธิษฐาน อติพจน์และเปรียบประชด และการใช้สัญลักษณ์ ทำให้ถ้อยคำมีทั้งคุณค่าและความไพเราะในตัวเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง การศึกษาความหมายของคำขยาย จะใช้ประเด็นของบรรพต เปรมชู (2522 : 4-7) กล่าวถึงคำวิเศษณ์ในภาษาอีสานว่า ภาษาอีสานมีคำใช้มากมาย และคำที่เห็นได้ชัดที่สุดและแปลกที่สุดได้แก่คำวิเศษณ์ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากและ (2522 : 4-7) ได้ศึกษาคำวิเศษณ์และสำนวนพหูพจน์ภาษาอีสาน โดยการเก็บข้อมูลแบบมูขปาฐะ จำแนกคำวิเศษณ์ตามลักษณะอาการของมนุษย์ ของสิ่งของ เช่น คำวิเศษณ์บอกอาการเดิน การวิ่ง การนั่ง เป็นต้น

ประคอง กองทุ่งมน (2526 : 104) กล่าวไว้ว่า ในภาษาอีสานมีคำวิเศษณ์ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากและคำขยายพวกนี้จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับ สี ขนาด อากาทรูปพรรณสัณฐานที่ชัดเจนขึ้น จึงกล่าวได้ว่าคำวิเศษณ์เป็นลักษณะคำที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ในภาษาอีสาน

อุดม เรืองศรี (2523 : 80) ได้จำแนกประเภทคำวิเศษณ์สองพยางค์ตามคำหมายเป็น 10 ประเภท ได้แก่ คำวิเศษณ์สองพยางค์ที่สื่อความหมาย บอกอาการ บอกลักษณะรูปร่าง บอกรส บอกกลิ่น บอกเสียง บอกสี บอกสัณฐาน บอกขนาด บอกความแน่นอน บอกปริมาณ

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2544 : 87) กล่าวถึงคำวิเศษณ์ไว้ว่า คำวิเศษณ์คือจำพวกที่ใช้ประกอบคำอื่นให้มีเนื้อความแปลกออกไป ได้แก่ คำว่า ดี ชั่ว ขาว ดำ ต่ำ สูง เร็ว ช้า เป็นต้น และคำวิเศษณ์เหล่านี้ใช้ประกอบคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ด้วยกัน

บรรจบ พันธเมธา (2545 : 175) กล่าวถึงคำวิเศษณ์ คือ คำที่ทำหน้าที่ขยายความให้ชัดเจนสมบูรณ์ขึ้น โดยแยกออกเป็น 2 พวก คือ คำวิเศษณ์ขยายนาม และคำวิเศษณ์ขยายกริยา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. พื้นที่วิจัย
2. บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนโคกนาดี
3. ขอบเขตของการวิจัย
4. เนื้อหาที่ทำการวิจัย
5. วิธีการวิจัย
6. เครื่องมือในการศึกษาและวิจัย
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. การนำเสนอข้อมูล

การศึกษาวิจัยผลยาชุมชนโคกนาดี ตำบลโนนจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการศึกษา คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field survey) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Focused group interview) และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (In-depth interview) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องปัญหาในชุมชน การสัมภาษณ์เป็นการผสมผสานระหว่างการสัมภาษณ์กับการสนทนา อย่างไม่เป็นทางการ คำถามที่ใช้ไม่มีการเรียงลำดับก่อนหลังที่กำหนดไว้ในกรอบแนวความคิดในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษาดังนี้

พื้นที่วิจัย

การศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยเลือกชุมชนโคกนาดีซึ่งเป็นเขตบริการของโรงเรียนโคกนาดี มีหมู่บ้าน 3 หมู่บ้านคือ บ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 บ้านโคกยาว หมู่ที่ 6 บ้านนาขาม หมู่ที่ 8 ตำบลโนนจานอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชนโลกนาดี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสานของไทย มีประชาชนหลายเผ่า หลายภาษา ประปนกันอยู่มาก เมื่อมีชนหลายเผ่า ย่อมมีความแตกต่างในเรื่องวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนภาษา ก็ย่อมจะต้องแตกต่างกัน โดยเฉพาะภาษาพูด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเผ่าแต่ละชุมชน

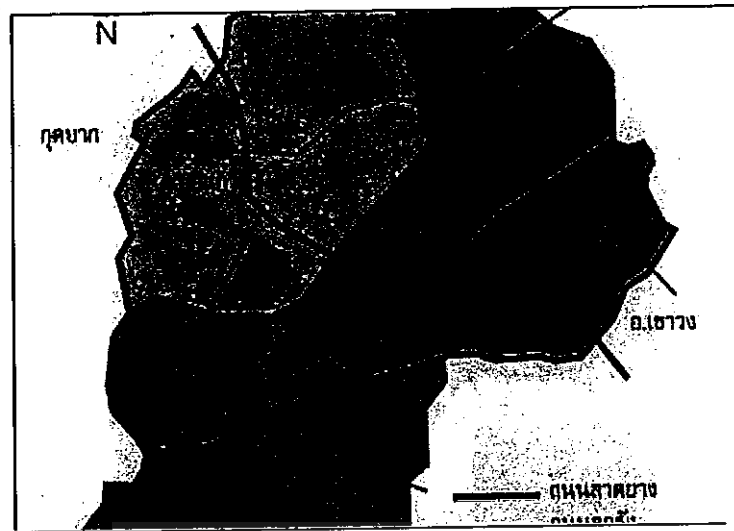
ชุมชนโลกนาดี เป็นชุมชนที่ประกอบด้วย 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 บ้านโคกยาว หมู่ที่ 6 และบ้านนาขาม หมู่ที่ 8 ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัด กาฬสินธุ์ เป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากเมืองวัง ประเทศลาว สาเหตุมาจากการเกิดกบฏ เจ้าอนุวงศ์ ใน พ.ศ. 2376 -2490 และเกิดสงครามไทยกับเวียตนาม ไทยได้กวาดต้อนผู้คน เข้ามาอยู่ในประเทศไทยซึ่งมีหลายเผ่าพันธุ์และบรรพชนของชุมชนโลกนาดีก็อพยพเข้ามาด้วย (บุญเลิศ ภูวเลิศ.2543 : 15) หมู่บ้านทั้งสามหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดทิวเขาภูพาน การ ดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนทั้งสามหมู่บ้าน จึงต้องอาศัยอาหารที่มีอยู่บนภูเขา สังคม วัฒนธรรม ขนบประเพณี และความเชื่อ ของชุมชนโลกนาดี ยังเป็นความเชื่อแบบโบราณที่มีการปฏิบัติ โดยผู้เฒ่าผู้แก่ และสืบทอดมายังลูกหลาน ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่ สามัคคี กันดี การทำงาน โดยเฉพาะงานบุญประเพณี ชาวบ้านจะช่วยเหลือกันทั้งกำลังกายและกำลัง ทรัพย์ ประเพณีและวัฒนธรรมทั้งสามหมู่บ้านจะปฏิบัติเหมือนกัน เพราะเป็นหมู่บ้านที่ กระจายอำนาจแยกการปกครองออกจากเขตพื้นที่เดียวกัน

ประวัติอำเภอนาคู

คำขวัญอำเภอนาคู

น้ำตกผานางคอย รอยเท้าไดโนเสาร์ แหล่งเก่าสลักหิน
สนามบินเสรีไทย ก้าวไกลการศึกษา ล้ำค่าวัฒนธรรม

ที่ตั้งและอาณาเขต

ภาพที่ 1 แผนที่อำเภออนุสุ

ที่ว่าการอำเภออนุสุ หมู่ที่ 11 ถนนอนุสุ-บ้านชาด ตำบลอนุสุ อำเภออนุสุ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46160 อำเภออนุสุตั้งอยู่บริเวณทิวเขาภูพาน ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอภูพานและอำเภอเต่างอย (จังหวัดสกลนคร)
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอดงหลวง (จังหวัดมุกดาหาร) และอำเภอเขาวง
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเขาวงและอำเภอกุฉินารายณ์
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอห้วยผึ้ง

ประวัติ

ท้องที่อำเภออนุสุ เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเขาวง ทางราชการได้แบ่งพื้นที่การปกครองออกมาตั้งเป็น กิ่งอำเภออนุสุ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ปีเดียวกัน จนกระทั่งในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น อำเภออนุสุ โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2550 ปีเดียวกัน

การแบ่งเขตการปกครอง

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอตากแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 5 ตำบล 55 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลนาคู (Na Khu) 13 หมู่บ้าน
2. ตำบลสายนาวัง (Say Na Wang) 8 หมู่บ้าน
3. ตำบลโนนนางาน (Non Na Jan) 9 หมู่บ้าน
4. ตำบลบ่อแก้ว (Bo Kaeo) 14 หมู่บ้าน
5. ตำบลภูแล่นช้าง (PhuLaen Chang) 10 หมู่บ้าน

ข้อมูลสถิติ

อำเภอตาก มีพื้นที่ 203.0925 ตารางกิโลเมตร ประชากร 33,651 คน

ลักษณะอากาศ :

ภูมิอากาศโดยทั่วไปมี 3 ฤดู ฤดูร้อน อากาศจะค่อนข้างร้อน ฤดูหนาว อากาศหนาวจัดฤดูฝนมีฝนตลอดฤดู

สภาพเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลัก ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม
2. อาชีพเสริม ได้แก่ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การปลูกข้าวโพดหวานหลังฤดูเก็บเกี่ยวปลูกแตงกวาขึ้นชื่อของอำเภอตาก ที่บ้านนาสีนวล หมู่ที่ 3 ตำบลนาคู อำเภอตาก จังหวัดกาฬสินธุ์
3. จำนวนธนาคาร มี 1 แห่ง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขานาคู

การเกษตรกรรม

1. ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด
2. ชื่อแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยมะโนอ่างเก็บน้ำห้วยจาน

ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชุมชน คือชุมชนโลกนาดี

ชุมชนโลกนาดี ประกอบด้วยหมู่บ้านที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนโลกนาดี 3 หมู่บ้านคือ บ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 บ้านโคกยาว หมู่ที่ 6 บ้านนาขาม หมู่ที่ 8 ในพื้นที่ ตำบลโนนนางาน อำเภอตาก จังหวัดกาฬสินธุ์

โรงเรียนโคกนาดี

โรงเรียนโคกนาดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีหมู่บ้านในเขตบริการ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 บ้านโคกยาว หมู่ที่ 6 บ้านนาขาม หมู่ที่ 8 ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 258 คน นักเรียนชาย 135 คน นักเรียนหญิง 123 คน มีข้าราชการครูทั้งหมด 17 คน อัตราจ้าง 1 คน พนักงานราชการ 1 คน ลูกจ้างชั่วคราว 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนคนปัจจุบันคือ นายมนัส จำริญเจือ

บ้านม่วงนาดี

บ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอนาคู อยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลโนนนาจาน เป็นหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนโคกนาดี

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ จด ลำน้ำห้วยขาม และบ้านม่วงกุล ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู

ทิศใต้ จด บ้านนายอ ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู

ทิศตะวันออก จด โรงเรียนโคกนาดี บ้านโคกยาว บ้านจาน ตำบลโนนนาจาน

ทิศตะวันตก จด บ้านนาขาม และเทือกเขาภูพาน

บ้านม่วงนาดี เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้ชายเขา ในอดีตเป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาในการปกครอง ประชาชนในหมู่บ้านมีการติดต่อกับผู้ที่ฝึกไฟในลัทธิคอมมิวนิสต์ในสมัยนั้นเรียกว่า ผู้หลงผิด ซึ่งชาวบ้านผู้หลงผิดเหล่านี้ จะอาศัยอยู่บนภูเขาร่วมกับพวกที่นิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นหมู่บ้านที่ทหารต้องดูแลและให้ความรู้กับประชาชน ในเรื่องการปกครองในระบบอบประชาธิปไตยเป็นพิเศษ เพราะมีประชาชนส่วนมากที่เชื่อในลัทธิคอมมิวนิสต์ และในปี พ.ศ. 2518 – พ.ศ. 2523 จะมีการต่อสู้กันด้วยอาวุธปืน วัตถุระเบิด ระหว่างทหารกับผู้ฝึกไฟในลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นประจำ ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากจนถึง พ.ศ. 2525 ผู้หลงผิดเข้ามาอบตัว จึงทำให้บ้านเมืองสงบมีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า บ้านม่วงนาดี เดิมชื่อ บ้านนาขาม เพราะตั้งหมู่บ้านอยู่ริมฝั่งลำห้วยขาม ต่อมาเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ ได้ออกตรวจเยี่ยมประชาชน และได้ไปที่บ้านนาขาม ได้เห็นพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ที่วัดบ้านนาขาม (ชาวบ้านเรียก พระองค์ดำ เพราะผิวพรรณเป็นสีดำ) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือศรัทธา เป็นพระพุทธรูปที่ให้ความชุ่มเย็นแก่บ้านเมือง ประชาชนจะขอพรและขอฟ้าขอฝนเป็นประจำ เจ้าเมืองกาฬสินธุ์กล่าวว่าพระพุทธรูปจะถูกลักขโมยจึงได้อัญเชิญ พระพุทธรูปองค์ดำ เป็น

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่บ้านของชาวบ้านนาขาม มาไว้ที่ วัดกลางกาฬสินธุ์ แม้ชาวบ้านจะคัดค้านอย่างไรก็ไม่สำเร็จ จึงได้เปลี่ยนชื่อบ้านนาขามเป็นบ้านม่วงนาดี ตามลักษณะของภูมิประเทศที่มี ต้นมะม่วงและทุ่งนาอันอุดมสมบูรณ์ (บุญเลิศ ภูวเลิศ. 2543 : 25) บ้านม่วงนาดีมีผู้ใหญ่บ้านที่ได้มีการบันทึกไว้เรียงลำดับ ดังนี้

1. นายจอม ส่องสว่าง
2. นายเลียง เตรียมกลม
3. นายหลอย อ่อนภูเขา
4. นายไพโร ศรีโคตร
5. นายถาวร สุขทวี (คนปัจจุบัน)

บ้านม่วงนาดี มีจำนวนครอบครัวทั้งหมด 220 หลังคาเรือน มีประชากร 1,525 คน มีวัดประจำหมู่บ้านคือ วัดบ้านม่วงนาดี จะมีเมรุสำหรับใช้ประกอบฌาปนกิจศพ รวมทั้ง 3 หมู่บ้าน

บ้านโคกยาว

บ้านโคกยาว หมู่ที่ 6 ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอนาคู อยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลโนนนาจาน อาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ จด ลำห้วยขาม

ทิศใต้ จด บ้านนายอ

ทิศตะวันออก จด ลำห้วยขาม วัดป่าเรไรบ้านจาน ตำบลโนนนาจาน

ทิศตะวันตก จด โรงเรียนโคกนาดี บ้านม่วงนาดี

บ้านโคกยาว เป็นบ้านที่เคยมีวัฒนธรรมที่เคร่งครัดในอดีต มีวัดป่าเรไรเป็นวัดที่เก่าแก่ มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า บ้านโคกยาวเคยเกิดเหตุการณ์แผ่นดินแยก (แผ่นดินแยกออกจากกันเป็นรอยหลุมลึกมาก) ชาวบ้านเกรงจะเกิดภัยร้าย จึงได้อพยพผู้คนข้ามลำห้วยขาม มาอยู่อีกฝั่ง (ที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน) และมีผู้คนอีกส่วนหนึ่งอพยพมาอยู่บ้านม่วงนาดี ชาวบ้านจะเรียกบ้านโคกยาวว่า “บ้านเก่า” และเรียกบ้านม่วงนาดีว่า “บ้านใหม่” ลำดับผู้ใหญ่บ้านบ้านโคกยาว

1. นายชาติ พิมพ์พิชัย
2. นายชด เรืองนุช
3. นายกี อุดมไร่
4. นายธานี หาชื่น

5. นายทองไหล สุขทวี (คนปัจจุบัน)

บ้านโคกยาว มีจำนวนครอบครัวทั้งหมด 150 หลังคาเรือน มีประชากร 620 คน

บ้านนาขาม

บ้านนาขาม หมู่ที่ 8 ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอนาคู อยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลโนนนาจาน อาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ จด ลำห้วยขามและบ้านม่วงกุล ตำบลบ่อแก้ว

ทิศใต้ จด บ้านนายอ

ทิศตะวันออก จด บ้านม่วงนาดี โรงเรียนโคกนาดี บ้านโคกยาว

ทิศตะวันตก จด เขื่อกเขาภูพาน

บ้านนาขามเป็นหมู่บ้านที่แยกการปกครองออกมาจากบ้านม่วงนาดีหมู่ที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2529 โดยมีนายไพโร ศรีโคตร เป็นผู้ใหญ่บ้าน เรียงลำดับผู้ใหญ่บ้านดังนี้

1. นายไพโร ศรีโคตร
2. นายกลม เนินสงคราม
3. นายจันทโท ไชยบุตร
4. นายบุญเลิศ เกิดผล
5. นายทวารชัย สุขทวี
6. นายบุญเลิศ เกิดผล
7. นายสอ เตรียมกลม (คนปัจจุบัน)

ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน

หมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน มีลักษณะทางกายภาพเหมือนกับหมู่บ้านในชนบทอีสานทั่วไป คือชาวบ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ จะสร้างบ้านอยู่เป็นตระกูล ตั้งอยู่บริเวณเนินสูง น้ำท่วมไม่ถึง ใกล้ลำห้วยขาม ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านจะมีอาณาเขตติดกับทุ่งนา และเขื่อกเขาภูพานซึ่งเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้าน อาหารจะอุดมสมบูรณ์ บนภูเขา มีแหล่งน้ำ มีการต่อน้ำประปาจากภูเขาลงมาใช้ภายในหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน เป็นน้ำซับใต้ดิน ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำบ่ออิงอบ”

การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับชุมชน

ชุมชน โคนนาดี มีเส้นทางที่ใช้สัญจรไปมากับหมู่บ้านใกล้เคียงสะควก และมี 2 เส้นทางใหญ่ที่ใช้สัญจรคือ

1. เส้นทางรพช. จากชุมชนโคนนาดี มาทางทิศตะวันออก ถึงบ้านงานและเส้นทางหลวงแผ่นดิน ถ้าเลี้ยวซ้ายไป อำเภอนาคู อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ถ้าเลี้ยวขวาจากบ้านงานถึงอำเภอห้วยผึ้ง จะแยกเลี้ยวขวาไปจังหวัดกาฬสินธุ์ แยกเลี้ยวซ้ายไปจังหวัดมุกดาหาร

2. เส้นทาง รพช. จากชุมชนโคนนาดี ไปทางทิศเหนือ ผ่าน บ้านม่วงกูด บ้านหว้าน ตำบลบ่อแก้ว เชื่อมต่อทางหลวงแผ่นดินไปจังหวัดสกลนคร

นอกจากนี้ยังมีถนนสัญจรจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันตกสู่เทือกเขาภูพาน โดยงบประมาณก่อสร้างจากองค์การบริหารส่วนตำบลโนนนางาน ทำให้ชาวบ้านสัญจรไปมาสะดวก

อาชีพ

อาชีพที่สำคัญของชุมชน โคนนาดี คือ

1. อาชีพเกษตรกรรม คือการทำนา และปลูกพืชผัก
2. อาชีพ หัตถกรรม คือการทอผ้าขายนอกจากนี้ชุมชน โคนนาดีมีผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อ คือ ย่ามสะพาย
3. อาชีพค้าขาย มีร้านค้าขายของชำ ขายอาหารและในแต่ละหมู่บ้านจะมีศูนย์สวัสดิการตลาด
4. อาชีพรับราชการ ชุมชน โคนนาดีให้ความสำคัญต่อการศึกษาส่งบุตรหลานเรียนต่อและได้รับราชการเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอาชีพครู รองลงมาคือ พยาบาลตำรวจ และทหาร

ชุมชน โคนนาดียึดถือปฏิบัติตามประเพณี สืบสานสองคลองสิบสี่ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนี้ยังไม่ละทิ้งประเพณีเก่า ๆ ยังสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการพูดผญาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ยินได้ฟังสืบต่อกันมา ผู้ที่มีความรู้เรื่องผญาที่ยังมีอยู่ในปัจจุบันคือ ผู้ที่อยู่ในวัยชราแล้ว เช่นหมอลำ มรรคทายก หมอสูตร เฒ่าจ้ำ หมอลำอวยพร เจ้าอาวาส หมอเหยา หมอมอ บุคคลเหล่านี้จะเป็นกลุ่มให้ข้อมูลหลัก และเป็นเสาหลักของชุมชนในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ประเพณีที่ชุมชน โคนนาดียังสืบต่อกันมาและเป็นประเพณีที่มีโอกาสในการใช้ผญามีดังนี้

1. ประเพณีคุณหลาน ทำกันในเดือนยี่ชาวบ้านเรียกว่าบุญกองข้าว
2. ประเพณีบุญข้าวจี จะทำกันในเดือนสาม
3. ประเพณีบุญพะเวด จัดทำกันในเดือนสี่
4. ประเพณีสงกรานต์ จัดในเดือนห้า
5. ประเพณีเข้าพรรษา จัดเดือนแปด
6. ประเพณีข้าวประดับดิน จัดเดือนเก้า
7. ประเพณีข้าวสาก จัดเดือนสิบ
8. ประเพณีบุญกฐินจัดเดือนสิบสอง
9. ประเพณีวันขึ้นบ้านใหม่ จัดเดือนมกราคม
10. ประเพณีบุญผ้าป่า จัดในเดือนมกราคมหรือเดือนเมษายน
11. ประเพณีบวชนาค แล้วแต่ความพร้อมของเจ้าภาพยกเว้นช่วงเข้าพรรษา
12. ประเพณีแต่งงาน จะจัดในเดือนสี่ เดือนหก และเดือนสิบสอง
13. ประเพณีเลี้ยงปู่ตา ทุกคนในชุมชนนี้ถือว่าเป็นงานที่ศักดิ์สิทธิ์

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำนา การเรียน การทำงาน วัวหายควายเสียก็จะขอพรจากปู่ตา เมื่อสำเร็จหรือสมหวังก็จะเลี้ยง มีเหล้าไหไก่ต้ม ดอกไม้ เทียน ข้าวสาร หมาก พลุ บุหรี่ เสร็จแล้วก็ขอพรจากเฒ่าจ้ำ โดยเฒ่าจ้ำจะผูกแขนและอวยพรให้ทุกคน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. เนื้อหาการวิจัย ศึกษาเฉพาะผลงาที่มีอยู่ในชุมชน โคนาคี ในด้านกลวิธีทางภาษา หน้าที่และความหมายของคำขยายในบทพญา
2. ขอบเขตด้านบุคคลผู้ให้ข้อมูล เป็นบุคคล ในพื้นที่ตำบล โนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ในชุมชน โคนาคี 3 หมู่บ้าน คือบ้านม่วงนาดี หมู่ที่ 5 บ้านโคกยาว หมู่ที่ 6 และบ้านนาขามหมู่ที่ 8 โดยกำเนิด ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป รวมทั้งหมดจำนวน 30 คน
3. ข้อมูลด้านเวลาเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2557

เนื้อหาที่ทำการวิจัย

บทผลญาของชุมชน โศกนาถิ เพื่อนำมาวิเคราะห์กัลวิธีทางภาษาและศึกษาคำขยายที่ปรากฏในบทผลญาชุมชน โศกนาถิ โดยการคัดเลือกข้อมูลและแบ่งตามประเภทของผลญา

- 1.ผลญาเกี่ยว
2. ผลญาภาษิต
- 3.ผลญาอวยพร
- 4.ผลญาคำสอน

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องกัลวิธีทางภาษาและการสื่อความหมายของคำขยายในบทผลญาที่มีใช้ในชุมชนโศกนาถิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ทางผลญาการศึกษารวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประชากรทั้งหมด 30 คน ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป โดยแบ่งเป็น 2กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักเรื่องผลญาชุมชนโศกนาถิ ประกอบด้วย

1.1 นายสอ ศรีหนองแสง	อายุ 89 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 5
1.2นางก่าย สุขทวี	อายุ 88 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 6
1.3 นายคำพอ ชูอารมณ	อายุ 84 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 8
1.4 นางพร ศรีโคตร	อายุ 78 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 8
1.5นายหา เขิดชู	อายุ 78 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 8
1.6 นางมีแสนพันธ์	อายุ 75 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 8
1.7 นางกอบแก้ว วานิชสุจิต	อายุ 72 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 5
1.8 นายวาริ จิตจง	อายุ 70 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 5
1.9 หลวงพ่อคัมภีร์ จารุวรรณโน	อายุ 70 พรรษา	วัดป่านาขาม
1.10 นางปิ่นทอง สุขทวี	อายุ 60 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 76 หมู่ที่ 6
1.11 นางเลื้อย ศรีหนองแสง	อายุ 58 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 8
1.12 นางเลื้อบ ศรีประไหม	อายุ 55ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 189 หมู่ที่ 5

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติการใช้พญา (Casual Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่นำไปใช้

ได้แก่

2.1 กลุ่มหมอลำ ใช้พญาทุกประเภทประกอบในกลอนลำ ประกอบด้วย

2.1.1 นายประเสริฐ ศรีโคตร	อายุ 67 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 8
2.1.2 นายแสวง ไชยจันทร์	อายุ 67 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 5
2.1.3 นางศรี ไชยจันทร์	อายุ 66 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 5
2.1.4 นางสร้อย รุ่งภาษา	อายุ 63 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 6
2.1.5 นางลำ เกิดผล	อายุ 58 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 165 หมู่ที่ 8
2.1.6 นายวิจิตร พิมพิชัย	อายุ 56 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 190 หมู่ที่ 5

2.2 กลุ่มหมอสูตรและเฒ่าจ้ำ ใช้พญาภายิต พญาอวยพร และพญาคำสอน

ประกอบด้วย

2.2.1 นายชาติ พิมพิชัย	อายุ 80 ปี	อยู่ที่ บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 6
2.2.2 นายกลม เนินสงคราม	อายุ 79 ปี	บ้านเลขที่ 80 หมู่ที่ 8
2.2.3 นายเนิน ศรีโคตร	อายุ 70 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 8
2.2.4 นายจันทโท ไชยบุตร	อายุ 64 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 8

2.3 กลุ่มไวยาวัจกร (มัคนายกวัด) ใช้พญาทุกประเภท ประกอบด้วย

2.3.1 นายพรม สุขทวี	อายุ 80 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 6
2.3.2 นางชอย ไชยบุตร	อายุ 74 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 5
2.3.3 นางกร เรืองนุช	อายุ 68 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 5
2.3.4 นางฝ้าย ส่องสว่าง	อายุ 68 ปี	อยู่ที่ บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ที่ 5
2.3.5 นางสาววย ฉายวิชัย	อายุ 63 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 6
2.3.6 นางดาวเรือง อุดมไร่	อายุ 62 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 6
2.3.7 นายบุญเลิศ เกิดผล	อายุ 60 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 165 หมู่ที่ 8
2.3.8 นางทองไคร สายแวง	อายุ 59 ปี	อยู่ที่บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 6

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง แบบสังเกต

ชนิดมีส่วนร่วมและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ขั้นลงพื้นที่วิจัย ไปตามวันเวลาที่กำหนดนัดหมายไว้ เตรียมเครื่องบันทึกภาพ

ขณะเก็บข้อมูลต้องนอบน้อม กระตือรือร้นที่จะรับความรู้ความคิดจากเขา

ต้องใช้เทคนิคในการสนทนา เมื่อได้รู้ข้อมูลแล้วต้องรีบวิเคราะห์ มีปัญหาต้องถาม

ผู้ถูกสัมภาษณ์ ต้องรอบคอบไม่ใจร้อน ให้ยึดคำพูดที่ว่า “อยากพูดเร็วให้กลาน
อยากพูดนานให้เล่น”

2. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

2.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเขียนให้ถูกต้องตามข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

2.1.1 ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูล 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลขั้นต้น (Primary Sources) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามวิทยากรและผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ผู้
อาวุโส และผู้ให้ปากคำเป็นต้น และข้อมูลขั้นรอง (Secondary Sources) คือข้อมูลที่ได้จาก
การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่จะเน้นข้อมูลข้างต้น

2.1.2 การถ่ายทอดข้อมูล ผู้ศึกษาใช้ภาษาถิ่นคงเดิม แต่ถ่ายทอดเป็น
อักษรไทยกลาง ส่วนเสียงหรือสำเนียงพูดเป็นของภาษาถิ่นอีสาน โดยถือหลักดังนี้

1) คำที่เป็นภาษาถิ่นสามารถเทียบเคียงได้กับภาษากลางจะเขียน
ในรูปคำภาษากลาง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้สะดวก แต่ในการอ่านออกเสียงจะต้อง
ออกเสียงตามสำเนียงภาษาถิ่นอีสานจึงจะได้สทงเสียง

2) คำใดที่ใช้เฉพาะในภาษาถิ่นอีสานไม่อาจเทียบเคียงกับภาษากลาง จะ
เขียนในรูปคำภาษาถิ่นอีสาน โดยจะให้ใกล้เคียงกับสำเนียงท้องถิ่น

3) คำใดมีลักษณะส่งสัมผัสกับคำอื่นภายในวรรคหรือระหว่างวรรค
จะเขียนตามสำเนียงท้องถิ่นเพื่อคงเสียงสัมผัสไว้

4) การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของบทพญา ในด้านการประกอบสร้าง
คำพญาทั้งตัวบท การใช้คำ สำนวนและโวหาร

5) การศึกษาการใช้คำขยาย การสื่อความหมายของบทพญาทั้ง
ความหมายตรงและความหมายแฝง ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ แล้วอธิบายความ

6) การให้ความหมายของบทพญา โดยเฉพาะคำที่เป็นคำภาษาถิ่นอีสาน
จะให้ความหมายไว้ในอภิธานศัพท์โดยจะยึดความหมายจากพจนานุกรมภาษาไทยอีสาน ไทย
กลางสมเด็จพระวชิรวงศ์ (อ้วน ตีลโต) สารานุกรม สุสานปรีชาพูนทอง

และเรียงร้อยถ้อยพญา ของพรชัย ศรีสารคาม เป็นหลักในการให้ความหมายครั้งนี้

2.2 วิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและศึกษาความหมายของคำขยายใน
บทพญาของชุมชน โคนาคี

เครื่องมือในการศึกษาวิจัย

การศึกษาและวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือดังนี้

1.แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Interview Guide) หมายถึง การทำรายการของประเด็นหลักหรือคำถามหลัก เป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนจะตอบตามประเด็นคำถามหลัก ขณะเดียวกันผู้สัมภาษณ์ยังมีอิสระที่จะสนทนาและถามประเด็นปลีกย่อยภายใต้โครงสร้างหลัก ข้อดีของการใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างคือ ทำให้การสัมภาษณ์คนหลาย ๆ คนที่มีความแตกต่างกัน เป็นระบบและสามารถบริหารเวลาในพื้นที่วิจัยได้ (ทวิศักดิ์ นพเกษตร. 2548 : 131)

2.แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non -- Participant Observation) ใช้กับกลุ่มผู้ปฏิบัติการใช้ผลยา

3.แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) ใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

4. เครื่องบันทึกเสียงที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์
5. กล้องถ่ายรูป
6. แนวคิดและทฤษฎี

การดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. สํารวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน โศกนาถีที่มีความสามารถในการพูดผลยา
2. สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล โดยใช้กล้องถ่ายรูปภาพเคลื่อนไหวพร้อมบันทึกเสียงและข้อมูลบางคนที่จดบันทึกข้อมูลในขณะที่สัมภาษณ์
1. นำวีดีโอที่ได้มาเปิดฟังแล้วบันทึกข้อมูลตามที่พูด
2. นำข้อมูลที่ได้มาแยกประเภทของผลยา
3. วิเคราะห์รูปแบบและกลวิธีการใช้ภาษาในบทผลยา
4. ศึกษาความหมายของคำขยายที่มีในบทผลยา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. ศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของบทผญาในประเด็นต่อไปนี้

1.1 ประเภทของผญา

1.2 กลวิธีการใช้คำ เช่น การเรียงร้อยถ้อยคำแบบฮ้ายหรือฮ้ายโบราณ

การเล่นคำต้นวรรค การเล่นคำโดยการปฏิเสธ การเล่นคำโดยการบอกกล่าวประเล้าประโลม

1.3 การใช้โวหาร เช่น โวหารภาพพจน์ มีการเปรียบเทียบโดยนัย การใช้

สัญลักษณ์การใช้ภาพพจน์เกินจริง และโวหารการประพันธ์ เช่น บรรยายโวหาร พรรณนา

โวหาร เทศนาโวหาร อุปมาโวหารและสาธกโวหาร

2. ศึกษาหน้าที่และความหมายของคำขยายที่ปรากฏในบทผญาของชุมชน

โคกนาดี ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของคำขยายแต่ละประเภทดังต่อไปนี้

2.1 คำขยายบอกลักษณะ

2.2 คำขยายบอกเวลา

2.3 คำขยายบอกสถานที่

2.4 คำขยายบอกจำนวน

2.5 คำขยายที่แสดงความสงสัยหรือใช้คำถาม

2.6 คำขยายที่บอกความปฏิเสธ

การนำเสนอข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษา และศึกษาหน้าที่และความหมายของคำขยาย รายงานผลการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

กลวิธีทางภาษาของบทผญาในชุมชนโคกนาดี

การนำเสนอกลวิธีของบทผญาในชุมชนโคกนาดี นำเสนอจากข้อมูลสัมภาษณ์ โดยนำมาวิเคราะห์อ้างอิง ดังนี้

1. ภาพรวมของบทผญาในชุมชนโคกนาดี
  - 1.1 ผญาเกี่ยว
  - 1.2 ผญาภาษิต
  - 1.3 ผญาอวยพร
  - 1.4 ผญาคำสอน
2. กลวิธีการใช้คำของบทผญาในชุมชนโคกนาดี
3. การใช้โวหารของบทผญาในชุมชนโคกนาดี

ภาพรวมของบทผญาในชุมชนโคกนาดี

ผญาเป็นมรดกของชาวอีสานที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ความเป็นมาของผญาสันนิษฐานว่าคงเนื่องมาจากศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนให้คนประพฤติดี ประพฤติชอบ และเนื่องมาจากประเพณีความเชื่อและระเบียบสังคมไทยตั้งแต่โบราณมีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตัวเอง เป็นคนเจ้าบทยเจ้ากลอน มีนิสัยร่าเริง วรรณคดีอีสานส่วนมากแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง คนโบราณเมื่อพูดจากันในบางครั้ง จะพูดคำคล้องจองกัน ผู้สูงอายุจะพูดอบรมสั่งสอนใครก็มักจะเป็นภาษิต คติเตือนใจ เป็นคำคล้องจองสั้นบ้าง ยาวบ้างตามความสามารถของแต่ละบุคคล แม้แต่การอวยพรแก่กันก็กล่าวเป็นคำคล้องจอง การพูดจาทักทายของหนุ่มสาวสมัยก่อน เวลาเกี่ยวพาราสีกัน จะไม่พูดออกมาตรง ๆ จะพูดเป็นคำคล้องจอง จะใช้คำพูดที่แสดงความโดยนัย ผู้ฟังหรือคู่สนทนาจะต้องตีความเอง เพราะเหตุนี้ในบทผญาจึงมีกลวิธีทางภาษาที่น่าสนใจ เพราะมีกล่าวเพราะมีกล่าวโดยตรงและกล่าวโดยนัย ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ดังนี้

ประเภทของผลญา

ผู้วิจัยได้รวบรวมบทผลญาได้จำนวน 449 บท เป็นผลญาสำนวนเก่า 354 บท เป็นผลญาสำนวนใหม่ 95 บท ผู้วิจัยจัดกลุ่มและแบ่งประเภท ดังนี้

1. ผลญาเกี่ยวกับมีจำนวน 320 บท
2. ผลญาภาษิตมีจำนวน 74 บท
3. ผลญาอวยพร มีจำนวน 11 บท
4. ผลญาคำสอนมีจำนวน 45 บท

1. ผลญาเกี่ยวกับ

ผลญาเกี่ยวกับคือผลญาที่หนุ่มสาวใช้พูดจากัน เป็นทำนองเกี้ยวพาราสีกันในโอกาสพิเศษ เพื่อให้เกิดความรักใคร่ ซึ่งกันและกันและถ้าหากทั้งสองฝ่ายพึงพอใจก็จะแต่งงานกัน มีขั้นตอนในการพูดและแยกขั้นตอนดังนี้

1.1 ใช้คำพูดเพื่อให้ต้นขิ้นมาคุยด้วย เป็นการพูดเชิญชวนเรียกร้องเพื่อให้สาวลูกขิ้นมาพูดคุยด้วยดังตัวอย่าง

สาวเอยลูกมาถ่อน   นอนหลายมันลิเม่ย   หลังลิเปยใส่แป้น
นอนแน่นแผ่นกระดานนอนหลายมือ   หลังลิตายคือสาด
ตาตูปต่อหมากโม   ตาโตต่อกำปั้น   ลิปันไห้เฟิ่นผู้ได้

(หา เขิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผลญาบทนี้ใช้คำพูดให้ผู้หญิงที่นอนอยู่ ต้นขิ้นมาคุยกับผู้เรียก โดยอ้างว่าถ้านอนมากจะทำให้เหนื่อย หลังจะเนาเปื่อยจะทำให้หลังติดกับแผ่นกระดาน ถ้านอนหลายวันหลังจะลายเหมือนสือ ตาจะบวมเท่าลูกแตงโม ดวงตาจะโตเท่ากำปั้น แล้วจะแบ่งให้ใคร)

1.2 พูดเพื่อถามข่าวคราวหรือทักทาย เป็นการพูดหยั่งเชิงว่าสาวหรือหนุ่มคนนั้นมีคู่รักแล้วหรือยัง หัวใจยังว่างไหม อยู่แห่งหนตำบลใด พบในบทผลญาของชุมชนโคกนาดี ดังตัวอย่าง

อ้ายอยากถามข่าวน้อง   มีผู้ปองแล้วหรือบ่
หรือว่ามีกาบห่อแล้ว   หน่อน้อยกะหากซอน
อ้ายนี่ปอดอ้อยซ้อย   เสมออ้อยกางกอ
กาบบ่ห่อหน่อน้อยบ่ซอน   ชู้ชู้ซอนตัวอ้ายบ่มี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(เพื่ออยากทราบว่ามีแฟนหรือยัง หรือว่ามีทั้งแฟนและชู้ พี่ไม่มีแฟนเลย)

ถามข่าวอ้อยปิ้งถักกินหวาน	ถามข่าวตาลคุมตัด
ปาดโจงกินน้ำ	ถามข่าวโจงปิ้งกล้วย
เคอคำตันตำ	หรือว่ามีผู้ป่า
ฮอนฮอนกินหมาก	ขอให้ห้องตอบถ้อย
พะอวนย้ายแอ้วถาม	

(คำพ้อ ชูอรมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

(เพื่อขอรบว่าอ้อยและตาลมีใครตัดหรือยัง รวมไปถึงปิ้งกล้วยที่ออกเป็นลูกแล้วมีคนตัดลงหรือยัง ขอให้ตอบคำถามของพี่ด้วย)

อ้ายอยากถามข่าวน้อง	ถามข่าวผ้าฝืนน้องนุ่งหม
ราคาซื้อเป็นเงินจกบาท	ไผ่ผู้เขียนซิดแต่้มลายสิ้นก้านแดง

(คำพ้อ ชูอรมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผลยาบทนี้ถามว่า ผ้าที่สวมใส่มิราคาเท่าไร ใครเป็นผู้ทำลาย สลับสีให้)

อ้ายอยากถามข่าวน้อง	ถามข่าวทางป่า
ถามข่าวนา	ถามข่าวทางเช่า
ถามข่าวซู้มีแฟนแล้วหรือบ่	หรือว่ามีแต่ซู้โผน้องบ่มี

(คำพ้อ ชูอรมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผลยาบทนี้ถามว่า มีข้าวปลาสมบุรณ์ไหม มีกุ่มนอนหรือว่ามีแฟนหรือยัง หรือว่ามีแต่ซู้ไม่มีสามี)

1.3 พุดล้อมตัวและยกย่องอีกฝ่าย เป็นมารยาทของการจ่ายผลยา

ผู้พุดมักจะล้อมตัวไว้ก่อน ขณะเดียวกันก็พุดยกย่องอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อเป็นการผูกน้ำใจ พบในบทผลยาของชุมชนโคกนาดี ดังนี้

น้องนี้เนวนามเชื้อ	มักหอยนาหน้าตำ
บ่แม่นเนวนหงส์คำ	บินผ่านฟ้าจั่งสมอ้ายผู้งาม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(น้องเป็นหอยนาเอาหน้าดิน ไม่ใช่หงส์บินอยู่บนฟ้าคงจะไม่คู่ควรกับคนรูปหล่อ)

น้องนี้สมพานน้อย	บาละมียังยอม
ย่านบ่สมพี่อ้าย	ผู้บุญกว้างยศสูง
ย่านแต่อ้ายหลอกล่อ	ปากหม่อตั่วจะเป็น
ย่านอ้ายไลเฮียมเสีย	บ่เอาเป็นฮ้าง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(น้องเป็นคนวานาน้อย กลัวไม่คู่ควรกับพี่ที่ยศสูงศักดิ์ กลัวว่าพี่จะมาโกหกทำปากหวานแล้วปล่อยทิ้งให้เป็นหม้าย)

ขาดที่กาคำปี	อยากเทียมหงส์ก็ยินยาก
ขาดที่แสงหิงห้อย	ชิเอียงแจ่งแจ่งพะจันได้ตี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้พูดต่อมตัวเองว่า เป็นกาแต่อยากคู่กับหงส์คงจะยากเป็นหิงห้อยตัวเล็ก มีแสงสว่างน้อยจะเปล่งแสงแข่งกับพระจันทร์คงไม่ได้)

น้องนี้ย่านบ่สมกษัตริย์ห้อง	เฮือนสูงชีฮาดปอง
แสนสิหักไม้ค้ำ	ป่าไม่ยูงขึ้นกะบ่ถึง ดอกดี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้พูดต่อมตัวเองว่า เป็นคนต่ำต้อย คงไม่คู่ควรกับกษัตริย์ที่มีบ้านหลังสูง ถึงแม้จะมีไม้ค้ำยันขึ้นไปก็คงจะขึ้นไปไม่ถึง)

1.4 พูดบรรยายความในใจหรือภาษารักให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบเป็น

การพูดเพื่อขอความเห็นใจจากอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้พูดจะพูดบรรยายความรู้สึกในใจให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ เพื่อให้เห็นอกเห็นใจ พบในบทผญาของชุมชนโลกนาดี ดังนี้

โอนื้อเจ้าผู้ดอกเกดแก้ว	ก้านถีนามหนา
พีนี่วาสิความมือยื้อ	นามผาดมาช่อนกาบ เสนื้อ
ไก่อกะไก่อได้	ชมเล่นอยู่แต่ไก่อ้องเอย

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้ชายบรรยายว่าผู้หญิงเหมือนดอกเกดลำต้นมีหนามถี่มาก จะจับก็จับไม่ได้กลัวหนาม จะเข้าใกล้ก็ไม่ได้ชมอยู่ห่างมาก)

ผักอืดู๋เตี้ยต้นตำใบดก

ฝั่งกไว่กางทะเลลอยด่อง

บุญบ่มาส่งให้

ซีไหลไปตามซาด

วาสนาบ่ส่งยู๋

ซีจมถ่มแก่งหลวง ชั้นແລວ

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผักแมงรักต้นเตี้ยใบดก ล่องลอยอยู่กลางทะเลไม่มีวาสนาจะเข้าฝั่งได้ คงล่องลอยไปตามน้ำ ถ้าวาสนาไม่ช่วยค้าจุล คงจะจมลงในน้ำทะเล)

ฝนตกยังฮู้เอิ้น

กบกินดินยังฮู้อึม

บาดว่าฮ้ายคิดฮอดน้อง

สังมาเอิ้นบ่เป็น

แม่นบ่ได้เห็นหน้า

เห็นหลังคากะพออยู่

เห็นแต่สิ้นพาดฮั่ว

กะปานได้นั่งคอม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้บรรยายความในใจว่าความรักเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักอึม ไม่รู้จักพอ ไม่เหมือนฝนตกหรือจันทร์ปราภา ไม่ได้เห็นหน้าเห็นบ้านก็พอใจ เห็นผ้าถุงพาดไว้รั้วบ้าน ก็เท่ากับได้นั่งด้วย)

1.5 พุดเป็นเชิงหยอกล้อ ตลกโปกซา เป็นการพุดเพื่อสนุกสนาน ระหว่างหนุ่มสาว หยอกล้อและตลกโปกซา พบในบทผญาของชุมชนโคกนาดี ดังนี้

เจ้าผู้ตะต่างหล่าง ขุมขี้ยางเจ้าคือใหญ่ นื้อหล้า

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้ชายพุดหยอกล้อผู้หญิงว่ามีร่างกายสมบูรณ์ อวัยวะเพศคงจะใหญ่)

นื้อผู้ตะต่างหล่าง

ขุมขี้ยางนื้อองกะใหญ่

เหม็ดโคตรฮ้าย

มาเข้ากะบ่เต็ม

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้หญิงพูดว่าตัวเองมีร่างกายสมบูรณ์ อวัยวะเพศก็ใหญ่ หมดทั้งตระกูลของฝ่ายชาย เข้าไปอยู่ก็ไม่ได้เต็ม)

น้องนี้ข้านแต่ฮ้าย   เว้าบ่แม่นความจริง

ข้านแต่เป็นคือถึง   เล่นมาตัวะน้อง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ฝ่ายหญิงพูดว่า กลัวผู้ชายมาหลอกทำตัวเหมือนลิง)

ผัดแต่ย้ายจากบ้าน   บ่มีหมู่เทียมสอง

จากนิคมมา   มีแต่เงาเทียมกัน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้พูดตกลงว่า ตั้งแต่ออกจากบ้านไม่เคยมีใครมาเคียงคู่ มีแต่เงาของตัวเองเท่านั้นที่เดินคู่คู่ไป)

1.6 พูดเป็นเชิง สงสัย คือพูดเป็นการหยิ่งเชิงหรือเชิงสงสัยว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะจริงด้วยหรือเปล่า หรือเพียงหยอกล้อเล่นให้ขื่นใจเท่านั้น พบในบทผญาของชุมชน โคนนาศีคังนี้

ข้านแต่ปลาถูกบ้อน   วังบอนบ่แม่นบ่อน

ข้านแต่ปลาจาดบ้อน   วังแก้งบ่แม่นวัง

ข้านแต่ฮ้าย   เว้าหลายตัวะหลาย

ใจบ่จริงคอมเฮียม   ใจพี่ชายหากมายหม้าง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(กลัวว่าจะพูดไม่จริง มาพูดเล่นด้วยแล้วก็โกหกไม่จริงใจ)

โฮ้ยฮ้ายเฮยผู้จั่งน้องเหม็นสาบกุยผง   บ่มีไผมาจาวาชิเอาไปช้อน

ฮ้ายชิเอาไปช้อนนอนนา   บ่เหม็นหน้าตายบ้อ

ฮ้ายอย่าเว้าจั่งซ้นตัวน้องบ่ควร

(เคือบ ศรีประไพ. 2556 : สัมภาษณ์)

(ตัวของน้องเหม็นสาบมาก ไม่เคยมีใครมาขันอาสาว่าจะเอาไปอยู่ด้วย ถ้าพี่เอาไปอยู่ด้วยคงจะเหม็น อย่ามาพูดกับน้องเลยมันไม่สมควร)

ว่าบมีไฟซ้อน   สั่งมาชอนเป็นหลั่น
พุ้นกะขุ่นพี้กะขุ่น   กูดอ่อนอ่างปา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผลยาบทนี้ใช้คำพูดในเชิงสงสัยว่า ถ้าไม่มีคู่ครองทำไมทำเหมือนคนมีคู่ครองมีสิ่งขวางกั้นเหมือนท่าที่ล่อปลา)

น้องอยากเห็นอกอ้าย   สิมีหวายมาผูกบ่ได้
อยากเห็นอกหม่อมอ้าย   สิหนักแน่นท่าสำลี บ่น้อ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผลยาบทนี้ผู้หญิงใช้คำพูดเชิงสงสัยว่า อยากรู้ว่าในจิตใจของผู้ชายเป็นอย่างไร จะมีอะไรผูกมัดไว้ จะหนักแน่นเท่าสำลีหรือไม่)

1.7 พุดในลักษณะกระแนะกระเหน ทานองเาะเขี่ยตากกลาง เป็นช่วงที่หนุ่มสาวจ่ายผญากันมาพอสมควรแล้ว จนสนิทสนมกัน จึงพุดได้ ดังนี้

น้องสาวเอยเป็นสาวเฒ่า   กางเฮือนกันซี่ต่าง
ปีกายผาดต่างกัน   ปีหน้าผาดต่างหี

(ก่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

(น้องเป็นสาวเฒ่า ตูจะเปลี่ยนลาย ปีที่แล้วลายตรงตูด ปีหน้าคงจะลายที่อวัยวะเพศ)

โอน้ออ้ายเอยน้องบ่ย่านคี่ดี   จัวแม่ต่างแห่งต่างเหมิดโต
แขนจิดแขนขอไปกินหญ้าอยู่กางท่ง   อันนี้ต่างแต่กันคนนั้นส่องบ่เห็น

(ก่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้หญิงตอบว่า ไม่กลัวัวแม่ลายยิ่งลายหมดตัว ยังเดินออกไปกินหญ้าอยู่กลางท่ง ฉันทายแต่ตูดคงไม่มีใครส่องเห็น)

เพื่อนั่นรชผืนผ้า   ภูษากำมะหยี่
กระโปงเงินท้ายกว้าง   สมชั้นท่านพะยา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้ชายพูดกระแนะกระเหนผู้หญิงว่า สวมเสื้อผ้ามีราคา ใส่กระโปรงสั้น ตะโพกใหญ่คงคู่ควรกับพระราช)

บ่ได้อายชาคนี่   ดายไปสิบ่เกิด
สิสะเคิดขึ้นฟ้า   ไปถ่าอยู่สวรรค

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงพูดว่า ถ้าไม่ได้แต่งงานด้วยชาคนี่ตายไปจะไม่เกิด จะกระโดดขึ้นบนฟ้าไปรออยู่สวรรค)

1.8 พูดเป็นเชิงน้อยอกน้อยใจ พูดกลัวว่าจะไม่สมหวัง กลัวอีกฝ่ายหนึ่งไม่ให้ความเห็นอกเห็นใจ ดังนี้

ค่าน้องเว้าบ่มีอื่นมาปน   ย้านแต่ขุดหลุมล่อ
ให้ป้าหลงเดินใส่   พอแต่คาดลาดขึ้น
เถิงแล้วผาดแม่นไฟนั่นแหละ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(น้องพูดแต่ความจริง กลัวแต่พี่ปากหวานให้ตายใจ แล้วก็ทิ้งน้องไป)

น้องนี้ย้านแต่อายหลอกล่อ   ปากม่อตัวจะเป็น
ย้านเจ้าไลเสียถิ่ม   เคอแดงกางไฮ้
กินหน่วยแล้ว   ไลถิ่มแต่เคอ นันแหละ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้หญิงกลัวว่าผู้ชายจะมาโกหก แล้วปล่อยทิ้งเหมือนเถาว์แดงกลางไร่กินลูกแล้ว ทิ้งเถาว์ไว้)

โธ้นอเฮียมนี้เทียวทางพ้อ   เห็นกันตั้งหลายเทื่อ
อ้ายบ่จำจื่อหน้า   เห็นแล้วกะเหล้าสิม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงตัดพ้อผู้ชายว่า เคยพบกันตั้งหลายครั้งแต่ผู้ชายจำไม่ได้ เห็นแล้วก็ทำเป็นลืม)

น้องนี่คือหัดงูฮ้าง	ไผเห็นบ่อยากเหย
คิดต่อเจ้าหัวพ้อ	เพิ่นกะบ่เหลียวแล
คิดต่อเจ้าหัวตา	เพิ่นกะบ่อยากเว้า
เห็นแล้วเพิ่นบ่เหลียว	

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงพูดเชิงน้อยใจว่า ไม่มีใครสนใจเหมือนรูปร่าง)

1.9 พุดยืนยันหรือให้กำนัลสัญญาเป็นการยืนยันว่าจะรักจริง

ตลอดไปไม่โกหกหลอกลวง ดังตัวอย่าง

พินี่สัจจะตั้งใจจาดอ	พืหากจจ่อน้องนางเหล่าผู้เดียว
จึงได้เที่ยวทางคั่นคิรีคั่นฮอด	เอาแต่ยอดดอไค้มาเว้าผู้ฟัง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้ชายพูดว่าตัวเองมีสัจจะจริงใจ รักน้องคนเดียวจึงได้เดินทางมาถึง เอาแต่เรื่องจริงมาเล่าให้ฟัง)

น้องนี่บ่แม่นอสรพิษฮ้าย	ลวงหลอกกินตับ
บ่แม่นแนวทำทาน	ซีหลอกกลกินกล้วย
น้องหากพอใจด้วย	หวังตายคอมพื
คั่นบ่โคชาตินี้	หวังซ้อนชาดชิมมา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้หญิงพูดว่าตัวเองไม่ใช่งูพิษ เข้ามาลวงหลอกกินตับ มีแต่ความจริงใจ ถ้าไม่ได้เป็นคู่ชาตินี้ขอเป็นคู่ชาติหน้า)

พินี่หวังมาพ้อ	ขุมขี้ยางวากก่างป้าง
อยากให้คำอ้อกร้า	เสียมเหียนสิกันเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้ชายให้คำมั่นสัญญากับผู้หญิงว่า ผู้หญิงจะเป็นอย่างไรก็ช่าง จะเอามาเป็นคู่ครองให้ได้)

นกเข่าบ่แก่นตุ้ม	เฮียกคู่ขันถู
แม่นสิงฮอยคอนเงินคอนคำ	กะบ่ลืมปายไม้
อย่าสิสงสัยถ่อน	ลัจจาตั้งเที่ยง
พิน่ตั้งต่อน้อง	คือแมวตั้งต่อหนู

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้ชายให้คำมั่นสัญญากับผู้หญิงว่า ถึงแม้ตัวเองจะไปอยู่ที่ไหนก็จะมีลืม จะซื้อสัตว์ต่อกันเดียวไปตลอดเหมือนแมวตั้งหน้ารอนหนู)

1.10 พุดลาและอาลัย เป็นช่วงสุดท้ายของการเกี่ยวพระหว่างหนุ่มสาว จะพุดสั่งลาและอาลัยซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่าง

อ้ายบ่มีหยังແ່ລ່ວ	บ่มีแนวซิดิตต่อ
จิตกะอยู่พื้ใจกะอยู่พื้	ไปพุ้นแต่ฮ่างคิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(พื้ไม่ได้มีความหวังไว้ที่ไหน เพราะจิตที่อยู่ที่นี่ใจก็อยู่ที่นี้ไปทางโน้นแต่ตัว)

อ้ายไปพุ้นอย่าได้ตำสะคุดต้อง	หिनแห่งทาง
อย่าได้ตำสะคุดต้อง	หिनบางทางແ່ລ່ວ
ให้เจ้ากั่มตำหน้า	ถึงบ้านจั่งเอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(พื้ไปทางโน้นอย่าไปสนใจใครขอให้เดินกั่มหน้าไปจนถึงบ้านแล้วค่อยแหงนหน้าขึ้น)

อ้ายบ่มีหยังແ່ລ່ວ	บ่มีแนวลิติตต่อ
จิตกะอยู่พื้ใจกะอยู่พื้	ไปพุ้นแต่ฮ่างคิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้ชายพูดกับผู้หญิงว่า ไม่ขอคิดอะไรอีกแล้วเพราะจิตใจอยู่กับผู้หญิงแล้วจากไปแต่
กาย)

อ้ายไปพุ้นอย่าได้ตำสะดุดต้อ หินแห่งทาง
อย่าได้ตำสะดุดต้อ หินบางกางเหล่า
ให้เจ้าก้มตำหน้า ถึงบ้านจึงงย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงบอกลาผู้ชายว่า อย่าไปสนใจผู้หญิงคนอื่น ให้ก้มหน้าเดินถึงบ้านแล้วค่อย
งยหน้า)

คั่นหว่ากายจากน้อ อ้ายอย่าปากนำไฟ
หญิงใดเข้าตอแยถามข่าว อ้ายอย่าได้ตากหน้า
จาต๋านตอเบเขา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงสั่งลาผู้ชายว่า นอกจากตัวเองแล้วไม่ให้ผู้ชายพูดกับใคร ถึงแม้จะมีผู้หญิงมา
พูดด้วย ก็ห้ามพูดกับเขา)

ปู่ปาสีลาน้ำ เข้ากำสילהนง
บัวทองลาบั้งไป บ่าวพี่ชายสילהนง
อ้ายบมีหยังแหล่ว บมีแนวสิดัดต้อ
จิตอยู่พี้ใจอยู่พี้ ไปพุ้นแต่อย่างคิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้ชายพูดลาผู้หญิงว่า ตนเองจะได้ลาจากไปแล้ว เหมือนปู่ปาลาน้ำ ข้าวเหนียวคำลา
หนง บัวทองลาบั้ง ไม่มีอะไรจะคิดต่อแล้ว เพราะจิตใจอยู่ที่นี้ไปแต่กาย)

คั่นอ้ายคิดฮอดน้อ ให้เหลียวเบ็งเดือนดาว
สายตาเฮาทั้งสอง ลิก่อมกันอยู่เทิงฟ้า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงพูดกับผู้ชายว่า ถ้าคิดถึงขอให้มองดูเดือนดาว เราจะส่งสายตาไปประสานกัน
อยู่บนฟ้า)

2. ผญาภาษิต

ผญาภาษิตหรือคำพังเพย คือผญาที่ขมมากล่าวเพื่อให้เข้ากับเรื่องที่
สนทนากันเป็นเชิงแสดงความคิดเห็น บางครั้งแฝงอารมณ์ขันไว้อย่างแนบเนียน เป็นถ้อยคำที่มี
ความหมายลึกซึ้งกินใจแฝงคติอยู่ด้วยความหมายในเชิงเปรียบเทียบ พบผญาประเภท ผญา
ภาษิต 74 บท ดังตัวอย่าง

นอนหลุ่มให้นอนหงาย

นอนเทิงให้นอนครว้

(วาริ จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ใช้เตือนคนผู้น้อยผู้เยาว์ให้ดูผู้ใหญ่ คนที่เป็นใหญ่ก็ให้ดูแลลูกน้อง)

ไปไฮ่บ่ให้มาคาย

หักไม้ตายมาแก้งกันหม้อ

(วาริ จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ไปป่าให้หาพืชมามาก่อไฟ เพื่อทำอาหาร)

ผู้กินกินพอฮาก

ผู้อยากอยากพอตาย

(วาริ จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ใช้เตือนคนให้รู้จักความพอดี)

เห็นช่างบ่ให้ขึ้นเคอ

เห็นเสอบ่ให้ขึ้นไม้

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ใช้เตือนคนที่ทำอะไรไม่ถูกต้องกลัวจะเป็นอันตราย)

เอ็นกินเล่นใส่

เอ็นไซ่เล่นหนี

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(เรียกกินวิ่งเข้าใส่เลย เรียกใช้วิ่งหนี)

ควายบ่กินหญ้า   แม่่นซิค่่มกะเขาหัก
 หมูป่กินฮำ   แม่่นซิค่่กะดั่งเวื้อ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(อย่าบังคับคนให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบ ผลงานออกมาจะไม่ดี)

แนวหมากค้อ   บ่ฮ่อนหล่น ไกลกก
 แนวหมดก   บ่ฮ่อนมีหัวล้าน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ลูกไม้ข้อมหล่นไม่ไกลคั่น คนที่เกิดกับคนที่ม่หมดกก็คงจะม่มีหัวล้าน)

คั่นแมงวันเหม็นขึ้น   คาวโคงฟ้าซิผ่า
 งูกินเขียคฮีม่   ดินคว่าโลกทะลาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ถ้าความลับถูกเปิดเผยความจริงก็จะปรากฏ เพราะไม่มีใครเก็บความลับให้)

เห็นหีบสิ้น   อ่ยว้างปาปบไต้
 ลางห่าหีบสิ้นใหม่   ยังซิได้อ่าวหา

(ฝ้าย ต่องสว่าง. 2556 : สัมภาษณ์)

(เห็นบึ้งเนื้ออย่าทิ้งบึ้งปลา ถ้าบึ้งเนื้อใหม่จะได้กินบึ้งปลา)

3. ฝญาอวยพร

ฝญาอวยพร คือฝญาที่ใช้อำนวยพรในโอกาสต่าง ๆ ส่วนมากเป็นคำพูดของผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส หรือคนรักใคร่นับถือกันและเจตนาดีต่อกัน พูดเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟัง หรือผู้รับพร เพื่อให้กำลังใจและหวังให้ผู้ฟังได้รับความชื่นใจ ความสบายใจ ใช้ในพิธีสู่ขวัญ ผูกแขนแล้วแต่ความเหมาะสม จากการรวบรวมข้อมูลพบฝญาอวยพรจำนวน 11 บทดังตัวอย่าง

นอนหลับให้ได้อเงินหมื่น   นอนตื่นให้ได้อเงินแสน
 แบนมือมาให้ได้อแหวนค่าล้าน   ออกจากบ้านให้เจ้าหล่มขุมเงินขุมคำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ใช้ในโอกาสผูกแขนไปปรับตำแหน่งใหม่)

ให้เจ้ามีเงินล้าน   ทำงานมีตำแหน่ง
 สนุกนอนนับแบงก์   แล่งเข้านับแต่เงิน
 ให้เจริญก้าวหน้าลั่นถันทวีคูณ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ใช้ในโอกาสผูกแขนอวนพรให้ลูกหลานไปทำงานต่างถิ่น)

ฮ้ายกวาดหนีดีกวาดเข้า   ขอให้อยู่ดีมีเฮง   ให้มีความสุขความเจริญ
 อย่าได้พบคนพาน   อย่าได้หมาคนฮ้าย   ขอให้เจ้ามีความสุขตลอดไป
 อายุ วรรณัง สุขัง พลัง

(กลม เนินสงคราม. 2556 : สัมภาษณ์)

(ใช้ในโอกาสเฝ้าเจ้าผูกแขนให้ ตอนเลี้ยงเจ้าปู่)

ความเจ็บอย่าให้ได้   ความไข้อย่าให้มี
 เคาะหืออย่าเห็นเวรอย่าพ้อ   ให้ได้ผัวผู้ฮู้ให้ได้ชู้ผู้ดี
 มีลูกให้บอกฟัง   มีหลานให้บอกง่าย เดอเหล่าเดอ

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ให้อวยพรในวันปีใหม่ วันสงกรานต์ และแต่งงาน)

4. ญาคำสอน

ญาคำสอน คือคำกล่าวสอนใจแฝงคติธรรม ถ้อยคำไพเราะ
 สละสลวย เป็นความเปรียบอุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังคิดตีความ ผู้ฟังนำไปปฏิบัติตามจะเป็นคนดี
 มีคุณธรรม เป็นคำกล่าวอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา และจารีตประเพณี จากกรรรวบรวม
 ข้อมูลได้ญาคำสอนทั้งหมด 45 บท ญาคำสอนเหล่านี้แยกออกเป็นประเภทได้ ดังนี้

1.1 ญาคำสอนทั่วไป คือใช้เป็นคำสอนคติเตือนใจ บุคคลทั่วไป

โดยไม่เจาะจง ดังตัวอย่าง

เดินทางเว้งให้พายทิ้งบั้งใหญ่   ฮอดหม่มบักยังชิได้ส่วยหลัง
 ฮอดหม่มอ้งยังชิได้ส่วยหน้า   ฮอดหม่มหว้ายยังชิได้ส่วยคิง

(ศรี ไชยจันทร์. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนคนที่ จะเดินทางไกลต้องเตรียมน้ำดื่มให้มาก หรือในปัจจุบันใครที่มีความรู้มากจะเป็น
ภูมิคุ้มกันตนเอง)

อย่าได้ปรารถนาเว้น
สงสารกลับตัวเป็น

เวียนหลังซัดนคอบ
ซีงเช่าจอดกัน

(บุญเลิศ เกิดผล. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนคนอย่าสร้างเวรกรรมกับใคร เพราะตัวเราก็จะได้รับกรรมนั้น)

เจ้าผู้มีความรู้
สอนโตเองบได้

เต็มพุงเพียงปาก กะดีถ่อน
ไพชย็องว่าดี

(พร ศรี โคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนคนมีความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด)

คนผู้มีความรู้
ความรู้อู่ต่อแผ่นดิน

ชูชี่เฮ้คบแมน
เป็นบ้ำทอแผ่นดิน

(พร ศรี โคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนคนมีความรู้มาก แต่ทำไม่ถูกต้อง ก็จะได้รับกรรมตนเองทำ)

1.2 ผญาสอนหญิง คือผญาที่ใช้เป็นสอนคติเตือนใจผู้หญิง พบใน
ผญาชุมชน โคนาคี

ให้สงวนโดไว้คือไฟถนอมถ่าน ความมกน่นไฟจีเปียบปาน
หญิงใดทำการบ้าน เอื้อนชานสมสะอาด
คนน่นปราชส์อ่านอ้าง หญิงน่นประเสริฐดี

(กล้า ศรี โคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนผู้หญิงให้เป็นคนรักนวลสงวนตัว ให้ทำงานบ้าน)

ได้ไหมอย่าลืมหั้ย
ให้เจ้าคิดสอดไฟ

ได้เป็นเมียนาย
การโยธาไฟได้กะทำให้ตั้งใจ

(บุญเลิศ เกิดผล. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนหญิงให้รู้จักทำในสิ่งที่ดี ได้เป็นเมียเจ้านายก็อย่าลืมคนใช้ต้องดูแล)

เป็นหญิงนี้ทำเนียมให้มันคง   ตินผมให้หล้าเคียง
 ตินสั้นให้หล้าเพียง

(สร้อย รุ่งภาษา. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนหญิงให้รู้จักการปฏิบัติตัว ทำอะไรให้เรียบร้อย)

1.3 ผญาคำสอนชาย คือ ผญาที่ใช้เป็นคำสอน คติเตือนใจผู้ชาย

พบในผญาชุมชน โลกนาดีจำนวน บทดังตัวอย่าง

ผู้ชายนั้นให้คอยยำแยงเฒ่า   จ้งได้ยื่นเจิงเฒ่า
 เพื่อนมีคุณได้สอนสั่ง   เพื่อนเห็นฟ้าก่อนแท้
 ตนเจ้าอย่าลั่นความ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนผู้ชายให้เชื่อฟังคำผู้ที่เกิดก่อนเพราะ ท่านมีประสบการณ์มากกว่า)

ผู้ชายนั้นการกินนี้   อย่ากินหลายสมอยาก
 บาดห้าเจ็บปวดท้อง   มันชียุ่งโพนพุง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนผู้ชายในเรื่องการกินควรรู้จักความพอดี)

ผู้ชายนั้นเห็นเมียเขาแล้ว   ให้ปองหนีไถห่าง
 อย่าโล โภมากลั่น   ชิลงหม้อแผ่นแดง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนผู้ชายไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับเมียคนอื่น อย่าโลภมากจะตกนรก)

ผู้ชายนั้นสอนมือไว้   อย่าไปเอาของเพื่อน
 แม่นว่าลูกเมียเพื่อนั้น   อย่าไปโอ้อ่าวบาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนผู้ชายไม่ให้มือไวกับลูกเมียคนอื่น)

เป็นชายขอให้เป็นชายแท้   อย่าเป็นทรายแถมแท้

(พร ศรี โศทร. 2556 : สัมภาษณ์)

(สอนผู้ชายให้เป็นผู้ชายอย่างแท้จริง อย่าเป็นเหมือนทรายที่ผสมกับหินลูกรัง)

1.4 ผญาคำสอนลูก คือ ผญาที่ใช้เป็นคำสอน คติเตือนใจลูกพบ

ในผญาของชุมชนโคกนาดี จำนวน 9 บท ดังตัวอย่าง

คำสอนลูก

ฟังเคอบุตราน้อยบุตรลูกอ่อน

ฉันจักสอนสั่งไว้ยามน้อยถ้อยผญา

ขอให้บุตรราห์ล้าถ้อยธรรมของลูก

จงสิลูกแบบเมืองครองเค้าแบบแผน

ฉันสิยกแวนแก้วให้ฝูงลูกลองแยงเบ็งเคอ

ลางที่เอเห็นของแพงอยู่ในเงาแก้ว

ชื่อว่าแวนคนนี้มีธรรมเป็นแก่น

กัันมีธรรมกะคือมีแวนแก้วแวนวใส่ต่องแยง

โลกสิใส่ต่องแยงคอบมนุชย์มธรรม

คนสินำคดกาให้สูงเอียงไปหน้า

เพราะว่าฝูงหลานหล่าบุตราผู้เกิดใหม่

ประพคิธรรมไว้ได้บ่มีให้เสียมตรง

คัันแม่นพวกพี่น้องชุมลูกหลานเหลน

เป็นผู้มีคุณธรรมบ่ลี้มครองเค้า

โลกของเขาภายหน้าสิโสภาเอียงสูง

เหตุคั้งนั้นขอให้ฝูงลูกมาเอาแก้วแก่นธรรม

ขอให้จำเอาไว้ในธรรมของลูก

อยู่ในผูกแท้แท้

ฉันสิแก่คู่ฟัง

(พร ศรี โศทร. 2556 : สัมภาษณ์)

วาระเริ่มแรกตั้งสิสอนสั่งคำผญา

อันว่าบุตราเอย

อย่าซึกคือเครีอกล้วย

ธรรมดาแวนกล้วยกอไคมันถอก

เครีอออกแล้วลำต้นก็เล่าตาย

เกิดมาเป็นของฮ้ายทำลายพ่อแม่

ลูกเกิดแล้วทำให้แม่ตาย

อุบายนี้เป็นคติควรฮ้า

คำเปรียบเว้าควรเจ้าฮ้าออน

อันหนึ่งอย่าได้เป็นคั้งไม้กอไผ่เป็นซึ

คัันแม่นมีบุตราหมากซึบคิแท้

พอแต่มีผลขึ้นเป็นซึมาฮ่วม

ทำให้เกิดเคือค้อฮ้อนกอไม้บ่ฮิ้น

ซึเกิดขึ้นกอไผ่มธรรดา

บุตราเอยอย่าเป็นคัันนี้

ซึกอไม้จ้งไรฆ่าไผ่

อุปมาเปรียบไว้ขอเจ้าจ้งฮ้าฮอน

อันหนึ่งอย่าได้เป็นดั่งมึงโทเชื้อ   ทรพิชนพ่อ
 ฮอยท้อฮอยพ่อแล้ว   ชนสู้พ่อกิง
 ขอให้หลังเห็นหนี   เฮายืมจากเพื่อน
 คิดว่าโตเป็นลูกหนี   คิดว่ามีดอกเบี้ยค่าง   เพื่อนหลาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

1.5 ผญาคำสอนผัวหรือกองผัว คือ ผญาที่ใช้เป็นคำสอน

คติเตือนใจผัว พบในผญาของชุมชนโคกนาดี จำนวน 2 บท ดังตัวอย่าง

1. นั้นให้คิดเบ็งตัวเฮาชื่อว่าเป็นผัวเขา   ผู้ครองบองคุ้มให้มีใจหอมชุ่มแพงเม็ยคุ้มตอม
 หอมฮักไว้ หดงดอกไม้แพงไว้กอดคม   ถือเม็ยเป็นยอดอ้มเอาใส่ในหู
 ถือว่าหนูเป็นเม็ยยอดสมรนอนไกล   ขอให้ถือเม็ยไว้เป็นสหายฮ่วมบ่อน
 ถือว่าเป็นคู่ซ้อหมายหมั้นฮ่วมกัน   ถือว่าเป็นคู่หมั้นนอนฮ่วมจนตาย
 จนสละยาชีวาจะว่าเม็ยตัวแล้ว   อย่าได้เอาแข้นคือแห่นับมือห่าง
 ขอให้เจ้านั้นอ้างถือน้ำว่าเม็ย   ไปมางเหนือเมื่อทางได้ไปทางใดก็ให้ฮ้ำ
 ให้เจ้าคิดอ้ำถ้าน้ำนองผู้อยู่เฮือน   อย่าซิเดิน ไปหน้าหาชมฮู้ใหม่
 ไปบ้านเหนือบ้านใต้เจ้านั้นให้หวังเม็ย   ให้เจ้าคิดอ้าวเอื้อเห็นใหม่อย่าไลหลัง
 อย่าได้ซังเม็ยตัวผู้อยู่เฮือนคอยซ้อ
 คิดเห็นถาวเฮาเว้าซิเอากันเป็นคู่   ตอนเฮาเป็นมิ่งฮู้ถาวก็ก่อนซิเอา
 เฮากะยังได้เว้าว่าบ่อเหล่าลิมไถ   ตกลงตัดสินใจซิฮ่วมตาย
 บาดว่าเอากันแล้ว สาม ปีบ่อถามข่าว   ปะให้เม็ยอยู่ยาว สาม มื้อกะบ่อถาม
 ข้าวและน้ำกะบ่อหว่างพาแลง   หนีไปหากินแกงลูกเม็ยนอนแล้ง
 มันบ่อคือสาแห้วแนวผัวใจถ่อย   ปะเม็ยเลียลูกน้อยโตไปเดี่ยเท็ยสาว
 ชาวชุมเชื้ออีสานเอยฟังแห่น   อย่าซิเวฮิตเค้าคำข่อยสั่งสอน
 ขอให้ยินดีด้วยอภิมย์ชมชอบ   หัวงซิสุขปะกอบด้วยเม็ยนี้ผู้เดียว
 อย่าได้มีใจด้วยลิมเม็ยเว้าผู้ใหม่   ขอให้ใจเทียงหมั้นขอไว้ว่าเม็ย
 แก่ลิเสียบสิได้ขอไปขอย้องผู้ใหม่   แก่ลิบ่อได้สิบสิบ่อได้ให้ขอย้องลูกเม็ย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

2. นั้นอย่าดูหมิ่นเม็ยโต

ขอให้เอาหอมไว้อย่ามีใจแห่งหน้า

โสว่าเป็นของเฮากะจึงเอากันได้

คั่นแม่นเพื่อนว่าฮ้ายโตซ้ากะว่าดี

ทุกข์หรือมีกะอย่าฟ้าวไปห่ม
 ผู้เจ้าอุ้มอุ้มกะยังคุ้มลูกดี
 อย่าได้หันหาซื้ออุเคลนคำประมาท
 อุ้มเมียทางฮ้ายอย่าได้ขายหน้าภรรยาอุหมีน ดีชั่วอย่าขายหน้าอุ้มฮอ
 อย่าสิทำหยังห้อยเมีย โทชาติคำ
 ของหมูนีดีชั่วไผสิเห็น
 เขาต้องยกกันไว้บ่อหนีไปออกจ่าย
 ทุกอย่างเอ็งกะอย่าอุ้มกันหลาย
 เห็นว่ากายคำเสร์้าผิวเขาอย่าฟ้าว่า
 เห็นว่ากิกชิกหน้าอย่าฟ้าว่าว่าเป็นหมา
 ผิดแต่แนวใบหน้าเป็นนามม้าแม่
 เห็นว่ารูปชี่ฮ้ายภายนอกเหลวไหล
 แก้วหน้าม้าได้เทียมหน่อแนวพระยา
 อย่าได้ดูหมิ่นช้ำแห่งหน้าว่าเมีย
 คือ หดงนางสิตากำพลอยคนไฮ้
 แหม่นว่าทุกยากไฮ้กะหยัง ด้นั่งเมือง
 ขอให้หวนหาคิดได้ตอมองเรื่อง
 เป็นคู่กรรมก่อสร้างอย่างวางเจ้าให้ห่างไกล

เห็นว่าช้ำอุ้มท่อมแนว
 อย่าได้ตีเมียตัวอุ้มฮอหยังย้อ
 ตระกูลต่ำอนาถอย่าได้หาอุเคลน
 ดีชั่วอย่าขายหน้าอุ้มฮอ
 แม่นชิดำ หดงมือกะขอยฮ้องว่าดี
 นานอแล้วแต่ผิวกับเมียสิรับรองได้
 ความบ่อดีเลื่องไว้คั้นนั้นจ้งข่อยไซ
 กรรมไผมันอุ้มฮอกันได้
 ลางเทื่อวาสนาสั่งให้ยังชี่ได้เพ็งพา
 ลางท่ามีชาติา หดงนางคานม้า
 บุญนางมีเทียงแท้พระอินทร์เจ้าบ่อนลง
 แต่ว่ากายภายในแม่นแนวนางฟ้า
 ขอภาดาเจ้าผิวแพงคณิงฮ้ำ
 เชื้อชาติม้ายังฮ่มพระราช
 บุญนำได้ครองเมืองเป็นใหญ่
 ผิวผู้เลี้ยงอย่าดูหมิ่นเมียชวัญ
 อย่าได้เคื่องคำฮ้อนนอนนำทุกเข้าคำ

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

3. นั้นอย่าได้้นอกใจเมีย
 เขาได้เสียงแซมฮ้อนนอนดอมฮ้อนคู่
 เป็นครอบครัวของเขาฮ่วมกันจิงแท้
 เห็นเมียว่าแม่นฮ้องอย่าปองลายลักใจ
 คั้นเมียสอนบอกชี่ให้ฟังไว้ฮันตอง
 ลางท่าคือความเขาอาจชี่เป็นไปได้
 ลางท่าใจเกิดบ้ำเมียห้ามบ่อฟัง
 ทำให้เสียศีลธรรมฮิดครองบองชี่
 เมียทำผิดผิวช่อยแก้ผิวทำผิดเมียช่อยแก้
 ผัวทำผิดเมียห้ามไว้กะให้เชื่อฟังคำ

เขาได้ขันมาเกียรรับรองปองเลี้ยง
 บ่อแม่นเสียงช้ำชู้ครางนี้แม่นผิว
 ขอแปลงใจน้อมนำกันให้หมั้นกล่อง
 คั้นชี่เฮ็ดฮันได้ก็ให้เมียเห็นพร้อมดอมกันสาก่อน
 อย่าได้เฮ็ดหล่องห่งองเคียดว่าเมียแจ่ง
 เอาแต่ใจโตจ้ำบ่อฟังคำเมียว่า
 คั้นไผเป็นจ้งช้นกะคือบ่อฟังเมีย
 ธรรมคาผิวเมียนีฟังความกันแทน
 แกงเสียนเงื่อนไหม
 อย่าได้ทำขันใจว่าโตเป็นเจ้า

๓๒ ให้เขาเป็นขี้บ่อมีดีสักอย่าง
 ๓๓ ผัวและเมียก็ต้องเว้าอยู่ความกัน
 ๓๔ ให้ทำใจกันไว้ใฝ่มันอย่าได้ล่วง
 ๓๕ มันก็เป็นกรรมแดงเมื่อลุนนำใช้
 ๓๖ เมียชักผัวจึงห้ามไว้กลัวย่านเก่าคิด
 ๓๗ เมียแพงเขาว่าดีจึงหวงห้าม
 ๓๘ จ้งค้อยลำบ่อนั้นให้ผัวแปลงปูนตั้ง
 ๓๙ ให้เมียได้ครอบครอง
 ๔๐ ให้รักษาเอือนชานครอบครองในบ้าน
 ๔๑ เป็นผู้เก็บขาดเบียขายเมียสิ่งของ
 ๔๒ ทั้งลูกทั้งคนใช้คู่คนให้เมียเป็นเอก
 ๔๓ บริหารดูแลลูกหลานคนใช้
 ๔๔ คั้นซี้ซ้อซายเว้าเหตุผลต้นปาย
 ๔๕ อย่าซีไปล่วงล้ำอำนาจของเมีย
 ๔๖ อย่าได้ทำใจสั้นซ้งเมียเหยียบย่ำ
 ๔๗ แลงและเข้ากะบ่อล่างปริกษา
 ๔๘ คั้นลิทำการสร้างบ่อถามเมียพอเพื่อ
 ๔๙ ได้บาทแบ่งกะบ่อปอนมือเมีย
 ๕๐ คือ หลังกนเป็นข้อย
 ๕๑ ลูกคนแม่คนพ่อโผสิมานั่งจ้อ
 ๕๒ คั้นผัวปูนแปลงตั้งให้เมียดีมีส่วน
 ๕๓ ทำให้เมียมีหน้ารักามูลอันมีค่า
 ๕๔ เพาะได้เป็นแม่บ้านขึ้นผ่านสมบัติ
 ๕๕ เขาซียินดีด้วยเห็นผัวยิ้มใส่
 ๕๖ กะมีหน้าชื่นใส
 ๕๗ คั้นอยากบายยามได้กะม่อนใจบ่อจีนได้

๕๘ ตัวทำคิดบ่อให้เมียว่าได้แนวนั้นบ่อแม่นครอง
 ๕๙ จ้งซิปันระนังติดต่อไปภายหน้า
 ๖๐ คั้นเมียหวงห้ามแล้วแนวนั้นอย่าทำ
 ๖๑ โผอย่าขึ้นใจคือขึ้นใจเมียทำชั่ว
 ๖๒ อย่าได้ลักลอบลิเลลวงใจเขา
 ๖๓ ขอให้ถามเมียเจ้าฟังคำแล้วคิดฮ่ำ
 ๖๔ ยังเมียให้เป็นใหญ่มอบความเป็นใหญ่
 ๖๕ ยกให้husbandน้องเป็นใหญ่ในเคหา
 ๖๖ เป็นประธานเป็นเจ้าเอือนเฮาจ้งสิฮู้
 ๖๗ ในหนห้องเอือนชานหลานลูก
 ๖๘ ต้นคนแต่งการงาน
 ๖๙ การทางเสียวทางได้เงินทองของจ่าย
 ๗๐ ให้เมียฮู้เฮ็ดเรื่องสาแล้วจ้งค้อยทำ
 ๗๑ ตั้งให้นางเป็นเลื้อแม่เอือนเฮานั้น
 ๗๒ ทำให้เมียจี้รายคอยฮ้ายค่าแต่เขา
 ๗๓ เฮ็ดคือเมียอยู่คอยกินก้าง
 ๗๔ เมียซี้เสียวหน้าผัวบ่าบ่อล่างแปลง
 ๗๕ เสียวเงินคำบ่อให้เมียเห็นฮู้
 ๗๖ โผซิคอยแตกหย่อนานอ
 ๗๗ เป็นข้อยท่าจ้อมมูลเจ้านอ
 ๗๘ มวลมอบเอือนและฮ้าวให้สาวหล่ารักษา
 ๗๙ อันน้อยนาจหล่าซิมมีหน้าชื่นบาน
 ๘๐ เป็นผู้จัดการงานแม่เอือนเป็นเจ้า
 ๘๑ คั้นนางได้เป็นใหญ่ได้ดังใจนึกไว้
 ๘๒ คั้นเอาคิคอยากได้กะซ้งายนอนหงาย
 ๘๓ เมียพอใจนำเจ้าซิเอากะบ่อว่า

(พร ศรี โศทร. 2556 : สัมภาษณ์)

1.6 หมายความว่าสอนเมียหรือคองเมีย คือ หมายความว่าใช้เป็นคำสอนคติเตือนใจผู้หญิงที่มี
 ผัว พบในพญาของชุมชนโลกนาถี จำนวน 1 บท ดังนี้

ลักษณะเมียมี 7 อย่างคือ

1. วรก ภรรยา
2. โจรี ภรรยา คั่งใจรักกล้า
3. อัยยา ภรรยา เมีย 3 อัยยาเป็นชื่อ
4. มาตา ภรรยา เมีย 4 นั้นคือแม่เลี้ยง
5. ภคินี ภรรยา เมีย 5 นั้นคือน้องสาวตน
6. สปี ภรรยา เมีย 6 นั้นคือดั่งสหายเกลอแก้ว
7. ทาสี ภรรยา เมีย 7 นั้นคือทาสแก่่นบอกรไไว้ คือค้ำคังคัง

ขอให้ตนตัวน้องตริตรองให้มันแน่   เมียใดดีแท้ ๆ ควรให้เฮ็ดตาม
 เมียบ่อดีให้ล่องน้ำปะปล่อยล่อยหนี   เอาแต่แนวเมียคืออยู่นำเอาไว้
 จังสิใสคือแก้วเมียดีชี้ช่อง   ผัวสลิ้มพี่น้องมองหน้าบึงแต่เมีย
 ชื่อว่าเป็นหญิงนี้อย่าอ้างว่าโตสวยหลายเต๊อ   ถึงหว่างควาแข็งชวยรูปสวยสิเป็นส่วน
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

กลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชนโคกนาดี

การใช้ภาษาในบทพญาของชุมชนโคกนาดี พบการกล่าวโดยตรงและโดยนัย

1. การกล่าวโดยตรง เป็นการใช้คำพูดที่ตรงไปตรงมาไม่ต้องตีความสามารถแปลความหมายตามคำได้เลย รูปคำปรากฏอย่างไรก็มีความหมายตรงตามนั้น
2. พญาเกี่ยวกับกล่าวโดยตรงหรือตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง

ตกตาวาได้เว้า	ซิหมายเอาเป็นคู่
แม่นซิมมีหมิ่นซู้	พะอวนอ้ายกะบ่หนี
ขันตังตั้งจั่งตั้งเที่ยง	บ่ได้คึดลลเคี้ยว
ตวงล่อหลอกผู้ใด	

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ถ้าได้พูดกับใครแล้วก็จะหมายเอาเป็นแฟน ถึงจะมีแฟนมากก็จะไม่หนี และก็ไม่ได้ลวงหลอกใคร)

สิบแม่น้ำชาวแม่น้ำ	กะซิด่อเฮือหา
สิบย่านภูชวายนผา	กะซิดางทางตัน
สิบผาชั้นหินผาตันกะซิดัว	คั่นแม่นลื้อบได้
ซิเต่งขันห้าเซ็นฟ้าผาลง	

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(อยู่ในแม่น้ำไหนก็จะพายเรือหา อยู่ภูเขาไหนก็จะทำทางไป ถึงจะมีผาชั้นกันก็จะเจาะ ถ้าเจาะไม่ได้จะตั้งขันห้าแล้วเชิญฟ้าผาลง)

ผญาภาษิตที่กล่าวโดยตรง ดังตัวอย่าง	
ทุกข์กายอยู่ได้	ทุกข์ใจอยู่ยาก

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ลำบากกายพักก็หาย ลำบากใจไม่มีวันหาย)

ผู้กินกินพอฮาก	ผู้ฮากฮากพอตาย
----------------	----------------

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(คนที่ได้กินก็กินมากจนจะอาเจียน คนที่ไม่ได้กินก็หิวจนแทบตาย)

ผญาอวนพรที่กล่าวโดยตรง ดังตัวอย่าง

นอนหลับให้ได้เงินหมื่น	นอนตื่นให้ได้เงินแสน
แบมือมาให้ได้แหวนค่าล้าน	ออกจากบ้านให้เจ้าหล่มขุมเงินขุมคำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(นอนหลับก็ให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นก็ให้ได้เงินแสน แบมือก็ให้ได้แหวนค่าล้าน ออกนอกบ้านให้ตกหล่มทรัพย์)

ฮ้ายกวาดหนีดีกวาดเข้า	ขอให้อยู่ดีมีเฮง	ให้มีความสุขความเจริญ
อย่าได้พบคนพาน	อย่าได้หมาคนฮ้าย	ขอให้เจ้ามีความสุขตลอดไป
อายุ วรรณัง สุขัง พลัง		

(เนิน ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(เรื่องร้ายให้หนีไปเรื่องดีให้มาหา ให้แข็งแรงมีแต่ความสุขความเจริญ ไม่ให้พบคนไม่ดี
อย่าได้พบคนเลว ขอให้มีความสุข มีอายุ วรรณะ สุขะ และพลัง)

พญาคำสอนที่กล่าวโดยตรง ดังตัวอย่าง

โผเมียเต่า   อย่าหนีไปนอนคนละบ่อน

กินข้าวกะให้ช้อง   นอนตบกะให้ชวน

(ก่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

(เป็นผัวเมียแก่ชรา ห้ามหนีไปนอนคนละที่ เวลากินข้าวก็ให้เรียก นอนกระต๊อบก็ให้ชวน)

3. การกล่าวโดยนัย หรือ ความหมายแฝง คือ การใช้คำพูดที่มีความหมาย
โดยนัย ต้องตีความ หรือแปลความ ในเชิงชักนำความคิดให้เกี่ยวข้องไปถึงสิ่งอื่น พบในพญา
เกี่ยวและพญาภายิต ดังนี้

4. พญาเกี่ยวที่กล่าวโดยนัย ดังตัวอย่าง

เพื่อนช่าว่าค้วง   ปายหมากชวงเหงา

สนเคาม้างัวควายสั่งมาไข   ไฟไหม้แม่น้ำ

สั่งมาฮ้อนฮอดแม่ป่า

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

(คนหนึ่งทำความดีแต่อีกคนเป็นคนได้รับ คนหนึ่งทำความชั่วไว้แต่อีกคนหนึ่งได้รับแทน)

5. พญาภายิตที่กล่าวโดยนัย ดังตัวอย่าง

หมูเข่าห้ามอย่าเอาคานไปสอด

(วารี จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ถ้าเขาไม่ต้องการความช่วยเหลือเราก็ไม่ต้องช่วย)

แนวหมากคือ   บ่ฮ้อนหล่นไถกก

แนวหมดก   บ่ฮ้อนมีหัวล้าน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(พ่อแม่เป็นอย่างไรลูกก็เป็นอย่างนั้น)

คั่นแมงวันเหม็นขึ้น	คาวโจงฟ้าซิผ่า
รูปกินเจียดอีโม	ดินคว่ำโลกทะเลาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ความลับไม่มีในโลก วันหนึ่งต้องถูกเปิดเผยออกมา)

ควายบ่กินหญ้า	แม่นซิมกะเขาหัก
หมูบ่กินฮำ	แม่นซิติกะดั่งเวือ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(อย่าบังคับให้คนทำในสิ่งที่ไม่ชอบ ผลงานออกมาจะไม่ดี)

กลวิธีการใช้คำในบทพญาในชุมชนโคกนาดี

กลวิธีการใช้คำของบทพญาในชุมชนโคกนาดี มีการใช้ถ้อยคำหลายประเภท นำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกัน ผู้วิจัยค้นพบว่าการใช้ถ้อยคำประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. การเรียงร้อยถ้อยคำแบบฮ้าย หรือร้อยโบราณ พบในแต่ละวรรคมี 5-6 คำทำยวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของวรรคต่อไป แต่บางบทก็ไม่มีสัมผัส คงต้องการเน้นเนื้อหาเป็นสำคัญ ดังนี้

1.1 การเรียงร้อยถ้อยคำแบบมีสัมผัส ดังตัวอย่าง	
น้องนี้ใจประสงค์แก้ว	เมืองแกวกะดั้นฮอด
ใจประสงค์ฮอดแก้ว	ในถ้ำซิกันเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

แก้ว สัมผัสกับ แกว

(ถ้าใจชอบหรือพอใจแล้วไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตามเอาจนได้)

เขียมนี้บ่มีสังแหลั่ว	บ่มีแนวซิดติดต่อ
ติดต่อน่าไฮ่หลัง	ฝนตกลงพื้นกะสาว
ติดต่อน่าไฮ่หม่อง	ชาวบ้านพื้นกะจอง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

แห้วสัมผัสกับ แหวหลัง สัมผัสกับ ลง

(นี่ไม่มีอะไรเลย ตั้งใจจะทำนาลู่มเขากี่หมคแล้ว คิดต่ออนาคตเขากี่จองแล้ว)

ไม่น้อยบ่สมศักดิ์   หลักน้อยบ่สมตอ
เชื่อไม่ค้อบ่สมตอไม่ดู   เชื่อไม่ดูบ่สมเชื่อแก่นจัน

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ศักดิ์ สัมผัสกับ หลัก, ดู สัมผัสกับ ดู

(เป็นการพูดถ่อมตัวว่าเป็นคนต่ำต้อยกว่าทุกค้ำ)

สาวเอยลูกมาถ่อน   นอนหลายมันซิเมย
หลังซิเปยใส่แป้น   นอนแน่นแผ่นกระดาน
ก้นเจ้านอนหลายมือ   หลังซึลายคือสาด
ตาตูปท่อกำหมากไม้   ตาโคท่อกำปิ่น
ซิปั้นให้เฟิ่นผู้ใด   นางเอย

(หา เซ็ดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ถ่อน สัมผัสกับ นอน, แป้น สัมผัสกับ แน่นและแผ่น, มือ สัมผัสกับ คือ
โม „ โค

(ปลุกสาวให้ลูกมาคุยด้วย ถ้านอนมากหลังจะลายและเปื้อยเนาติดแผ่นกระดาน ดาจะบวม)

1.2 การเรียงร้อยถ้อยคำแบบไม่มีสัมผัส ดังตัวอย่าง

ไอ้นอเจ้าผู้ดอกเกดแก้ว   ก้านถึหนามหนา
พินี่ว่าซึความีอื่อ   หนามผาดมาซ้อนกาบเสนื่อ
ไก่อะไก่อได้   ชมเล่นอยู่แต่ไก่อ

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

(เปรียบผู้หญิงเหมือนดอกเกดที่มีหนามหนา จะเก็บเขาก็กลัวหนามทิ่ม ได้แต่มองดูอยู่ไกล ๆ)

คำปากหมายมอบม้วน   ขอฝากฝั่งเหมิด
ส่วนว่าภายในอก   ฝั่งเฟิ่นขมเปี้ยว
ก้นได้กินเตียนนี้   ลงเชื่อนหนีบเอ็นสั่ง

หันหลังให้เพื่อนน้องบ่แล

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้หญิงพูดว่าผู้ชายที่ปากกับใจไม่ตรงกัน ถ้าได้สมหวังแล้วคงจะหันหลังจากไปโดยไม่บอกกล่าว)

เจ้าผู้ศรัทธากว้าง มุงมาหาที่แน่เดอ

พีนีปอดอ้อยห้อย เสมอด้งตองตัด

ผัดแต่เป็นตะหลุงมา หลดบ่มีลึงซ้อน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้ชายบอกผู้หญิงให้มารักตนเอง เพราะตั้งแต่เป็นหนุ่มมาไม่เคยมีใครมาเป็นคู่เลย)

ชาดที่มालานี ควงหอมฮดฮ่วง

ไผผู้ได้นั่งไก่อ ตมแล้วบ่อยากหนี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม ใครได้ดมแล้วก็ไม่อยากจากไป)

2. การเล่นเกมหูก้า พบในบทผญาของชุมชน โคนาดี พบในผญาเกี่ยว ผญา
ภษิต ผญาคำสอน ดังนี้

2.1 ผญาเกี่ยวที่เล่นเกมหูก้า ดังตัวอย่าง

ย่านแต่ป่าดุกบ่อน วังบอนบ่แม่นบ่อน

ย่านแต่ป่าจาตบ่อน วังกว้างบ่แม่นวัง

ย่านแต่ฮ้ายเว้าหลายตัวะหลาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้เล่นเกมหูก้า คือ คำว่า ย่านแต่

(กลัวว่าปลาจุกจะผุดขึ้นมาหายใจไม่ถูกที่ กลัวปลาจาดผุดขึ้นมาหายใจไม่ถูกวังกลัวว่าผู้ชายจะพูดโกหก)

ลมพัดต้องไปใผให้เหลียวแล

ลมพัดต้องไปแคให้เหลียวหล่า

ลมพัดต้องโบพ้าวให้ตัวมา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำ คือ คำว่า ลมพัดต้อง)

ชาติที่กาดำปี

อยากเทียมหงส์ก็ยีนยาก

ชาติที่แสงหิงห้อย

ซีเยืองแจ่งแจ่งพระจันได้ดิ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำ คือ คำว่า ชาติที่)

คั้นบ่แน่บ่ยิง

คั้นบ่จิงน้องบ่เว้า

คั้นบ่เอาน้องบ่ว่า

รับฟ้าผ่ากะได้ไขน่องเที่ยงชัน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำคือ คำว่า คั้นบ่)

บ่ได้น้องชาคนี่

ซีหมายเอาชาคน้ำ

บ่ได้ชาคน้ำนั้น

ซีหมายซ้ำชาคน้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำ คือ คำว่า บ่ได้ และ ซีหมาย)

2.2 ผญาภาษิตที่เล่นกระทู้คำ ดังตัวอย่าง

นอนหลุ่มไห่นอนหงาย

นอนเทิงไห่นอนคว่ำ

(วารี จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำ คือ คำว่า นอน)

ผู้กินกินพอฮาก

ผู้อยากอยากพอตาย

(วารี จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำ คือ คำว่า ผู้)

เห็นช้างบ่ให้ขึ้นเคอ

เห็นเสือบ่ให้ขึ้นไม้

(วิจิตร พิมพิชัย. 2556 : สัมภาษณ์)

พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ คือ คำว่า เห็น
(เห็นข้างไมให้ขึ้นเถาววัลย์ เห็นเสื่อไมให้ขึ้นต้นไม้)

อยู่ไก่อกินต่าง

อยู่ไก่อคั่งย้อมผ้าใบแดง

(วิจิตร พิมพ์ชัย. 2556 : สัมภาษณ์)

พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ คือ คำว่า อยู่
(อยู่ไก่อลื้อแต่กลับกินต่าง อยู่ไก่อลื้อครั้งแต่ย้อมผ้าใบแดง)

แนวหมากคือ

บ่ฮ่อนหล่นไถกก

แนวผมดก

บ่ฮ่อนมีหัวล้าน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ คือ คำว่า แนว
(ลูกไม้ย้อมหล่นไมไถลต้น คนเกิดมาในเผ่าพันธุ์ใดก็คงจะเป็นเช่นนั้น)

กินข้างบ่เหลือ กินเสอบ่ออิม กินไต่ไสยาว

(ทองไคร สายแวว. 2556 : สัมภาษณ์)

พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ คือ คำว่า กิน
(เป็นลักษณะของคนกินไม่รู้จักอิม)

บุญบ่เคยเลี้ยงควายเขาตายฮ้านมันชาด

บุญบ่เคยคาคช้อน

ฮยากนอนมุงก้อมพะนาง

(พระคัมภีร์ จารุวรรณ โน 2556 : สัมภาษณ์)

พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ คือ คำว่า บุญบ่
(ไม่เคยเลี้ยงควายเขาตายฮ้านมันจะชีวิต ไม่เคยนอนกุ่มกับใคร แต่ตอนนี้อยากนอนกับน้อง)

2.3 พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ ดังตัวอย่าง

ไต่ใหม่แล้ว

อย่าลืมหิ้วแจวแพวผัก

ไต่กินพาเงินพาคำ

อย่าลืมหิ้วกะเบียบนหัว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

พจนานุกรมที่เล่นกระตุ้คำ คือ คำว่า ไต่ และ อย่าลืมหิ้ว
(ไต่ของใหม่แล้วอย่าลืมน้ำพริกผักแพว ไต่กินพาเงินพาคำอย่าลืมหิ้วกระโยมที่ทำจากไม้)

คันไค้เชื้อแล้ว   อย่าลื้มแพไม้ไผ่
 คันเจ้าไค้ใหม่แล้ว   อย่าลื้มข่อยผู้ยู่พอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้เล่นกระทู้คำ คือ คำว่า คัน และอย่าลื้ม

(ถ้าได้ชี้เรื่อลำใหญ่อย่าลื้มแพที่ทำจากไม้ไผ่ ถ้ามีแฟนคนใหม่อย่าลื้มคนที่รอคอยอยู่คนเดียว)

3. การเล่นคำโดยการปฏิเสท พบในบทผญาของชุมชน โลกนาดี 2 คำ คือ
 บ่ บ่แม่น พบในผญาเกี่ยวและผญาภายิต ดังนี้

3.1 ผญาเกี่ยวที่มีการเล่นคำโดยการปฏิเสท ดังตัวอย่าง

บ่ไค้ดีแถลงเว้า   เอาเลามาบั้นฮูป
 บ่ไค้คุมป่าไม้   หาเหมิงไข่ป่า
 ผัดแต่ทรงตนตั้ง   เป็นชายติดต่อ
 บ่เคยตัวะหลอกต่อ   ให้หมาน้อยเหยียบไฟ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสท คือ คำว่า บ่

(ไม่ได้พูดปดและไม่ได้ถากถางป่าไม้ เพื่อหาที่ปลาไข่ ตั้งแต่เป็นชายไม่เคยโกหกให้หมาน้อยเหยียบไฟ)

ไม่น้อยบ่สมศักดิ์   หลักน้อยบ่สมตอ
 เชื้อไม้ค้อบ่สมตอไม้คู่   เชื้อแก่นคู่บ่สมเชื้อแก่นจัน

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสท คือ คำว่า บ่

(ไม้น้อยไม้คู่ควรกับไม้ใหญ่ ไม้ค้อก็ไม้คู่ควรกับไม้ประดู่ แก่นไม้คู่ก็ไม้คู่ควรกับแก่นจันทน์)

โอ้น้อยข้อยผู้น้อยบ่ฮู้ฮ้อมทางผญา

บ่แม่นเชื้อชาววา   บ่ส่องเห็นแปวน้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสธ คือ คำว่า บ่, บ่แม่น
(อายุยังน้อยพูดผญาไม่เป็น ไม่ใช่เรือลำใหญ่มองไม่เห็นทางน้ำ)

คั่นบ่แน่บ่ยิง   คั่นบ่จริงบ่เว้า
คั่นบ่เอาบ่ว่า   รับฟ้าผ่ากะได้
ใจน้องเที่ยงชั้น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสธ คือ คำว่า บ่
(ถ้าไม่แน่ใจจะไม่ยิง ไม่จริงใจจะไม่พูดด้วย รับให้ฟ้าผ่าก็ได้ใจน้องเที่ยงตรง)

3.2 ผญาภาษิตที่มีการเล่นคำโดยการปฏิเสธ ดังตัวอย่าง
บ่ทุกข์บ่ยาก   บ่อึดบ่อยาก

(วารี จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสธ คือ คำว่า บ่
(ถ้าไม่ทุกข์ก็ไม่ลำบาก ถ้ามีมากก็ไม่ต้องการ)

มีเงินเต็มพา   บ่ท้อมีผญาเต็มภูมิ

(วารี จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสธ คือ คำว่า บ่
(มีเงินมากไม่เท่ามีความรู้ไว้ในตัว)

มีบวยบ่มีด้าม   ชิเสียวทรงมลขทางวาด
เขาชิเอ็่นว่ากะโป้หมากพร้าว   บ่มีเอ็่นว่ากะบวย

(ชอย ไชยบุตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้ใช้คำปฏิเสธ คือ คำว่า บ่
(กระบวยไม่มีด้ามก็ไม่สวย เขาจะเรียกกะลามะพร้าว ไม่มีใครเรียกว่ากระบวย)

4. การเล่นคำโดยการบอกกล่าวประเล้าประโลม มีการใช้ภาษาถิ่นที่มีความหมายลึกซึ้งและให้เกิดความเข้าใจเข้าถึงอารมณ์และความรู้สึก พบในพญาเกี่ยวและพญาคำสอน ดังนี้

โอนน่องเอย	ผู้จบจ้งน่อง	ผู้งามจ้งน่อง
แม่นน่องเกิดวันหยง	ตั้งมางามเกินคน	ว่าแม่นอินอยู่เทิงฟ้า
เหลียวเบ็งหุดาคิ้ว	ของนางกะงามคองเต้	ยามเมื่อหัวยุ่มแย้ม
ปานแก้วแกว่งแสง	เหลียวเบ็งสบแดงเข้ม	ปานไหมย้อมคั่ง
พื่อน้ำพอยากนังไก่อไก่อ	จีขึ้นนังเพาเบ็งเต้	

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้ชายจะพูดยกยอผู้หญิงว่าสวยมากเหมือนพระอินทร์อยู่บนฟ้า คิ้วก็โค้งเวลายิ้มเหมือนแก้วที่เรืองแสง ริมฝีปากก็แดงเข้มเหมือนไหมที่ย้อมครั้ง อยากรู้อยากเห็นแล้ว
ขอนั่งตัก)

ไอ้เด้อยเอย	เจ้าผู้แพผืนกว้าง	ปุม่าให้มันสิ้น อ้ายเอย
น่องนี้แพผืนน้อย	ปู้ไค้แม่นบ่กาย	น่องนี้คั่นแม่นมีสิบซู้
น่องกะสิไล	มีสิบชายน่องกะสิถอด	น่องซิบขอขอดเว้า
เอาเจ้าผู้เดียว	อ้ายเอย	

(กอบแก้ว วานิชสีจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้หญิงยกยอผู้ชายว่าเป็นคนมีวาสนามาก อยากได้มาเป็นคู่ครอง ถึงจะมีแฟนก็จะทิ้งไปจะขอร่วมกับผู้ชายคนนี้คนเดียว)

บ่ไค้บ่ชวดนี้	บ่หวังว่าชิเอาไผ	ชิบเอาไผเข้า
เทียมเงาให้มันเก่า	บ่ไค้ผู้จ้งเจ้า	มาช้อนบ่เอา
บ่ไค้เจ้าขอเป็นเชือกถ่ามควาย	ขอเป็นหวายถ่ามม้า	
ขอเป็นหมาโหน่นาแน	เต่าบ่แหนแลนบ่ไค้	
แพงไว้ห้าจโมยแน	ถักห้าจโมยขึ้น	กางเฮือนอ้ายชิเห่า ดอกนางเอย
ให้เจ้าขึ้นนอนลี้บติง	ห้าหนูแล่นผ่าน	ชายหมอลำชิเดินใส่ ดอกนางเอย

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผู้ชายพูดกับผู้หญิงว่า ถ้าตนเองไม่ได้แต่งงานด้วย จะไม่ขอเอาใคร ขอเชือกผูกควาย ผูกม้า ขอเป็นหมาเฝ้าบ้าน ถ้าขโมยมาจะได้ช่วยเห่า ให้ผู้หญิงนอนอยู่บ้านอย่างสบาย ถ้ามีหนูวิ่งมาก็จะไล่หนีไป)

2. การใช้โวหาร

โวหารเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการเรียบเรียงข้อความให้ไพเราะ สละสลวยงดงามตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการ โวหารที่ใช้อยู่ในแวดวงวรรณกรรมไทยมี 2 ประเภทคือ โวหารการประพันธ์และโวหารภาพพจน์

2.1 โวหารการประพันธ์ เป็นโวหารที่มีมาแต่เดิมในภาษาไทยมี 5 ชนิด คือ บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร อุปมาโวหาร สาธกโวหารและเทศนาโวหาร (สมเกียรติ รักรมณี. 2551 : 61-72) พบในบทพญาที่มีใช้ในชุมชนโคกนาดี ทุกชนิด ดังนี้

2.1.1 พรรณาโวหารเป็นข้อความที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้อึ้งตื่นตื้นใจ รัก โกรธ เกลียด เป็นต้น ดังความว่า

พืนี้เป็นอย่างจอกอยู่ในน้ำ ฮากหยั่งบ่ถึงดิน

ไหลเวียนไปเวียนมา กะบมีเพยชั้น

ไหลไปค้ำเพยชกย่านพื้นตาง

ไหลไปค้ำเพยบางย่านพื้นจูด

ไหลอยู่เลื้อยลงน้ำแม่ทะเล

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผลญบทนี้พรรณนาไว้ว่าชีวิตของตนเองหาที่อยู่แน่นอนไม่ได้ เหมือนจอกที่อยู่
ในน้ำรากลไม่ติดดินไหลวนเวียนไปมาอยู่ตลอดไหลไปติดอยู่กิ่งไม้หนาเข้าเขาก็ถางทิ้ง ไหลไป
ติดอยู่กิ่งไม้ที่ไม่ปรกมากเขาก็จะจุดไฟเผา คงจะไหลลงไปสู่แม่น้ำใหญ่แล้วก็ลงสู่ทะเล)

2.1.2 เทศนาโวหาร เป็นข้อความที่สอนให้คนละชั่วทำความดี

ตามหลักพุทธศาสนาว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ทำความดีไว้ ผลแห่งความดีจะตอบสนอง
ผู้ทำความชั่วความชั่วจะตามสนองแน่นอน ดังความว่า

หนุเอยหล้ากัตถัญญัฐ์คุณแม่	
เป็นคนดีแท้	แบไว้เพื่อนสอน
ถูกซิปเคียดฮ้อน	ตอนเมื่อมีชีวิต
ตอนเฮامرณา	กะแม่นไปเมืองฟ้า
บุญสิพาเฮขึ้น	สวรรค์ทองคือว่า
คุณพ่อแม่ชียอยฮ้อม	ชูขึ้นสู่วิมาน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาบทนี้สอนให้คนเป็นคนกัตถัญญัฐ์คุณพ่อแม่ใครทำดีกับพ่อแม่จะไม่มี
 เตือดรื้อนอะไร ในขณะที่มีชีวิตอยู่จะพบแต่ความสุข เมื่อตายไปก็จะได้ไปอยู่ที่สวรรค์เพราะ
 บุญที่เราสร้างไว้จะช่วยคำจุนเราให้ได้ขึ้นสู่วิมาน

เพิ่นวาใจเฮาเศร้า	ให้เอาธรรมเป็นน้ำลูบ
ใจเฮาซุบเหี่ยวแห้ง	เอาธรรมล้างโสคสง
ฉันจักปงธรรมให้	อุปมาคือสระใหญ่
ไฟผู้เกิดเคียดฮ้อน	ให้ลงล้างอาบสี
ขอให้ยินดีน้อม	นำตนเข้ามาใส่
น้อมใจมาใกล้ใกล้	กินน้ำยอดพระธรรม
ลงท่าดีเลิศล้ำ	ซีได้ฮ้อฮอนหา
ลงท่าเห็นกับตา	จีว่าบุญนำญ์

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้สอนให้คนปฏิบัติธรรม ธรรมะจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจไม่ให้มีความโสคเศร้า
 เสียใจ ไม่ให้ยึดมั่นยึดติด พระธรรมคำสั่งสอนเป็นสิ่งดีใครสามารถน้อมนำมาสู่จิตใจของ
 ตัวเองและปฏิบัติตามจะไม่มีความเคียดรื้อน ขอให้ทุกคนปฏิบัติจะได้เห็นความจริงนั้นด้วย
 ตนเอง)

เป็นญิงนี้ให้เอาหัวเป็นใหญ่	
เฮือนบมีพ่อเหย้า	ไผ่ชีย่านย่อนแก้ว
คนพินไม้ลำยุงยังเจียมแก่น	
คั่นว่าลำบมีแก่นนี้	เขาสิล้ำกิ่งแหง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(บทพยานี่สอนว่า เกิดมาเป็นหญิงต้องให้สามีมาไว้เป็นผู้นำในครอบครัว ครอบครัวไม่มี
พ่อบ้านจะไม่มีใครกลัว ไม้พยางจะมีแก่นที่แข็ง คนก็ไม่อยากตัด ถ้าไม่มีแก่นที่แข็งเขาคงตัด
ไปหมด ครอบครัวไม่มีพ่อบ้านก็จะไม่มีใครยำเกรง

เดินทางเว้งให้พายทิงบั้งใหญ่ ฮอดหมบยกยงลิได้ส่วยหลัง

ฮอดหมฮงยงลิได้ส่วยหน้า ฮอดหมหว้ายงลิได้ส่วยคิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(บทพยานี่สอนว่า เวลาจะเดินทางไกล ให้พายกระบอกลไม้ไผ่ใหญ่บรรจุน้ำ เวลาหยุดพักตาม
ร่มไม้จะได้พรมหลัง พรมหน้าและพรมตัว)

หนูเอยหล้า กัตัญญฮู้คุณแม่

เป็นคนดีแท้ แป่วเฝ้าสอน

ลูกชิ บ่เคียดฮ้อน ตอนเมื่อมีชีวิต

ตอนเฮามรณา กะแมนไปเมืองฟ้า

บุญสิพาเฮาขึ้น สวรรค์ทองคือว่า

คุณพ่อแม่ชชอยฮ้อม ชูขึ้นสู่วิมาน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(พยานี่สอนให้คนเป็นคนกัตัญญฮู้คุณพ่อแม่ใครทำดีกับพ่อแม่จะไม่มีความเคียดร้อนอะไร
ในขณะที่มีชีวิตอยู่จะพบแต่ความสุข เมื่อตายไปก็จะได้ไปสู่สวรรค์ เพราะบุญที่เราสร้างไว้จะ
ช่วยคำจุนเราให้ได้ขึ้นสู่วิมาน)

เพิ่นวาใจเฮาเศร้า ให้เอาธรรมเป็นน้ำลูบ

ใจเฮาชูปเหี้ยวแห้ง เอาธรรมล้างโศดสง

ฉันจกปงธรรมให้ อุบมาคือสระใหญ่

ไฟผู้เกิดเคียดฮ้อน ให้ล้างล้างอาบสี

ขอให้ยินคีน้อม นำตนเข้ามาใส่

น้อมใจมาใกล้ใกล้ ถินน้ำยอดพระธรรม

ล้างห้าดีเลิศล้ำ ชิได้ฮ้อฮอนหา

ล้างห้าเห็นกับตา ชิว่าบุญนำผู้

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้สอนให้คนปฏิบัติธรรม ธรรมะจะป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจไม่ให้
ความโศรกเศร้าเสียใจ ไม่ให้ยึดติด พระธรรมคำสั่งสอนเป็นสิ่งดีใครสามารถน้อมนำมาสู่จิตใจ
ของตนเองและปฏิบัติตามจะไม่มีความเดือดร้อน ขอให้ทุกคนปฏิบัติจะได้เห็นความจริงนั้น
ด้วยตนเอง)

2.1.3อุปมาโวหาร เป็นข้อความเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจน

ดังความว่า

ว่าบ่มีเมียช้อน	สั่งมาเป็นยามยาง
ว่าตาล่างอ้ายบ่กว้าง	สั่งมาได้ล้ามควาย
ว่าบ่มีเมียช้อน	เชิงแพเจ้าตั้งก่าน
หรือว่าลูกเจ้าค่าน	หรือว่าหลานเจ้าดีอ
ผีนแพอ้ายจ้งก่านเชิงอ้ายเอย	

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(บทผญาที่ผู้พูดเปรียบเทียบผู้ฟังว่าเป็นคนสูงส่งชอบแต่ของมีค่ามีราคา คงจะไม่มาสนใจผู้พูด
เพราะเขาเปรียบเทียบผู้ฟังเป็นหงส์)

น้องนี่คือดั่งคั่นดอกไม้	สาวคอดอุทยาน
ยังบ่มีแมงตอม	กลิ่นละอองหอมเอ้า
แมงบ่มีมาต้อง	เซยชมกั้วกั้น
มีแต่ขูเหี้ยวแห้ง	คาตันหล่นเหลืออง

(เคือบ ศรีประไหม. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้ผู้หญิงเปรียบเทียบตัวเองเหมือนดอกไม้บริสุทธิ์แม้แต่แมลงก็ไม่เคย
บินมาจับหรือชมเหมือนตัวเอง ยังไม่เคยมีผู้ชายคนใดมาเซยชมเลย คงแก่เฒ่าและก็ตายเหมือน
ดอกไม้เมื่อเหี้ยวแห้งแล้วหล่นไปจากคั่น)

น้องนี่เป็นดั่งหลักไม้ห่าว	บ่สมฮาวไม้แก่น
น้องนี่เป็นดั่งหลักไม้เป้า	บ่สมเจ้าหน่อพญา
น้องนี่บ่สมผาสาทกว้าง	เอือนสูงหลังใหญ่
น้องนี่บ่สมผืนแผ่นผ้า	ผืนนั้นเจ้านั่งทม

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เปรียบเทียบตัวเองว่าเป็นคนต่ำต้อยไม้คู่ควรกับฝ่ายตรงข้ามเพราะเป็นคนมีตระกูล
สูงส่งเปรียบตัวเองเหมือนหลักไม้แห้งไม้คู่ควรกับหลักไม้แก่น)

เจ้าผู้เผือกกว้าง	ปุม่าให้มันลั่น	อ้ายเอย
น้องนี้แพผืนน้อย	บุได้ลั่นบ่ไก่อ	
ล้งมาปะน้องไว้	หัวให้แกมหมูกา	
ล้งมาปะน้องไว้	หัวนาแกมหมูไก่อ	
ปะน้องไว้วังแก้ง	อยู่ผู้เดียวแท้เนื้อ	

(กอบแก้ว วาณิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

(ผญาบทนี้เปรียบผู้ชายเป็นคนมีวาสนามาก ส่วนผู้หญิงน้อยวาสนา ขอให้
ผู้ชายช่วยเหลือด้วย อย่าปล่อยให้ผู้หญิงอยู่คนเดียว)

2.1.4 สาธกโวหาร เป็นข้อความที่ยกตัวอย่างหรือเรื่องราวประกอบ

เพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังความว่า

เจ้าผู้ภูมิร่ผึ้ง	แสวงชมดวงดอก
เจ้าสำอางดิถวยลุ่ม	กางบ้านหมื่นทะเล
น้องนี้เทียมหดังดวงดอกไม้	บุปพชาติแนวเหม็น
บมีสมนาสิก	หมูกมรเมงไม้

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(บทผญาบทนี้ยกตัวอย่างว่าผึ้งดมดอกไม้ที่หอม ไม่ชอบดมดอกไม้ที่เหม็น)

ปากหากหวาน	จ้งน้ำอ้อย	ใจส้มดั่งหมากนาว
อย่ามาดิถลางเว้า	เอาเลามาจักดอก	
บาดห้าจักบ่ถักข้อ	หย่อบ่ถักป่อง	
มันสิเกี่ยวเข้าใส่มือเจ้าใด		

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

(บทผญาบทนี้ยกตัวอย่างคนที่พูดไม่จริงหรือคนมีพูดอหะจะเก้ง แต่ใจไม่เหมือนคำพูด คน
ประเภทนี้ปากอย่างไรอย่าง)

อันแต่ลมผู้หญิงนี้	เย็นหูฮอกกะตุก
วาจาหวานจ้อยจ้อย	ตาลอ้อยกะบ่ปาน
ข้านแต่ในใจเลี้ยว	หลายคมเล่เหลี้ยว

คดพอปานฮากไม้   ใจน้อบ่เที่ยงตรง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(บทพยานพยานนี้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า คนที่พูดอย่างใจอย่าง มักจะเป็นคนไม่เที่ยงตรง)

น้อนี้คือคังฮูฮ้าง	ไผเห็นบ่อยากแย
คิดต่อเจ้าหัวพอ	เฟิ่นกะบ่เหลียวแล
คิดต่อเจ้าหัวตา	เฟิ่นกะบ่อยากเว้า
คิดต่อเจ้าเห็นแล้ว	เฟิ่นบ่เหลียว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(พยานพยานนี้ยกตัวอย่างให้เห็นว่าของมันชำรุดแล้ว หรือเสียหายแล้ว ไม่มีใครสนใจอีก)

2.2 โวหารภาพพจน์ เป็น โวหารที่นักวิชาการทางภาษาได้ไปเรียนรู้รับมาจาก ตะวันตก มี 19 ชนิด การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งให้เหมือนคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง (อุปมา) การเปรียบเทียบของอีกสิ่งหนึ่งว่ามีคุณสมบัติร่วมหรือเช่นเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง (อุปลักษณ์) การนำสภาพหรือลักษณะของสิ่งหนึ่งให้แทนหรือเป็นตัวแทนของอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องการกล่าวถึง (สัญลักษณ์) การทำสิ่งที่ไม่ใช่คนให้มีความรู้สึกนึกคิดอย่างคน (บุคลลวัตหรือบุคลาธิษฐาน) การกล่าวด้วยคำเจรจากับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (สมมุติภาวะ) การกล่าวเกินจริง (อติพจน์หรืออติพจน์) การกล่าวลดน้ำหนักของความรู้สึกให้น้อยลงหรือประชดประชัน (อวพจน์) การกล่าวลดน้ำหนักความลงในเชิงปฏิเสธ (อุปนิเสธ) การใช้คำหรือวลีแทนสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีลักษณะเด่น (นามนัย) การใช้ถ้อยคำหรือวลีแทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง (สัมพจน์) การใช้เรื่องราว นิทานมา ประกอบขยายให้ผู้ฟังทราบโดยนัย (อุปมานิทัศน์) การให้ความ มากกล่าวอ้างให้เป็นอุทาหรณ์ (การอ้างถึง) การขัดกันระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่ปรากฏเห็น (การแฝงนัย) การกล่าวด้วยคำ แสดงความหมายที่คล้ายจะขัดแย้ง (ปฏิทรรศน์) การกล่าวด้วยคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน (ปฏิพจน์) การเปรียบเทียบเรื่องราวของของ 2 สิ่งให้เข้าคู่กัน ไป (แนวเทียบ) การเลียนเสียง ธรรมชาติ (สัทพจน์) การตั้งคำถามโดยไม่ต้องการคำตอบ (ปฏิปจฉา) การกล่าวเพื่อเรียกร้อง ความสนใจ (อาวัตพากย์) (สมเกียรติ ลักษณะเมธี.2551 : 72-97) พบในบทพยานที่มีใช้ในชุมชน โลกนาดี 3 ชนิด ดังนี้

2.2.1 การเปรียบเทียบโดยนัย (Metaphor) เป็นพยานที่สร้างภาพพจน์ใน 2 ลักษณะ คือ การใช้คำพังเพยสื่อสาร แฝงความนัยให้คนฟังหาความหมาย โดยตีความให้ สอดคล้องกับคำพังเพยการสร้างภาพพจน์แบบที่สอง คือ การเปรียบเทียบความเหมือนกับ สิ่งของสองสิ่ง พบในพยานที่ใช้ในชุมชนโลกนาดี ดังนี้

แนวหมากค้อบ่ห่อนหล่นไกลกก

แนวผมคกบ่ห่อนมีโหล้าน

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ลูกไม้ย่อมหล่นไม่ไกลต้น)

กากินหมากค้อไปคาคอม่้ง

ม่้งบ่จีสามมือกระต่ายตาย

กระต่ายตายแล้วเห็นอ้มผาดเน่าน่า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(คนหนึ่งทำแล้วให้คนหนึ่งตามแก้ แก้ไม่ได้ต้องหาที่พึ่ง)

คั้นแมงวันเหม็นขี้้น   คาวโคงฟ้าซิผ่า

งูบ่กินเขียดอโม่   ดินคว่าโลกทะเลาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ความลับไม่มีในโลก สักวันต้องถูกเปิดโปง)

อัครรรยเค้หมากเขือพวง   อยากลามค้างคือหมากถั่ว

หมากถั่วลามขึ้นข้าง   สั่งมาคั้นคั้นตายน้อ

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

(หวังอะไรสูงเกินตัว จะทำให้ผิดหวัง)

2.2.2 การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) สัญลักษณ์ที่ปรากฏในพจนานุกรมเป็นการแนะนำให้คิดไม่กล่าวตรง ๆ ผู้ฟังต้องคิดต้องตีความว่า สัญลักษณ์นั้นใช้แทนความคิดในเรื่องใด ส่วนใหญ่ผู้เขียนขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์และสิ่งแทนเหล่านั้นมักเป็นที่รู้จักดีในสังคม พบในบทพญาของชุมชนโลกนาดี ดังนี้

ชาดที่มალานี้ดวงหอมค้ออองไฟผู้ได้นั่งไกลดมแล้วบ่อยากหนี

ชาดที่กำคำปี   อยากเทียมหงส์ก็ยีนยาก

ชาดที่แสงหิงห้อยชเื้องแจ่งแจ่งพระจัน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ใช้ดอกไม้ กา หงส์ หิงห้อย และดวงจันทร์เป็นสัญลักษณ์

(ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมถ้าใครได้ดมก็ไม่อยากจากไป กาดัวคำอยากคู่หงส์ก็ลงจะยาก แสง
หิ่งห้อยก็สู้แสงดวงจันทร์ไม่ได้)

น้องนี้คิดดั่งขุมขี้ข้างอ้าง ห้วนนาพ้อเต่าจ่า
มีแต่กกอีกว่า คำปี่ปากบ่มี
ตั้งหากดูผางฮ้าย เห็นแต่ไกววงกางป้าง
ข้างหมู่ฮ้าย เห็นแล้วตื่นหนี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ใช้กลุ่มยงนาและข้างเป็นสัญลักษณ์

(ผู้หญิงเปรียบตัวเองเหมือนหลุมขี้ข้างนาที่ร้างแล้ว มีปากเว้าแหงนแถมยังคำด้วยมองไปไกล
เห็นรูใหญ่ แม้แต่ข้างเห็นยังวิ่งหนี)

ให้เจ้ายาวยาวไว้ คือเสาโทรเลข
เว้าอยู่ก้ำ กรุงพุ้นฮอดอุดร

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ใช้เสาโทรเลขเป็นสัญลักษณ์

(ทำอะไรให้มองการไกลให้ยาว ๆ เหมือนเสาโทรเลข พุดอยู่กรุงเทพฯ สามารถได้ยินถึงเมืองอุดร)

คิดว่าได้หน่วยแก้ว มุกมาตมณีโช
ภายหลังกลายเป็นหิน อยากร่วงลงวังน้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ใช้แก้วและหินเป็นสัญลักษณ์

(คิดว่าตัวเองได้ของดีมาไว้ แต่ภายหลังกลายเป็นหินก็อยากจะโยนลงหนองน้ำ)

2.2.3 ผลยาที่ให้ภาพพจน์เกินจริง (Hyperbole) ส่วนใหญ่จะเป็นปริศนาธรรม

ที่มีคำตอบซ่อนเงื่อนอยู่ในลักษณะเด่น อยู่กับการสร้างปัญหาโดยใช้วิธีอุปมาอุปไมยสิ่งที่
เป็นไปได้ในธรรมชาติมาเข้าคู่กัน เพื่อชวนให้พิศวงหรืออึ้งสรรยใจ บางคราวก็ใช้ในลักษณะ
ที่ประชดประชัน ล้อเลียนเสียดสี พบในบทผญาของชุมชนโคกนาดี ดังตัวอย่าง

กากินหมากคือไปคาคอมัง
มังบั้งี่สามมือกระต่ายตาย
กระต่ายตายแล้วเห็นอัมผาดเนาใน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

(ถ้าแปลตามตัวจะเป็นข้อความที่กล่าวเกินจริง กากินแต่ไปติดคอระมั่ง ระมั่งไม่ชี้แต่กระต่าย
ตาย กระต่ายตายทำไมอีเห็นเน่า กล่าวคือคนหนึ่งทำแต่หลายคนต้องลำบากไปด้วย)

บุญบ่เคยตกก้า	ตกสามตาได้สามหน่อ
กระต่ายหม้อ	กินเคียงบ่หลอ
ตกก้าไว้	เทิงโพนถึกน้ำแก่ง
ตกก้าไว้	ในน้ำปวกผาดกิน
นาเงินน้อย	เทิงโพนสั่งมาซุ่ม
บาดว่านาหลุ่มอ้าย	สั่งมาแห่ง ใจผง
ฝนตกหลัง	เทิงโพนจี้จอมปวก
บ่อนซุ่มบ่แพ้	สั่งมาหม่นแต่โพน

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

(กล่าวเกินจริงหวานต้นกล้า 3 ไร่ แต่ได้เพียง 3 ต้นกระต่ายก็กินหมด หวานไว้บนจอมปลวก
น้ำก็ท่วม นาตอนทำไมถึงซุ่มขึ้น นาลุ่มกลับแห้งเป็นฝุ่นกระจาย)

กลวิธีการใช้ภาษา พบการกล่าวโดยตรง มีความหมายตรงตามคำ และการกล่าว
โดยนัยหรือความหมายแฝงจะต้องตีความหรือแปลความการใช้คำ พบการเรียบเรียงถ้อยคำ
แบบร้อยโบราณ การเล่นกระทู้คำ การเล่นคำโดยการปฏิเสธ การเล่นคำโดยการบอกกล่าว
ประเล้าประโลม

การใช้โวหารพบการใช้โวหารการประพันธ์และโวหารภาพพจน์ โวหารประพันธ์
พบ 3 ชนิด คือ พรรณนาโวหาร มีการใช้ข้อความที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความตื่นตื้นใจ รัก โกรธ
เกลียด เทศนาโวหารพบข้อความที่สอนให้คนละชั่ว ประพฤติแต่ความดี อุปมาโวหารมีการใช้
ข้อความเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนพบมากที่สุดในบทพญาของชุมชนโลกนาดี
สาธกโวหาร มีการใช้ข้อความยกตัวอย่างหรือเรื่องราวประกอบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น
พบน้อยที่สุดในบทพญาของชุมชนโลกนาดี โวหารภาพพจน์ พบการเปรียบเทียบโดยนัย ผู้ฟัง
ต้องตีความหรือหาความหมาย การใช้สัญลักษณ์เป็นการใช้สิ่งแทน ไม่กล่าวตรง ๆ การใช้
ภาพพจน์เกินจริงเป็นการใช้อุปมาอุปไมย สิ่งที่เป็นไปได้ในธรรมชาติมาเข้าคู่กัน

บทที่ 5

หน้าที่และความหมายของคำขยายของบทพจนานุกรมในชุมชนโลกนาดี

การศึกษาวเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำขยายของบทพจนานุกรมในชุมชนโลกนาดี ผู้ศึกษาได้รวบรวมและแบ่งตามประเภทหน้าที่ของคำขยายดังนี้

1. คำขยายบอกลักษณะ
2. คำขยายบอกเวลา
3. คำขยายบอกสถานที่
4. คำขยายบอกจำนวน
5. คำขยายที่แสดงความสงสัยหรือใช้คำถาม
6. คำขยายบอกความปฏิเสธ

คำขยาย คือ คำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่ขยายความให้ชัดเจนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การพูดคุยกันถ้าหากคู่สนทนาผู้จักใช้ภาพพจน์หรือถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพพจน์แล้วจะทำให้ผู้ฟังคล้อยตามไปด้วย และทำให้คู่สนทนาได้รสชาติว่าการพูดคุยด้วยถ้อยคำธรรมดาจึงนับได้ว่าการหลากหลายแห่งคำขยายนั้นเป็นเอกลักษณ์ทางภาษาอย่างหนึ่งของภาษาอีสาน (บรรพต เปรมชู. 2522 : 3) คำวิเศษณ์ในภาษาอีสานบางคำ ถอดออกมาให้ตรงกับภาษากลางได้ยากอย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้จะพยายามให้ความหมายของคำขยายที่ปรากฏในบทพจนานุกรมของชุมชนโลกนาดีใกล้เคียงกับภาษากลางมากที่สุด โดยยึดความหมายจากพจนานุกรมภาคอีสาน ภาคกลาง และคำวิเศษณ์ และสำนวนพหูพจน์ของบรรพต เปรมชูเป็นหลักในการให้ความหมายครั้งนี้และจำแนกออกเป็น 6 จำพวก (อุปกิตศิลปสาร.2548 : 87-88) คือ

1. คำขยายบอกลักษณะ
2. คำขยายบอกเวลา
3. คำขยายบอกสถานที่
4. คำขยายบอกจำนวน
5. คำขยายที่แสดงความสงสัยหรือใช้คำถาม
6. คำขยายบอกความปฏิเสธ

คำขยายเหล่านี้พบในบทพจนานุกรมของชุมชนโลกนาดี มีทั้งหมด 107 คำ ดังนี้

คำขยายบอกลักษณะ

คำขยายบอกลักษณะบอกถึงลักษณะสำคัญที่เราสังเกตได้ เช่น “ขาว ดำ ต่ำ สูง โง่ ฉลาด เร็ว ช้า ตาบอด ผมยว สีคราม” เป็นต้นซึ่งมีปรากฏในบทพญาของชุมชน โลกนาดีมีจำนวน 49 คำและมีความหมาย ดังนี้

ตัวอย่างบทพญาที่มีคำขยายบอกลักษณะ พบในบทพญาของชุมชน โลกนาดีดังนี้

เห็นว่าข้อยคำชี้หลี	อย่าฟ้าวจีเหือกาย
เห็นฮ้ายหมองค้อยล้อย	อย่าฟ้าพายเหือเวิน
ลางหน้าเหือเจ้าหล่ม	ไผ่เดซีไค้ช้อย
เจ้าบฮ้อยไต้ช้อย	ซีไปฮ้อยไต้ผู้ใด

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกลักษณะคือ คำชี้หลี ฟ้าว หมองค้อยล้อย

คำชี้หลี	หมายความว่า	คำสนิท
ฟ้าว	„	ริบควน, ริบร้อน
หมองค้อยล้อย	„	สกปรก, ไม่สะอาด

(มองเห็นตัวคำสกปรกอย่าริบพายเรือผ่านไป ถ้าเรือล่มใครจะช่วย ไม่เรียกพี่แล้วจะเรียกใคร)

สาวเอยลูกมาก่อน	นอนหลายมันลิเมย
หลังลิเปยไต้แป้น	นอนแน่นแผ่นกระดาน
นอนหลายมือ	หลังลิตายคือสาด
ตาตูปตาโตทอกำป็น	สิบ้นให้เพิ่นผู้ใด

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกลักษณะคือ เมย เปย แน่น ลาย ตาตูป ตาโต

เมย	หมายความว่า	เหนื่อย, อ่อนเพลีย
เปย	„	เบื่อย
แน่น	„	ความแข็งแรง
ลาย	„	เป็นเส้นลายสืตักันไปมา
ตาตูป	„	ตาบวม
ตาโต	„	ตาใหญ่

(ปลุกสาวให้ลุกมาคุยด้วย แต่สาวไม่ลุกมา ถ้านอนมากมันจะเหนื่อย หลังจะเปื่อยติดแผ่นกระดาน นอนหลายวันหลังลายเหมือนเลื้อย ตาบวมเท่ากำป็นแล้วจะแบ่งป็นให้ใคร)

น้องนี้เป็นดังหลักไม้ห้าว	บ่สมฮาวไม้แก่น
น้องนี้เป็นดังหลักไม้เป่า	บ่สมเจ้าหน่อพญา
น้องนี้บ่สมผาสาทกว้าง	เฮือนสูงหลังใหญ่
น้องนี้บ่สมผืนแผ่นผ้า	ผืนนั้นเจ้านั่งทม

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกลักษณะคือ ห่าว พญา กว้าง ใหญ่

ห่าว หมายความว่า แห้ง, แก่จัด

กว้าง ,, มีเนื้อที่มาก

ใหญ่ ,, มีความรโหฐาน

(ผู้หญิงเปรียบตัวเองเหมือนไม้ที่ไม่มีค่า แต่เปรียบผู้ชายเหมือนพระราชอาอยู่ในปราสาทหลังใหญ่ ผ้าถุงก็มีแต่ของดีมีราคา)

น้องนี้คือขุมขี้ข้างฮ้าง

ห้วนาพ่อเต๋อ่า

มีแต่กอกอีกว่า

คำปี่ปากบ่มี

ตั้งหากดูผางฮ้าย

เห็นแต่ไกลวาก ก่างป่าง

ข้างหมุฮ้าย

เห็นแล้วตื่นหนี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกลักษณะคือ ฮ้าง ว่า คำปี่ ก่างป่างฮ้างหมายความว่า ร้าง

ว่า ,, ลิกเข้าไป, เป็นหลุม

คำปี่,, คำสนิท

ก่างป่าง ,, เป็นรูใหญ่

(ผู้หญิงเปรียบตัวเองเหมือนหลุมต้นยางนาที่ร้างแล้ว ทั้งเว้าแหว่งและคำ มองไกลยังเห็นรูใหญ่ แม้แต่ข้างเห็นยังวิ่งหนี)

คำขยายบอกเวลา

คำขยายบอกเวลา ภายหน้าภายหลัง หรือ เวลาปัจจุบันหรือเวลาเร็ว ซ้า ก่อน

หลัง คำขยายบอกเวลาที่มีปรากฏในบทพญาของชุมชน โคนาคี จำนวน 8 คำ และมีความหมาย ดังนี้

ตัวอย่างบทพญาที่มีคำขยายบอกเวลา พบในบทพญาของชุมชน โคนาคี

ดังนี้

อย่าซิงสยถ่อน เดือนหกฟ้าบ่ผ่า

ข้าวใหม่ปามันมาอ่อนแล้ว ไลถ่มฮ่อนซิงเป็น นื่องเอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกเวลา คือ เดือนหก

เดือนหก หมายความว่า เดือนมิถุนายน

(ฝนตกเดือนหกฟ้าผ่า ถึงหน้าค่านาแล้วจะได้กินข้าวใหม่ปลามัน คงจะปล่อยให้ไม่ได้)

แม่ฮ้างนี้หายากนานพบ ใฝ่ผู้ทำบุญหลาย กะจั่งหวนเห็นพ้อ

พี่หากพอใจแล้ว นำสาวแม่ฮ้างท้าวแม่นซิวจ้อยจ้อย เป็นปุมซิกวาด

หนี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกเวลา คือ นาน

นาน หมายความว่า เวลามาก

(ผู้ชายชอบผู้หญิงที่ถูกสามีทิ้งหรือตายจาก หายากมากกว่าจะพบต้องใช้

เวลานาน ชอบมากถ้ามีสาวบริสุทธิ์มาหาไล่หนี)

บ่ได้น้องชาตินี้ ซิหมายเอาชาติหน้า

บ่ได้ชาติหน้านั้น ซิหมายซ้ำชาติซิวมา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกเวลา คือ ชาตินี้ ชาติหน้า ชาติซิวมา

ชาตินี้ หมายความว่าชาติปัจจุบัน

ชาติหน้า ,, ชาติต่อมา

ชาติซิวมา ,, ชาติต่อ ๆ ไป

(ไม่ได้อยู่ร่วมชาตินี้ขอร่วมชาติหน้า ไม่ได้ร่วมชาติหน้าก็ขอร่วมชาติต่อไป)

ค้นไค้กินแกงเป็ดแล้ว อย่าลืมแกงไก่

ได้ใหม่แล้ว อย่าลืมซู้ผู้เก่าหลัง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกเวลา คือ ใหม่ เก่า หลัง

ใหม่หมายความว่าเวลาปัจจุบัน

เก่า ,, เวลาผ่านมาแล้ว

หลัง,, เวลาที่ผ่านมาแล้ว

(ได้กินแกงเบ็ดยาลิ้มแกงไก่ ได้คนรักใหม่อย่าลืมนักคนเก่า)

คำขยายบอกสถานที่

คำขยายบอกสถานที่ แสดงที่อยู่หรือระยะที่ตั้งอยู่ เช่น ใกล้ ไกล ได้ เหนือ คำขยายบอกสถานที่ ที่ปรากฏในบทพญาของชุมชน โคนาคี มีจำนวน 17 คำและมีความหมาย ดังนี้

ตัวอย่างบทพญาที่มีคำขยายบอกสถานที่ พบในบทพญาของชุมชน โคนาคี ดังนี้

เจ้าสิไลเสียดิ้ม

เคื่อแตงกางไฮ้

กินหน่วยแล้ว

ไลถิ้มแต่เคื่อ

แท้นอ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกสถานที่ คือ กางไฮ้

กางไฮ้หมายความว่า กลางไร่

(เมื่อได้อยู่ร่วมกันแล้วอย่าปล่อยทิ้งให้เหมือนเถาว์แตงกลางไร่

เขากินลูกแล้วก็ปล่อยทิ้งเลย)

อย่าไปเก็บดอกหว่าน บ้านเพื่อนมาบาน

ให้เจ้าอศาสลับ ดอกกระเจียวฮิมฮั่ว

อศาสไวกินเกลือตางลาบไก่

ปากอใหญ่มาฮอดแล้ว จ้งไลถิ้มห่อเกลือ

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกสถานที่ คือ บ้านเพื่อน ฮิมฮั่ว

บ้านเพื่อน หมายความว่า บ้านคนอื่น

ฮิมฮั่ว,,

ริมรั้ว

(อย่าไปรักสาวบ้านอื่นให้รักสาวบ้านตัวเอง ให้ทนกินเกลือแทนลาบไก่ได้ปลาช่อนตัวใหญ่มาแล้วจึงทิ้งห่อเกลือ)

น้องนี้เปรียบดั่งไม้แก่นหล่อน

สอนหล่อนอยู่กางห่าง

นกต่างที่ปมีมาจีไต้

ให้สมตั้งแต่ลม

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกสถานที่ คือ กางท่ง ต่างที่

กางท่ง หมายความว่า กลางทุ่งนา

ต่างที่,, ที่อื่น

(ผู้หญิงเปรียบตัวเองเหมือนไม้ตายยืนอยู่กลางทุ่งนา ไม่มีนกมาจีไต้เลย

มีแต่ลมมาพัดผ่าน)

น้องสาวเอยเป็นสาวเฒ่า

กางเขื่อนกันจีต่าง

ปีกายผาดต่างกัน

ปีนี้ผาดต่างหี

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้มีคำขยายบอกสถานที่ คือ กางเขื่อน กันจี ต่างกัน ต่างที่กางเขื่อน หมายความว่า กลางเรือน, กลางบ้าน

กันจี ,, ตูด

ต่างกัน ,, ลายที่ตูด

ต่างหี ,, ลายที่อวัยวะเพศ

(ผู้ชายพูดว่าผู้หญิงที่อยู่จนแก่จะไม่สวย ปีนี้อวัยวะเพศเป็นจุดต่าง ปีหน้าตูดก็จะเป็นจุดต่างคำ)

คำขยายบอกจำนวน

คำขยายบอกจำนวน เช่น มาก น้อยหมด ครบ ล้น ฯลฯ หรือจำนวนนับ ที่เรียกว่า “สังขยา” หรือจำนวนตัวเลข เช่น หนึ่ง สอง สาม ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ครบหนึ่ง ครบสอง ฯลฯ คำขยายบอกจำนวนผิดแผกกัน ที่ปรากฏอยู่ในบทพญาของ ชุมชนโคกนาดี มีจำนวน 9 คำ และมีความหมายดังนี้

ตัวอย่างบทพญาที่มีคำขยายบอกจำนวน พบในบทพญาของชุมชนโคกนาดีดังนี้

คั้นแม่้นของผ้าไต้ ว่าอยากผ้าออกมาดู

ย่านแต่หัวใจชาย แหง่จนแสนชั้น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้ใช้คำขยายบอกจำนวน คือ แสนชั้น

แสนชั้น หมายความว่า จำนวนหนึ่งแสนชั้น

(ถ้าผ้าไต้จะผ้าออกมาดูกลัวว่าหัวใจของผู้ชายยิ่งคด โกงเป็นแสนชั้น)

จับปได้ต้องปได้	ของผู้หญิงมันเป็นค่า
จับอันหนึ่งกะหมื่น	คันอันหนึ่งกะแสน
ของพี่ชายสาวแขน	กะปได้พอบาท
จับปได้ต้องปได้	ดอกเคอฮ้ายบ่าวพี่ชาย

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้ใช้คำขยายที่บอกจำนวน คือ อันหนึ่ง หมื่น แสนสาวแขน พอบาท

อันหนึ่ง	หมายความว่าจำนวนหนึ่งชิ้น
หมื่น	„ จำนวนหนึ่งหมื่น
แสน	„ จำนวนหนึ่งแสน
พอบาท	„ ไม่มีค่า, จำนวนศูนย์

(ของผู้หญิงมีค่าทุกอย่าง จับแต่ละอันมีค่าเป็นหมื่นเป็นแสน ส่วนของผู้ชายเท่าแขนก็ไม่มี
ราคาสักบาท

เจ้าผู้พี่ชวห่า	ใหม่คำเก็บมาใส่
แม่เจ้าตำอู่คู่มือ	ดูได้ชำใด
ดูพี่มได้สามพันเป็นขนาดเส้นฝ้ายได้สามฮ้อยแปดชวา	

(คำพอ ชูอรมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้ใช้คำขยายที่บอกจำนวนคือ ชวห่า คู่มือ ชำใดสามพัน
สามฮ้อยแปดชวา

ชวห่า	หมายความว่า จำนวนยี่สิบห้า
คู่มือ	„ จำนวนสามพัน
ชำใด	„ เท่าไหร่
สามพัน	„ จำนวนสามพัน
สามฮ้อยแปดชวา	„ จำนวนสามพันแปดร้อยยี่สิบ

(อุปกรณ์ทอผ้าที่มีความกว้าง มีรูถึงสามพันรู ใช้เส้นฝ้ายสามพันแปดร้อย
ยี่สิบเส้น)

บุญบเคยตัก้า	ตักสามตาได้สามหน่อ
กระต่ายหน้อ	กินเคียงบ่หลอ
ตัก้าไว้เทิงโพนถึกน้ำแก่ง	ตัก้าไว้ในน้ำปวกผาดกิน

นาเงินน้องเทิง โพนสั่งมาชุ่ม
 บาดว่านาหล่มอ้าย   สั่งมาแห่ง ึงผง
 ผ่นตกล่งเทิง โพนจี่จอมปวก
 บ่อนชุ่มมีบ่แพ้   สั่งมาหม่นแต่ โพน

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาบทนี้ใช้คำขยายที่บอกจำนวนคือ สามตา สามหน่อ
 สามตา หมายความว่า สามงาน
 สามหน่อ,,   สามต้น

(ไม่เคยหว่านต้นกล้า แต่พอหว่านสามแปลงได้แค่สามหน่อ กระต่ายก็กินหมด
 หว่านไว้บนจอมปลวกน้ำก็ท่วม หว่านไว้ในน้ำปลวกก็กิน)

คำขยายที่แสดงความสงสัย หรือใช้ในคำถาม

คำขยายที่แสดงความสงสัย หรือใช้ในคำถาม เช่นใด อะไร ไหน ไย ทำไม
 ก็คน อย่างไร เหตุไร ฉนั้นใด อันใด เป็นต้นคำขยายที่กำหนดเขตของความหมายชัดเจน
 ที่ปรากฏในบทพญาของชุมชนโคกนาดี จำนวน 11 คำและมีความหมาย ดังนี้

ตัวอย่างบทพญาที่มีคำขยายแสดงความสงสัย พบในบทพญาของชุมชนโคกนาดี ดังนี้

อยู่บ้านใดเดหล้า   ไชวาจามอกอ้ายเน่
 มาจักคนແหล่น้อง   หลายแท้ทอใด

(คำพอ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาที่ใช้คำขยายที่แสดงความสงสัย คือ บ้านใด มาจักคน ทอใด

บ้านใด หมายความว่า   บ้านไหน, บ้านอะไร
 มาจักคน   ,,   มากี่คน
 ทอใด   ,,   เท่าไร

(อยู่บ้านไหนบอกที่ด้วยมากันมากน้อยก็คน)

อ้ายอยากถามข่าวสิ้น   ผีน้องนุ่งทม   ราคาซื้อเป็นเงินจักบาท
 ใผผู้เขียนจิตเต็ม   ลายสิ้นก่านแดง

(คำพอ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญาที่ใช้คำขยายที่บอกเป็นปัจจุณาวิเศษณ์คือ จักบาท ใผ

จักบาท หมายความว่า กี่บาท

ไพ ,, ไคร

(เพื่อถามนื่องว่า ผ่าลุงที่ไสราคากีบาท ไครเป็นผู้ทำลวดลายสลับสีให้)

คำข้าว ,, เฮ็ดหยังนื่อง ,, จิไปกินข้าวป่าบ้อ

จิเฮ็ด ,, บุญตินื่อง ,, หรือคำข้าวเฮ็ดอีหยัง

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

บทพญานี้ใช้คำวิเศษณ์ที่แสดงความสงสัยคือ เฮ็ดหยัง บ้อ เฮ็ดอีหยัง

เฮ็ดหยัง หมายความว่าทำอะไร

บ้อ,, ,, จะทำหรือไม่ทำ

เฮ็ดอีหยัง ,, ,, ทำอะไร

(คำข้าวทำอะไร จะไปกินข้าวป่าหรือจะทำบุญหรือจะคำข้าวไว้ทำอะไร)

คำขยายที่บอกความปฏิเสธ

คำขยายที่บอกความปฏิเสธได้แก่ ไช้ ไม่ใช่ ไม่ใช่ มิ บ บ่อ หาไม่ มิได้ หา มิได้ เป็นต้น คำขยายที่บอกความห้าม หรือความไม่รับรอง ปรากฏในบทพญาของชุมชนโลกนาดี มีจำนวน 2 คำและมีความหมายดังนี้

ตัวอย่างบทพญาที่มีคำขยายบอกความห้าม พบในบทพญาของชุมชนโลกนาดีดังนี้

ขอคับกะบ่ให้ ,, ขอไต่กะบ่หย่อน

ขอจี้เพ้ ,, จิโจมหม้อเล่นเข้าแจ

(ถ่ายสุขทวิ. 2556 : สัมภาษณ์)

พญาบทนี้มีคำขยายที่บอกความห้าม คือ บ่

บ่ หมายความว่า ไม่

(ขอคับก็ไม่ให้ ขอไต่ก็ไม่กลัว ขอจี้อ่อนจะยกหม้อวิ่งเข้ามา)

นื่องนี้ปอดอ้อยซ้อย ,, เสมอดังตองตัด

ตั้งแต่เป็นจังหวัดมา ,, บ่มีอำเภอช่อน

ตั้งแต่สอนสาวขึ้น ,, บ่มีชายมาเกี่ยวกาย

ไผ่บ่มานั่งใกล้ ,, ตัวนื่องเปาตาย

(ปิ่นทอง สุขทวิ. 2556 : สัมภาษณ์)

พญาบทนี้มีคำขยายที่บอกความห้าม คือ บ่

บ่ ความหมายว่า ไม่

(ตัวน้องบริสุทธีเหมือนดั่งใบตอง ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยมีใครมาช้อน ตั้งแต่เป็นวัยรุ่น ไม่มีผู้ชาย มาเคียงคู่ ไม่มีใครมานั่งใกล้อยู่ตัวคนเดียว)

โธ้ยพี่ชายเอ๋ย   น้องบ่โหษาแหล่ว ผัวชูเฟิ่นซิดู่
 เฒ่าแก่เฟิ่นซิดู่   เฟิ่นซิดู่ผู้หญิงบ่ฮู้ ชิพาฮู้เข้าลักชู
 บ่ได้หละฮ้ายเอ๋ย

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ผลยาบทนี้มีคำขยายที่บอกความห้าม คือ บ่

บ่ ความหมายว่า ไม่

น้องนี้แวนนามเชื้อ   มักหอยนาหน้าต่ำ
 บ่แม่นแวนหงส์คำ   บินผ่านฟ้าจิงสมฮ้ายผู้งาม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผลยาบทนี้มีคำขยายที่บอกความห้าม คือ บ่แม่น บ่แม่นความหมายว่า ไม่ใช่ (ผู้หญิงบอกผู้ชายว่าไม่สนใจจะอยู่ร่วมกับผู้ชายเพราะกลัวญาติผู้ใหญ่ว่าเป็นผู้หญิงไม่รักดี ทำไม่ได้)

ฮ้อยผู้น้อย   บ่ฮู้ฮอมทางผญา
 บ่แม่นเฮือชาววา   บ่ล่องเห็นแปวน้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผลยาบทนี้มีคำขยายที่บอกความห้าม คือ บ่แม่น

บ่แม่นความหมายว่า ไม่ใช่

(ฉันเป็นผู้มีอายุน้อยพูดคำผญาไม่ได้ ไม่ใช่เรื้อยี่สิบวามองไม่เห็นทางน้ำ)

การศึกษาหน้าที่และความหมายของคำขยายในบทผญาของชุมชน โคนาคี ผู้วิจัย พบว่าในการใช้คำขยายเพื่อขยายความและเพื่อความไพเราะมีทั้งหมด 6 ประเภท คือ คำขยาย บอกลักษณะ พบในบทผญาของชุมชน โคนาคี จำนวน 49 คำ คำขยายบอกเวลา พบจำนวน 8 คำ คำขยายบอกสถานที่ พบจำนวน 17 คำ คำขยายบอกจำนวน พบจำนวน 9 คำ คำขยายที่ แสดงความสงสัย พบจำนวน 11 คำ และคำขยายบอกความปฏิเสธ พบจำนวน 2 คำ

บทที่ 6

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชน โคนาคี ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การศึกษาบทพญาของชุมชน โคนาคี เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาของบทพญาหน้าที่และความหมายของคำขยายในชุมชน โคนาคี โดยรวบรวมข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยวิธีการสอบถามบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับพญา ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสัมภาษณ์ในการบันทึกข้อมูล แล้ววิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยในแบบพรรณาวเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีทางภาษาของบทพญาในชุมชน โคนาคี มีจำนวน 449 บท แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือพญาเกี่ยวมีจำนวน 320 บท พบในบุคคลที่มีอายุ 55 ปีถึงอายุ 89 ปี พุดพญาเกี่ยวในประเพณีการเล่นหมอลำ และงานประเพณีต่าง ๆ มีการจัดประกวดการจ่ายพญาเกี่ยว พญาภาษิตมีจำนวน 74 บท พบในบุคคลที่มีอายุ 55 ปีถึงอายุ 88 ปี พุดพญาภาษิตหลายโอกาส เช่น การเล่นหมอลำ การแต่งงาน การสู่ขวัญเพื่อรับตำแหน่งหน้าที่การงาน แม้แต่การพบกันในสถานที่ต่าง ๆ พญาอวยพรมีจำนวน 11 บท พบในบุคคลอายุ 59 ปีถึงอายุ 88 ปี พุดพญาอวยพรในโอกาสขึ้นบ้านใหม่ รับตำแหน่งใหม่ เดินทางไปทำงานต่างถิ่น แต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ และพญาคำสอนมีจำนวน 45 บทพบในบุคคลที่มี อายุ 55 ปีถึงอายุ 88 ปี พบการพุดพญาคำสอนในโอกาสการแต่งงาน การเข้าทำงานหรือรับตำแหน่งหน้าที่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบวชนาค ด้านรูปแบบของบทพญาใช้คำประพันธ์ชนิดร้อยโบราณหรือร้อยยาว วรรคหนึ่งมี 5-14 คำทำยวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1,2 หรือ 3 ของวรรคต่อไป บางบทไม่มีสัมผัส ไม่มีกำหนดจำนวนวรรค

ผญาเกี่ยวข้องกับการใช้คำพูดที่เป็นขั้นตอนเพื่อถามข่าวคราวหรือทักทาย พูดเพื่อ ถ่อมตัวและยกยออีกฝ่าย พูดเป็นเชิงหยอกล้อตลกไปกฮา พูดบรรยายความในใจหรือภาษารัก ให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ พูดเชิงสงสัยพูดในลักษณะกระแนะกระแหน พูดเป็นเชิงน้อยอกน้อยใจ พูดยืนยันหรือให้คำมั่นสัญญา พูดลาและอาลัย ผญาภาษิต เป็นถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้งกินใจแฝงคดียุ่ค้าย มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ผญาอวยพรเป็นคำพูดเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟังหรือผู้รับพร เพื่อให้กำลังใจ และหวังให้ผู้ฟังได้รับความชื่นใจ ความสบายใจ ผญาคำสอนเป็นคำพูดสอนใจ แฝงคติธรรม ถ้อยคำไพเราะสละสลวย เป็นความเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังคิดตีความ พบผญาคำสอนทั่วไป ผญาคำสอนหญิง ผญาคำสอนชาย ผญาคำสอนลูก ผญาคำสอนผัวหรือคองผัว ผญาคำสอนเมียหรือผญาของเมีย

กลวิธีการใช้ภาษา พบการกล่าวโดยตรง มีความหมายตรงตามคำ และการกล่าวโดยนัยหรือความหมายแฝงจะต้องตีความหรือแปลความการใช้คำ พบการเรียบเรียงถ้อยคำแบบร้อยโบราณ การเล่นกระซู้คำ การเล่นคำโดยการปฏิเสธ การเล่นคำโดยการบอกกล่าว ประเล้าประโลม

การใช้โวหารพบการใช้โวหารการประพันธ์และโวหารภาพพจน์ โวหารประพันธ์ พบ 4 ชนิด คือ พรรณนาโวหาร อุปมาโวหาร สาธกโวหาร และเทศนาโวหาร พบอุปมาโวหารมากที่สุด สาธกโวหารน้อยที่สุด โวหารภาพพจน์ พบการเปรียบเทียบโดยนัยและการใช้สัญลักษณ์เท่ากัน การใช้ภาพพจน์เกินจริงน้อยที่สุด

ด้านคำขยายพบการใช้คำขยายทำหน้าที่บอกลักษณะคำขยายบอกเวลา คำขยายบอกสถานที่คำขยายบอกจำนวน คำขยายแสดงความสงสัย และคำขยายบอกความปฏิเสธ การให้ความหมายผู้วิจัยได้ให้ความหมายคำขยายไว้ท้ายตัวอย่างแต่ละบท และอยู่ในอภิธานศัพท์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษากลวิธีทางภาษาของบทผญาในชุมชนโคกนาดี ผลที่ได้จากการวิจัย มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ การค้นพบและประโยชน์ที่พบจากการวิจัย

1. การค้นพบ จากการวิจัยวิธีทางภาษาของบทผญาที่มีใช้ในชุมชนโคกนาดี ได้ค้นพบปรากฏท้องถิ่นที่มีภูมิปัญญาสามารถพูดจาเป็นคำพูดที่มีความหมายดี หลายแง่หลายมุมและมีเนื้อหาการมคมคาย พบผญาทั้งหมด 4 ประเภท ผญาเกี่ยวข้องเป็นผญาที่หนุ่มสาวใช้พูดจากันเป็นทำนองเกี่ยวพาราตีกันโอกาสพิเศษ เพื่อให้เกิดความรักใคร่ซึ่งกันและกัน และหากทั้งสองฝ่ายพึงพอใจกันและกันจะแต่งงานกัน การพูดผญาเกี่ยวข้องมีขั้นตอนในการพูดเพื่อ

ปลุกให้ตื่น ถามข่าวคราวหรือทักทาย พุดล้อมตัวและยกย่องอีกฝ่าย พุดในลักษณะกระแนะ
 กระเหน็บ พุดเป็นเชิงน้อยออกน้อยใจ พุดยืนยันและให้คำมั่นสัญญา สุดท้ายจะพุด
 คำลาและอาลัย ผนวภาษิตหรือคำพังเพยพบเป็นการกล่าวเพื่อให้เข้ากับเรื่องที่สนทนากัน
 เป็นเชิงแสดงความเห็นบางครั้งแฝงอารมณ์ขันไว้อย่างแนบเนียน เป็นถ้อยคำที่มีความหมาย
 ลึกซึ้งกินใจแฝงคติดอยู่ด้วยมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ผนวอวยพรเป็นคำพุดของผู้สูงอายุ
 ผู้อาวุโสหรือคนรักใคร่นับถือกัน เจนตนาดีต่อกัน พุดเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟัง หรือผู้
 รับพร เพื่อให้กำลังใจ และหวังให้ผู้ฟังได้รับความสบายใจ ผนวคำสอนพบเป็นคำกล่าวสอนใจ
 แฝงคติธรรม ถ้อยคำไพเราะสละสลวยเป็นความเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังนำไป
 ปฏิบัติตาม จะเป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นคำกล่าวอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา และจารีต
 ประเพณี ผนวคำสอนพบ 6 ประเภท คือ ผนวคำสอนทั่วไป ผนวคำสอนหญิง ผนวคำสอน
 ชาย ผนวคำสอนลูก ผนวคำสอนผัวหรือกองผัว ผนวคำสอนเมียหรือกองเมีย

ด้านรูปแบบ ผนวทั้ง 4 ประเภท มีรูปแบบของการประพันธ์เป็นร้อยโบราณ
 หรือร้อยยาว วรรคหนึ่งจะมี 5 -14 คำ ทำยวรรคหน้าจะส่งสัมผัสหรือถ่ายไปยังคำที่ 1, 2
 หรือ 3 ของวรรคต่อไป บางบทที่ไม่มีสัมผัสและไม่กำหนดวรรค เป็นวรรคต่อวรรคไปจนจบ

ด้านการใช้ภาษา พบการกล่าวโดยตรง ใช้คำพุดที่ตรงไปตรงมาไม่ต้อง
 ตีความ สามารถแปลความหมายตามรูปคำที่ปรากฏ การกล่าวโดยนัยหรือความหมายแฝง พบ
 การใช้คำที่ต้องตีความหรือแปลความในเชิงชักนำความคิดให้เกี่ยวข้องไปถึงสิ่งอื่น ด้านการใช้
 คำพบการเรียบเรียงถ้อยคำแบบร้อยโบราณหรือร้อยยาว มีการเรียงร้อยถ้อยคำแบบมีสัมผัสและ
 ไม่มีสัมผัส การเล่นกระทู้คำเป็นการใช้คำเดียวกันมีความหมายเหมือนกัน เพื่อเน้นความให้
 ชัดเจนและเพื่อให้เกิดความไพเราะสละสลวย การเล่นคำโดยการปฏิเสธเป็นการบอกห้ามหรือ
 ความไม่รับรอง การเล่นคำโดยการบอกกล่าวประเล้าประโลม มีการใช้ภาษาถิ่นที่มีความหมาย
 ลึกซึ้ง ทำให้เกิดความเข้าใจถึงอารมณ์และความรู้สึก

การใช้โวหารพบที่มีการใช้โวหารการประพันธ์และโวหารภาพพจน์โวหาร
 การประพันธ์พบโวหารเพื่อรำพึงรำพันความรู้สึก อารมณ์ มุ่งให้ผู้ฟังนึกจินตนาการเห็น
 ภาพบังเกิดความประทับใจ ซายซึ่งใจเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วม อุปมาโวหารพบชั้นเชิงในการ
 เปรียบเทียบเข้ามาช่วยในการสื่อสารให้ผู้ฟังจินตนาการนึกเห็นมีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง
 สาทกโวหารพบชั้นเชิงในการยกเรื่องราวมาเป็นตัวอย่างประกอบเพื่อเสริมให้ผู้ฟังเข้าใจและ
 เชื่อมถือ เทศนาโวหาร พบการใช้ชั้นเชิงในการอธิบายความให้กว้างออกไป โดยมีเจตนาเพื่อ
 สั่งสอนอบรม ตักเตือน แนะนำให้ผู้ฟังเห็นจริง เชื่อมถือและปฏิบัติตามใช้โวหารภาพพจน์

พบว่าใช้โวหารการเปรียบเทียบโดยนัยแฝงความนัยให้คนฟังหาความหมายและตีความพบ 10 บท ใช้โวหารแบบใช้สัญลักษณ์เป็นการแนะนำให้คิดไม่กล่าวตรงผู้ฟังต้องคิดต้องตีความว่า สัญลักษณ์นั้นใช้แทนสิ่งใดพบ 10 บท และใช้โวหารภาพพจน์เกินจริงเป็นปริศนาธรรมที่มีคำตอบซ่อนเงื่อนพบ 3 บท จากการศึกษาพบโวหารการประพันธ์ชนิดเทศนาโวหารมากที่สุด ชนิดสาธกโวหารน้อยที่สุด โวหารภาพพจน์ชนิดการเปรียบเทียบโดยนัยและการใช้สัญลักษณ์เท่ากัน โวหารภาพพจน์เกินจริงน้อยที่สุด

ด้านคำขยายพบการใช้คำขยายทำหน้าที่ขยายคำต่าง ๆ เพื่อให้มีความหมายชัดเจนขึ้น มีการใช้คำขยายบอกลักษณะบอกถึงลักษณะสำคัญที่เราสังเกตได้ คำขยายบอกเวลาเพื่อบอกเวลาภายหลังหรือเวลาปัจจุบัน คำขยายบอกสถานที่เป็นการใช้คำแสดงที่อยู่หรือระยะที่ตั้งอยู่ คำขยายบอกจำนวนใช้คำบอกจำนวนที่ต่างกันออกไป คำขยายที่แสดงความสงสัยหรือใช้คำถามเป็นคำขยายที่กำหนดเขตของความหมายชัดเจน คำขยายที่บอกความปฏิเสธเป็นคำขยายที่บอกความห้ามหรือความไม่รับรอง

2.ประโยชน์ที่พบจากการวิจัย ผลจากการวิจัยกลวิธีทางภาษาของผลงาที่มีใช้ในชุมชน โลกนาดี

- 2.1 ได้ทราบประเภทและรูปแบบของผลงา
- 2.2 สามารถนำความรู้เรื่องการใช้คำต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการสอนนักเรียน
- 2.3 สามารถนำความรู้เรื่องโวหารไปวิเคราะห์ข้อความต่าง ๆ ได้
- 2.4 ได้รู้หน้าที่และความหมายของคำขยายประเภทต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

- 1.1 สถานศึกษา ควรนำไปทำหนังสืออ่านประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียน โลกนาดี ควรทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และฝึกนักเรียนให้คัดแต่งบทผลงา เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป
- 1.2 เวลาว่างงานประเพณีต่าง ๆ ควรจัดให้มีการประกวดการจ่ายผลงา
- 1.3 การจัดงานวันภาษาไทย ควรให้นักเรียนได้พูดผลงาหรือแสดงความสามารถด้านการพูดผลงา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยกวีวิธีทางภาษาของบทผญา หน้าที่และความหมายของคำขยายต่อไปควรวิจัยเกี่ยวกับนัยและการเปรียบเทียบการใช้ภาษาของแต่ละท้องถิ่นในการพูดคำผญา ในคำที่มีความหมายเดียวกัน จะใช้คำพูดแตกต่างกันอย่างไร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

กร เรืองนุช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556.

กลม เนินสงคราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 80 หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2556.

กอบแก้ว วานิชสุจิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2556.

ก่าย สุขทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

กุสุมา รัชภมณี. การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสากล. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2534.

คะนอง ชัยจักร และทวีสิน โชติประยูร. ศึกษาผญาเกี่ยว อำเภอกงค้อ จังหวัดชัยภูมิ. นครราชสีมา : วิทยาลัยครุนครราชสีมา, 2522.

คัมภีร์ จารุวรรณ โฉ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดป่านาขาม บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2556.

คำหมาน คนไค. ผญา : ภูมิปัญญาอีสาน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2537.

คำพอ ชูอารมณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2556.

เคือบ ศรีประไหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 189 หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2520.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. อุบลราชธานี. ศิริธรรมออฟเซต, 2538.

_____. ผญาบทกวีชาวบ้าน. กาลสินธุ์ : จิตทัศน์การพิมพ์, 2526.

จิตร ภูมิศักดิ์. บทวิเคราะห์หมรดกวรรณกรรมคดีไทย. กรุงเทพฯ : ศตวรรษ, 2533.

_____. โครงการแข่งขันและข้อคิดใหม่ประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา. กรุงเทพฯ :

ดวงกลม, 2524

จันทิ ไชยบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2556.

ชาคริต อนันทรารวัน. บทสุขบัญญัติจังหวัดเลย. เลย : วิทยาลัยครูเลย, 2545.

ชาติ พิมพิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2556.

โชติวุฒิ พลวิเศษ. การตีความพจนานุกรมเชิงจรรยาศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2545.

ชอย ไชยบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาคี เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2556.

ดวงมนต์จิตรจำนง. สุนทรียภาพในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2541.

ดาวเรือง อุดมไร่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.

ทองไคร สายแวว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2556.

ธเนศ เวศร์ภาดา. หอมโลกวรรณศิลป์. ปาณา, 2549.

นรินทร นันทจักร. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอีสานเรื่องตักแตนคำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศาสตร์ ศศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

นิภาภรณ์ สิงคะกุล. ผญาเกี่ยว จากบ้านซุนชาติ ตำบลอาจสามารถ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2537. ถ่ายเอกสาร

นิตยา ภักดีบัณฑิต. ผญาภาษิต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.

เนิน ศรีโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2556.

บรรจบพันธุ์เมธา. ลักษณะภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.

บรรพต เปรมชู. คำวิเศษณ์และสำนวนพจนานุกรมอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ, 2522.

บุญธรรม ทองเรือง. วรรณกรรมคำขวัญอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2526.

บุญเกิด พิมพ์วรรณ. หมายเหตุ ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง.
ขอนแก่น : ขอนแก่นคัลจนาวัฒนธรรม, 2544.

_____. ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีฟุ่อีสาน. ขอนแก่น : ขอนแก่นคัลจนาวัฒนธรรม,
2544.

บุญยงค์ เกศเทศ. วรรณกรรมวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2523.

_____. กมลิตคำเขียน. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาสารคาม, 2554

_____. วิถี้อยคำ. ม.ป.ท, ม.ป.พ.

บุญเรือง ถาวรสวัสดิ์. “ปรัชญาอีสาน,” วารสารสังคมศาสตร์ 4. เมษายน – พฤษภาคม,
2519.

บุญเลิศ เกิดผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 165
หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556.

ประเสริฐ ศรีโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 101
หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2556.

ปิ่นทอง สุขทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซึ้น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 76
หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556.

ประคอง ทองทุ่งมน. ผญาอวยพรของชาวบ้านสูงยาง ตำบลคูเมือง อำเภอมืองสรวง
จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒมหาสารคาม, 2544. ถ่ายเอกสาร

ประคอง นิรมานเหมินทร์. ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย, 2517.

ประดิษฐ์ จิตตะบุตร. ผญาของชาวโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2537.

ประภาส ทิพยมาศ. วรรณศิลป์บพู่ขวัญของหมอสุดจำเนียร พันทวี. วิทยญา ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

ประสิทธิ์กาศกอลอน. แนวทางการศึกษาวรรณคดี ภาษาภวี แนวทางการวิจัยและ
วิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

ประมวล พิมพ์เสน. ผญาห่อโคลง. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2544.

_____. อธิบายผญา ๑. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2545.

ปราณี วงษ์เทศ. “เข่นตะกวด : พิธีกรรมของชาวภูบ้านศรีม,” ศิลปวัฒนธรรม. 17,11 (ก.ย. 2539) 84-91, 2539.

ปรีชา พิณทอง. ไขภายิตโบราณอีสาน. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2528.

_____. รวบรวมวรรณกรรมอีสาน เล่ม 1. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2522.

ฝ่าย ส่องสว่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14/1 หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.

โวหาร. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542. กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊ค, 2542.

พร ศรีโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2556.

พรม สุขทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556.

พรชัย ศรีสารคาม. เรียงร้อยถ้อยผญา. มหาสารคาม : ตักศิลาการพิมพ์, 2537.

พิทยา ลีम्मณี. แนวทางการอ่านตีความ. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2534.

พิทยา เจริญสุวรรณ. ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคารกัลยาณพงษ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.

พิสิทธิ์ กอบบุญ. กลวิธีทางวรรณศิลป์ในมโหสถชาดก. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. คติชาวบ้าน อันดับ 3 : ภาษิตชาวบ้าน. สงขลา : สงขลาพาณิชย์, 2520.

มั่งเมื่อง บุตระสุริยา. “ขอเว้าผญาหรือพะหยาดด้วยคน,” ศิลปวัฒนธรรม. 17(7) : 197, 2539.

มหาวีรวงศ์. สมเด็จพระ (ติสสะมหาเถระ) พจนานุกรมภาคอีสาน ภาคกลาง ฉบับปณิธาน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

มี แสนพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556.

โยธิน ปักชาติ. การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมภาคเหนือและภาคอีสานเรื่องนางแดงอ่อน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

โยธิน ปักชาติ. พจนานุกรมศัพท์ที่วรรณกรรม : ภาพพจน์โวหารและกลการประพันธ์. ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2527.

รำเพย ไชยสินธ์. กระบวนการจินตนาภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน. วิทยานิพนธ์
กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2527.

รำเพย ไชยสินธ์. วรรณศิลป์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. เลย : รุ่งแสงธุรกิจ, 2541.

рінฤทัย สัจพันธ์. ศาสตร์และศิลป์แห่งวรรณคดี. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2537.

_____. สุนทรียภาพแห่งวรรณคดี. กรุงเทพฯ : ณ เพชร, 2549.

ล้อม เฟื่องแก้ว. วैयाวจีวรรณคดี. กรุงเทพฯ : พิมพ์คำ, 2549.

ล้ำ เกิดผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 165 หมู่ที่ 8
บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556.

เลื้อย ศรีหนองแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 166
หมู่ที่ 8 บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2556.

วนิดา ขจรเดช. ศึกษาเปรียบเทียบผญาบ้านหนองกุ่ม ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัด
หนองคาย กับหมู่บ้านโนนชาย เมืองปากงึม แขวงนครเวียงจันทร์ สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2542. ถ่ายเอกสาร.

วลีรัตน์ กฤตลักษณ์. สุนทรียลักษณ์ในกนกนกร. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2504.

วารี จิตจง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22/1 หมู่ที่ 5
บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2556.

วิจิตร พิมพ์ชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 190
หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2556.

วิสุทธิ์ บุญยกุล. วิสุทธนิพนธ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2520.

วัฒนา บุญจับ. ศาสตร์แห่งการใช้ภาษา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2541.

วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

ศิริพร ณ ถลาง. ทฤษฎีคติชนวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ศรี ไชยพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 5
บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2556.

สงวน ศรีอรพิมพ์. ลำพญาอ้อยหัวคอนตาล. ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม : 2534. ถ่ายเอกสาร.

สมปอง จันทคง. วัฒนธรรมภาษาอีสานจากผญา : ศึกษากรณีบ้านหนองเรือ ตำบลสิงห์
อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2530. ถ่ายเอกสาร.

สมเกียรติ รัศม์มณี. ภาษาวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2551.

สอ ศรีหนองแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7
หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2556.

สมัย วรรณอุตร. การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาวเรื่องลำบุงษา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2545.

สวิง บุญเจิม. ผญาตำรามรดกอีสาน 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2537.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย : ภาคอีสาน ฉบับต้นแบบ.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2538.

สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. เจิมจันทน์ถึงสถาล : ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.

สุนทร วีระภัทร. ผญาของชาวผู้ไทย ถึงอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.

สุพรรณ ทองคล้อย. "ผญา : มรดกทางปัญญาของชาวพื้นถิ่นอีสาน," ศิลปวัฒนธรรม.
3(10) สิงหาคม, 2525.

แสวง ไชยจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 143
หมู่ที่ 5 บ้านม่วงนาดี เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2556.

สำรวบ ฉายวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 5
หมู่ที่ 6 บ้านโคกยาว เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2556.

ลำลี รักสุทธี. ผญา : ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน. กรุงเทพฯ : ธนรัช
การพิมพ์, 2543.

หา เชิดชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ศิริลักษณ์ หาซิ่น เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 8
บ้านนาขาม เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2556.

- อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.
- อุปถิตศิลปสาร, พระยา. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- Chatterjee, S. and Datta, D. **An Introduction to Indian Philosophy**.
Calcutta : University of Calcutta, 1986.
- Diogenes Laertius. **Lives and Opinion of Eminent Philosophers Volume I**. Translated
by R.D. Hicks. Cambridge, MA : Harvard University press, 1925.
- Frankena, William K. **Ethics**. New Delhi : Prentice-Hall of India Private Limited, 1999.
- Hospers, John. **An Introduction to Philosophical Analysis**. 4th ed. Abingdon, Oxon :
Routledge, 1997.
- Masih, Y. **Critical History of Western Philosophy**. Delhi : Motilal Banarsidass, 1994.
- Mill, J.S. **The collected Works of John Stuart Mill**. London : Toronto University Press and
Routledge Kegan Paul, 1963.
- _____. **Utilitarianism in Ethical Theories : A Book of Reading**, A.I. Melden. New
Jersey : Prentice Hall, Inc., 1967.
- Plato. **Georgias**, translated by B. Jowett, in the **Dialogues of Plato**. Oxford University
Press, 1953,
- Paton, H.J. **The Moral Law : Kant's Groundwork of the Metaphysics of Morals**. London :
Hutchinson University Library, 1969.
- Russell, Bertrand. **History of Western Philosophy**. London : Routledge, 1994.
- Stace, W.T.A. **Critical History of Greek Philosophy**. New Delhi : Macmillan India
Limited, 1996.
- Thilly, Frank. **A History of Philosophy**. New Delhi : Arora Offset Press, 2000.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
บทพญาที่มีใช้ในชุมชนโคกนาดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทพญาในชุมนุมโลกนาถี มีดังนี้

พญาเกี้ยว

1. ปลุกให้ตื่น

ช.สาวเอยลูกมาถ่อน นอนหลายมันตีเมยหลังลิเปยใส่เป็น
นอนแน่นแผ่นกะดานนอนหลายมือ หลังสลายคือสาด
ตาตูปต่อหมากโม ตาโตต่อกำปั่น สิบนั้ให้เพิ่นผู้ได้

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

2. พูความข่าวคราว

ช. อ้ายอยากถามข่าวน้องมีผู้ปองแล้วหลือบ่ หลือว่ามีกาบห่อแล้ว
หน่อน้อยกะหากซอน อ้ายนี้ปอดอ้อยซ้อยเสมออ้อยกางกอก
กาบบ่ห่อหน่อน้อยบ่ซอน ชู้ชู้ซ้อ้นตัวอ้ายบ่อมี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โธ๋นอเจ้าผู้มรดกแก้ว ดวงใสแสนค่า พี่ขอถามข่าวน้อง นางเหล่าอยู่ดีใด
ใจประสงค์สังแท้ จังเดินเดียดขึ้นฮอด พี่อยากอู้ พะนางน้องจ้งใจ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ถามข่าว่น้อยขนาดให้ ทิพพระฐูปเลอโฉม ยังค้อยเทียรคาง อยู่ดีหายฮ้อน
ถามข่าวต่าง ประสงค์สอดสองหู ถามข่าวไบพลุคำ หล่นลงแถมค้าง ถามข่าว
เวินวังกว้างหนองสะพังบ่อนเจ้าอาบ ยังค้อยใสสะอาดเหลิม
ดีค้ำมหดังเคิม อยู่บ้อ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ถามข่าวพิมขาวห้า ประสงค์สอดสองกะสวย ถามข่าวมวยผมดำ
ลูบมันมวยคิ้ว ถามข่าวบัวบานบ้าง กลางสะพังคันเปลี่ยว ยังห่อไบกาบฮ้อน
หอมกล้วกลิ่นละออง บ้อนอ

(คำพอ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ถามข่าวอ้อย ป้องถั่วลิสงหวาน ถามข่าวตาลคุ่มตัด ปาดโจงกินน้ำ ถามข่าว
โจงปลีกกล้วย เคอคำตันตำ หรือว่ามีผู้ป้า ฮานฮอนกินหมาก

ขอให้น้องตอบด้วย พระอวนอ้ายแฉ้วถาม

(คำพ่อ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. โอนน้องเอย อยู่บ้านใดเดห่า ไชวจาบอกอ้ายแฉ่ มาจักคนหละน้อง
หลายแท้ท่อใด

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ลูกมาแล้ว หมากส้มป้อมต๋องต๋องบาง หมากสีต๋องต๋องแก้ว โหม้นแกวบต๋อง
ปั้งเข้าใหญ่บ่น้อ จิหลิบถักโสก โซกโลกบต๋องตาเจ้าแฉ่บ้อ อคสาเถียงอ้ายไว้แฉ่หล่าเอย

(หา เขิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อยู่บ้านใดเดห่า ไชวจาบอกอ้ายแฉ่ มาจักคนแหล่น้อง หลายแท้ท่อใด

(คำพ่อ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายอยากถามข่าวน้อง ถามข่าวผ้าฝืน น้องนุ่งทม ราคาซื้อ เป็นเงินจักบาท
ไฟผู้เขียนซิดแต่้มลายสิ้นกำนแดง

(คำพ่อ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายอยากถามข่าวน้อง ถามข่าวทางป่า ถามข่าวนา ถามข่าวทางเข้า ถามข่าว
ผู้มีแฟนแล้วหรือบ่ หรือว่ามีแต่ซู้ โผซ้อนน้องบ่มี

(คำพ่อ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายอยากถามข่าวน้อง ถามหากกหมากขามส้ม กกหมากยมยังข่อยอยู่ดีบ่
หรือเพิ่นบักหง่าซัน หรือเพิ่นพินหง่าเป็ง ตายเก็งเค็งถ้ำแล้วบ้อ

(คำพ่อ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ตำเข้าเห็ดขี้ผึ้งนึ่ง ชีไปกินเข้าป่า ดิน้องอุ้น ชิเห็ดบุญดิน้อง หรือตำเข้าเห็ดขี้
หยัง

(คำพ้อ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

3. พุดถ่อมตัวและยกยออีกฝ่าย

ข.เจ้าผู้คิงกมเกียง สวยลวยสะเหมือนหล่า เทวดาเพิ่นหล่อมา อ้ายนี้ใจประสงค์
ล่าง คอมนางจิงมาแห้ว ใจประสงค์นำคน่อง จังเดินคั้นคั่งมา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ผู้จบจิ้งนึ่ง ผู้งามจิ้งนึ่ง ยิมเพศผู้โคมา ยิมขาผู้โคหย่าง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เขียมนี้เป็น หดังเฮือคาแก้ง กางทะเลแม่น้ำแก้ง คั้นบุญบ่มาส่งให้
จมถืมแคว้ง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายนี้คือ หดังจอกอยู่น้ำ ฮากหย้งบ่เตียงดินไหลเวินไปเวินมา กะบ่มีเพ็ยค้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ชาดที่กาดำปี่ อยากเทียมหงส์คียินยาก ชาดที่แสงหึ่งห้อย ชิเหยียงแจ่งแจ่งพะ
จันได้ติ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น่องบ่จบปานไคແหล່ว บ่งามปานไคແหล່ว นูตามิให้อ้ายเบ็งเอาถ่อน
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น่องนี้แนวนามเชื้อ มักหอยนาหน้าดำ บ่แม่นแนวนหงส์คำ
บินผ่านฟ้าจิงสมอ้ายผู้งาม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ข้อยผู้น้อย บั๊ฮ้อมทางผญา บ่แม่นเฮือชาววา บ่สองเห็นแปวน้ำ

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั้นหากเป็นจั้งจั้น กะติบส่วนบุญหลาย ย้านแต่สายคออวน บ่เป็นคือเว้า
ให้ฮ้ายอดสาเว้า กินจิงตางข่า อคสำเว้าผู้ฮ้าย ซามพ้อเฟิ่นผู่งาม

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. นื่องนี้สมพานหนอย บาละมียังยอม ย้านบ่สมพีฮ้าย ผู่บุญกว้างยศสูง
ย้านแต่ฮ้ายหยอกหล่อ ปากหม่อตั่วเป็น ย้านฮ้ายไลเฮียมเสีย บ่เอาเป็นฮ้าง

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฮ้ายฮายากถามข่าวฮ้อย ป็องถี่ล้งาม ว่ามีเคือหน่าวเกี้ยว พันไว้แล้วบ่อนื้อ

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. นื่องนี้ปอดฮ้อยฮ้อย สะเหมือฮ้อยกางกอ กาบกะบ่ห่อ หน่อฮ้อยบ่ซอน
ซู้บ่ซ้อณผัวนื่องกะบ่มี

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เห็นเป็นผักขมเหียน กางทางอย่าฟ้าวเหยียบย่ำ หลายเดอบาดห้าถอดยอคชาว
ทาวยอคตัว ยังชิได้ก่ายเกิน

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าผู้โพสิ๊กกว้าง กางสวนนกแก่น จิกหนอนบินออกแต่ละนื้อย บินเข้ามือละพัน

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าผู้การะเกดก้าน ไบ่ก่องในสวน พอฮายากเค็ดมาชมให้ส่วงใจบักเซียงนื้อย

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เฮียมนี้คือ หดงนงเจ้าเฝ้า หนองปลาชิวไว้ทำเฟิ่น คั้นเง่างับปากไว้
น้ำตาฮ้ายยาวลง ฟี่นี่ย้านบ่สมสาวนื้อย เฮือนสูงเสาเสียน .

(พร ศรี โครตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. พี่กะสูงบ่อแพ้แหลว เอือนเสาดเดียวท้อคอกไก่ แมวโพงจามอยู่ใต้
เอือนอ้ายกะหวันไหว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี่ย่านบ่ สมกษัตริย์ห้อง เอือนสูงจีฮาดป่อง แสนซิทักไม้ค้ำ ป้าไม้ยู้
ชูขึ้นกะบ่ถึงคอกดี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ให้เจ้าเลี้ยงช้างไว้ พอเป็นเพื่อนเดินคง อดสาเลี้ยงนกหงส์ พอเป็นหมู่แก่ง อด
สาเลี้ยงกากไว้พอได้ขูดเกา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เอียมนี้โบบานบ้าง กางหนองเบยเบิก ผัดแต่พื้น จากนั้นแมลงกั้วบ่มี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าผู้พายนาวาวิ่ง เมื่อเหนือไกลท่า บ่อเกียงใจบักอ้าย ผู้พายน้าบอญู

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. บุญบ่อเคยมีช้าง เห็นมันมาคิดอยากขี่ คิดอยากขึ้นบ่อแพ้แหลว

กั้วย่านแยงหยอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ใจประสงค์แล้ว ชินาฮอนทุกหง่า หมายถึงพันมุดม้วน กองขี้จูดเผา
ขันห้าขึ้น เทิงเอือนซ้อน ขันเจ็ดได้บ่ ไก่แม่กำกินหญ้าเทือฮา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โอ้นน้องเอย ผู้จบจ้งน้อง ผู้งามจ้งน้อง แม่นน้องเกิดวันหยัง สั่งมางามเกิน
คน ว่าแม่นอินอยู่เทิงฟ้า เหลียวเบ็ง หู ตา คิ้ว ของนางกะงามค่องเต้

ยามเมื่อหัวยุ่มแย้ม ปานแก้วแก้วแสง เหลียวเบ็งสบแดงเข้ม ป่านใหม่ข้อมคั่ง
พีนีนาพอออยากนั่งไ้ไ้ ขอขึ้นนั่งเพาเบ็งเด น้องเอย

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฉน้ออ้ายเอยน้องนี้ เป็นคั่งหลักไม้ห่าว บ่สมฮาวไม้แก่น น้องนี้เป็นคั่งหลัก
ไม้เป้า บ่สมเจ้าหน่อพะญา บ่สมผาสาทกว้าง เขื่อนสูงหลังโหยอ้ายແหล่ว บ่สมแผ่นผ้าผืนนั้น
เจ้านั่งทมอ้ายเอย

(กอบแก้ว วาณิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฉน้ออ้ายเอย เจ้าผู้แพผืนกว้าง ปูมาให้มันลัน อ้ายเอย น้องนี้แพผืนน้อย
ปูได้ลันบ่โก อ้ายนั้นสั่งมาปะน้องไว้ โหให้แกมหมู่กา สั่งมาปะน้องไว้ โหนากะมหมู่โก ปะ
น้องไว้วังแก้ง อยู่ผู้เดียวเท่านั้น

(กอบแก้ว วาณิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คนผู้คี่มีหน้า ซิมาโมแม่ฮ้างท่าวหยังนอ สาวจอสาวจิแตกตั้งตั้ง
เต็มบ้านอะเว่ยหัว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฉน้ออ้ายเอย นาเฟื่องน้อง ลูกองน้ำไหลผ่า หาผู้มากันถ้าง นาน้องกะบมี
(เคือบ ศรีประไหม. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เห็นว่าข่อยคำจี้ห่ลี้ อย่าฟ้าจี้เฮือกายไคนางเอย เห็นอ้ายหมองค้อยล้อย
อย่าฟ้าพวยเฮือเว่นไคนางเอย หากเฮือเจ้าหล่มไผเค้จี้ได้ช้อย เจ้าบ่ฮ้อยใส่ช้อย
จี้ไปฮ้อยใส่ผู้ไคนางเอย

(หา เจริช. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้เปียบคั่งไม้แก่นหล่อน สอนลอนอยู่กวางท่ง นกต่างที่บ่มีมาซีใส่
ให้สมตั้งแต่ลม นั้นແหล่ว

(กอบแก้ว วาณิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้บ่อดอ้อยช้อย เสมอคั่งตองคัต ตั้งแต่เป็นจังหวัดมา ยังบ่มีอำเภอชื่อน
ตั้งแต่สอนสาวขึ้น บ่มีชายมาเกี่ยวกาย ไผบ่มานั่งใกล้ ตัวน้องเปาคาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี่ย่านบ่สมกะศักดิ์ต่าง เอือนสูงซี้ฮาดป่อง น่องอยากสูงบ่แพ้เหล่า
เอือนเสาดียวถ่อคอไก่ แมวโพงม่าวม่าวฮ้อง เอือนน่องกะหวั่นไหว อ้ายเอย
(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. เอาน่ เลี้ยงอ้ายน่บ่คนสวย เจ้าผู้เป็นคนรอย บาดเป็นไปหน้า เห็นว่า
อ้ายทุกยากไฮ่ ออย่าฟ้าวซี้เฮือกายเคื่อเหล่าเอย
(หา เจิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายนี้ เหมือนดังจอกอยู่น้ำ ฮากหยั่งบ่ถึงดินใด แม่นสิไหลเวินไปเวินมา
บ่มีเพยค้ำ ไหลไปค้ำเพยฮก เขากะบ่ลาง ไหลไปค้ำเพยจางเจ้าบ่กวาด โอคโอดออกจาก
นี้ เพยชิต้างแม่นบ่มีเหล่า
(หา เจิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ให้เจ้าสงสารหน้า สงสารตาสองหน่วยแม่ นางเอยสงสารคิวโมงโก้ง
สองเบืองปากบ่เป็นแน่ คือมาเฮ็ดอั้งตั้ง บ่อยากปากแท้ หรือว่าผู้บ่าวเฮ็ดสะหลากไว้ บ่ให้ปาก
นำไผ ปิดสมุดบัญชี บ่ให้มีความเว้า บ่อน้อ หรือว่าฮังมดแดงฮ้าง กางทางบ่มีแม่บื้อ มีแต่เจ้า
ห่อหุ้ม พันชั้นแม่บ่มี บ่อนางเอย ซาดว่าบ่าวผู้นี้ เห็นหน้ากะเหล่าซัง บ่อนางเอย
(หา เจิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ผักกุ่มเฮียน กางทาง เจ้าอย่าฟ้าวเหยียบขำ เคื่อน่อง บัดหน้าบ่ยอคขาว
ทาวยอคขึ้นยังซิว้อ้วหาเคื่อเหล่า
(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. เจ้าผู้พิมขาวห้า ไหมค้ำเก็บมาใส่ แม่เจ้าตำอยู่สู่มื้อ ดูได้ซำใด ฮูพิมได้สาม
พันเป็นขนาด เส้นฝ้ายได้สามฮ้อยแปดขาว
(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายกะเป็นกำฟ้า กำพอยบ่มีแม่ เป็นคนทุกซี้ชิมมาขอซัน เป็นคนจนชิมมาขอ
เพ็งเจ้าเหล่า ขอซันตะลางเล้า ขอเข้าตะลางเอือน เจ้าแม่
(หา เจิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าผู้ภุมรีผึ้ง แสงชมดวงดอก เจ้าต่างติเถลยลัม กลางบ้านหมื่นทะเล
น้องเทียม หดังดวงดอกไม้ บุปผะชาติแนวหมื่น บ่มีสมนาสิกหนุมกรเมงไม้

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. คั่นน้องเว้าจั้งชั้น กะลิวส่วนบุญสวน คั่นแม่นบุญสวนมี ชิบุกมอลงซ้อน
อ้ายนี้ทุกยากฮ้าย อยากอยู่เฝ้าแผ่ง ขอให้้องพื่อแพแดง อ่วยเอามาคุ้ม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เอี่ยมนี้ผัดแต่เป็นกขิ่น บ่มีเคือช็เกี้ยวหง่า ผัดแต่เป็นกั้งก้าน เคือช็เกี้ยวแม่น
บ่มี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าอุ่มลุ่ม คุ้มผ่าแพจิต แม่นไผเค้มาทำผิต บ่าวพี่ชายจั้งเกียด แม่นไผเค้มา
เหยียบไม้ ทางใต้เบียดพี่ชาย น้องนี้เป็นคั้งกไม้หล่อน สอนล่อนอยู่ก่างท่ง
เคอหมุนเอยเฟิ่นบ่มาปั้งหุ่ม ประสงค์ตั้งต่อลม อ้ายนั้นเป็นคั้งเอิมเอิมไม้
ปายคกนกแก่น ไอ้เค้ออ้ายเอย น้องนี้เป็นคั้งไม้แก่นหล่อน ขอนฮ้างนกงบ่ฮอย นันแห่แล้ว

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้ปอดอ้อยฮ้อย สะเหมือ หดังคองจิง ผัดแต่เป็นญิงมา กะบ่มีชายซ้อน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายกะปอดอ้อยฮ้อย คือ หดังคองตาย ผัดแต่เป็นชายมา บ่มีญิงซ้อนพอสอง
จักเทือ คั่นน้องบ่อซ้อน เคือเกี้ยวอ้ายบ่มี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอนอ้ายเอย คั่นบ่มีทางใดแล้ว ให้เจ้าอดสาย้ง กินจิงต่างข่า อดसानอนสาด
ค้ำ ชามได้สาดหวาย อดสาเว้าผู้ฮ้าย ชามพื่อเฟิ่นผู้งาม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. คำอ้ายนี้เว้าแม่นแต่ความจริง คั่นบึงอ้ายบเว้า คั่นบเอาอ้ายบเว้า พอแต่เหลียว
เห็นหน้า ขาวนวนลนวลอยากยิ้มใส่ อ้ายขอห้วยเข้าไก่ไก่ เทียมข้างได้บ่อนอ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั่นแม่นจิงจิงเว้า บ่หนีชายโกहां ซิซอนนอนชอกข้าง ภายเกี่ยวก้อมพีชขาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายอยากมาขอซ้อน เสีนชานบ้านน้องอยู่ ขอให้อื้ออ้ายผู้หนีฮ้อนมาเพ็งเย็น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

4. พุดเป็นเชิงหยอกล้อตลกโปกษา

ญ. น้ำของกว้างคอกกว้าง ไม้ถ่อหยั่งกะยังเถิง แต่ว่าหัวใจคน หยั่งบ่เถิงถองได้
ซางมาติละแหลงหล่ม ตมบมีพะลาดหมื่น ซ่างมาติพะลาดลัม เดือนห้าก่อนฝน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั่นอ้ายมีเมียแล้ว อย่าลงเฮือนให้หมาเห่า ให้อ้ายนั่งเก้าเมา โผเหย้าอยู่เฮือน
น้องนี้แจ่งคือดาว ขาวคือฟ้า ไสงามคือหน้าแฉ่น แบนฝ่ามือฮับค้อน เซินถ้อนผู้ประสงค์

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อดสาเถียงความบักเลไว้ท่าเห่า ห่าบ่พ้อแพงไว้ท่าแต่งดอง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เสีมนี่พอปานควายบักเลเมา หากินไคย้านเพิ่นไหล่ เห็นซิกินไก่ไก้ย้านโง
โค้งใส่สอน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อดสาเถียง เสียงนกเหยี่ยวไว้ถองเบ็ง หลอนว่าบุญส่งให้ มันซิได้นั่งเสียง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอบอ้ายเอยย่านแต่บ่เมาเหล่า ทำเป็นเมาน้ำทำน้นเหล่า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โอินอ้วนแมนแนวผู้ญี่นี้ ตัวะไวเวาคล่อง อ้าปากขึ้น ตัวะพร้อมตู้กะบวน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ผัดแต่ย้ายออกจากบ้าน บ่มีหมู่เทียมสอง จากนิคมมา มีแต่เงาเทียมกัน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าหมกเห็ดบ่หาดอกมาแก้ว หมกมันแกวบ่กวาดเกล้าใส่ มุงเขื่อนบ่หลบหญ้า
นั้น ฝนชื้อยใส่ถ้วยแกง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. กกไม้ใหญ่บ่มีผี สาวผู้ตีบมีชู้ พระยารชิตีตาดก ตาแฮกบ่กินไก่ต้ม
ขวางฟ้าชีผาคอ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าผู้ตะต่างกลาง ขุมขี้ยางเจ้าคือสีใหญ่ น้อเหล่า

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องผู้ตะต่างกลาง ขุมขี้ยางน้องกะใหญ่ เม็ดโคตรอ้าย มาเข้ากะบ่เต็ม
อ้ายเอย

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ตามใจเหล่า เหลวชิกินครุฑทะเลาด ย่านแต่ใจบ่กล้า กาแฮงโฮเหล่า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โอินอเหล่า ชิบ่อทะถึไถ้อย โยโยชนกเอ็งโมงแนบอ ชิบ่อทะถึไถ้อย
ลงเท้านกะเวาแนบอ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ไทบ่ตายอีคเกลือ ไทเหนื่ออีคเข้า ชาวประมงอีคป่าแดก

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ.อย่ามาตีแกลงหล่ม ลมบ่มีผลาดหมื่น ทั้งหลายพื้นหมื่นน้ำ ทางนองผาดหมื่น

ตอง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. นื่องนี่คือหตั้ง ขุมขี้ยางฮ้าง หัวนาพ่อเต่าจำ มีแต่กอกอีคว่ำ ดำปีป่ากบมี

ตั้งหากดูผางฮ้าย เห็นแต่ไกลวาก่างป้าง ซ้างหมูฮ้าย เห็นแล้วตื่นหนี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. นื่องข้านแต่ฮ้าย เว้าบ่แม่น่ความจริง ข้านแต่เป็นคือลึง แล่นมาตัวนื่อง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าผู้มาแต่พื้น เห็นหมูข่อยบ่ หมูข่อยลงอาบน้ำ หมูข่อยกะล็กหนี

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ข่อยมาแต่พื้น เห็นหมูเจ้าอยู่ ข่อยบูชาดอกไม้ โตข่อยจึงได้มา

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. จำใจไอ้ หมาเห็นคนตายหมาก จี๋ฝอยมีบ่แพ้ หมานั้นจับบ่อนน้อ

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอยฮ้ายเอยจับบ่ได้ ต้องบ่ได้ ของผู้ญิงมันเป็นข่า จับอันหนึ่งกะหมื่น

กันอันหนึ่งกะแสน ของพี่ชายฮาวแขน กะบ่ได้พอบาท จับบ่ได้ต้องบ่ได้ ดอกเดอฮ้ายบ่าว

พี่ชาย

(กำย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โอนื้อน้องเอย พี่นี้ คือ หดงลิงปักโถเต่า กางดงกอกก็แก็ก ก้อกวอกว้าบ่สม
เจ้า แม่ตะหลุงดอกดี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าซี่ข้าง ข่อยซี่รตไฟขัด คั้นห่านูญรตไฟมี หากซี่สูงเกินข้าง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั้นแม่นเจ้าซี่ม้า ข่อยซี่รตยนต์ขัด คั้นห่านูญรตยนต์มี เขียบกะบานปะสา

ม้า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอนื้ออ้ายเอย ข่อยโกกโซก บ่สมเจ้า ผู้กากซาก ดอกดี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. พี่นี้ย่านแต่สัดยี่ศีลสร้าง ของนางหลอนหลอก สีลเจ้าบ่แกกเงี้ยว หลายอ่อนแง
งอน นั้นแหลว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. แนวเขื่อนฮ้าง ฝาเตบตองมุงหญ่าแฝก มีแต่ไผปาแตกตั้งโจ้ไก่แจ้ส่วนนอก

เสา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าผู้ศรัทธากว้าง มุงมาหาพี่แม่เคื้อ พี่นี้ปอดอ้อยซ้อย เสมอหดตองตัด
ผัดแต่เป็นตะหลุงมา หลดบ่มีลิ่งซ้อ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ่าซี่สงสัยอ่อน เมฆาน้ำท่วมท้อ น้องนี้ปอดอ้อยส้อย เสมอคั่งตองตัด
ผัดแต่เป็นโนนมา หลดบ่มีหนูชั้น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. พี่นี้เป็น หดั่งเฮ้ง บินเวินเวหา คั่นเห็นควายตาย บ่กินย่านเหม็นสาบ
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คนทั้งหลายเพื่อนมาเล่น สาวจิ๋มจ๋อ เจ้าช่างเมาแม่ฮ้าง ชาวบ้านเพิ่นซึหยัน
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เลี้ยงช่างเฒ่า ขายงาขายกระดูก เลี้ยงช่างน้อย ถนอมไว้จี้คอ
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. สัจจาผู้ขานนี้ ปลิวไปคือหนุ่ม ต้นอยู่พุ้น ปลิวขึ้นฮอดคพรม ย่านแต่มาลงน้อง
คนพอยให้ตกต่ำ ต่ำะให้กำแก่แก่ ตาซันฮอดหู บ่ฮู้แหลว
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฮ้น้อฮ้ายเฮย อยากรเห็นหัวอกน้อง ให้มีนดาใส่น้ำแจ่ว มันซิแสบแจ้วแจ้ว
ใจน้องกะดั่งเดียว
(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้ปัญญาเข้ม เห็นกกโพแห่ต่นำเพิ่น ตำเข้าแลงซุมมือ ไทบ้านซำซิดาย
(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฮ้น้อฮ้ายเฮย น้องนี้อยู่บ้านขอนแก่นวางขวางตะวันบ่อนฮ้าย บ่เห็นจักเถอ
อยู่บ้านลับลี มานีท่เห็นนั่นแหลว
(เคือบ ศรีประไพหม. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้แนวสวนฮ้าง บ่มีสมบักตู้ใหญ่คอกตี จั่งได้ล้อมฮั่วไว้ ในฮั้น

บุคมอน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พี่นี้แนวจะโมยฮ้าย เห็นไหญ่ลายเห่ ตาเล็ดฟุ้งเล็ดพี ในส้วมเบ็งไห
 คั่นบ่คาฝาแอม ชีโจมไหลงหล่าง พี่ชิอุ้มก่างก้าย โตนเข้าป่ามอน ฟุ้งแหลว
 (ก่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คาคชิล้ม บ่มีตมก็จำหมื่น คาคชิล้ม หยมหญ่าก็บ่ฟัง
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เป็นตอกะยุงแล้ว แมวสีสังมาโคน เป็นไม้แก่นหล่อน สังมาปิ่นปงใบ
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

5. พุดบรรยายความในใจหรือภาษารัก

ข. ซาดที่มालานี้ ดวงหอมดออง ใฝ่ผู้ได้นั่งไก่อ้ ดมแล้วบ่อยากหนี
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ฝนตกยังฮู้เอิ้น กบกินดินยังฮู้อ้อม บาคว่าฮ้ายคิฮอดน้อง สังมาเอิ้นบ่เป็น
 แม่นบ่ได้เห็นหน้า เห็นหลังคาทะพอยู่ เห็นแต่สิ้นพาดฮิ้ว กะปานได้นั่งคอม
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ซาดที่ดวงหอมแล้ว ชิบานคายแห่งเป้าเป็นลือ ใฝ่ผู้ได้นั่งไก่อ้
 ชมแล้วบ่อยากหนี
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ความฮักความมกมาเล่นกุ่ม คือสู่มงุมหัว ความมกความฮักมาพอพ
 คือกะทองมฮิ้ว
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ยังบ่เห็นน้ำ ออย่าจ่านางให้ซื่อแอง ยังบ่เห็นดอกไม้ สังลีให้บ่องหู
 ลิบคนมานั่งแหน แสนคนมานั่งเฝ้า บ่อปานเข้ามาผ่างคิง
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. นื่องเอยคั่นแม่น่ทูกซ์เพราะอิดข้าว กินกอยกะพออยู่ บาดอ้ายทูกซ์ย็อนม๊กนาค
นื่อง ปานอ้ายนึ่งไฟ แม่น่ไฟเต้ชิตายเป็นน้ำ ไหลมามอดช่อย คั่นแม่น่นื่องบ่อผายโศคอ้าย ชิ
ตายลุ่มบ่อเหลือ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. คนทั้งหลายพื้นเมาเหล่า เมาชาเมาผิ่น อ้ายนี้วินเมาย็อนม๊กเจ้า
พอปานอ้ออูกะเต

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ความฮักคือ หตั้งครแทงจ้ำ ตำทรวงคาอยู่ ความฮักคือ หตั้งน้ำล้นต้อน
ทนไว้กะบ่ไหว มั่นหากสมอกฮ้อน ปานสมอูกะฮอก คั่นบ่ไขปากค้ำน ออกซิเป็เป็ยทะเลาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. คำลงเลงสั่งมาพอปานนี้ ให้อ้ายปากนำไฟ ปากนำนค นกกะบ่เหล่าวาจา
ปากนำกา กากะบ่เหล่ามาเว้า ปากนำพุ่มไม้เป้า ลมบ่มาพัดต้อง สามมือกะบ่ตึง

(พระคัมภีร์ จารุวรรณ โน. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. บ่ได้น่องชาคนี่ บ่หวังสิเอาไฟเหล่านางเอย ชิบ่เอาไฟเข้าเทียมเงาให้มันเก่า บ่
ได้ผู้จ้งเจ้า มาซ็อนอยู่บ่เอา บ่ได้เจ้าขอเป็นเชือกล้ามควาย ขอเป็นหวายล้ามม้า ขอเป็นหมาโ
เนาเน่เต่าบ่แทนแลนบ่ได้ แพงไว้แห่ขโมยเน่ ถึกห้าขโมยขึ้นกางเขื่อนอ้ายซิเห่า ดอกนางเอย
ให้เจ้าขึ้นนอนลี้บ่ตึง ห่าหนูแลนผ่าน ชายหมอลำซิเดินใส่ ดอกนางเอย

(หา เจิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

6. พุดเชิงสงสัย

ข. ขอเคียวหมากแทนเหล่า ปูน พูมีบ่ พอลิเลี้ยงพีนื่อง ทางพูนบ่หละนาง
(มี แสนพันธ์)

ข. ปานใดนอ จังซีได้ ฐงแขนเข้าพาขวัญป้อนใจหน่วย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ้ายอย่าตีละแหลงเว้า เอาเลามาปลูก บ่แม่นเชื่อลูกอ้อย กินได้กะบ่หวาน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. น้ำวังนี้มีขอนแก่น บ่มีขอนแก่น แห่อ้ายสิขวังลง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ฉ. ลีนบ่มีกระดุกนี้หันไปได้ทุกเหลี่ยม หัวใจชายอยู่ปลายลีน สิหันปิ่นง่ายคาย
ไผ่สิหถึงเห็นได้ ภายในนกกี่ดี ปากฮ้องถึคถึง ใจเลี้ยวใส่กะปู

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ้ายอย่าอำเชิงไว้ บ่ให้ไผเห็นเงื่อน เลื่องเงื่อนไว้เห็นสันคำวา ไผสิหถึงเห็น
ได้ ภายในบั้งไม้ไผ่ มอดหากมาลักชี แมงหมี่มาลักคั้น ในหันส่องบ่เห็น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ฉ. ผักอี่ตู่เตี้ยต้นตำใบดก กกบ่ทันฝิ่งแน่น สังกมาจิมดอก ฮากบ่ทันหย่งพื่น
สังมาเป็นปงใบ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ว่าปมีเคือเกี้ยว สังกมาเป็นยาบ่าง เหลียวเบ็งสองตาบข้าง เป็นปุมหมากบวบลอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าผู้งามโต่งโหล่ง อ้ายผู้หลงทางมา สังกบ่เอ็นใส่แห่น อ้ายขอแหวกิน

ข้าวน้ำชิพอได้บ่อนอ้องเอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

เคอ้าย

ญ. คับบิจออย่าเว้า บ่เอาอย่าว่า เชนฮ้ายมาเว กินข้าวเซามีแสง แล้วจั่งค่อยไป

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ว่าบมีเคือเกี้ยว สั่งมาเป็นย่าบ่าง สองขอบข้าง เป็นนุ่มเจียคจะนา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ว่าบมีเคือเกี้ยว สั่งมาเป็นอะยะ พ้าจี้ได้ถางเข้ากะบ่ถอง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ว่าบมีไฟซ้อน สั่งมาซอนเป็นหลั่น ฟู้นกะชั้นพีกะชั้น คูต่อนอ่างปา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. การกุศลสร้าง ศิลวิชาซึ่งชอบ จริงแหลว ย้านแต่ใจโลกเดี่ยว
หมากขามส้มอยู่ใน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พื่อยากผ่าเอาหัวอก จกเอาได้ตับไต ออกมาเบ็งเคนอ ย้านแต่ใจน่องนั้น
คำปีหตั้งถ่านไฟ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ฮ้ายเฮย คั้นแมนของผ่าได้ ว่าอยากผ่าออกมาดู ย้านแต่หัวใจชาย
แห่งอนแสนชั้น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. นีละพินว่า ใจบ่ใสต่อแก้ว แสงเงากะบ่ส่อง ใจบ่ใสต่อหม่อง คีได้กะบ่ตั้ง
ย้านแต่มีเคอ้อข้อง ดิ่งหลังหน้าจ้องนั้นแหล

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ย้านแต่ตีแกลงเว้า เอาเลามาบุก บ่แม่นเชื้อลูกฮ้อย กินได้กะบ่หวาน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. โธ๋นอเจ้าผู้บุปผาศร้อย สุกนราប់เหยกถิ่นเฮียมเอย เก้าแม่น้ำสิบแม่น้ำ
หอมฮ้อยอดชวย พี่จึงบุกคงคั้น ประสงค์คั้นมาใส่ ใจประสงค์ฮ้อยากฮ้อย
พะนางน้องผู้จังใจ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องฮ้อยากเห็นนอกฮ้อย ซิมี่หวยมาผูกบ่อเค้ ฮ้อยากเห็นนอกหม่อมฮ้อย
ซิทัก แน่นท้อสำลือบ่อนื้อ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. โธ๋นอเจ้าผู้มานเฟือกกว้าง สูดตาคันแท้ใหญ่ แม่นไผเค้สิได้เป็นผู้เฝ้า เป็นเจ้า
รักษานันว่านาเฟือน้อง ลูกคองนำไหลผ่า มีผู้บ้านกันถ้าง นาน้องอยู่คูปี ชั้นบ้อ

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ผักฮื้อตุ้เต้ต้นตำไบตก กกมันตั้งกางทะเลแม่น้ำใหญ่ น้องฮ้อยน้อย ลอยเข้าแม่นบ
เลิง โอ้เค้อฮ้อยเอย น้องนี้เสียดายมูกเจ้าเค้ เสียดายทรงอดีต เถาคิงเป็นของเพิ่น เสียดายแขน
สองกำ้า ดาคำมนฮ้อยสักหน้อย ฮ้อยชิไปลอคเนื้อ ทานให้เพิ่นผู้ใด

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ว่าบมีเคอเกี้ยว สั่งมาเอียงเป็นอื่น ว่าน้ำแก่งบ่จั้น สั่งมาได้ช่วงเฮือ
ย้านแต่เคือหลังเกี้ยว คิงคั้นของแก่นันแหลว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. คาคชี่ได้อ้อยฮ้อน แกงจืดก็เป็นเค็ม คาคชี่แฮมฮามสอง ปากอออกก็เป็นกวาง
ย้านแต่ดวงใจน้อง หลายคมฮ้อยแห่ง นันแหลว ยันเห็นแสงหิ้งฮ้อย
ตายจ้อยปคีน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ.โธ้น้ออ้ายเอย ว่าบมีเคอเกี้ยว สังกมาเป็นยามอย่าง ว่าตะลางบักว้าง สังกมาได้
ล้ามควาย แท้น้อ

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เพิ่นหากซ่าว่า พ่อแม่เจ้า ซ่าจ้วตัวใหญ่ อย่างขึ้นไว้ หอมเอ้าอวดพีชาย

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

7. พุดในลักษณะกระแนะกระแหน

ช. ใจบใส่ตอแก้ว แยกเงากะบ่ต่อง ใจบใส่ตอฆ้องตีได้กะบ่ตั่ง เพิ่นหากถือ

ซาซ้าง พายสานโตอาด ใผผู้ลวนนั้งไ้ กงซ้างซึเสียบแพง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ซ่างมาติละแหลงเว้า เอาเลามาปุ๊ก บ่แม่นเชื้อลูกอ้อย กินได้กะบ่หวาน

แนวน้ำตาลปากหม้อของออหลุ่ม ซาดที่หวานปากบั้ง ชังซ้อขึ้นชม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ้ายไปหยุดอยู่หยั่ง บ้านเพิ่นกินหยั่ง ขวางเมืองเฮา แก้วกินกะยังกว้าง

คั่นได้กินป่าแล้วอย่าลืมปุ่บ่ป่อย คั่นได้กินลาบก็อ ย่าลืมบั้งแจ้วบอง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้ากินแกงแซ่ คางปะแจปากบ่หลั่น หลือกินแกงกะด้าง คางกะด้างปากบ่เปิ่น

คั่นเจ้ามีเฮือนแล้ว อย่าลืมแพไม้ไผ่ คั่นมีไหม้แล้ว อย่าลืมซู้ผู้ประสงค์

ใจประสงค์สว่างคางดงก็อว่าท่ง ใจซี้ค่าน คางบ้านก็อว่าหนาม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เขียมเนียศบ่สมศักดิ์ หลักบ่สมตอ ฮากไม้โคนบ่สมโคนคู่

ข่อยผู้ฮ้ายบ่สมเจ้าผู้ดี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าผู้เอือล้ากว้าง เวนลงกางแก่ง คั่นจอดฝั่งพูน เจริญเยี่ยมฝั่งเยี่ยมแม่ต้อ
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. บ่ทันเห็นแนวต้อน ลังเคชิฟ้าวฝาก หมากบ่ทันได้เคี้ยว สังกสิให้ดมน้ำลาย
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อยากเห็นหัวอกอ้าย ให้มีนตาใส่น้ำแจ่ว มันซิเสบจ้าวจ้าว ใจอ้ายกะดั่งเคียว
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. กกไม้ใหญ่คือซิมมีผีหลง สวนหลวงคือซิมมีดุ่นคั้น ขายอันนั้นอันนี้
ลายได้มือละพัน
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เสียมนี้แนวหน้าหน้า บักหอยนาเอาหน้าหย่าง nung จิงจาจะข้มจะย้วย
บ่สมเจ้าผู้งามอ้ายเอย
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เพิ่นนั้นธงผืนผ้า ภูษากำมะหยี่ กะโปงเงินท่ายกว้างกว้าง สมชั้นท่านพะยา
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั่นพีเป็นเถรเต่า เอาบุญเป็นที่เพ็ง ขอให้พบน่วยแก้ว คายแล้วอยู่แผ่นแดง
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. คั่นบ่ได้หน่วยแก้ว ลูกประเสริฐมะหานิล ชิวางนางแพงไปบวชจำศีลล้าง
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. บ่ได้อ้ายชาคนี่ คายไปชิบ่เกิด สะเค็ดขึ้นฟ้า ไปท่าอยู่สุวรรณค์
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ปได้น้องชาคนี่ ซิหมายเอาชาคนหัว ปได้ชาคนหัวนั้น ซิหมายเข้าชาคนซิมา
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. เจ้าผู้จันสมสั้ม ชวนหอมแต่่มือใหม่ บาคว่ากั้วกินสั้ม ซิมแล้วซิเหล่าเหย
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ว่าแม่นนกดอแล้ว แลลวชูดสังซิดาย สังบ่หาแนวดี นกกะทีมาเลี้ยง
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั้นแม่นนตบขานี่ ตัวะเป็นตลกเก่ง จิตใจเจ้าหากลิซอ่อนไว้ ปายลั่นลวงแต่
ลมย้านบ่สมความเว้าเอาเอาตั้งแต่ปาก ฮักแต่ยังอยู่พี หนีแล้วบ่ฮักนำอ้ายเอย
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ผู้ใดจำพระอวนอ้าย ให้กายเฮือกางโคก ออกกะหม่อมอ้าย
ให้ค้ำน้ำส่องเงาเบ็งดู
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ย้านแต่ตกลุมลื้อ หลงกลกางป่า ย้านแต่ลื้อให้ซ้าง ตายค่างแคง ย้านแต่
จงอางอ้าย ทำกลลวงหลอก มีแต่งอกแกกลิ่น กลับปิ่นอยู่ยงคิ่น นันແລว
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. มาสร้างตัว ให้บักอ้ายนี้ กั้นขวานคมป้อนลงหังค้ำม บมีกินสาແລว
เหล็กเอยมันกล้าแก่น มันซิบคไขว่ขว้าง ขวางห้องแตกพุง
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี่สม กษัตริย์ล้าง กองนครคู้ไม้ไฟ พี่แม่นเชื่อตำหนาคนเก็รายถู
บมีสมสมย้อง อนาคตแพงพอบุบ ซิไปเหยแต่บั้ง มาฆ่าใส่แลง
(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายนี้เป็น หดิ่งค้ำน้องเว้า พออยากสักกะโยงขึ้น เหนือบนอากาศสาเด
พออยากคาดลาดขึ้น เหนือฟ้าเบิ่งดาว ย่านแต่มาลงล่อ ตัวะชายให้ตกต่ำ
ตัวะให้ลงมุดน้ำหาม่องกะต่ายนอน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อันแต่ลมผู้หญิงนี้ เย็นหูฮอดกะลูก วาจาหวานจ้อยจ้อย ตาลอ้อยกะบ่ปาน
ย่านแต่ในใจเลี้ยว หลายคมเหล่เหลี่ยม คดพอปานฮากไม้ ใจน้องบ่เที่ยงคง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้เป็นแม่ฮ้าง เหมิดคำราคาคี แม่่นผู้ตีปานอินทร์ ก็บ่มีไฟเว้า คั้นผู้ใดเอา
เข้า เทียมสองซ้อนเลื้อ บุญห้วน่องท้อฟ้า ซึเทียวไหว้ เทพคุณแท้แหลว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ผักอีตูเตี้ยต้นตำไบคก กกบ่ทันฝังแน่น สังกมาจีจุมคอก ฮากบ่ทันได้หย่งพื้น
สังมาบ่ป่งใบ บาดเป็นโหงจิดแหลว สังกมาเป็นผักอีตู ชูพื้นแล้วเคนให้น้องบ่เอา ไฟพื้น
แล้วขอฝังตั้งแต่ถ่าน ชูพื้นแล้วตะแหลวเอยพื้นกะใส่ ทางเทิงแม่่นคอกไม้ ทางใต้แม่่นตะ
แหลว

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ญ. คำปากหมายมอบม้วน ขอฝากฝังเหมิด ส่วนว่าภายในอก ผั่งพื้นขมเปรี้ยว
คั้นได้กินเดียนี่ ลงเฮือนหนีบ่เอ็นสั่งสาเดอ หันหลังให้ เฮือนน้องบ่เล

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายผัดคกขะมะฮ้าน ควายบาดกาเจาะ แนวจ้วสันหลังหะ ย่านแต่กาเห็น
แป้ว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. โอนน้องเอย พี่น้ออยากพันทะเกี้ยว ให้เป็นเกี้ยวคือเชิก น้องอย่าเลิกกะล่าง
ถ่อน มันสิพ้อหน่วยแมง หรือว่าจอมแพงน้อง สิหาเอาตั้งแต่ยอดชันบ้อ
บ่แม่่นยอดค้อแต่พะนางน้องสิบ่เหลียว ชันบ้อ

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ลีนบมีกระดุกนี้ หั้นไปได้ทุกเหลี่ยม หัวใจชายอยู่ลีน ลีหั้นปิ่นง่ายตาย ช้าน
แต่มาลวงล่อ ให้หลงกลเล่เหลี่ยม ตั๊วะให้เตียมห่อผ้า มาแล้วตัวบเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ว่าบมีเมียซื่อน สั้งมาเป็นยามยาง ว่าตะลางอ้ายบักกว้าง สั้งมาได้ล้ามควาย
ว่าบมีเมียซื่อน เริงแพเจ้าสังก่าน หรือว่าลูกเจ้าค่าน หรือว่าหลานเจ้าคือ แพอ้ายจังก่านเริงอ้าย
เอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อย่าได้โลเสียม ลักกะเตกกเก่า บาดฮ่าได้ลาบก้อย ยังซิโฮ้อ่าวเถิง สั้งลีละ
นาให้หลง หนึไปค่านาส่าว ละนาให้หลง หนึไปซื่อนปากออย อ้ายเอย

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อย่าไปเก็บดอกหว่าน บ้านเพินมาบาน ให้เจ้าออคอาสาเก็บ ดอกกะเจียว
ชิมฮ้อวดสาไ้วินเกลือตางลาบไ้ ปาค่อใหญ่มาฮอดแล้ว จังโลลิมห่อเกลือ อ้ายเอย

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. นกเขาบ่แขนคุ่ม ซิปะป่อยล่อยไป มันบมีคอนจับ หากบ่เวินมาลงไ้
คั้นบ่เวินมาไ้ไปสากะตามซาง อ้ายเอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. นกเขาตุ้เฮียกู่ขันดู แม่นซิงออยคอนเงินคอนคำ กะปลิมปลายไม้ นกเขาตุ้หนี
ไปคูคอนใหม่ มันเป็นเชื่อนกไซ้ เห็นใหม่มีกหน้า หากจับไม้อยู่บ่เขา อ้ายเอย

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. พี่ชายเอยเจ้ามักซ้อย แกงหอยให้มันเปย ข่อยมักเจ้า แกงเบ้าต่อนบมี
ข่อยอยากเที่ยวไปลีน เลือกินบ้านเพินซ่า เลือกินจัวกินควายเพินซ่าไ้ เลือกิน
น้องเพินซ่าไ้ไปทางท่งผาดไ้ ไปทางดอนผาดเว็ง เคอเกี่ยวผาดแห่งหลาย

(กำย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ผู้สาวเว้าเก่งแท้ ขอกินตับกินไตแน่นา

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ขอดับกะบ่ให้ขอไตกะบ่หย่อน ขอจ้เพ็ช้โจอมหม้อแล่นเข้าแจ

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โย่น่องเอยเว้าพื่นชู้ ชูเอามันจ้งง่าย ปากกล่าวด้น นานได้ค้อมสอง

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โย้ยพี่ชายเอย น่องบ่โหษาแหล่ว ศัวจูเพ็ช้ชิตู พ่อแม่เฒ่าแก่เพ็ช้ช้าย
เพ็ช้ชิวาผู้หญิงบ่ชู้ ชิพาชู้เข้าลักชู บ่ได้หละอ้ายเอย

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. คั้นบ่ได้แท้แท้ ขอจับเบ็งหน้อยหน้อย น่องสาวเอย ของออยบ่อนหมื่นหมื่น
ขอจับอันนั้น ขอคั้นอันนี้ ชิพอได้บ่หละนาง

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โย่น่องเอยอ้ายนี้ ออยากได้เมียบ่ยาก เตะหีหมากะได้มาก อ้ายบ่ยากดีดี
เมียช้อนบ่าวพี่ชาย เอลูกไ้ภ้มาเลี้ยงย่า พอปานเอาผีห่ามาใส่เอือน

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โย้ยอ้ายเอย บ่มีกน่องกะบ่ห่าว อ้ายบ่เอาน่องกะบ่หล่า น่องชิวีเยินนุ่งผ้า
ไถนาเลี้ยงอีแม่ เป็นสาวเฒ่าเลี้ยงอีพ่ออีแม่ เป็นสาวแก่เลี้ยงน้อง

ยังชิม่นกว่าแฟนยังชิม่นกว่าโผ

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. น่องสาวเอยเป็นสาวเฒ่า กางเอือนก้นชี่ด่าง ปีกายผาดต่างกั้น ปีน้าผาดต่างหี

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โยยน้ำอ้ายเอย น่องบ่ย่านคี่ดี จัวแม่ต่างแห่งต่างเหมิดโต แขนจิดขอ
ไปกินหญ่าอยู่กางท่ง อันนี้ต่างแต่กัน คนนั้นส่องบ่เห็น

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ซังสาวอันนี้เค้าเว้าเก่งแท้ว่า จั้งแม่นเป็นตาซัง หันหลังให้ก่อนเคื่อหล่า

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ้ายซังซังน้อง ซังตายกะตามล่าง ปาแตกน่องยังเค็งโป๊ ตะโหลน่องยังเค็ง
บั้งพอได้ตีมซังอ้ายอยู่คอก อ้ายซังซังน้อง ซังตายกะตามล่าง ซังซังน้องนอนผู้เดียวข้อยกะ
อุ้น กุดก็คู่ซังเอาข้างแตกฝา ฝาเหือนบ่พ้อมเอาคืนทำลงตะกลาง ตะกลางเหือนบ่พ้อมเอาชี่ถ่ายคอก

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อัคสะจันใจด้วง อยากนอนโกนนานกสะไหล่นกสะไหล่เอยเป็นหยังบ่พื่อปีก
ตุ้มเอาด้วงเข้าห่วมโกนแน่นื้อ

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. บัญญาเข้ม จักการเหมิดทุกท่า แหน่ื่อหล่า ซ้ำว่าแมงหมู่มุ่ กัวย่านสันฝน

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. มีบ่แพ้เหล่ว ปูน พู หายาก คั่นอ้ายอยากแท้แท้ แสนสิเคี้ยวกะบ่แดง
อย่าไปวนมันถ่อน ว่าแต่อ้ายมกน่องคำปี้กะสิอม เคี้ยวหมากน่อง อย่าตีว่ามันขมเคื่อ หละอ้าย
ห้ามันปักกถคอก อย่าสุเคื่องทางน่อง

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. เอาตีหล่าพอแต่ เคี้ยวหมากน่อง น้อยหน่อทองคำ แล่วชิดำปานคาม ชูปลง
ในหม้อ หรือน้องผัดผู้ต้องลงในน้ำแก่ง มันคือแปนกะด้อ นางน่องเบ็งเปียง

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายนี้ เหมือนอย่างตอกอยู่น้ำ ฮากหยังบ่ถึงดิน ไหลเวินไปเวินมา

กะบ่มีเพยค้ำ อ้ายกะน่าน้องไว้ ผักกาดไฮ้อ้ายเสียงหา ผักกาดนาอย่า

เมื่อตเซียงแอน คั่นแมน่องว่าซู้ อ่าติเปียนหลายความ ไผผู้มีหลายซู้ เชื้อชาคนามหมา แนวนามคนบมีหลายซู้

(หา เซ็ดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. เป็นจิงใด จักหลิกบถักโสก เจ้าบ่น้อ มกฮ่มน่องมกฮิหลีโค ไผผู้มีหลายซู้
ไบตองกุงบได้ป่ง ไบตองกุงบได้ ไบตองกล้วยเหี่ยวบ่ทัน ไคนางเอย

(หา เซ็ดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ค. อ้ายนี้เทียวมาแล่น เสือกินย่านเพิ่นซ่า เสือกินจ้วงเพิ่นซ่าไค้ เสือกินอ้ายเพิ่นซ่าไก

(หา เซ็ดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ง. น่องซีไปตักน้ำ เอากระบวย เอ็ดต่างแ่อง เอาหินแห่ เป็นเชือกค้อง คอหม้อ
แก้ม

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

จ. ผักขมเหียนกางทาง เจ้าอย่าฟ่าวเหยียบย่ำ หลายเดื่อ บาดมันถอดยอดขาว
บาดมันขาวยอดคั่ว ยังซีได้ก่ายเกิน ไผซีเหลียวเห็นไสิ่ ภายในป่องไม้ไผ่ บาดว่ามีหมู่ค้วงใน
ป่องส่องบ่เห็น

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เพิ่นหากซ่าว่าด้วง ปายหมากซวงเหงา สนเคาม้างจ้ว ควายสั่งมาไซ่ ไฟไหม้
แม่นำสั่งมาฮ้อนฮอดแม่ป่า

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ฉ. น่องนี้ย่านแต่ฮ้าย เป็นหคังนเกาตู้ หนีไปตุคอนใหม่ ย่านเป็นหคังเชื้อ
นกไส่เห็นใหม่มกหน้า หาสิบไม้อยู่บ่เซา

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั้นบัติน้ำองุ่นทุกขี้ไส้ อืดอยากกินกอย บัติน้ำเป็นคำพอย อยู่หน้าชาวบ้าน
 บัติน้ำองุ่นขี้คั้น นอนเวียนมือฮ้อยตื่น บัติน้ำองุ่นขี้ฮ้อย พะอวนน้ำองุ่นบ่อขึ้น
 (คำพอ ชูอารมณ. 2556 : สัมภาษณ์)

8. พุคเป็นเชิงน้อยอกน้อยใจ

ช. ฮ้ายนี้ เป็นหงป่าเขงซ่อน หนองน้ำเงินขาด ฝนบ่มาโผคให้ ซิตายแล้ง
 แดคเผา
 (กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฮ้ายนี้เป็น หดง หมาค้ำน้อย แหงนคออยู่ใต้ล่าง นางปลื้มก้างไห้ หมาน้อย
 ส่วนสิตาย
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฮ้ายนี้เวียนหาน้อง คือควายตอมแหล่ง มีแต่ปิ่นแก้งแก้ง ทางเช่าแม่บ่มี
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ย้านแต่ปลาดุกบ่อน วังบอนบ่แม่บ่อน ย้านแต่ป่าจาบ่อน กินน้ำบ่แม่บ่วัง
 ย้านแต่ฮ้ายเว้าหลายตัวหลาย ใจบ่จึงคอมเสียม ใจชายหากมายม้าง
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คาวมือเว้าแต่ก็ ฮ้ายซิตบแผ่นแป้น แบนมือไห้นางนั่ง บาดว่ามาฮอดแล้ว
 ตั้งไห้ไค้บ่หนาม (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น่องนี้เปียบ หดงไม้ ถ้าเดียวคั้นเดียว เคอหยังกะบ่เกี้ยว โคน้องกะอยู่เดียว
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ปากหากหวานจ้งน้ำฮ้อย ใจสั้มคังหมากนาว อย่างมาติละแหล่งเว้า
 เอาเลามาจักตอก จักบ่แม่บ่ฮ้อย หยอบบ่แม่บ่ฮ้อย มั่นสิเสี้ยวเข้าใส่มือ
 (พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เชื้อขาดแฮ้ง บ่ฮ่อนเวินตามเหลว แนวหงส์คำ บ่ฮ่อนบินตามฮ้าง
 กาวเมื่อเว้าหมายซีเอามาจีบาคว่ามาฮอดแล้วฮ้างบั้งจีกิน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เขียมนี้เป็นหงส์แพวผ้า สะไบบางผืนเก่า เขาหากตุ้มห่มแล้ว ซีไลถิมเป่าตาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เขียมนี้คือ หงส์ผักอืดูเตี้ย ดันตำไบคก ผังกวกไว้ทางทะเลแม่น้ำแก่ง บุญบ่สม
 แกงเบี้ยวชิลอยไปตามชาด อ้ายบ่ชวักไขว่เอื่อม ซิมมบั้งฮ้างสุวรรณค์

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เหลือแฮงล่าง กฐินแฮบไค้แห่ บาดเฟินผู้บ่ไค้ล่าง ฮ้างมาได้ทอดเท

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เขียมนี้คั่นบ่เคยตกก้า ตกสามดาออกสามหน่อ กระจ่ายหม่อกินเกียงบ่หลอ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าผู้พูหลายค้าง หง้าไบมันชีหวงตายเหลว อดเจ้าถกถอดถิม ทางค้างโคนลง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เจ้าม๊กข่อยแกงหอยให้เจ้าส่งมาเคอ ข่อยม๊กเจ้าสิแกงเข้าส่งไป เจ้าหากเกียงแต
 นอก ทางโนเป็นหมากเคื่อ เชื้อหน่อฮ้อย มันหากหวานแต่ปากบั้ง ทางกันขึ้นชม อดเจ้าพัน
 ทะลายม้วน สุ่มเสียดเคื่อเก่าเคื่อ อดเจ้าบุกใหม่ไว้แทนเชื้อสิบสาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าสิไลเสียดถิม เคื่อแดงกางไซ่ กินหน่วยแล้ว ไลถิมแต่เคื่อแท้นื้อ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ทางรถไฟบ่ทันศร่า สั้งไปเที่ยวทางใหม่ เบ็ดไก่อเลี้ยง สุ่มือชิไลถ่มบ่อเกือ
(พร ศรีโคตร)

ญ. เขียมนี้บ่มีสั่งเหล่าว บ่มิแนวชิตั้งต้อ คึดต่อน่าไฮ่หลง ฝนตกลงเพิน
กะส่าวคึดต่อน่าไฮ่ม่อง ชาวบ้านเพินกะจอง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โธ๋นอเขียมหากเที่ยวทางพ้อ เห็นกันตั้งหลานทือ อ้ายบ่จำจื่อหน้า เห็นแล้วกะ
เหล่าลิม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ได้ใหม่อย่าลิมม้อน มีฝิ่นพรมอย่าลิมแยง ยามเดือนห้ามาฮอดแล้ว
ลงซ່อนหมู่ชีว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ฟังเสียงว่า หมายถึงเช่านาคอน หวังชินอนเฮือนหอ หง่าไบบ่ทันหล่อน
เกลือบ่มีในลัน ชิหวังนอนซ່อน บ่อนได้ลือ ข้อยขอเป็นแต่ชู้ พอให้คึดนำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น่องนี้แนวคู้ฮ้าง ตักยางปากว้าง บ่มิสมเผาเชื้อ แนวเจ้าคู้ถ้งคอกดี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น่องนี้ปรารธนาฮ่มอ้าย บ่มิหลายหลายทาง ย้านแต่ชายพรางตัวะ
เลือดตัวกินกัน ย้านแต่ตนตัวอ้าย หลายใจเว้าใหม่ กินหน่วยแล้ว ชิไลถ่มแต่เตือ นันเหล่า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ช่างมาตัวะขัวะให้ ชายพอยคบบวกหลายถ่อน น่องหากหยอดน้ำให้
ชายบ่าสะเดิดตาย ฟ้าหากเคยเห็นแล้ว แนวหญิงลันแจ่ม งามองตัวฮ้ายฮ้าย บ่ปานลันผู้หญิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้ย่านแต่ฮ้าย หลอกลื้อปากหม่อตั่วจะเป็น ย่านเจ้าไลเสี้ยถิม เกอแตง กลางไฮ่ กินหน่วยแล้ว ไลถิมแต่เกอ นั้นแหลว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฮ่นอฮ้ายเอย น้องนี้คือคังตันดอกไม้ สวนอาคุดทะยาน ยังบ่มีแมงตอม กินละอองหอมเฮ้า แมงบ่มีมาค้อง เซยชมกั๊กกิน มีแต่ขูเหี้ยวแห้ง คาคันหล่นเหลิงฮ้ายเอย

(เคือบ ศรีประไหม. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. โฮ่นอ เจ้าผู้คอกเกดแก้ว ก้านถีนามหนา ฟีนี่ว่าลิตความีฮื้อ หนามผาดมา ซ้อนกาบเสนื้อ ใ้กะใ้บ่ได้ชมเล่นอยู่แต่ไก่น้องเอย

(สอ ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้คือ หดงฮูฮ้าง ไผเห็นบ่อยากแห่ย คิดต่อเจ้าหัวฟ่อ เฟินกะบ่เหลือยแล คิดต่อเจ้าหัวตา เฟินกะบ่อยากเว้า เห็นแล้วเฟินบ่เหลือย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โฮ่นอฮ้ายเอย น้องนี้เป็นคั้งปาแขงค่อน เจนนาน้ำเงินขาด คั้นฮ้ายบ่เอาหน้า มาพมบ่อน้ำมาเป่า คัวสิแห่งตายแล้งเปาตาย ฮ้ายเอย

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ลุ่มหลุ่มพุ่มมอน สอนหลอนฮิ้วค้าย สายล่ายฮิ้วสวน ชวนกันมา สั้งบ่พากัน นั้ง หรือสิให้น้อง จับเอาคั้งแล่นมาเฮียง หรือสิให้จับเตียงแล่นมาสู่ ตัดผมเก้าปูลงเฮ็ดตางสาต ปกกะคายไว้ เซยฮ้ายนั้งลง ไปกินน้ำหลายวังฮ้ายกะต่าง ไปกินน้ำวังกว้างต่างกะใจ ความกก ฮ้ายเว้ามัน ความปลายฮ้ายเว้าล่าย ความกกฮ้ายว่าอยากได้ ลงท่ายฮ้ายว่าบ่เอาสันบอ ฮ้ายเอย

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ผักฮื้อตั่วตั้นตำไบคก ผังกกไว้ทางทะเลแม่น้ำแก่ง บุญบ่สมเกมเชื้อ ซิลอยไปตามขาด ฮ้ายบ่ขวกไขวไว้ ซิมบั้งคู่สุวรรณค์

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าผู้ทรงศักดาฝ่าย บ่หวังยอตันไม้ดำ บ่แม่นยอแด่กันยง บ่แม่นสูงแก่้นหล่อน
บ่แม่นช่อนแก่้นแต่ บ่แม่นยอค้อแต่ ทางเจ้าย่านบ่งอย อ้ายเอย

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ้ายเอยให้เจ้าอดสาไว้ กินจึงตางข้า อดสานอนสาค้า ซามได้สาคหวย
อดสาเว้าผู้ฮ้ายซามพ้อผู้ดี อ้ายเอย

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เจ้าผู้เชื้อชาติซ้าง กิ่งส้มปักกะทน อย่าสิลิมคนจน ผู้นั่งทนเกาฮั้น

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. พี่นี่เป็นอย่างจอกอยู่น้ำ ฮากบ่หยั่งถึงดิน ไหลเวินไปเวินมา กะบ่มีเพยชั้น
ไหลไปค้ำเพยชกย่านพื้นตาง ไหลไปค้ำเพยบางย่านพื้นจุด ไหลอยู่เลื้อย ลงน้ำแม่ทะเล

(พระคัมภีร์ จารุวรรณ โน. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ไม่น้อยบ่สมศักดิ์ หลักน้อยบ่สมตอ เชื่อไม่ค้อบ่สมตอไม่ดู
เชื่อแก่้นคู้บ่สมเชื่อแก่้นจัน

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ผักอีตูเดี่ยวตันตำใบดก ผังกกไว้กางทะเลลยล่อง นูญบ่มาส่งให้ ชิไหลไป
ตามซาด วาสนาบ่ส่งยู๊ ชิจมถิมแก่้งหลวง ชั้นแหลว

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอน้องนี่ เปียบดั่งหมาหิวก้าง ซิงอหางเข้ามาใส่ เจ้าบ่ถิมเข้าให้ ชิเลียลิ้น
อย่างหนึ่งอกแกงอกแกง

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โธ่โธ่อ้ายเอย เจ้าหยั่งปูกฝักแป้น ทางฮางฝักอิตุ่ กกเก๋ายังบ่ทันไค้กู
สังมาปูกใหม่แทน แท้โธ่

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น่องนี่ เเคอเจิงเกี้ยว เเคอเจิงกะตายเป่า เเคอหวยเกี้ยวเกือหวยกะตายเนา
ชู้เก๋าน่อง ไล่ลิ้มแต่เหิง

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ให้เจ้าอ๊ดสาเย็น นำเชื่อนฝักไม้ไผ่ ห่าบ่ไค้แผ่นแป้น ยังชิไค้โธ่ฮ่า

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายนี่เหมือนคัง ควายบักค่าน้อย สนเคอภาคแม่ เจ้าบ่หลกหญ่าหวยบ่
ฟายหญ่าป้อน บักค่าน้อยส่วนลิตาย หล่าเอย

(ปิ่นทอง สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. มักพบน่อง จังไค้หย่างมาหา จังไค้จับสองขา หย่างมาหาน่อง มาหาเจ้า
วาจาเว้าม่วน แน่นางเอย อย่างชิเฮ็ดอั้งตั้ง คือหม้อบ่จาหลาย

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ข่อยหากมักพบน่อง พออยากกินดิบ เห็นปาดุกพออยากกินทั้งควาว เห็นปาด
ขาวพออยากกินทั้งก้าง เห็นปาดสะแงงพออยากกินทั้งเหงง หรือว่าปาดอ้ายบ่ขม โหคอกมอ้าย
บ่กว้าง ก็น่องกะบ่หลมแน่นอนางเอย

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. คำแลงมาอ้ายกะคิคชอดน่อง นอนตองนำตาหลัง แห่ล่วนางเอย
นอนเอามือค้ำแก้ม นำตาไหลยาวยาว ไค้ยินข่าวว่าอีน่อง ผนางหล้าชิต่างงาน แห่ล่วโธ่อ้าย
ชิอยู่ จังไค้เด้หล่าเอย

(หา เชิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. คั่นแม่น้เจ้านอนคว่า ให้เจ้าคิดหลายหลาย แน่เคื้อ เจ้านอนหงาย ให้เจ้าคิดถี่ถี่ ให้เจ้าคิดถี่ถี่วน อย่าลืมอ้ายผู้ยู่คอง เตือนางเอย ให้เจ้าสงสารหน้า สงสารตาสองหน่วยแน่ สงสารตาม่องก้อง สองเบื่องปากบ่เป็น

(หา เจริช. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ผักอีตูเตี้ยตันตำไบคก กกบ่ทันฝิ่งแน่น สั้งมาจิจูมคอก ฮากบ่ทันได้หยัง ฟั้น สั้งมาปิ่นป่งไบ หัวจิตเป็นหลายไส้ หัวใจเจ้าเป็นหลายหน่วย นื้อนางเอย หัวจิตเจ้าเป็นเบียงบ้าย คือฝ้ายเบียงเป เจ้าใจบ่เที่ยงนื้อ

(หา เจริช. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ฟิ่งความเว้า คือขันเอาหน้าหน้า บาดหานี้เจ้า ไปฟิ่งความเว้า ไผจ้งได้ลืมอ้าย ฟิ่งความบ้านความเมือง เพิ่นลับส่อน้อเจ้า เพิ่นลับส่อให้ เฮานี้ห่างกันนื้อ ปะอ้ายถิมเถียงไซ่ แกรมหมู่กา ปะอ้ายถิมเถียงนาแกรมหมู่ไก่อ ปะอ้ายไวกางบ้านหยอกหลานนื้อ

(หา เจริช. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ฟิ่งกะเหลียวขึ้นฟ้า ดูเมฆฝนอยากตก ฟิ่งกะบายเอาไผ มาทดแลดูน้ำ ไผใหญ่ล้น ไผน้อยผาคบ่เต็ม

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ผาคติเหลียวขึ้นฟ้า นื้องกะจ่องลงดิน ฝนตกดินเต็มไผ ผู้ยู่แลเฮือนนื้อง

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. บุษูปเคยตักก้า ตักสามตาได้สามหน่อ กะต่ายหม้อกินเกียงกะบ่หลอ ตักก้าไว้เทิงโพนถึกน้ำแก่ง ตักก้าในน้ำปวกผาคกิน นาเงินนื้องเทิงโพนสั่งมาชุ่ม ผาคว่านาท ลุ่มอ้าย สั้งมาแห่งไผง ฝนตกหลัง เทิงโพนจี้จอมปวก บ่อนชุ่มบ่แพ้ สั้งมาหม่นแต่โพน

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อัดสะจันใจแซ่ หางยาวยาวสั่งบ่ได้ฮองนั้ง บาดว่ากะต่ายหางก้อมก้อม สั้งมาได้นั้งฮอง

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อัศจรรย์เม็ดเคี้ยว ยากนอนคอนซ่อนไก่ ปีนเปมเปะป็นเปมเป็
ปีนขึ้นกะเลาะง

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อัศจรรย์ใจเคี้ยว หมากรือพวง ยากลามค้ำง คือหมากรือ หมากรือลามขึ้น
ค้ำงสังมาค้ำนค้ำนค้ายน้อ

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

9. พุคยีนยันหรือให้ค้ำม้นสัญญา

ญ. บ่ได้กินขึ้นโค่น สับปะลิ่งสันโคคอก กินแต่ปูปาหอย ลิ่งเดียวอยู่ในน้ำ

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายนี่ มักพบน้อง จึงได้หย่างทางมา นี่แหล่ว ยากมีปีกจ้งนกยาง ยากมี
หางจ้งนกก็ บินแต่ฟ้ไปฟ้จ้งนกยางเคี้ยว

(หา เจิดชู. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั้นแม่นอ้ายค้ำน้อ ให้อ้ายน้นค้ายเป็นควายบักเลดเฒ่า ไปโดนาอยู่ฮือฮอง
ฮือฮองน้อเงื่อนาค้ายเป็นแอกน้อ น้อล้าลู่ให้หน้าอ้ายเอย

(เลื้อย ศรีหนองแสง. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. บ่ดำเข้าเฮ็ดหยังแหล่ว ดำกินไว้ทามา ห่ามันเป็นเหตุฮ้อน ฝนฟ้าหลังลง
ห่าฝนตกยามมือเช้า ห่าเช้าชิต่างาย บ่มีกินสันคอกอ้าย

(มี แสนพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ตกกะเทินว่าได้ฟ้า ชินาฮอนเหมิดหง่า ฟ้ำบ่ปาน ขวานบ่เบี้ยว
จำบ้องแม่นบ่เขา

(พร ศรีโลตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายนี่เป็น หดั่งเฮือสะเถนเค้า บ่หนีโกแก้งไหญ่ อ้ายซิเบ็ดใส่เพื่อน อ้ายซิเบือน
ใส่ก่อน อ้ายซิย่อนใส่แก้ง ตำแล้วจ้งซิถอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ตกตาว่าไควเว้า ซิหมายเอาเป็นคู่ แม่นซิหมื่นซู้ พะอวนอ้ายกะบ่หนี
ขันติตั้งสัดจ้งตั้งเที่ยง บ่ไควคึดลลเกลี้ยว ลวงลื้อหลอกผู้ใด

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ลมพัดต้องตองแกย้านบ่อแน่ ลมพัดต้องตองแต่แน่บ่อน้อ คับบ่จิงอ้ายอย่ามา
เว้า บ่อเอาอ้ายอย่าว่า อย่าไควหวนปากเกียง ใจสึดคังหมากนาว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. มาเห็นน้ำวังใสคืออยากอาบ ย้านแต่มีเงือกเฝ้าในน้ำส่องบ่เห็น
อ้ายบ่อมีตันกล้วย จ้งไควเที่ยวหาดอง อ้ายบ่มีคูคอง จ้งไควมาหาน้อง ใจประสงค้ไม่ จ้งไควแบก
ขวานมา ใจประสงค้ต่อเฮือนาวา จ้งแบกขวานมาพ้อม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ข. อ้ายนี่เป็น หดั่งไม้ โงงบ่เป็นแอก คดคะกตแต่ตอ งอคะงอแต่ไม้
ใจอ้ายผัดเที่ยงท่า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. สิบแม่น้ำชาวมแม่น้ำ กะซิถ่อเฮือหา สิบย่านภูชวย่านผา กะซิถางทางคั้น
สิบผาขั้นหินผาดันกะซิสิ่ว คั้นแม่นสิ่วบ่ได้ ซิแต่งขันห้าเซินฟ้าผ่าลง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. บ่อไควคิเตียนเจ้า มีหลือจนบ่ไควว่า เป็นข้าพื่นฮ้อยชั้น ซินำชื่อไถ่เอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายนี้คือ หดั่ง ควายบักเลเต่า หากินแต่หย่าอ่อน หย่าแก่มีบ่แพ้
บักเลเต่าบ่อยากกิน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. สัตจะผู้ชายนี้ คือหินหนักหมื่น แสนชือเอาเช็กถื่น ดิ่งได้กะบ่ดิ่ง
แต่สัจจาผู้ญี่นี้ คือกวยกะตำห่างบาดว่าถึมใส่น้ำ ไหลเข้าสู่ตา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายขออธิฐานตั้งขอฝากพะไมมิตร ขอพันระนังติด หมื่นปีบไล่น้อง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้ปอดอ้อยซ้อย เสมออ้อยกางกอ กาบกะบ่ห่อ หน่อน้อยกะบ่ซอน
ผู้ชื้อซ้อบ่บ่บ่บ่บ่บ่บ่

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ลมพัดต้องไปไฟให้เหลียวแล ลมพัดต้องไปแคให้เหลียวหล่า ลมพัดต้อง
ไปพ้าวให้คำวมาให้น้องโลถิมอ้าย บ่มีโลถิมง่าย ฟ่าบ่หงายดินทรายบ่ปิ่น
หินอยู่น้ำบ่ฟูขึ้นแม่นบ่ไป

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ใจอยากข่อยแม่น้ำ ให้เป็นแผ่นดินเดียว ทางควสองสามถิ่น อยากห่อยเป็น
ควมมือ ซาดถึกาเห็นถ้วย ควายเห็นกล้า ซิกายหนีเสียเป่าเป็นถื่อ คั้นบ่กิน
อิมท้อง เสียแล้วแม่นบ่ไป

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เขียมนี้ใจหนักแน่น บัพพะโตปูนเปี้ยว ลมพัดมาสี่ด้านห้าด้าน
บ่หวังตั้งว่าชิดิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั่นบ่แนบขิง คั่นบ่จิงบ่เว้า คั่นบ่เอน้องบ่ว่า รับฟ้าผ่ากะได้ ใจน้อง

เที่ยงชั้น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายนี้เป็นชายแท้ ชายเลิงชายส่า คั่นได้มานั่งเว้า จิขอเอน้องเป็นคู่

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. คนขวานี้ดูโกขาวอาด บาดว่าหยับเข้าใกล้ พอปานปีกำกา ของบ่เป็นตาจ้
อย่าจุ่มลงตัก ของบ่เป็นตากัด อย่ากินพวนห้อง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. หมายนากะหมายได้ หมายใจว่าซีเซ่า คั่นแมนฟ้าบ่ปาน ขวานบ่เป็ลุงด้าม

บ่ยอม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. เฮียมนี้เทียม หดัง ควายหิวน้ำทางไกเคินแดด บาดว่ามาพบหนองบวกรน้ำ
เห็นแล้วซีอาดกายได้ธา มีแต่ซีลลงลอยเล่นชมเซยก็วักกิน มีแต่ซีลลงแมบน้ำ ว่างกว้างให้ชุ่มเย็น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฟีนนี้เป็น หดังปากข้างเฒ่า เก็บเอาอ้อยใส่พุง แมนอันใดมามีมือ อย่าหวังซีคาย

ถ่ม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ใจประสงค์แก้ว เมืองแกวะคั่นสอด ใจประสงค์ยอดแก้ว ในถ้ำชีกันเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ตกตาได้ลงลำนำหมู ผมบ่หย่อยขอยบ่โค้ง กอมหน้าบ่เขา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. พี่นี้ว่าอยากสนเคามา อาชานัยจับจี้เบ็งเค สนเคาซ้างเผือกแก้ว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้ปรารถนาสร้าง กุศลศีลนำพี่ เด็กเด็กมาหน่วยแก้ว อยากเอาได้ไ่มมือ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ใจประสงค์ไม้ล้างามกางป่า ประสงค์หาหน่วยแก้วเทียบได้ ฐ ถวาย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โธ่นอ้ายเอยใจกะไขมาถ้อน ทางนางชิตำต้อง ไขโห่งต่อท้าง ทางน้องชิตำ

โค้นเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้ผัดแต่เป็นหญิงขึ้น บ่เคยตั้งจักเทื่อ คำใดจริงจั่งว่า บ่เคยตั้งต่อตัว
คั้นอ้ายเว้าจั้งชั้น น้องชิตำมาน้อม ขอมือสุดศอก แหม่นชิตำดอกหลิม ทางน้องชิตำอ้อยเพียร
ชิตำเวียนเอาจนได้ บ่หนีไปเป็นอื่น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ญ. น้องนี้บ่แม่นอสรพิษฮ้าย ลวงหลอกกินตับ บ่แม่นแนวทำทาน สิหลอกกล
กินกล้วย น้องหากพอใจด้วย หวังตายคอมพี่ คั้นบ่ได้ชาคนี หวังช้อนชาติชิม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. พี่นี้ชายแข็งค้ำม เจาะจงจาดอ คำสัตย์จริงจั่งว่า บ่มีเล่ห์เหลี่ยมกล
พี่ฮากคนเดียวแท้ ประสงค์แยงมาใส่ ขอให้ลับฮักไว้ อย่าไถลิมเลื่อมสูญ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โธ่นอ้ายเอย น้องนี้ใจ ประสงค์ต่อแก้ว เมืองขอดแขนขวัญ ใจประสงค์อง
อวนจั่งควนมาทางพี่

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. ค้านแย้งจึ่งว่า ก็หากส่วนบุญหลาย ถึงชิมรณาตายก็บ่ไล่ลิ้มน้อง
ชิตอยปองจนได้ บ่หนีไปเป็นอื่น แม่่นชื้ออยู่ฝากฟ้า ชิน่าถั้นถกเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้บ่ได้มีหลายถิ้น ขมในหลายแห่งดอกนา ความเว้าเป็นจั้งใจ
หัวใจเป็นจั้งจั้น บ่บั้นไปเป็นอื่น มีแต่หมายถกถิ้น เอาอายผู้เดียว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ตัวน้องนี้ ตึกแหหวังป่า ทำนาหวังเช่า บุคโพนไว้ลูกถั่ว บ่เคยตัวะหลอกถ้อ
ให้ป่าเต้นใส่หลุมดอกนา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. บ่เคยตีแกลงถ่น ตัวะเป็นปากหม่อ ดอกนา ทางชีเว้าหลายถ้อ เขาถ้อนอย่าชิต
ฝั้น

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พี่นี้หวังมาพ้อ ขุมชียงวากกางปาง อยากรให้คำคำอิกว่า เสียมเหียนชิกนเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คำน้องว่า บ่มีอื่นมาปน ย้านแต่ขุดหลุมถ้อ ให้ป่าหลงเต้นใส่ พอแต่คาถลาด
ขึ้น เถิงแล้วผัดแม่่นไฟน้นแหลว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พี่นี้พินเฮื้อไว้ ประสงค์เสข้ามฝั่ง ปูกถั่วไว้ประสงค์กำหนดไบ
सानไซไว้รอฟนชิมาสอด ปลุกยอตรักไว้ประสงค์ช้อนขึ้นชม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ค้านแม่่นใจประสงค์สร้าง นาคอนกลางบ่อ ใจประสงค์อยู่ส้วม ลมต้องพัดไบ
ก็หากตามใจเจ้า บ่มีขึ้นขัดवाद น้องชิปุสาดให้ เซิญเจ้าอยู่เอียง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พี่หากฝันหาพี่อ นาคอนป่าหญ้าแฝก ซิให้แหลกอุ้ยปุย จกอ้ายซิก่นลง
คั่นแม่นใจประสงค์แล้ว เมืองแถวซิดันฮอด ใจประสงค์ยอดแก้ว ในถ้ำลิก่นเอา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. อ้ายนี้บ่ได้คิดลบเลี้ยว เว่าหลายหลายใจดอกกนา พี่หากมีใจเดียว
มอบนางเหมิดแล้ว ขอให้กรุณาเลี้ยง เอ็นดูปูลือ่ ขอให้คิดอ่าวเอื้อ น้าอ้ายอยู่บ่เซา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. น้องนี้บ่เคยกินแกงแ่ง ปากแ่งหลายฮู บ่เคยกินแกงปู ปากเป็นหลายลิ้น
มีแต่ทรงศีลสร้าง ถือสัตย์ตั้งเที่ยง บ่ได้เฮียงพุ้นพี่ หลังหน้าทำไค ดอกกนา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. บ่ได้งอแงลิ้น หลายเชิงงอนแ่ง มีทางเชื่อได้ ใจตั้งต่อตรง น้องหากบ่จิตตั้ง
ซิขอตายดอมพี่ แม่นซิทุกข์ต่อมเตาะ ทุกข์ต่อมด้อย ซิตามกั่นต้องด้อย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พี่ขออิฐานตั้ง ขอฝากพะไมมิตร ขอให้พันระนั่งติด หมั้นปือยามายม้าง จัง
ขอทำบุญสร้าง อานิสงแสวงฮ่ม เป็น หัดงความน้องเว้า ทางอ้ายซิก่อยเพียร

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. ฟังเสียงเว้า มั่งมอเข้าท่า เป็นตาได้อยู่ซ้อนในห้องฮ่มโฮง เหลียวเบ็งทรง
สีหน้ากริยาแวววาด คือซู้ซื่อ้งบ้าน มาเย้อั้งกะบวน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ข. พี่นี้สัตย์จะตั้ง จิงใจจาต่อ พี่หากจดช่อน้อง นางหล้าผู้เดียว จิงได้เที่ยวทางคั่น
ศิริคั่นฮอด เอาแต่ยอดค้อค้อ มาเว้าสู่ฟัง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. บ่ได้ตีแกลงเว้า เอาลมมาบ่ันฮวบ บ่ได้คุมป่าไม้ หาเหมิงไข่ป่า ผัดแต่ทรงตน
ตั้ง เป็นชายติดต่อบ่เคยตัวะหลอกล่อ ให้หมาน้อยเหยียบไฟ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช.อย่าชิสงสัยถ่อน เดือนหกฟ้าบ่ผ่า เข้าใหม่ปามันมาฮอดแล้ว ไลถ่มฮ่อนชึเป็น
น้องเอย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฟี่นี่แนวควายตู้ หากินบ่คือเฟิ่น ประสงค์หาแต่หญ้า สนวนฮ้างจ้งแม่นคอ พอ
เหลียวเห็นสวนฮ้าง ดีใจเต็นเข้าใส่

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฟี่นี่ฝั้นหาพ้อ สนวนมอนฮั่วถี้ถี้ ตูสิบ่ป่นปี โคมเข้าชอกหา
จนได้เห็นกอหญ้า ในสวนยอต่ออ่อนอ่อน จิงชินอนอยู่ถี้ ในฮั้นชึคอยเล็ม

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. ฟี่นี่ใจสมัครแม่ฮ้าง ต่างหมู่ทั้งหลาย แม่ชึมาหาให้ สาวจิกบ่ฮ้างท่าว
ฟี่ชึคาคลาดเข้า หาฮ้างก่อนเขา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. เมาสาวนี้ เมยาคิดกว่า ฟี่นี่เมแม่ฮ้าง เมเหล้ากะบ่ปาน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. แม่ฮ้างนี้ หายากนานพบ ไผ่ผู้ทำบุญหลาย กะจ้งหวนเห็นพ้อ ฟี่หากพอใจ
แหลว นำสาวแม่ฮ้างท่าว แม่นชึสาวจ้อยจ้อย เป็นปืมชึกวาดหนี

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. แนวคูฮ้าง ทาจีชึหายาก ตั้งแต่ปู่แต่ปู่ กะเคยไข่คูชึฮ้าง แม่นชึโขงโหลงหู
ชึคอยเอาฮ้างน้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. นกเข่าบ่แก่นตุ้ม เขียวกู่ขันดู แม่นชิงอย คอนเงินคอนคำ กะบ่ลีมพายไม้
 อย่าสงสัยถ่อน สัจจตังเที่ยง พี้ตังต่อนอง คือแมวตังต่อนู

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอน้ออ้ายเอย กกและเหง่าไบเหลิงกะบ่ว่า กกเข้าเป้าเหง่าโอ้ไป
 นางน้องกะบ่แหง

(เคือบ ศรีประไหม. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอน้ออ้ายเอย เจ้าผู้แพศินกว้าง ปูมาให้มันลั่น อ้ายเอย น้องนี้แพศินน้อย
 ปู่ได้แม่นบ่กาย น้องนี้คั่นแม่นมีสิบซู้ น้องกะสิไล มีสิบชาย น้องกะสิถอด น้องสิขอชอดเว้า
 สีเอาเจ้าผู้เดียว อ้ายเอย

(กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. โอน้ออ้ายเอย คั่นบ่มัก ข่อยกะบ่อิง คั่นบ่จริงข่อยกะบ่เว้า บ่สมความข่อย
 บ่ว่า บ่แม่นท่าข่อยบ่ตีควายลง ตีลงแล้วตีคั่นมันยาก มันสิลำบากน้อง
 ผู้หิวให้จ่มหานั่นแหลว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
 (กอบแก้ว วานิชสุจิต. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. โอยน้องเอย เกียงทางในไสทางนอก เกียงทั้งเข้าปลูก ทางเข้าปัตตาน บ่แม่น
 กะบ่อิง บ่จริงกะบ่เว้า บ่เอากะบ่ว่า บ่แม่นท่ากะบ่ตีควายลง ตีลงแล้วตีคั่นมันยาก บ่แม่นลงกะ
 บ่พายไปค่า บ่แม่นม้าสีจ่าปะกะบ่ป้ายขึ้นซี่

(ถ่าย สุขทวี. 2556 : สัมภาษณ์)

10. พุคลาและอาลัย

ญ. คั่นว่ากายจากน้อง อ้ายอย่าปากน้ำไฟ หญิงใดเข้าดอแยดามข่าว
 อ้ายอย่าได้ตากหน้า จาด้านตอบเขา

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. อ้ายไปพุ้นอย่าได้ตำสะคุดต้อง หินแห่งทางทาง อย่าได้ตำสะคุดต้อง
หินบางทางเหล่า ให้เจ้าก้มตำหน้า ถึงบ้านจ้งเงย

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ช. อ้ายบ่มีหยังແ່แล้ว บ่มีแนวซิดคึดต่อ จิตกะอยู่พี้ใจกะอยู่พี้ ไปพุ้นแต่ฮ่างคิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ซ. ปูป่าชิลาน้ำ เข้ากำชิลานอง บัวทองลาบึงไป บ่าวพี้ชายชิลาน้อง
อ้ายบ่มีหยังແ່แล้ว บ่มีแนวซิดคึดต่อ จิตอยู่พี้ใจอยู่พี้ เมื่อบ้านแต่ฮ่างคิง

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ญ. คั้นอ้ายคีค้อดน้อง ให้เหลียวเบ็งเคื่อนดาว สายตาเฮาซิก้อมกันอยู่เทิงฟ้า

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผลภายิต

เดินทางเว้งให้พายทิงบั้งใหญ่ ฮอดหม่มบักยังซิดได้ส่วยหลัง ฮอดหม่มฮัง
ยังซิดได้ส่วยหน้า ฮอดหม่มหว้า ยังซิดได้ส่วยคิง

หญิงบ่มีผัวนี้ คือแหวนหัวเป่า พอยบ่มีอยู่ค้ำง เขาซิเอิ้นกั๋วซิ่น

(ศรี ไชยจันทร์. 2556 : สัมภาษณ์)

เป็นหญิงนี้ ให้เอาผัวเป็นใหญ่ เอือนบ่มีพ่อเฮย้า ใผ่ซิดย่าน ย่อนกั๋วเคน้อง

คนพินไม้ลำยุงยังเจียมแก่น คั้นว่าลำบ่มีแก่นนี้ เขาสิล้ากั้งแทนง

หญิงบ่มีชายซ้อ้น คือเกรหลายลาด เป็นหดังฝากจาดฮ้าง กางบ้านตากตา

(แสวง ไชยจันทร์. 2556 : สัมภาษณ์)

เป็นหญิงนี้ เอือนสามน้ำสี่ สีแจ่มเจ้า กะทำถอนยอดเสน่ห์
 ชุบบ่สวยประสงค์ล้างศีลทำเฮียนชอบ พอปานได้หน่วยแก้ว ราคาเจ้าจวบพัน
 ให้สงวนโตไว้ คือไฟถนอมถ่าน ความมั่งคั่งไฟจี เปียบปาน หญิงใดทำการบ้าน
 เอือนชานสมสะอาด คนนั้นปาดอ่านอ้าง หญิงนั้นประเสริฐดี
 คั้นได้กินแกงเบ็ดแล้ว อย่าลืมหุงแกงไก่ ใดใหม่แล้ว อย่าลืมหุงผู้เก่าหลัง
 สิบสองเบ็ยอยู่ฝากน้ำ อย่าฟ้าอำเฮหา สองสลึงมามีมือ ฮีบเอามาเมี้ยน
 (ถ้าเกิดผล. 2556 : สัมภาษณ์)

ผืนเก่าไ้บายมาเอาก่อน ยี่สิบสามไพมามีมือ ใส่กระเป๋ามาเมี้ยน
 อย่าได้ไลเสียถืม เสมอใหม่เงินขาด อย่าให้เป็นถ่อนบั้น เสมอฝ้ายติดผง
 อย่าได้หันหลังเป็อง โสกาทางใหม่ ทางเก่ามีอยู่ถั้น เวณชี่เกี่ยวข้องตน
 (สำรวจ ฉายวิรัช. 2556 : สัมภาษณ์)

อย่าได้ปรารถนาเว้น เว้นหลังชี่คืนคอบ สงสารกลับตัวปิ่น ชี่โจงเจ้าจอดกัน
 ได้ใหม่อย่าลืมหุงฝ้าย ได้เป็นเมี้ยนนาย ให้เจ้าคิดฮอดไฟการโยธาไฟได้
 กะทำให้หัดังใจ
 ชายนั้นเว้นชั่วได้ ให้เฮ็ดแต่ทางดี อย่าประมาทสินทานชาตชายสถุนก้า
 (บุญเลิศ เกิดผล. 2556 : สัมภาษณ์)

เป็นผู้ชายคะนิงคิด เกิดตายให้เห็นแจ้ง สิ้นห้าสินแปดนั้น โลกแต่งปางประถมใน
 สินทานเฮา ฮ้าคนิงให้เห็นแจ้ง
 ผู้ชายนั้น ให้คอยยำแยงเต่า คนบุฮานเต่าแก่ เพ็นนั้นนุนบางหลัง จังได้ยื่นเถิงเต่า
 เพ็นมีคุณได้สอนสั่ง เพ็นเห็นฟ้าก่อนแท้ ตนเจ้าอย่าหลินความ
 ผู้ชายนั้น การกินนี้ อย่ากินหลายสมอยาก บาดห้าเจ็บปวดห้อง
 มันชี่หยุ่งโพนพุง
 สอนมือไว้ อย่าไปเอาของเพ็น แม่นว่าลูกเมียเพ็น อย่าไปโอ้อ่าวบาย
 ผู้ชายนั้น อย่านอนเหลอพื้น กางคินหลับแจบ หลายเคื้อ ให้ค้อยสอนใจตน
 ให้ฮุ่งเฮืองปานแก้ว สอนตาไว้ไว้ ทางสอนใจให้หลังหล้า สอนหูพ้าพ้อม
 ฟังแจ้งฮึดคอง

ผู้ชายนั้นจำก่าวด้าน เมียเพิ่มให้เจียมใจ อย่างจาคำสะหา
 หยอกโยควรเว้น
 ผู้ชายนั้นเห็นเมียเขาแล้ว ให่ปองหนีไก่อห่าง อย่าโลโกมากลัน
 ซิลงหม้อแผ่นแดง
 เจ้าผู้มีความรู้ เต็มพุงเพียงปาก กะตีด่อน สอนโตเองบ่ได้ ไผซัย้องว่าดี
 คนผู้มีความรู้ ซูชิเฮ็ดบ่แม่น ความรู้ท่อแผ่นฟ้า เป็นบ้ำท่อแผ่นดิน
 จวบกินหญ้าแม้นลิก้มกะเขาหัก หมูปกินอำแม้นลิตีกะดั่งเวือ

(พร ศรี โศทร. 2556 : สัมภาษณ์)

นอนหลุ่มให้นอนหงาย นอนเทิงให้นอนคว่ำ
 ทุกข์เพิ่มบ่ว่าดี มีเพิ่มจ้งว่าพื่อน้อง
 ไปให้บ่ให้มาตาย หักไม้ตายมาแก้งกันหม้อ
 หมูเขาบ่หามอย่าเอาคานไปสอด
 ผู้กินกินพอฮาก ผู้อยากอยากพอตาย
 คละน้ำกินต่อน
 กินข้างบ่เหลือ กินเสือบอ้อม
 กินมำมำ บ่คำเบ็งท้อง
 หัวคำออกก่อน หัวต่อนตามหลัง
 บ่อึดบ่อยาก แห่งอึดแห่งอยาก
 บ่ทุกข์บ่ยาก บ่อึดบ่อยาก

(วารี จิตจง. 2556 : สัมภาษณ์)

เห็นข้างบ่ให้ขึ้นเคือ เห็นเสอบให้ขึ้นไม้
 ฮู้หลบเป็นปีก ฮู้หลิกเป็นหาง
 หาบดึกว่าค่อน นอนดึกว่านั้ง
 มีเงินเต็มพา บ่ท้อมีผญาเต็มภูมิ
 ฮู้หลบเป็นปีก ฮู้หลิกเป็นหาง
 เจ้าเอือนพาเว้า เจ้าหล้าพากิน
 หวานเป็นลม ขมเป็นยา

ชี้อย่างแห่งคิมคดเหม็น

เข้าเมืองดาหลิว ต้องหลิวตาตาม

อยู่ใกล้ก็ไกลกินต่าง อยู่ใกล้ก็ขมอมผ้าบ่แดง

ยังบ่ทันเห็นน้ำ ตั้งจ่านางให้ชื้อแอ่ง

(วิจิตร พิมพ์ชัย. 2556 : สัมภาษณ์)

ผู้กินกินพอฮาก ผู้อยาก อยากรพอดาย

อย่าไปเก็บดอกหวาน บ้านเพิ่นมาบาน

ให้เจ้าอคสาเก็บดอกกะเจียวฮิมฮั่ว

ทุกกายอยู่ได้ ทุกข์ใจอยู่ยาก

อย่าเชื่อใจทาง อย่าวางใจคน มันชินใจเฮา

กั้นได้กินต๋อนสั้น อย่าลืมห่วงคุดหมา

โจรบมาชอมลัก คอบว่าหมาอนเฝ้า

บ่ทันเห็นพัวดอกต่าง ส่างจាំให้บ่องหู

อย่าไปเก็บดอกหวานบ้านเพิ่นมาบาน

เห็นข้างบ่ให้ขึ้นเคอ เห็นเสอบให้ขึ้นไม้

เอ็นกินเล่นใส่ เอ็นไซ้เล่นหนี

บ่ฮึดบ่อยาก แห่งฮึดแห่งอยาก

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

เป็นหญิงนี้ ทำเนียมให้มันค่อง ตินผม ให้ล้าเกียง ตินซิ่นให้ล้าเพียง

ควายบ่กินหญ้า แม่นซิมกะเขาหัก หมูป่กินฮ่า แมนซิติกะคังเวือ

ได้ใหม่แล้ว อย่าลืมห่วงแพวผัก ไล่กินพาเงินพาค่า อย่าลืมห่วงเบี่ยนห่าง

เป็นชายขอให้เป็นชายแท้ อย่าเป็นทรายแกมหินแท้

พัวเมียนี่กูมึงอย่าได้ว่า ให้มีข่อยและเจ้า กะผองเฝ้าชั่วชีวิต

กั้นเจ้าได้ซ้างกั้งฮ่มเป็นพะยา อย่าลืมห่วงคนจน ผู้ซี้ควายคอนก้า

แนวหมากคือ บ่ฮ่อนหล่นไกกก แนวผมคกบ่ฮ่อนมีหัวล้าน

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ได้แต่มาแล้ว อย่าลืมแห่งคุณหมา ขโมยบ่มาชอมลัก กะขอบหมานอนฝ้า
อย่าสิไลเสียดืม พงษ์พันธ์พี่น้องเก่า อย่าสิละเผ่าเชื้อ หนีไปยั้งผู้อื่นดี

(กร เรื่องนุช. 2556 : สัมภาษณ์)

กันแมลงวันเหม็นขึ้น คาวโคงฟ้าชีผ้า ฐบ่กินเขียดโม่ ดินคว่ำโลกทะเลาย
เคี้ยวหมากปูนบ่แด้ม ปากเป่าบ่มีแดง คับบ่เอาฮาแถม ต้มนำบ่มีแล้ว

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

กินข้างบ่เหลือ กินเสื่อบ่อ้ม กินได้ใส่ยาว

ให้เจ้ายาวยาวไว้ คือสายโทรเลข เว้าอยู่กำ กรุงพุ้นฮอดอุดร

(ทองไคร สายแวง. 2556 : สัมภาษณ์)

เห็นว่า ผักขมเอี้ยน กางทางอย่าฟ้าเวียบบ่า หลายเคื่อ บาดหากเหลือหมู่ด้วง
ยังซิด้ออมแลง

เห็นยุ่งยางเบี้ย กางทางอย่าเตะเหยียบ หลายถ่อนผาดห้าใหญ่ขึ้นยังซิด้อ
เซาฮ้อนฮ่มเย็น

เห็นหีบขึ้นอย่าวางป่าบใส่ ลางห้าหีบขึ้นใหม่ ยังซิด้ออ้าวหา

(ฝ้าย ส่องสว่าง. 2556 : สัมภาษณ์)

อย่าคิดต่อน้ำ ไกตาบู้แห่ง บาดว่าไปฮอดแล้ว ดินสิแห่งไผง

โลกนี้บ่มี ตั้งเที่ยงแท้ แปะเปียนเวียนไป จักฟัวไผเมียไผ คำคินลงเล่น

ล่าวงโค้งนำกันสับสอด เหมิดท่อนี่ สมัยนี้โลกเจริญ

เจ้าผู้โพธิ์ไตรควี่ คุงามกางบุง กากลางขอเข้าชั้น ไทรตันได้บ่อนอ

(ชาติ พิมพิชัย. 2556 : สัมภาษณ์)

เอี่ยมนี้คนขี้ค้ำัน หาแต่นาดง นาเฟื่องมีถมเถ กะบ่อเอาอวนอ้าย

นาดงนั้นเฮ็ดแตกงามดี นาดอนมีสองสามปี กะผัดจางเสียด้อย

ตกกะเทินได้กำคอเข้า บ่วางให้หางมันฟาด ตกกะเทินได้กำคอเขียดฮีโม่

ชีวางให้แกงหยงนอ

ไผ่สังคยคองท่าศีตาย บ่ออ่อนเกิดเป็นหน่อ หาดักให้สมแม้งใหม่มะโน
 คิดว่าได้หน่วยแก้ว มุกมาตมณีโช ภายหลังกายเป็นหิน อยากขวางลงวังน้ำ
 หอยคันอยู่ในน้ำ สังกาจาเจ็บปวด ขอนดอกอยู่แก่ฮั่ว สังกาป็นงไบ
 เจ้าอย่า เบนบิดเว้า พระนางไถไม่เมื่อคแอ ฮักเพิ่นพูน ชังพีเสียดศี
 บุญบ่อเคยเลี้ยง ควายเขาลาย่านมันชาด บุญบ่อเคยคาดซออน
 อยากนอนมุ้งก้อมพะนาง

คั่นได้ซี่เฮือแล้ว อยาลิมแพไม่ไผ่ คั่นเจ้าไคใหม่แล้ว อยาลิมข้อยผู้อยู่พอย
 อัครรรยี้ใจแจ้ หางยาวสังบได้ฮองนัง บาคว่ากะแตกะต่าย หางก้อมก้อม
 สังกาไคนี้ฮอง

มีปีนกลแล้ว บักัวไผอย่าฟ้าว่า บาคห้าลันมันชิเจ็บย่อนแข่ว น้ำต่าย้อยยาวลง
 ใจประสงสัง กางเกงก็ซื่อใส่ คั่นบมีแท้แท้ สมัยนี้ฮองแผ่นคำ
 มีก้องคั่นบมีหนังหุ้ม เขาชิเอ็นว่าโปง มีโหคั่นผมบป้อง เขาชิเอ็นว่าค่านหา
 มีหล่มบมีขอนกว้าง ชาวแหเพิ่นชิวว่างมีเอือนบมีพ่อเฮ้า โจรชิเข้าลักของ

(พระคัมภีร์จรรูวรรณ โน. 2556 : สัมภาษณ์)

ไผได้กินปลาว่า อยาลิมควาปาค้อ บาคห้าเป็นหมอฮ้องซ้าง
 อยาลิมลื้อต่อนกเขา
 ไผได้กินแจ่มมา อยาลิมจ้ำแจ่มบอง ไผได้เป็นนายแล้ว อยาลิมคุณพวกไผ่
 ไผได้เป็นแม่แล้ว อยาลิมข่าแผ่นดิน ไผได้กินเต่าแล้ว อยาลิมหมาอยู่เตล่ง
 ห่าขโมยเข้าบ้าน ยังชิได้ห่าหอน

มีบวยบมีด้าม ชิเสียดตรง ทางวาด เขาชิเอ็นว่ากะโป้หมากฟ้า
 บมีเอ็นว่ากะบวย

(ชอย ไชยบุตร. 2556 : สัมภาษณ์)

อัครรรยี้ใจไอ้ ฆมานอนเทิงปายหมากชีฝอยเข้ามียู่แล้ว ฆมานั้นซ้างบ่นอน
 มีเขมบมีไหมฮ้อย ชิเอาฮยังมาฮิบแล้ว มีไหมคั่นเขมบค้อง มันชิมันบ่อนใด
 อัครรรยี้ใจกั้ง บมีพุงกะหลังโก่ง สังกาเรเพิน ปุงแต่งให้ บมีได้หมักกัน
 อัครรรยี้ปู้บหนีโกน้ำ สงสบู่แล้วส่งเท่า โชชีวัง แสนว่าน้ำชิมาท่วมบ้วชียือยิดน้ำ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาอวยพร

นอนหลับให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นให้ได้เงินแสน แบนมือมาให้ได้แหวนคำล้านออก
นอกบ้านให้เจ้าหลุมขุมเงินขุมคำ

คั้นเจ้าออกนอกบ้าน กะให้หล่มขุมทรัพย์ คั้นเจ้านอนหลับ กะให้ฝันเห็นเลขสาม
ตัวท้ายให้เจ้ามีเงินล้าน ทำงานมีตำแหน่ง สุนัขนอนนับแบงก์ แล่งเข้านับแต่เงิน ให้
เจริญก้าวหน้าสิ้นสิ้นทวิคุณ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

คอยอยู่สบายมัน เสมอมันคือเก่าเคอ ให้เจ้าอยู่ดีมีแสง ความเจ็บอย่าได้
ความไข้อย่ามี ให้ไปดีมีโชค โรคฮ้ายอย่ามาพาน มารฮ้ายอย่ามาเบียด ให้เจ้ามีอายุ วรรณังสุ
ขัง พลังเคอ

ฮ้ายกวาดหนี ดีกวาดเข้า ขอให้อยู่ดีมีแสง ให้มีความสุขความเจริญ อย่าได้พบ
คนพาน อย่าได้หมาคนฮ้าย ขอให้เจ้ามีความสุขตลอดไป อายุ วรรณัง สุขัง พลัง

(กลม เนินสงคราม. 2556 : สัมภาษณ์)

ความเจ็บอย่าให้ได้ ความไข้อย่าให้มี เคราะห์อย่าเห็น เวนอย่าพ้อ ให้ได้ผู้ผู้
ให้ได้ผู้ผู้ดี มีลูกให้บอกฟัง มีหลานให้บอกง่าย เคอเหล่าเอย

ศรัทธาท่านผู้ทำบุญ ให้สิ่งมีไปหน้า ไปทางใดให้คนเอ็น

ความสรรเสริญมีคู่บ่อน

ขออวยพรให้เจ้าศรัทธาท่านผู้แต่งทาน แม่นต้องการสิ่งใดให้สมปอง

จงคาดแก้วโพยภัยให้หลบหลีก ให้สุขสมชมชื่นสิ้นฤดี ข้าชีวิตอย่าพบพานมารผจญ ให้เจ้าสุข
สมหวังทั้งเกื้อญาติ สิ่งทีพาคศิควังนี้ให้หนีหาย เทวดาฟ้าดิน

ช้อยบันดล ให้กุศลคำจุนคุณธรรมขอศรัทธาท่านทำบุญ หนุนส่งผู้เจ้าให้

อยู่เฮื่องให้เหลือเหลื่อม แม่นดังทองใสสองสอง

(ประเสริฐ ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

อมสัจจา ราชปริสา เป็นตำรวจนี้ให้เจ้ามีความซื่อ ตั้งใจไว้แต่ต้นให้ดีแล้วก่อนซึ
เป็น เพราะว่าตำรวจนี้มันเกี่ยวกับกฎหมาย เอาถึกเอาผิดกับคนให้เที่ยงธรรมเอาไว้ คั่นแม่ไป
หาเรื่องประสงเงินเบี้ยขาด ประชาชนเดือดร้อนโดนนั้นกะบาปกรรม ไปกันแกล้งคนถึกให้เป็น
ผิด เว้นซิดไต่เวนนั้นคอบคิง ขอให้เจ้าละเว้นความชั่วให้ถื่อศีล ให้เจ้ามีมโนธรรมเปียบหตั้ง
ตาซิงนั้น ของหนักนั้นคั่นซิงซิก้าเก็ง อยู่เค็งแท้บมีโหย่นต่ำสูง ทำสันนี้ซ้อยสิผูกแขนตำรวจ
ว่าความฮ้ายกวคอกออกไปหนีจากใจเจ้าเดื่อ ความดีกวคอกเข้าไปใจเจ้าเดื่อ อานิสงความคินัน จง
อุดหนุนผู้สั่ง ให้เจริญลุคหน้าแนวขวางกันให้พ่ายพัง สาธุ

(พร ศรีโคตร. 2556 : สัมภาษณ์)

อายนาคิ เจ้านาคิเป็นคนดี มีราศีใสส่อง เจ้าลาพ่อแม่ก่อนจิงมาบวค ในพระ
พุทธศาสนา เจ้าจมาบงผมและแถคิ้ว เสียงโฮฮิวแห่นาคา หลังกันมาบขาค งามสะพาดเป็น
ทิวแถว เสียงเป็นแนวงามขิง แล้วจิงขึ้นมาศาลา ทุกคนมาอวยพรให้เจ้า ฝ่ายเส่นนี้วิสาขาปะ
ทานมาผูกแขนเจ้านาคิ ให้เจ้าไค่หตั้ง
ความปรารธนา มีบุญวาสนาหลายฮ้อย บ่ต่ำค้อยกว่าคนผู้ไค่ ให้เจ้ามีอายุไขพออฮ้อย หตั้งตัว
ซ้อยผู้อวยพร สาธุ

ปีใหม่นี้ให้มีแต่ความสุขเดอเหล่าเดอ เกราะห้อย่าเห็นเวรฮ้อย่าพ้อ ให้มีแต่โชคแต่ลาภ
ทำงานให้ได้ตำแหน่งสูง ๆ ขึ้น ให้ได้ซัดได้ขึ้น เหลือสิ้นสู่ปีเดอเหล่าเดอ

(กลม เนินสงคราม. 2556 : สัมภาษณ์)

ผญาคำสอน

เป็นหญิงนี้ ทำนิยมให้มันคอง ตินผมให้ล่าเกียง ตินสิ้นให้ล่าเพียง
คั่นเจ้าไปโกบ้าน อย่าลี้มทางบ้านเก่า เคื่อเหล่าเดื่อพ่อแม่เคื่อคอยเจ้าอยู่เฮือน
ไค่ใหม่แล้ว อย่าลี้มแจ่วแพวผัก ได้กินพาเงินพาคำ อย่าลี้มกะเบียบนห้าง

(สร้อย รุ่งภาษา. 2556 : สัมภาษณ์)

เป็นชายขอให้เป็นชายเท่อย่าเป็นทรายแถมแห
 ตัวเมียนี้กุ่มงอย่าได้ว่า ให้มีข่อยและเจ้า กะผองเฒ่าชั่วชีวิต
 ค้นเจ้าได้ซึ่งข้างกึ่งห่มเป็นพะยา อย่าลุ่มคนจนผู้ซึ่งควายคอนกำ

(จันท โท ไชยบุตร. 2556 : สัมภาษณ์)

คำสอนคนอีสาน

ฟังเคอพวกพี่น้องท้องถิ่นไทยอีสาน ฟังคำสอนกลอนโบราณ
 หมูอีสานให้ฟังไว้ ไทยอีสานชาวบ้านภูมิลานเขตค่าน
 ตลอดหมัดหมู่บ้านอีสานเชื้อหมูเฮา
 ทุกคำเข้าให้คอยนั่งฟังกลอน ถึงยามนอนให้ฮ้าฮอนคูบ้าง
 ฉันทักทำกลอนให้ไทยอีสานเที่ยวท่องตางให้ฝูงพี่น้องอีสานเชื้อได้ฮ้าฮอน
 ฉันทักว่าบ่อนบั้นสอนญาติโยมอีสาน เป็นนิทานคำสอนบ่อนพระองค์ทรงด้าน
 สอนทั้งหลายนเหลนเหลนตัวเมียพ่อแม่ พอแต่ฮู้ฮัดเค้าธรรมพระเจ้าสั่งสอน
 ตางให้หายคำฮอนเบาใจได้สักหน่อย คือหัดงแม่ น้ำกินเล่นอาบเย็น
 เห็นว่าเป็นเชิญไปให้กินยาแก้ป่วย คั้นบอบมาเหลนต้องเอาธรรมมาจั้งจิหาย
 ภายเฮาเศร้าอุทกทั้งล้างถ้วย อาบน้ำแล้วกายก็ยงกลิ่นหอม
 บาดว่าใจหมองเศร้าอาหยังเป็นน้ำอาบ บาดกิเลสเหลนเข้าอาหยังมาจั้งจิเฮา
 เห็นว่าใจเฮาเศร้าให้เอาธรรมเป็นน้ำอาบ ใจเฮาซุบเหี่ยวแห้งเอาธรรมล้างไสคสง
 ฉันทักปลงธรรมให้อุปมาคือสระใหญ่ ไผ่ผู้เกิดเดือดฮ้อนให้ลงล้างอาบสี
 ขอให้อินดีน้อมนำตนเข้ามาใส่น้อมใจมาใกล้ใกล้ กินน้ำยอดพระธรรมเบ็งเคอ
 ลางห้าดีเลิศล้ำได้ฮ้าฮอนหา ลางห้าเห็นกับดาตีว่าบุญนำผู้
 ลางห้าบุญชูให้อีสานไทยไค้เฮียงฮุ้ง ลุงชียักแม่ป้าอาอันชียักหลาน
 บ้านชียักฮักบ้านเมืองชียักขอบเมือง เพื่องกับนาชียักกันกับกล้า
 ตากับคิ้วเห็นกันฮักขึ้นใส่คนชียักเป็นพี่น้องใกล้ไทยนั้นชียักลาว
 เหนียวและจ้าวชียักได้อยู่ใกล้กัน บ่อมีวันไลป่าห่างไปคนกำ
 เพาะว่าธรรมคุ้มป้องปรองคองน้องพี่ ธรรมรักษาผู้นั้นธรรมป้องกันผู้นี้
 กะดีล้วนหม้วนหลายแลงและเข้าให้เว้าม้วนนำกัน
 เอกสันสามัคคีมั่นศีธรรมป้องยามกินข้าวก็ชวนกันเอ็นใส่
 ด้วยน้ำใจเลิศล้ำธรรมเข้ารักษา ลุงและป้าปู้ย่า อ้าวอา

พวกเรามีศีลธรรมหัดเมืองสวรรค์ฟ้า ขอให้พวกคุณตั้งระวังใจไว้ก่อน
 อย่าได้เกิดเดือดร้อนอีสถานบ้านหมู่เฮา เอาคำสอนพระเจ้าเป็นลั้งประดับใจ
 อย่าซีไปหลงเพลินตั้งแต่เนวบ่อเป็นก้าว อย่ากินเหล้าเมาสุราก็อย่าฝืน
 อย่าติดเฮโรอินอย่ากินยาบ้าก็อย่าเส้ากะอย่าเอาบอกสอนพวกลูกเต้า
 อย่าซีเกี่ยวของเมออย่าซีเอาของมีนมมีมัวมาบ้ำอย่าซีพากันเล่นการพนันเบี้ยโยก
 เล่นแต่โลและไฟหลายได้บ้อมี เล่นป่นปี้เล่นเทียวโสเถถี
 เล่นอ์ปรียัจญ์ไรเทียวไปตามช่องเล่นผิดครองโบราณเฒ่าอีสถานเฮาตั้งแต่เก่า
 ตกสมัยลูกเต้าหาเล่นบ่อแมนเนวไปเทียวแล้ว โรคเอดส์ติดมา
 พากันกินสุราไปเทียวมาหาซื้อ เสียทั้งเงินขายทั้งหน้าเสียเวลาบ่อคุ้มค่า
 เสียเวลาเฮ็ดเวียกบ้านงานนั้นบ่อทำ แลมเหล้าซ่าโรคเอดส์ติดตัว
 ติดคอบครัวเฮือนชานลูกเมียอยู่ทางบ้าน ชาวอีสถานเฮานี้บ่อเคยมีตั้งแต่ก่อน
 เดียวนี้เกิดเดือดร้อนกันแล้วทั่วไปเหนือและใต้ได้ยีนขาวเป็นประจำ
 เพาะเฮาสีมศีลธรรมบ่อนพระองค์สอนไว้ ในพระธรรมเพิ่นสอนไว้
 สิมี่คาถาเว้าว่าธมโม ทเว รกขติ ธมมจารี
 ธรรมรักษาชาวบ้านแดนอีสถานเขตค่าน ธรรมรักษาหมู่บ้านอีสถานถิ่นคู่คนนั้นแล้ว
 ธมมจารี สุข เสดิ ชาวอีสถานทุกบ้าน ที่ตั้งอยู่ในธรรม
 ธรรมลีนาคความสุขสู่อีสถานชาวบ้านธรรมลีนันคานให้
 ไทยอีสถานทุกท่านสุขสำราญเลิศล้ำธรรมยู่สู่อีสถาน

1. พ่อแม่เลี้ยงใหญ่แล้วให้เลี้ยงเพิ่นแทนคุณ
2. ให้อุคหนุนการงานช่วยมือของท่าน
3. ประพตติดีแท้แท้ ควรให้สืบมูล
4. ขอให้ทำบุญหาขาดเพิ่นมรณาแล้ว

อันนี้เป็นดวงแก้วประจำใจลูกมิ่ง   อันนี้เป็นกึ่งแก้วแนวคล่องใส่คอ
 ข้อใหญ่นั้นให้ตั้งตอกตัญญู รู้จักคุณบิดาพร้ามารดาแก้ว
 เพิ่นนั้นเป็นแนวหน้าทำคุณมาก่อน   พวกลูกหลานได้ใหญ่ย้อนสองเฒ่าพร้าเพียร
 ควรที่ขอเอาไว้เหนือเศียรบนขม่อม   พ่อแม่พร้อมให้ขอไว้เกษม
 บังคมไหว้สึงถึงคุณเข่า   คุณเพิ่นมีมากล้ำปานฟ้าและดิน

ลูกเอย เจ้านี้บุญมากล้น จึงได้ใหญ่เป็นคน เจ้าชิตเป็นคนโตต่อไปภายข้างหน้า
 ขอให้กุมารน้อยคณิงถึงหนี้เก่า เขาเป็นหนี้เพื่อนไว้หลายคือตัวตัน
 หนี้น้ำมันและข้าวปั้นหนี้เลือดในอกหนี้ทรัพย์สินมรดกเลือดภายในเนื้อ
 เป็นหนี้แพรพรรณเสื้อผ้าก่อนหนี้น้ำมันและข้าวปั้นเป็นหนี้ค่าแหว
 เพื่อนได้เลี้ยงเจ้าแล้ว ตั้งแต่เกิดจนโตอย่าได้ลืมคุณโณ เพื่อนท้าวไว้
 ฉันทจักแปลงทางให้บุตรธิดาได้ตามได้ฉันทจักเปิดป้องไว้พอให้ได้ไต่เดิน
 ให้คิดเบิ่งแต่พ่อแม่เพื่อน ได้สมสู่หัวที่เพื่อนอยากมีบุตรปรารถนาเห็นเจ้า
 เพื่อนได้เอากันซอมนอนนำเป็นคู่เพื่อนหากคิดสู้มี้ออยากเห็นหน้าอยู่คอย
 อยากเห็นหน้าลูกน้อยคอยเบิ่งคณิงหาอยากเห็นแพงขวัญตาลูกมาคือย
 พ่อแม่คอยเห็นหน้าบุตรทุกเช้าค่ำ นอนกะบ่อ้มตาปรารถนาลูกน้อย
 คินนั้นบ่ได้นอนอยากได้สายสมรหล่าจึงขอขอเท่าคู่
 หัวเข้าพ่อเจ้านั้นทุ่งใส่เป็นจนขาเป้เข้าไปชั่วชิตเป็น โตเจ้าขึ้นจนตาเหลืองเปียงเป้ง
 พ่อขึ้นเต็งแม่เจ้าจนแหวเค้นสู่คินอย่าได้คิดคั่นคั่นให้คิดเบิ่งในใน
 จักว่าคนปานใดกะจั่งเป็นคนได้พ่อแม่ถือคิงใช้ขาดเอากันแล้วใหม่ใหม่
 ชั่วชิตได้ลูกเต้าตาเข้าออกว่า โคน ให้คิดเบิ่งแต่คั่นยามเจ้าอยู่ในอุทร
 แม่เจ้าทนทานทุกข์แทบทวงทะเลายลั้มยามชิตขึ้นชิตกัมนอนลงกะแสนยาก
 ลำบากคอบลูกน้อยในห้องนวงครรภ์พ่อเจ้านั้นก็ยากยิ่งคือกัน
 ยามว่าเมียมีครรภ์เฮ็ดหยังบ่มีได้คู่ต้องเป็นคนใช้ทำงานช้านช้อย
 ทุกข์ต่อมเตาะต่อมค้อยช้านช้อยเมียคั่นบ่หามาเกอกะบ่ซาทางเว้า
 เป็นนำตัวของเจ้าในครรภ์จำองเป็นนำลูกอยู่ท้องกระทำให้แม่หัว
 พ่อเป็นผู้หาบหิ้วกวัดเข็ชควาหาฮ้านแต่ทางบุตรบ่ใหญ่ฮันบั้นมัม
 แม่กะโชมยังท้องประคองครรภ์บุงใหญ่สิไปไสมาไสแสนลำบากแท้
 เพียรอุ้มกระบุ่มคน

พ่อเจ้านั้นแห่งทุกข์ยากล้นยามแม่ถือมา	ถึงเวลาทำงานค้ำคินกะคาท้อง
ยามทำงานในห้องกะคาเคิงท้องใหญ่	สิเฮ็ดคักกะบ่ได้ปานอุ้มหน่วยไห
ลिनอนควมกะบ่ได้เลยได้นั่งแทงแมว	ชาวใส่แหวกะเลยหลุดคอบว่าคาเคิงท้อง
อันหนึ่งเมื่อสิกลอดลูกนั้นก็แสนทุกข์ทรมาณ	ทุกข์แต่ในสงสารกะบ่ปุนปานได้
แม่ก็ทนเจ็บให้ทรมาณนำลูก	โสส่วนมุคมอดเมี้ยนชีวาค้อยขาดเงิน
แม่เจ้าวอนวอนเอ็นขอให้ออกมาดี	อย่าได้มีโยภภัยออกมาสาเดอท้าว

แม่เจ้าชาวแขนจีนบิดคิงก็้วกว้าง	แขนถ่วงห้อยออยไอ้อ้อกาง
เจ็บปวดค้ำคาอยู่หนหาย	เจ็บสนสน ฮายฮาย อ่ายลงทางกัน
แม่เจ้าสนเฮฮ้องเจ็บเป็นสาวก่าวใหญ่ ๆ	ชั่วซิมม้อออกได้จนสมิ่งมิ่งมรณ
ชั่วว่าเจ้าอ่อนอ่อนสิมม้อออกมาหวิด	แม่เจ้ายังชีวิตทอโยใหม่บ่อย
จนสวยสวิงกลิ่นเจ็บกายเกินอุบาทว์	เอ็นใหญ่ขาด พอส้อย
เอ็นน้อยขาดพอสัน	บ่แม่นเจ็บท่อนั้นเสียเลือด โลหิต
เกือบเสียชีวิตแทบตายหลายครั้ง	เสียกำลังทั้งเนื้อเสียเอ็นคอบลูกอ่อน
แสนที่เจ็บแสบฮ้อนกะ โสมท่อนบ่อนเดียว	คันประสูติออกม้วนอนตะแครงผิงไฟ
จนกว่าเขาแเอาลายอยู่กรรมกินฮ้อน	นอนกะนอนกับหม้อกินกะกินกับหม้อ
ฮูดจนซิคแตก	พริกปลาแตกบ่ได้จ้าชะง่าไว้สู่น่าว
ยามเมื่อออกมิมแล้ว	เพิ่นบ่ปล่อยคือเปิด
พ่อเป็นคนหาเฮ็ดเครื่องกินยาต้ม	จนเป็นลมหลบหน้ามาหลังยังบ่อยู่
พ่อเป็นผู้เล่นต้อนหาน้ำพร้าพิน	คำบ่ได้ยิ้นคินบ่ได้ยั้งระวังเม็ยและลูกอ่อน
พ่อหิวอนนำแม่บักน้อยฮ่านหอยก๊ีบตี	ก้ำฝ่ายพุนฝ่ายพี่พ่อแม่ทั้งสอง
เพิ่นประคองคำทุกข์ท้อกันเสมอหน้า	แสนอดสาชะล่าด้วยของกินการยาก
ทางปากกินตั้งแต่หน้าฮ้อน	ทางท้องกะแสบพวน
ยังบ่ถ้วนท่อนี้คุณเพิ่นมีหลาย	ยามเมื่อสายใจเอาออกกรรมมาแล้ว
ยังบ่โลสิมน้อยออยเอาฮุ่มกอด	จั้งแม่นขอขอดเม็งแพงฮ้ายกว่าแพง
ยามเขาซี้เพิ่นกะแก้งยามเฮาก่ายกะบายถู	เพิ่นฮี้คุณเฮากล่อมไกวทวยฮุ่ม
ยามเขาออแอให้สายใจเพิ่นกะกล่อม	ยามเขาซี้เหยี่ยวใส่ผ้าฮ้อมกะยอมล้างส่วยสี
แม่นว่าลูกสิตีตบหน้าบิดามารดากะบ่ว่าหยัง	ให้คิดเบ็งแต่ครั้งคราวแม่เป็นสาว
ไผมาชาวบายนมบอว่าเสียเงินร้อย	บาดว่าบุตรน้อยจับบายเพิ่นบ่ว่า
นมของเพิ่นมีค่าเพิ่นยังให้ลูกน้อยบายเล่นอย่างฟรี	
เป็นจั้งซี้สิว่า เพิ่นบ่มีคุณชั้นลือ	คิดเบ็งคราวหลังหลัง
หยั่งลงให้เถิงเพิ่น	อย่าได้บีนไปหน้าลาหลังคือตุน
ให้คิดเบ็งแต่พุ่นไผเลี้ยงจั้งใหญ่มา	ค่าเพิ่นเลี้ยงแต่น้อยอย่าได้ปล่อยไลปะ
คุณบิดามารดา เก็ง ดินกับฟ้า	ตั้งนั้นขอให้บุตรหล้าบุตรให้เลี้ยงเพิ่น
เพิ่นได้เลี้ยงใหญ่แล้ว	ให้เฮาเลี้ยงตอบแทน
อย่าให้เพิ่นยากแค้นลำบากการงาน	ชั้นแหลว
	กิจการใดให้เปลี่ยนมือแทนท่าน

การเขื่อนขานปิดแผ้วถูเขื่อนเมี้ยนบ่อน   อย่าให้พื้นเคียดฮ้อนให้เขาต้องเปลี่ยนมือ
 งานที่เฮ็ดคู่มือตกแต่งแลงวาย   เขาต้องเป็นคนบายแต่งงายแลงเข้า
 อย่าให้มารดาเจ้าทำครวคือเก่า   เขาใหญ่แล้วอย่าให้พื้นเลี้ยงข้าว
 ให้เขาเลี้ยงจั่งแม่นครอง
 งานใตไต่ก็ต้องทำช้อยแทนตาง   การตากถางทำนา ไร่สวนมวนอ้อย
 เขาต้องคอยตางหน้าไถนาแทนพ่อ   เตะะหลอเจ้าผู้ฟัวคอกช้อน
 ให้เทอม้อนเปลี่ยนมือแม่เคอ
 เจ้าเลี้ยงม้อนอย่าให้แม่เก็บมอน   เถิงยามนอนอย่าให้แม่หมาข้าว
 เถิงยามเช้าอย่าให้แม่ตั้งไฟ   ฝ้ายและไหมให้ค้อยทำแทนไว้
 ไหมหรือฝ้ายให้จับบายแทนแม่   แพและผ้าลายลัวให้ตำทอ
 เชือกและปออย่าให้พ่อเจ้าฝั้น   คันแทนเอาอย่าให้พ่อเจ้าโอบ
 ให้เจ้าอัดปองนั้นให้เจ้าตันปองนี้   คีล่วนสู่งาน
 การเวียกบ้านคังจ้อเบียนบง   การเขื่อนมือย่างไต่คอยช้วน
 จังชิมควรแท้เขาเป็นลูกพื้น   พ่อแม่เอ็นไกลไกลให้เล่นมา
 แม่เนซียากฮ้อยชั้นกะไสช้อยบายถือ   อย่าให้เคื่องดินมือพ่อแม่เขาเคอท้าว
 พื้นซียาสาวให้ลวมใจได้ทุกสิ่ง   ลูกผู้หญิงพื้นซียาบ่าวโก้มาให้เฮ็ดหัว
 ตัวของเจ้าอย่ามาม้วนนอนอยู่   เป็นลูกคนผู้ฮ้อยทำชอยงาน
 เจ้าอยู่บ้านให้เฮ็ดเวียกชานอนเวิน   ยามกลางคืนอย่าเที่ยวหาโกนบ้าน
 ฮู้จักทำงานสร้างหาเงินมาเลี้ยงแม่   ยามพื้นเต่าพื้นแก่ให้ลูกหาเฮ็ดเลี้ยง
 เสบียงข้าวเครื่องของ   ลูกนั้นต้องเป็นผู้เหล่นหาเงิน
 เป็นผู้เดินทำงานใช้ตามสมัยยุคใหม่   พ่อแม่เฮ็ดบ่อได้ลูกคอยใช้เหล่นหาชั้นเหลว
 ขอให้ด่าลงไว้วังศัตระกูลพ่อแม่เขาเคอ   อย่าให้เสียแท้ ๆ ซียายหน้าพ่อแม่เขา
 อย่าให้เขาได้ไว้ว่าลูกห่านามหมา   ให้รักษานามสกุลอย่าให้สูญเสียได้
 รักษาวังศัตระกูลไว้อันใตให้มันคอง   ให้มีคนกล่าวย้องหอมหุ้มอยู่บ่อวาย
 อย่าเป็นคนขายหน้าขายตาแม่พ่อ   อย่าเป็นลูกหน่อพันทำให้แม่อาย
 อย่าซียเป็นคนฮ้ายขายสกุลชาติชั่ว   คัวหลักและป็นตีค่าค่าคน
 อย่าซียเป็นลูกพันคนถิ่นคำสอน   ทำให้เสียเปลี่ยนไป
 ให้รักษาชาติไว้ออย่าให้เสื่อมลอยหนี   รักษาดีของเขาผ่าสกุลกอกแก้ว
 พ่อแม่จนมาแล้วอย่ามาทำให้จนต่อ   พ่อแม่มีแต่ต้นอย่าทำให้เคินจน

พ่อแม่ทุกแต่ต้นพ่อแม่จนแต่เค้า   เขาต้องต่อให้เป็นมี
 พ่อแม่ดีแต่ควาเดิมให้ต่อเดิมเป็นดี   คั้นบ่อเป็นถึงมีให้เป็นมีคือเก่า
 จังชีสมลูกแต่แทนเชื้อชาติสกุล
 ลูกประพฤติดีแท้ควรให้สืบมั่งมุล   เป็นคนคุณให้อยู่ครองสินใช้
 อย่าได้ เป็นคนไปไกลเอื้อง   กดแต่ขงอย่างคำบ้านการเวกบ่ออ่าวหา
 ทำให้พวกแม่ป้าน้องพี่ติเตียน   บ่อสมคนคงเหือนสืบมุลไปได้
 อย่าได้ไปขันเล่นการพนันขันแข่ง   ทำให้เสียบาทเบ็งเงินเจ้าบ่อแก่นง
 อย่าเป็นคน โกงกลักกินสุรายาเบื้อ   เสียเงินทองกะพองนั้นเสียหน้ากะท้อกัน
 บ่อแม่นเสียท่อนั้นเสียไฮ่เสียนา   เสียเงินดาพองเหือนทั้งเล่า
 เสียฮอดวงศตระกูลเจ้าเสียแนวเค้าโคตรก็   ลูกได้เป็นจั้งชีทำให้เพิ่นปัว
 ทำให้เพิ่น โกรธกริ้วเพาะลูกโง่งมฉาย   ลูกสืบหายของหองเพิ่นบ่อคงคดีย้อน
 หอนชิปมุลให้ย่านเอาไปจุดจี   ย่านลูกจ้ามมีขายเล่นมุ่นมี
 ลูกช้วนี่พ่อแม่บ่อวางอก   มรดกสมบัติกะบ่อพอใจให้
 คั้นผู้ได้ประสงค์ได้ครองมุลก้อนใหญ่   อบายมุขขออย่าไกลกินเหล่าผื่นชา
 การลักฉกจากหาบ   บาบเพาะการคบค้าคนฮ้ายหมู่ผี
 สิ่งหมุ่นีชีพาเกิดฉิบหาย   ขอให้กายมันหนืออย่ากายไปไกล
 ลูกผู้ได้ออดได้ทางอบายหอกอย่าง   เจ้าชี่ได้ชี่ข้างแทนเจ้าพ่อพระยา
 เจ้าชี่ได้ชี่ม้าแทนเชื้อพ่อนาย   ชี่ได้นั่งม้าัย้ายเทียมข้างแม่อินาง
 ให้เจ้าทำบุญหาบาดเพิ่นมรณาเมี้ยน   ยามเมื่อจอมคุณแก้วทั้งสองลาล่วง
 พวกลูกหลานทั้งปวงอย่าได้ลืมแท้ ๆ   ตายแล้วกะบ่งไลสองพ่อแม่ปลุกต้นไม้
 ก็หวังเพ็งยังเงาเพิ่นเลี้ยงเฮาก็หวังกินนำลูก   ปลุกต้นไม้ก็หวังได้หมากผล
 ลูกนี้เทียมหตั้งต้นมีม่วง นาวการ   บิดาทังมารดาเป็นคนทำปลูกผ้งเอาไว้
 เหานี้คือพุ่มไม้ในสวนต้นหมากม่วง   ต้นหมากไม้ก็ควรให้หมากผล
 อันนี้ฉันใดแท้คือแม่กับเฮา   เพิ่นเป็นคนเฮ็ดหมู่เฮาเป็นไม้
 เฮาควรเป็นผลให้สนองคุณเพิ่นแน่   ยามเพิ่นเฒ่าแก่แล้วเฮาควรได้คอบคุณ
 ยามไซ้ให้หาขายบวปีน   คั้นเพิ่นกินบ่อได้ให้เธอป้อนแห่นเดอ
 ยามเพิ่นเฒ่าแก่ฮ้ายชี่ถ่ายติดเหือน   ให้เฮาเพียรคอยเช็ดส่วยสี่ตรงล้าง
 อย่าได้หนีไกลบ้างให้คำคิงหนดแข่ง   ถึงยามแลงและเข้าให้หนูไหวชอบคุณ
 อย่าได้เฮ็ดกุ่น ๆ ให้คิดเบ็งภายลุน   ไผอยากเป็นคนบุญให้ค้อยเพียรเอาไว้

ยามพื้นวางขันห้าเวียนตายไปมรณาต ยามพื้นดับชาติเมี้ยนเมื่อฟ้าสู่สวรรคต
 ลูกผู้ยังอยู่นั้นกะให้ค่อยอดสา พากันมาทำศพส่งสะการเผาเมี้ยน
 อย่าให้เหมือนควายลื้อหมิดกำลังแล้วกะปล่อย
 ตายแล้วมิดอ้อยช้อยเอาแสงส่งสะการบ่แม่นเคอ
 เฮกะเกิดอยู่บ้านแม่พ่อกะเป็นคน อย่าทำคือควายบ่อแม่นกองจิงแท้
 ขอให้แลดูบ้างคุณในพ่อแม่ ขอให้แลถ้ำแล้วกะทำสร้างส่วนบุญ
 พากันทำการสร้างกินทานทุกเช้าค่ำ ทำอุทิศหยาดน้ำนำเจ้าตอบพระคุณ
 แม่นว่าทำบุญสร้างแนวได้น้อยใหญ่ ก็อย่าลืมหยาดน้ำหาแท้พ่อแม่เฮา
 ขอให้ฝูงลูกเต้าเป็นผู้กตัญญู หนุอยากเป็นคนคืออย่าชิลืมคุณเต้า
 ขอให้ฟังคำเจ้าสัพพัญญูพื้นตั้ง พื้นได้ตั้งกะหู้บอกไว้
 พวกเขาได้ต่อมาว่า นิमितต. สาธุ รูปาน กตัญญู กต เว ทิตา
 หนุเอยหลักัตัญญูผู้คุณแม่ เป็นคนดีแท้ ๆ แปลไว้พื้นสอน
 ลูกชิบอเคือคร้อนตอนเมื่อมีชีวา ตอนเฮามรณาก็แห่มไปเมืองฟ้า
 บุญชิพาเฮาขึ้นสวรรคตองคือว่า คุณบิดามารดาสิส่อยอุมชูขึ้นสู่วิมาน

ภาคผนวก ข
อภิธานศัพท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

อภิธานศัพท์

คำศัพท์	ความหมาย
	ก
กก น.	ต้น, ลำต้น
ก่น ก.	ชูด, ชูดลงไป, ชูด โคน, ชูดคู้ย
ก้น น.	อวัยวะส่วนท้ายหรือเบื้องล่างของลำตัว, ส่วนล่าง ของภาชนะต่าง ๆ
กลม ๑ น.	กลม, ลักษณะสิ่งของที่มีรูปร่างกลม ไม่มีเหลี่ยม
กลม ๒ ว.	กลม, หุ้มหัด, หุ้มสั้น
กลมเกลี้ยง ว.	กลมเกลี้ยง, ลักษณะของลำตัวกลมและมีผิวเกลี้ยงเงลา
กอกวอก ว.	ชুবพอม, แก้มตอบ มีลักษณะคล้ายลิง
ก่อง ว.	โก่งโค้ง
กอม ว.	ลักษณะโค้งเข้าหากันเล็กน้อย, ก่อม, งอ
กระเจียว น.	กระเจียว ชื่อพรรณไม้จำพวกว่ามีหลายชนิดบาง ชนิดดอกและลำต้นอ่อนใช้กินได้เช่น กระเจียวขาว กระเจียวแดง
กะซาง ว.	ก็ซ่าง, ปล่อยให้ไปตามเรื่อง
กะด้อ ว.	เหลือเกิน, เกินไป, เกินส่วน, เก่งกาจ
กะด้าง ว.	กระด้าง, ค่อนข้างแข็ง, ไม่นิ่มนวล
กะเดา น.	สะเดา, ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใบมีรสคมใช้ทำยาได้, ยอดอ่อนและช่อดอกกลวกน้ำร้อนหรือเผาไฟกินเป็น ผักได้
กะดำ น.	ตะกร้า, ภาชนะสารโปร่ง สำหรับใส่ของมีรูปร่าง ต่าง ๆ บางชนิดมีหูหิ้วบางชนิดไม่มี
กะต่าย น.	กระต่าย, สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก มีขนปุย หูยาว หางสั้น อาศัยตามป่าละเมาะทั่วไป โดยอาศัย ในโพรงดิน
กะตาม ว.	ก็ตาม, ก็ซ่าง, ปล่อยให้ไปตามเรื่อง

กะท่าง น.	กิ่งก่าพันธุ์ใหญ่ขนาดลำตัวเท่าแขน มีสีเขียวคราม ที่บริเวณลำคอ
กะบวย น.	กระบวย, ภาชนะสำหรับตักน้ำ เดิมทำด้วย กะลามะพร้าวมีด้ามถือ
กะโปรง น.	กระโปรง, ผ้านุ่งผู้หญิงแบบสากล
กั้ง ก.	กั้งไว้, บั้งไว้, ปิดไว้, กั้นไว้
กั่ว ว.	ผสม, คลุกเคล้ากัน, ตลบอบอวล
กา น.	ชื่อนกชนิดหนึ่งตัวดำ ร้องเสียงกา ๆ
กาเวา น.	นกดูเหว่า
ก้า ก.	เพราะซ้ำไว้
ก้ากซาก ว.	ลักษณะสิ่งทั้งหลายรวมกันอยู่เป็นจำนวนมาก
กาง น.	กลาง, กึ่งกลาง
ก้าง น.	ส่วนแข็งที่ประกอบเป็น โครงร่างของปลา
ก้าน น.	ส่วนที่งอกจากลำต้นไม้ ต่อจากดอกหรือใบ
กาบ น.	เปลือกหุ้มชั้นนอกของต้นไม้ม
กาย ก.	ผ่านไป, เลยไป
ก่าย ก.	พาดกัน, พาดไขว้กัน
กาละเกด น.	การะเกด, ชื่อไม้พุ่มเทศผู้ชนิดหนึ่งขึ้นในที่แฉะและ ริมน้ำใบแคบและยาวขอบใบมีหนามห่าง ๆ ดอกสี เหลืองมีกลิ่นหอม
ก่า ว.	สีด้าคล้ำ, สีด้าแดง, ด้าปนแดง
ก้าพอย น.	เด็กที่พ่อแม่ตายหมด
ก้าพ้า น.	เด็กที่พ่อตายหรือแม่ตาย
กิน ก.	เคี้ยวหรือกลืน
กินคิบ ก.	กินอาหารคิบ ๆ
กั้ว ก.	ขันให้แน่น
กั้ว ว.	ครั้งก่อน
กุย น.	เหม็นสาบ, กลิ่นเหม็นสาบ
เก็ง ว.	ครึ่ง

เก็ยง ว.	เก็ยง, ลักษณะที่หมดจด เก็ยงเกลา
เก็ยว ก.	มัดหรือผูกคิ่งไว้
แกง น.	กับข้าวประเภทที่เป็นน้ำ
แก่ง น.	น้ำที่เอ่อล้นฝั่งลำน้ำ หรือแม่น้ำ, ลำห้วย
แก่งแก้ว ว.	ทำงานสุดกำลัง, ทำอย่างจริงจัง
แก่น น.	เนื้อไม้ส่วนที่ตัดกระพี้เข้าไป
แก่นหล่อน น.	แก่นไม้ที่ไม่มีเปลือกและกะพี้
แกม ก.	บ่น, คละ, ระคนกัน
โกกโชก ว.	บ่อน, ซ่อมซ่อม, หม่นหมอง
โก่ง ก.	ทำให้โค้ง
โก้ ว.	ซิด, ติดกัน
ไก น.	เครื่องสำหรับเหนียวให้ปืนลั่น

ข

ขดคีอู๋ ก.	นอนคุดคู้
ขม ว.	รสอย่างหนึ่งได้แก่รสตะเคา, รสขบระเพ็ด
ข่ม ก.	กดลง
ข้อ น.	สิ่งที่อยู่ระหว่างปล้องไม้ไผ่หรืออ้อย
ขอก ว.	ริม, ขอบ
ของด้อน น.	ของที่นำไปฝากญาติพี่น้องหรือคนนับถือ
ขอด ก.	จง
xon น.	ท่อน ไม้
xon ก.	ลดลง, งวลดลง
xon ว.	มาอยู่ร่วมกันเพราะน้ำบริเวณรอบ ๆ แห่งหมดเหลือที่ น้ำขังอยู่นิดเดียว
ขอบ น.	ริม
ข้อย ส.	ใช้แทนตัวผู้พูด
ข้อยหล่อย ว.	ลักษณะของเล็ก หลวมและหลุดออกมา
ขังข้อ ว.	ลักษณะที่มีข้อติดไว้

ขันก.	อาสา
ข้าง น.	ทิศ
ขาว ว.	สีอย่างล่ำลือ แจ่มแจ้ง ปราศจากมลทิน สะอาดบริสุทธิ์
ขี่ ก.	นั่งเอวาค่อม, นั่งไปในยานพาหนะ
ขี่ น.	ขี่, อุจาระ
ขี่ฝอย น.	ขี่ขยะและมูลฝอย
ขี่ค่าน ว.	ขี่คร้าน
ขี่ฮ้าย	ขี่ร้าย, ไม่มีความสวย, ไม่เก่ง
ขี่งา น.	ขี่งาชนิดหนึ่ง ใช้ค้ำยสองตีปนกัน
ขี่ถี้ น.	นักทิดทื่อ, นักขี่ถี้
ขี่เพี้ย น.	ขี่เพี้ย, ขี่อ่อนที่อยู่ใกล้ได้เล็ก
ขี่ยาง น.	ยางนา, ขี่ตันไม้ขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง
ขี่ฮาด ก.	ขี่ราด
ขี่ฮ้าย ว.	ขี่เหว, ไม่สวย, มั่งง่าย
ขี่น ก.	ไปสู่เบื้องบน
ขี่น ก.	ฝ่าฝืน, ขัดขืน
ขู ก.	หลุด, ร่วง
ขุ่ม ว.	ขุ่ม
เข้า น.	เข้า
เข้าปูก น.	เข้าพันธุ
เชิง น.	เถาวัลย์ชนิดหนึ่งที่มีหนาม
เขิน ว.	สั้น, ขาดแคลน, ยากจน
แจ๋ น.	จระเข้

ก

ค่อง ว.	คดองแคล้ว, ว่องไว, งาม, สวย
คอน น.	กิ่งไม้ที่นกบินมาจับ
คอย ก.	รอ, ท้า

คอยล้อยว.	ไม้สะอาด
คั่น ก.	กั้น, อยู่ระหว่างกลาง
ค่าง น.	ค้ำ, เสาค้ำ, ไม้หลัก, หรือร้านไม้เพื่อให้พืช เถาเกาะขึ้น
คาด ว.	ถึงคราว
คาดลาด ว.	อาการลั่นล้มโดยไม่ตั้งใจ
คาม ว.	คราม, สีน้ำเงิน
คำ น.	ทองคำ
คิง น.	ร่างกายตัวตน
คิงม ว.	รูปร่างกลมกลิ้งอวบอัด
คิดซอด ก.	คิดถึง
คู น.	ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่อย่างตะกร้าไม้ใช้ชั้นผสม มันยางข้างนอกและข้างในรูปกลม ๆ ก้นเป็น สี่เหลี่ยมใช้ไม้ไผ่ทำเป็นตีนทั้งสี่มุม
คง ว.	ถึง, จบ, จรด
คูด ก.	ของ
เค็ง ว.	กิ่งหนึ่ง, ครึ่งหนึ่ง
แคง ก.	ให้สวิงซ้อนปลาโดยวิธีแกว่งน้ำไปมารอบ ๆ ตัว
แควม ว.	โกสัด
แควว ว.	พิน
โคกโถด ว.	ลักษณะของสิ่งที่กลม ค่อนข้างยาวและใหญ่วางอยู่ หรือยื่นออกมา
ง	
งอ ว.	ลักษณะที่ปลายนิ้วหักโค้งเข้าหาตัวมันเอง
งอกแงก ว.	กลอน, ไม่แน่น
งอน ว.	ลักษณะที่ใหญ่หรือพองโตออกมาผิดไปจากปกติ ของส่วนนั้น ๆ
งอย ก.	จับ, นั่ง

งา น.	ชื่อพืชล้มลุกชนิดหนึ่งมีเมล็ดเล็ก ๆ เมื่อคั่วแล้วหอม นำมาประกอบอาหารได้
งาม ว.	ลักษณะที่เห็นแล้วชวนยินดีชวนพึงพอใจ
ง่าม ว.	ลักษณะที่แยกออกเป็นสองหรือสามของสิ่งต่าง ๆ
เหง่า น.	ต้นตอ, เค้าเจ็อน
เงื่อน น.	ปลายเชือก
แง น.	ลักษณะที่แหงงเว้าเข้าไป
แง้ น.	แย้, ชื่อสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่งลำตัวแบนราบ ข้าง ลำตัวมีสีแสดและลายดำสวดยงาม ขุดรูอยู่ในดิน ไม่ขึ้นมาดินไม่กินแมลงเป็นอาหาร
แง้ม น.	ง่าม
โงว.	คด, โค้ง
จ	
จัก น.	จอบ, เครื่องมือสำหรับขุดดิน
จงอาง น.	งูพิษที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก
จม ก.	ไม่ลอย, หายลงไปได้ผิวพื้น
จอกหลอก ว.	ลักษณะแคบเล็ก, ซอกแซก, เหลาะเหละ
จ้อก้อ ว.	ลักษณะสิ่งของกองรวมกันขนาดเล็ก
จ้อย ว.	บริสุทธิ์, ยังไม่ผ่านการแต่งงาน
จ้อยจ้อย ว.	ไพเราะ, อ่อนหวาน
จัก ก.	เอาคมมีดผ่าไม้ไผ่หรือหวายให้แตกออกจากกันเป็น เส้นบาง ๆ
จ๊กหน้อย ว.	สัคนิด
จาด น.	ชื่อปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ชนิดหนึ่งตัวยาวถึง 1 เมตร มีครีบหลังยาวเป็นเกล็ด
จ้าวจ้าว ว.	รุนแรงขึ้น, มีอาการเพิ่มมากขึ้น
จ้ำ ว.	มิด, หมด, สด
จ้ำ ก.	จุ่มลง, จิ้ม

จึกหลิก ว.	ไม่มีสาระ,ไม่เป็นแก่นสาร
จุด ก.	เอาไฟเผา
จุม ว.	จุ่ม
เจ้า น.	ชั้นนกระยางชนิดหนึ่ง มีขนสีเทาน้ำตาล
แจ น.	มุม, ค้าน
แจ้ง ว.	กระจ่าง,สว่าง,ชัดเจน
โจม ว.	ประคองโดยใช้มือยกขึ้น
ช	
ชน ก.	หลบซ่อน, ซุกตัว, กำบัง,เข้าไปอาศัย
ชอก ก.	ค้นหา,เสาะแสวงหา
ชอน ก.	แฉม
ชอนตอน ว.	เรียงกันเป็นแถว
ช้อน ก.	ช้อน, ทับช้อนกัน
ช้อย ก.	ช่วย, ช่วยทำ
ชัง ก.	เกลียด, ไม่ชอบ,ชัง
ชำ ก.	เล่าลือ
ช้าง น.	ช้าง, สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม
ชาด น.	ธรรมดา, ธรรมดา
ชุ่ม ก.	ชุ่ม, มีน้ำ
ชู้ น.	ชู้, คู่รัก,การล่วงประเวณี, ชายที่ล่วงประเวณี ด้วยเมียเขา
ญ	
หญิง น.	ผู้หญิง
ค	
คก ว.	มาก, หลาย
คง น.	ป่า,ป่าทึบ, ป่าสูง
คอน น.	ที่ซึ่งเป็นเนินสูงน้ำไม่ท่วมถึง
คั้น ก.	ฝ่าไป, มุดไป, บุกป่าฝ่าดงไป

ต่าง ว.	เป็นดวงหรือเป็นจุดขาว ๆ หรือมีหลายสีติดกับสีพื้น
ต่าง ก.	แข็ง, กระจ่างกระเดื่อง
ต้าน ว.	ไม่รู้สึกเจ็บไม่รู้สึกอายน
ต้าม ว.	ที่สำหรับมือจับหรือถือ
ตาย ว.	ว่างเปล่า, เสียเปล่า
คำปี่ ว.	คำสนิท
คั่น ก.	อาการที่สะบัดหรือฟาดแขนขาและแขนไปมาอย่างแรง
คี่ ว.	จริง ๆ ,แท้ ๆ
แตก ก.	กระหุ้ง, ต่ำ, ย่น, ถีบ
คือแก้ว	.ปลายสุด
ด	
ตก ก.	หล่นลง, ไหลลง, ลดลง
ตัก้า ก.	หว่านเมล็ดข้าวลงไปในแปลงเพาะกล้าเพื่อจะได้ต้นกล้าไปปักดำ
ต่ง ก.	รองเอา, รองรับไว้
ต่อ ก.	นำสัตว์เลี้ยงไปปล่อยสัตว์ป่า
ตอง น.	ใบไม้ขนาดใหญ่พอที่จะใช้ห่อของได้
ตองกุง น.	ใบพลวง
ตองตอย ว.	ยากจน
ต่อง ก.	ถูก, สัมผัส
ต้อน น.	ของฝาก
ตอม ก.	ชม, จับ
ต้อมต้อย ว.	ยากจนมาก, ทุกข์ยากไร้
ตะเว็น น.	ตะวัน, ดวงอาทิตย์, พระอาทิตย์
ตั่วะ ก.	โกหก, พูดไม่จริง
ตา น.	เวลา, วาระ, ครั้ง, ที่
ตาเหลว น.	ลายसानชนิดหนึ่งใช้ตอกขัดกันเป็นมุมตั้งแต่ 5 มุมขึ้นไป คล้ายตาชะลอม, สำหรับปักเขตแดนและ

เชื่อว่าป้องกันพิษภัยต่าง ๆ ได้

ตาแฮก น.	ผิมา, ผิที่ดูแลข้าวกล้าในนาให้ได้ผลบริบูรณ์
ต๋าน น.	พูด, เจรจา
ตามช่าง ว.	แล้วแต่จะเป็นไป
ต๋าว ก.	กลับ, ไปแล้วกลับมา
ต๋ำ ว.	เตี้ย
ต๊ะแหลง ก.	พูดประจบประแจง
ติง ก.	กระดุกกระคิก, ขยับเขยื้อน
ตุ๋่ม ก.	ห่ม, นุ่งห่ม
แตงดอง ก.	แต่งงาน
โต่งโหล่ง ว.	หย่อนยาน

ถ

ถ๋อก.	อาการที่ใช้ไม้ถ้อยัน ดันกับพื้นดินให้เรือเคลื่อนที่ไป
ถอง ก.	ถึง, หมด, เกลี้ยง
ถาง ก.	ใช้มีดฟันต้นไม้ ตันหญ้าให้เรียบเตียน
ถ้าง น.	ที่ทางสำหรับไปมา เช่น ที่ที่ทำให้ปลาขึ้นลง
ถ่าว น.	รุ่นสาว, รุ่นหนุ่ม
ถ่า น.	ถ้ำ, โพรงที่ลึกเข้าไปในภูเขา
ถี้ ว.	ติด ๆ กัน, บ่อย ๆ
ถีบ ก.	งอเข้าแล้วใช้ฝ่าเท้ากระแทกออกไป
ถี้ก ก.	ถูกต้อง, สัมผัส,แตะต้อง
เถ่า ว.	เถ่า, แก่, อายุมาก
เถ็ก น.	ถึก, สัตว์ตัวผู้
เถิง ก.	ถึง, ถู

ท

ท่ง น.	ทุง
ทด ก.	กั้นน้ำไว้, ทำคั้นกั้นน้ำไว้

ทอ น.	ตะกร้า
ท้อ น.	ไม้ถ่อ
ท้อ ว.	เท่า, ขนาด
ทอด ก.	นำของไปถวายแก่พระสงฆ์
ทอดถ้ำ ก.	ทอดทิ้ง, ละเลย, ทิ้งขว้าง
ท่า ก.	รอกอย
ท่า น.	ฝั่งน้ำลึกสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ
เทิง ว.	บน, เหนือ, เบื้องสูง
เทียม ว.	คู่เคียงกัน, เรียงกัน, โกล่กัน
เที่ยว ก.	เดินไปมา
แท้ ว.	จริง
ไท น.	หมู่, พวก

น

นกขี้ดี น.	นกที่ดีทื่อ
นกเจ้า น.	นกกกระยาง
นกไล่ น.	นกหัวขวาน
นอกชาน น.	นอกชาน, พื้นเรือนที่ยื่นพ้นชายคา
นอนเวิน ก.	ระเบียงออกมา
นอนเวิน ก.	นอนกลางวัน
นาดอน น.	นาอยู่ที่สูง
นาท่ง น.	นาที่อยู่ในที่ราบ
นาโนน น.	นาโคก
นาไฮ้หลัง น.	นาที่เป็นที่ลุ่มใหญ่กว้างขวาง
แนว น.	พันธุ์, เหล่ากอ, เชื้อแถว
โนน น.	มีลักษณะเป็นเนินสูง

บ

บ่ ว.	ไม้
บ้อ ว.	หรือ, หรือไม้

บ่อง ก.	เจาะรู
บ้อง น.	ปลอกสำหรับสวมด้ามมีดหรือด้ามเคียวตรงที่ใกล้ มือจับ
บอน น.	ชื่อพืชล้มลุกประเภทหนึ่งชอบขึ้นตามที่ลุ่มมีน้ำขัง
บ่อน น.	ที่, แหล่งที่ชุมนุมกันเพื่อเล่นการพนัน
บ่อน ก.	อาการที่ปลาผุดขึ้นพ่นน้ำเพื่อหายใจ
บัก น.	ค่าน้ำนามเพศชาย, ใช้เรียกชื่อผลไม้ทุกชนิด
บั้ง น.	กระบอกไม้ไผ่
เบ้า น.	ชื่อด้วงควายชนิดตัวใหญ่โดยเอาจีควายผสมดินทำ รังเป็นก้อนกลม ๆ แล้วตัวเองอาศัยอยู่ในรังนั้นจนโต เป็นด้วงมีปีกแข็งบินออกมาได้
เบ็ง ก.	มอง, ดู, จ้อง
ป	
ป้ง ก.	ผลิ, งอก
ป่น ก.	ผสมกัน
ป่อง น.	ปล่อง, ช่อง, รู
ป้อ ง ก.	ไล่, ต้อน
ปอด ก.	ปลอด, ปราศจาก, พ้นจาก
ป่อย ก.	ปล่อย, ให้ออกไป
ป๊ะ ก.	ปล่อย, ทิ้ง
ปะแจ น.	กุกุญแจ
ปา น.	ปลตา
ป้า ก.	ปล่อยทิ้ง
ปาน ว.	เหมือน, คล้าย
ปิ้ง ก.	ทำให้สุก, เอาไม้หนีบ สิ่งที่ต้องการจะปิ้ง แล้ว นำไปวางไว้เหนือถ่านไฟแดง ๆ
ปี่ ว.	คำมาก
เป็ ว.	บิด, เบี้ยว

แปว น. ช่อง, รู, ทาง

ผ

ผง น. สิ่งละเอียด, ผุ่นละออง
 ผัด ก. เริ่มเป็น
 ผาคโผด ก. เมตตา, ช่วยเหลือ
 โผ น. ชายที่เป็นสามีของหญิง
 ไผ น. ไคร, ผู้ใด

ฝ

ฝาก ก. มอบด้วยไมตรี
 ฝิง ก. ผิง
 ฝุ่น ก. ผง, ละออง
 ฝ่า ก. ฝ่า, ฝ่าระวัง, คอยดูแล
 ฝื่อ ก. พัวพัน, เกี่ยวพัน
 ฝ่าง ก. ฝ่า, รักษา, แอบ, ซิด, สนิท

พ

พม ก. พรม, เป่าด้วยน้ำ, เอน้ำไปรยให้เป็นเม็ดเล็ก ๆ
 หรือเป็นฝอย
 พ่อเถ่า น. พ่อของเมีย, พ่อตา
 พอย ว. ตัวคนเดียวไม่มีพี่ป้อง
 พะยา น. พญา, ผู้เป็นใหญ่, เจ้านาย, พระเจ้าแผ่นดิน
 พัน ก. ผูก, มัด, เกี่ยว, เกี่ยวกัน, ผูกมัดกัน

พ่า น. พว้า, มีคขนาดใหญ่และมีบ้องในตัวสวมด้าม
 เข้าบ้องได้เลย
 พახวัน น. เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญ
 พาด ว. ก่าย, ทับ, วางทาบลง

พริก น.	พริก, ชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ผลมีรสพาด
พี ว.	นี่, นี้
เพ็ง ก.	พั่ง, อาศัย
เพ็น น.	ท่าน, เธอ
ไพ ก.	กรอง, ถักทอ

พ

ฟ้าว ว.	รีบด่วน, รีบร้อน
เฟือย น.	กิ่งไม้หรือเครือไม้ที่หย่อนลงไปใต้น้ำ

ม

มັก ก.	ฝังกลบ
มน ว.	กลม ๆ โคง ๆ ไม่มีเหลี่ยม
ม่อ ว.	ง่าย , ไม่หนักแน่น
ม่องก้อง ว.	ลักษณะตาเล็กใสเป็นประกาย
มັก ก.	รักใคร่, รักแบบซู้สาว, ชอบ
ม่าง ก.	รื้อ, ทำลาย, ถ้าง
ม่าว ว.	เสียงดังเช่นกัน
แม่ฮ้าง น.	แม่ร้าง, หญิงที่หย่ากับสามี
แมง น.	สัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลังมีร่างกายสามส่วน
แม่น ว.	ถูกต้อง
แมบ ก.	นาบลง
แมวโพง น.	แมวป่าขนาดใหญ่มาก ดูร้ายชอบกินสัตว์เป็น ๆ
โมงโคง ว.	ลักษณะของที่เป็นวงกลมใหญ่
ไม้แก่นหล่อน น.	ไม้ตายยืนที่เปลือกและกะพี้กะเทาะออกหมดแล้ว เหลือแต่แก่นล้วน ๆ

ย

ยอ ก.	ยกขึ้น
ยอด น.	ส่วนสูงสุด, ปลายสูงสุด

ยอดต่อแต่ ว.	อยู่ปลายสุด
ย่อน ก.	อาการย่อเข้าขึ้นลงให้เข้ากับจังหวะดนตรี
ย้อย ก.	ไหล, หยด, หยาด
ยาง น.	ชื่อต้นไม้ใหญ่ชนิดหนึ่ง
ยาบยาง ว.	มากมาย, ยัวเยี้ย
ยาว ๆ ว.	ลักษณะต่อเนื่องไม่ขาดสาย
เข้า น.	เรือน, บ้านเรือน
ยิบ ก.	เย็บ
ยอดต่อแต่ ว.	อยู่ปลายสุด
ยั้ง ว.	อะไร, ทำไม
ย่าง ก.	เดิน
ย่าน ก.	กลัว, เกรง
ยามย่าง ว.	ลักษณะพระรุ่งพระรัง
ยาว ๆ ว.	ลักษณะต่อเนื่องไม่ขาดสาย
เข้า น.	เรือน, บ้านเรือน
ย่า น.	ข่มเหง, เบียดเบียน
ยิง น.	ผู้หญิง
ยิบ ก.	เย็บ
ยืด ว.	อาการที่ขยายและหดตัวได้

ด

ด้อ ก.	หลอก
ด้น ว.	ลักษณะเป็นคลื่นสูงต่ำขึ้นลง
ด้าม ก.	ผูกไว้
ด้า ก.	ทำลาย
ดิน ก.	ปรอย ๆ พร่า ๆ ไม่ขาดสาย
ดี ก.	ว่อน, หลบหนี
เด้า ก.	ยุ่ง, ฉางสำหรับเก็บข้าวเปลือก
เดื่อม ว.	เลยไป, เกินไป

แลง ว.	เวลาเย็น, ตอนเย็น
แล่น ก.	วิ่งไปโดยเร็ว
ไล ก.	ละทิ้ง, จากไปไม่แยแส

ส

สน ก.	ร้อย, สอด
สนเคา ก.	สนตะพาย
สว่าง ก.	สร้าง, ทูเลา
ส่วน น.	หมวดหมู่, หมู่
สวาย น.	กระสวย, เครื่องใส่หลอดด้ายหรือไหมเพื่อทอผ้า
สว่าง ก.	ล้าง, ชำระ
ส่อง ก.	เพ่งมอง
สัจจะ น.	ความจริง
สาต น.	เสื่อ
สี่ น.	เครื่องมือของช่างไม้ช่างทอง
สิดา น.	ฝรั่ง
สแป ก.	เจ็บอย่างบาดแผลที่ถูกกรดด้วยน้ำเกลือ
แส่ว ก.	สอย, ปะ
ไส ว.	ไหนด

ห

หั้น ว.	นั่น, ที่นั่น
हां น.	ครั้ง, คราว, เทียว
เหย ก.	ระเหย
เหิง ว.	นาน, ช้า
หง่า ก.	บัง, ปกคลุม
หมก น.	อาการชนิดหนึ่งทำจากเนื้อวัว, เนื้อควาย, เนื้อปลา, เนื้อหมู สับให้ละเอียดใส่ตับของแต่ละประเภท เนื้อ คลุกด้วยกระเทียมสดตำให้ละเอียด เกลือ

	ข้าวเหนียวหนึ่งตุกแล้ว ข้าวคั่ว ถั่วให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกันแล้วยัดใส่ลำไส้ใหญ่หรือกระเพาะเยี่ยวัวว, ควาย, หมู ส่วนปลานั้นยัดใส่ในไห
หมื่น ว.	ริม, ขอบสุด
หยั่ง ว.	อะไร, ทำไม
หยั่ง ก.	วัดดูเพื่อให้รู้ต้นตอ
หยิบ ก.	เย็บ
หลก ก.	ตั้งขึ้น, ถอน
หล่ง ว.	ที่ลุ่ม
หลบ ก.	ปกคลุมหลบลงมา, ใช้เฉพาะการมุงหลังคาตรงออกไป
หล่ม น.	ที่มีโคลนลึก, ที่ลุ่มด้วยโคลน
หล่อน ว.	เกลี้ยง, หมดเกลี้ยง
หล้า ว.	สุดท้าย
หล่าย ก.	โกหก
หลิง ก.	เล็ง, แลดู
เหลียว ก.	ผินปางซ้ายหรือขวาอย่างเอี้ยวตัว
เหลื่อม ว.	กั้น, บัง, ปกป้อง
โห ว.	หัว
อ	
อค์	กลิ่น
อค์สา ก.	ทนทำดู
อวน ศ.	สรรพนามบุรุษที่ 1 ใช้แทนผู้พูดและใช้แทนผู้ฟัง บุรุษที่ 2
อาด ว.	มีสีงาม, มองดูแล้วสะอาดตา
อ้าย น.	พี่ชาย
อ่าว ก.	คิดถึง, กระทั่ง, ระลึก
อิหลี ว.	จริง, แท้
อิงตั้ง ว.	แน่นเปรี๊ยะ

อั้งตั้ง ว.	มาก
อึด ว.	ขาดแคลน, ไม่มี
อุทัยาน น.	อุทยาน, สวนเป็นที่รื่นรมย์
อุ่ม น.	พุ่มไม้
อู้ยู้ยว ว.	ละเอียดย
อุค ก.	รม, รมควัน
อุคอุค ว.	ลักษณะใหญ่ยาว
อุคเฮ้า ว.	อบเฮ้า
เฮ้าเป้า ว.	ต้นใหญ่และเตี้ย
เอียน น.	ปลาไหล
แอก น.	ไม่รู้รูปเครื่องวงกลมที่วางบนคอควายเวลาใช้ไถนา หรือคราดนา
โอ้ไป๋ ว.	เป็นพุ่มใหญ่
โอ้อ่าว ก.	รำพึงรำพัน, คิดเสียใจเมื่อภายหลัง
แอ้ว ก.	อ้อ่น, วอนขอ, วิงวอน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ฮก ว.	รก, รุงรัง, ไม่เตียน
ฮ่ม น.	ร่ม, เครื่องใช้สำหรับกางกั้นแดดและฝน,เงา
ฮ่วม ก.	ร่วม, มีส่วนร่วมอยู่ด้วย
ฮ้อง ก.	ร้อง, เปล่งเสียงดัง
ฮอด ก.	ร้อย, จำนวนนับ 10 สิบลั้ง
ฮัก ก.	รัก, ชอบอย่างชื่นชม
ฮั่ว น.	ร้ว, เครื่องล้อมกันเขตแดน
ฮาก น.	ราก, ส่วนของลำต้นที่อยู่ในดิน
ฮาง น.	รางไม้
ฮ่างคิง	ตัวตน, ร่างกาย
ฮ้าง ก.	หย่า, ร้าง
ฮ้าย ว.	คู่, ชั่ว, ไม่ดี

ฮูป น.	รูปภาพ
เฮือน น.	เรือน
แฮก ก.	ทำตอนแรกริมคัน
ไฮ่ น.	ไร่, ที่ปลูกพืชหรือคันไม้บนไหล่เขา
ไฮ้ ว.	ไร่, ขัดสน, ไม่มี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง
เพื่อการศึกษาบทพญาที่มีใช้ในชุมชนโลกนาดี
อำเภอนาตุ จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง : สัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับผู้วิจัยเพื่อสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน
เกี่ยวกับบทพญา

1. ชื่อผู้สัมภาษณ์บทพญา นางศิริลักษณ์ หาซิ่น
2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ .....
3. ที่อยู่บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ชื่อบ้าน..... ตำบลโนนนางาน
อำเภอนาตุ จังหวัดกาฬสินธุ์
4. วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....
5. จำพญาได้ไหม.....

6. เคยใช้กับใคร.....

7. ผลของการใช้เป็นอย่างไร.....

8. การสื่อสารเข้าใจอย่างไร.....

9. บทพญาได้มาอย่างไร.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม
เพื่อการศึกษาบทบาทญาติที่มีใช้ในชุมชนโคกนาดี ตำบลโนนนาจาน
อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์

.....
คำชี้แจง : แบบสังเกตนี้ใช้สำหรับผู้วิจัย เพื่อทำการจดบันทึกการสังเกตพฤติกรรม
 ของบุคคลผู้ให้ข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ การพูดคุยสนทนาเพื่อ
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับผลยา

1. ชื่อผู้สังเกตนางศิริลักษณ์ หาซิ่น
2. ชื่อผู้ถูกสังเกต .....
3. เหตุการณ์ที่สังเกต .....
4. สถานที่สังเกต .....
5. วัน เดือน ปี ที่สังเกต .....
6. พฤติกรรมที่สังเกต .....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

7. การให้ความร่วมมือในการสนทนาเป็นอย่างไร
- .....
 .....
 .....

8. ลักษณะท่าทางในขณะที่สนทนาเป็นอย่างไร
- .....
 .....
 .....

9. การให้ข้อมูลศัญเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

10. การให้ความหมายของบทศัญเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

11. ใช้ศัญในโอกาสใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

12. การให้ความหมายของคำขยเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
เพื่อการศึกษาบทผลงาที่มีใช้ในชุมชนโคกนาดี ตำบลโนนนาจาน
อำเภอนาถ จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง : แบบบันทึกนี้ใช้สำหรับผู้วิจัยเพื่อบันทึกการสนทนากลุ่มกับสัมภาษณ์
 บุคคลผู้ให้ข้อมูล จำนวน .... คน เกี่ยวกับผลงา

1. ชื่อผู้นำในการสนทนากลุ่ม นางศิริลักษณ์ หาชื่น

2. ชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

2.1..... อายุ ..... ปี

2.2..... อายุ ..... ปี

2.3..... อายุ ..... ปี

2.4..... อายุ ..... ปี

2.5..... อายุ ..... ปี

2.6..... อายุ ..... ปี

2.7..... อายุ ..... ปี

2.8..... อายุ ..... ปี

2.9..... อายุ ..... ปี

2.10..... อายุ ..... ปี

3. วัน เดือน ปี ที่สนทนา .....

4. บทผลงานี้ใครเป็นผู้กล่าว .....

5. บทผลงานี้มีข้อความว่าอย่างไร .....

6. บทศณฺญาณี้มีความหมายว่าอย่างไร.....

.....
.....
.....
.....

7. บทศณฺญาณี้ใช้ในโอกาสใด

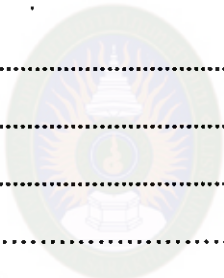
.....
.....
.....
.....

8. บทศณฺญาณี้มีคำขยายว่าอย่างไร

.....
.....
.....
.....

9. คำขยายในบทศณฺญาณี้แปลว่าอะไร

.....
.....
.....
.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล   นางศิริลักษณ์ หาซึ้ง
วัน เดือน ปีเกิด   7 มิถุนายน พ.ศ. 2503
ที่อยู่   11 บ้านจวน หมู่ที่ 9 ตำบลโนนนางาม อำเภอนาตุ
    จังหวัดกาฬสินธุ์
ตำแหน่ง   ครูชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงาน   โรงเรียนโคกนาดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
    ประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 3
การศึกษา
พ.ศ. 2535   หลักสูตรการประถมศึกษา
    วิทยาลัยครูมหาสารคาม
พ.ศ. 2558   หลักสูตรภาษาและวรรณกรรมไทย
    มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY